

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE BASIN ÇALIŞANLARININ YASAL VE SOSYAL
HAKLARI İLE İSTİHDAM PROBLEMLERİ**

Doktora Tezi

TUBA KARAHİSAR

İstanbul, 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE BASIN ÇALIŞANLARININ YASAL VE SOSYAL
HAKLARI İLE İSTİHDAM PROBLEMLERİ

Doktora Tezi

TUBA KARAHİSAR

Danışman: Prof. Dr. SEMRA ATILGAN

İstanbul, 2006

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ
Bilim Dalı Doktora öğrencisi TUBA KARAHİSAR'ın TÜRKİYE'DE BASIN
ÇALIŞANLARININ YASAL VE SOSYAL HAKLARI İLE İSTİHDAM PROBLEMLERİ adlı
tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 02.11.2006 tarih ve 2006-11/26 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 18.11.2006

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. SEMRA ATILGAN
2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. AHMET TUĞRUL SAVAŞ
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. MEHMET ŞEVKET SAYILGAN
4) Jüri Üyesi : DOÇ.DR.MURAT ÖZGEN
5) Jüri Üyesi : YRD.DOÇ.DR.CAN BİLGİLİ

ÖZET

Bu tezde Türkiye’de basın çalışanlarının yasal ve sosyal hakları ile işsizlik sorunlarına değinilmiştir. Özellikle 212 Sayılı Yasa, 4857 Sayılı İş Kanunu, Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ayrı ayrı incelenmiştir. Basın çalışanlarının istihdam problemleri “tekelleşme, teknoloji, mesleğin prestiji ve yeni mezun fazlalığı” bağlamında ortaya konmaya çalışılmıştır. İşsizlik sorunu, Türkiye’deki işsizlik problemi ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Hem hukuksal hem de istihdam-sendikalaşma zemininde ele alınan konu, yöntem olarak seçilen literatür tarama ve anket ile aydınlatılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili kişilerle özel görüşmeler de yapılmıştır.

1. Bölümde konunun tanımı, amacı ve önemi, yöntemi, varsayımlar belirtilmiştir. 2. Bölümde gazete ve gazetecinin tanımı yapılarak Türk Hukuk sisteminde gazeteci kimliği incelenmiştir. 3. Bölümde 5953 Sayılı Basın İş Kanunu’nun maddeleri tek tek incelenerek gazetecilerin yasal hakları açıklanmıştır. 4. Bölümde gazetecilerin sosyal hakları ve örgütlenme sorunlarına değinilmiştir. 5. Bölümde tekelleşme ve yeni teknolojilerin gazetecilerin istihdamı üzerine etkileri ve bu konu ile ilgili yasalar incelenmiştir. 6. Bölümde ise Türkiye’deki genel işsizlik problemi ile Türk basınındaki işsizlik problemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma Sonuçları bölümünde ise belirlenen varsayımlar çerçevesinde anket sonuçları değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Legal and social rights of media employees and their unemployment problem were dealt with in this study. Especially the law numbered 212, the act numbered 4857, The Act of Trade Unions, The Strike and Lockout Act of Collective Employment Agreement were examined separately. Employment problems of media employees were tried to be reveal in their relation with monopolization, technology, the prestige of the profession and with the excess of newly graduates. Unemployment problem was explained by relating it with general unemployment problem in Turkey. The topic which was examined both legally and in the employment- unionization axes was cleared by reviewing the literature and by giving a questionnaire. Moreover, face to face interviews wiht related people were carried out.

The description of the topic, the aim, the importance of the study and the hyphothesis were stated in the first chapter. The newspaper and the journalist were described and the identity of the journalist in Turkish legal system was examined in the second chapter. The legal rights of the journalists were revealed by examining the Press Employment Act numbered 5953 in the third chapter. The social rights of the journalists and their organization problems were explained in the fourth chapter. In the fifth chapter, the effects of monopolization and the new technologies on journalists and the acts about these topics were examined. In the sixth chapter, the general unemployment problem in Turkey and specifically unemployment problem in media were discussed. Finally, the results of the questionnaire were discussed compared with the hyphothesis of this study.

ÖNSÖZ

Basının en önemli işlevleri haber vermek, kamuoyu oluşturmak, denetim ve eleştiri yapmaktır. Böylesine önemli görevler üstlenen basın çalışanları için 4857 Sayılı İş Yasası'ndan farklı bir yasa oluşturulmasına karşın basın çalışanları yasal ve sosyal haklarını kullanamamakta ve işsizlik sorunları yaşamaktadırlar.

Türk basınının en önemli yaralarından biri olan bu sorunu araştırmamda desteklerini eksik etmeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Semra Atılgan'a, beni yüreklendiren ve desteğini esirgemeyen aileme, özellikle de anneme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	
1.1 Konunun Tanımı.....	1
1.2 Amacı ve Önemi.....	3
1.3 Yöntemi.....	4
1.3.1 Örneklem.....	4
1.3.2 Kapsam ve Sınırlılıklar.....	5
1.3.3 Varsayımlar.....	6
1.3.4 Veri Toplama Tekniği.....	6
2. BÖLÜM: GAZETE VE GAZETECİNİN TANIMI	
2.1 Gazetenin Tarihçesi.....	7
2.2 Gazetenin Tanımı.....	10
2.3 Gazetenin Yapısı.....	11
2.3.1 İçerik.....	11
2.3.2 Boyut.....	11
2.3.3 Yayın Sıklığı.....	11
2.3.4 Dağıtım Alanı.....	11
2.4 Gazetenin Ürün Özellikleri.....	12
2.5 Gazetenin İşlevleri.....	12
2.6 Gazetenin Tanımı.....	14
2.6.1 Serbest Gazeteci.....	18
2.6.2 Stajyer Gazeteci.....	18
2.6.3 Naylon Gazeteci.....	19
2.7 Türk Hukuk Sisteminde Basın Çalışanları Kavramı.....	19

2.7.1 212 Sayılı Yasayla Değişik 5953 Sayılı Basın İş Yasası.....	20
2.7.2 5187 Sayılı Basın Kanunu.....	20
2.7.3 818 Sayılı Borçlar Kanunu.....	21
2.7.4 Basın Kartları Yönetmeliğine Göre Basın Çalışanları.....	21

3. BÖLÜM: TÜRK HUKUK SİSTEMİNE GÖRE GAZETECİLERİN HAKLARI

3.1 Türkiye’deki Düzenlemelerin Tarihçesi.....	23
3.2 5953 Sayılı Basın İş Kanunu’nun Kapsamı.....	25
3.2.1 İş Akdi Zorunluluğu.....	26
3.2.2 Türkiye’de Yayınlanma Şartı.....	28
3.2.3 Fikir ve Sanat İşlerinde Çalışma.....	28
3.2.4 Ücret Karşılığında Çalışma.....	29
3.2.5 Gazetecinin İş Kanunu’ndaki İşçi Tanımı Dışında Kalması.....	29
3.2.6 İş Karşılığı Ücret.....	30
3.2.7 Sosyal Ücret.....	30
3.2.7.1 Yıllık İkramiye.....	30
3.2.7.2 Askerlikte Ücret.....	31
3.2.7.3 Kadın Gazetecilerin Hamileliği Sırasındaki Hakları.....	32
3.2.7.4 Hastalık Halinde Ücret.....	32
3.2.7.5 Tutukluluk ve Mahkumiyet Halinde Ücret.....	33
3.2.7.6 Yayının Tatili Halinde Ücret.....	33
3.2.8 Ücretin Ödenme Zamanı.....	34
3.2.9 Malzeme Sağlama ve Seyahat Giderlerini Karşılama.....	34
3.2.10 Normal Çalışma Süresi.....	35
3.2.11 Fazla Mesai.....	36
3.2.12 Hafta Tatili.....	36
3.2.13 Ulusal Bayram ve Genel Tatillerde Çalışma.....	37
3.2.13.1 Dini Bayram Günlerinde Gazete Yayınlama Yasağı.....	37
3.2.14 Doğum, Ölüm, Evlenme İzinleri.....	38
3.2.15 Yıllık Ücretli İzin.....	38
3.2.16 Sözleşmenin Tarafların Anlaşması ile Sona Ermesi.....	40
3.2.17 Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi.....	40

3.2.18 Sözleşmenin Fesih Bildirimi ile Sona Ermesi.....	41
3.2.19 Sözleşmenin İhbar Süresinin Bitiminde Sona Erdirilmesi.....	41
3.2.20 Haklı Sebeplerle Derhal Fesih.....	42
3.2.20.1 Gazeteci Tarafından Fesih.....	42
3.2.20.2 İşveren Tarafından Fesih.....	43
3.2.21 Deneme Süresi İçinde Derhal Fesih.....	45
3.2.22 İş Güvencesi.....	45
3.2.22.1 İşgüvencesi Hükümlerinin Uygulanma Şartları.....	46
3.2.22.2 Yeterlilik ve Davranıştan Kaynaklanan Sebepler.....	48
3.2.22.3 İşyeri ile İlgili Geçerli Fesih Nedenleri.....	48
3.2.23 Sözleşmenin Feshinde Usul ve Feshe İtiraz.....	48
3.2.24 Geçersiz Feshin Sonuçları.....	49
3.2.25 Toplu İşçi Çıkarma.....	50
3.2.26 Sözleşmenin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları.....	51
3.2.26.1 İhbar Tazminatı.....	51
3.2.26.2 Ölüm Tazminatı.....	51
3.2.27 Kıdem Tazminatı.....	51
3.2.27.1 Kıdem Tazminatına Hak Kazanma Şartları.....	52
3.2.28 Sözleşmenin İşveren Tarafından Feshedilmesi.....	53
3.2.29 Sözleşmenin Gazeteci Tarafından Feshedilmesi.....	53
3.2.30 Kıdem Tazminatının Miktarı ve Hesaplanması.....	54
3.2.31 Kıdem Tazminatının Ödenmesi.....	55
3.3 İtibari Hizmet Süresi.....	55

4. BÖLÜM: GAZETECİLERİN SOSYAL HAKLARI VE ÖRGÜTLENME SORUNLARI

4.1 Sendikanın Tanımı.....	57
4.1.1 Sendikaların Fonksiyonları.....	58
4.2 Dünyada Sendikal Faaliyetlerin Tarihi.....	58
4.3 Türkiye’de Sendikal Faaliyetlerin Tarihi.....	59
4.3.1 Sendikaların Denetimi.....	67
4.4 Toplu İş Uyuşmazlıklarında Barışçı Çözüm Yolları.....	68

4.4.1 Uzlaştırma.....	68
4.4.2 Arabuluculuk.....	68
4.4.3 Yüksek Hakem Kurulu'na Başvurma.....	70
4.5 Toplu İş Uyuşmazlıklarında Kavgacı Çözüm Yolları (İş Mücadelesi).....	70
4.5.1 Grev.....	70
4.5.2 Lokavt.....	72
4.6 Gazetecilerin Sendikalaşma ve Örgütlenmesi.....	72
4.6.1 Gazeteci Örgütleri ve Sendikaları.....	73
4.6.1.1 Gazeteciler Cemiyetleri.....	74
4.6.1.2 Türkiye Gazeteciler Sendikası.....	74
4.6.1.3 Basın Konseyi.....	75
4.6.1.4 Dernekler.....	75
4.7 1980 Sonrası Türk Basınında Örgütlenme Sorunu.....	77
4.7.1 Basında Sendikasızlaştırma Hareketleri.....	77
4.7.2 Gazetecilerin Sendikaya Katılmama Nedenleri.....	81

5. BÖLÜM: TEKELLEŞME VE YENİ TEKNOLOJİLERİN GAZETECİLERİN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİLERİ

5.1 Tekelleşme Kavramı.....	84
5.1.1 Dikey Tekelleşme.....	85
5.1.2 Yatay Tekelleşme.....	85
5.1.3 Çapraz Tekelleşme.....	86
5.2 Tekelleşme Biçimleri.....	86
5.2.1 Satın Alma.....	86
5.2.2 Denetim Altına Alma.....	86
5.2.3 Anlaşmalar.....	87
5.2.4 Birleşmeler.....	88
5.2.5 Mali İlişkiler.....	88
5.3 Tekelleşmenin Sebepleri.....	88
5.4 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun.....	90
5.5 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Yapılan İhlaller.....	92

5.6 Türk Basınında Tekelleşmenin Başlaması.....	93
5.7 Günümüz Türk Medyasının Tekelleşme Açısından Görünümü.....	95
5.8 Yabancı Sermaye ve Türk Medyası.....	101
5.9 Tekelleşmenin Sonuçları.....	104
5.10 Teknolojinin Tanımı.....	106
5.11 Basın Sektöründe Üretim Teknolojisinin Özellikleri.....	106
5.12 Türk Basınında Teknoloji Değişikliği ve İstihdama Yönelik Etkileri.....	107
5.13 Gazetecilikte Yeni Teknolojiler ve İstihdama Etkileri.....	109

6. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK SORUNU VE TÜRK BASININA YANSIMALARI

6.1 İstihdamla İlgili Tanımlar.....	115
6.1.1 İstihdam.....	115
6.1.1.1 İstihdamın Sınıflandırılması.....	115
6.1.2 İşgücü.....	115
6.2 İşsizlik ile İlgili Kavramlar.....	116
6.2.1 Konjonktürel (Devri) İşsizlik.....	117
6.2.2 Mevsimsel İşsizlik.....	117
6.2.3 Teknolojik İşsizlik.....	117
6.2.4 Geçici (Friksiyonel) İşsizlik.....	118
6.2.5 Yapısal İşsizlik.....	118
6.2.6 Gizli İşsizlik.....	118
6.3 Türkiye’de İşsizliğin Boyutu.....	118
6.3.1 İşsizlik Sigortası.....	122
6.4 Gazetecilik Mesleğinde İşsizlik Sorunu.....	123
6.5 İşsizliğin Sonuçları.....	126

ARAŞTIRMA SONUÇLARI.....	127
SONUÇ.....	171
EKLER.....	176
KAYNAKÇA.....	205

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Gazetelerde Ankete Katılan Denek Sayısı.....	5
Tablo 2: 1996-2006 Yılları Arası Sendikalaşma Oranları.....	66
Tablo 3: 2004-2006 Yılları Arası TGS VE MEDYA-SEN’de Sendikalaşma Oranları.....	80
Tablo 4: Doğan Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri.....	96
Tablo 5: Doğuş Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri.....	97
Tablo 6: Ciner Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri.....	98
Tablo 7: Çukurova Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri.....	99
Tablo 8: Türkiye’de İşgücü ve İstihdama Katılım Oranları.....	120
Tablo 9: Ankete Katılım Oranları.....	127
Tablo 10: Yaş Aralıklarına Göre Dağılım.....	128
Tablo 11: Cinsiyete Göre Dağılım.....	128
Tablo 12: Görev Dağılımı.....	128
Tablo 13: Öğrenim Durumuna Göre Dağılım.....	129
Tablo 14: İşe Başlama Şekli.....	129
Tablo 15: Çalışma Sürelerine Göre Dağılım.....	130
Tablo 16: İşsiz Kalma Süresi.....	131
Tablo 17: İşsiz Kaldığınız Dönemler Oldu mu?.....	132
Tablo 18: Gelir Dağılımı Adil mi?.....	134
Tablo 19: Aldığınız Ücret Yeterli mi?.....	135
Tablo 20: Aldığınız Ücretle Bordroda Gösterilen Ücret Aynı mı?.....	137
Tablo 21: 212 Sayılı Yasa Uygulanıyor mu?.....	139
Tablo 22: 212 Sayılı Yasa Eski İşyerlerinizde Uygulanıyor muydu?.....	141

Tablo 23: Sendikanın Yararına İnaniyor musunuz?.....	143
Tablo 24: Sendikalı mısınız?.....	145
Tablo 25: TGS İşlevini Yerine Getiriyor mu?.....	147
Tablo 26: Yiyecek Yardımı Aldınız mı?.....	149
Tablo 27: Doğum Yardımı Aldınız mı?.....	151
Tablo 28: Evlenme Yardımı Aldınız mı?.....	153
Tablo 29: Kıdem Primi Aldınız mı?.....	155
Tablo 30: “Hiçbiri” Seçeneğini İşaretleyenler.....	157
Tablo 31: Basın Sektöründe İstihdam Problemi Var mı?.....	159
Tablo 32: Tekelleşme.....	162
Tablo 33: Yeni Teknolojiler.....	164
Tablo 34: Mesleğin Prestiji.....	166
Tablo 35: Yeni Mezun Fazlalığı (Eğitim).....	168
Tablo 36: Gazeteciler Yasal ve Sosyal Haklarını Biliyorlar mı?.....	170

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesi.....	41
Şekil 2: Sözleşmenin İhbar Süresinin Bitiminde Sona Erdirilmesi.....	42
Şekil 3: Sözleşmenin Derhal Sona Erdirilmesi.....	44
Şekil 4: Vatan Gazetesi'nde Sayfaların Baskıya Kadarki İş Akışı.....	112
Şekil 5: Vatan Gazetesi'nde İntranet Yoluyla İş Akışının Sağlanması.....	113

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANKA: Ankara Haber Ajansı

çev.: Çeviren

ÇİMSE-İŞ: Türkiye Çimento, Seramik Toprak ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

E.: Esas

FIJ: International Confederation of Journalists (Uluslar arası Gazeteciler Federasyonu)

H.D.: Hukuk Dairesi

HARB-İŞ: Türkiye Harb Sanayi ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası

Hızl.: Hazırlayan

Ibid.: Aynı Eser

ILO: International Labour Organization (Uluslar arası Çalışma Örgütü)

ISP: İnternet Service Provider (İnternet Servis Sağlayıcı)

IT: Information Technology (Bilişim Teknolojisi)

İİBF: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

İmp.: İmparatorluk

K.: Kanun

MADEN-İŞ: Türkiye Maden İşçileri Sendikası

md.: Madde

MEDYA-SEN: Medya, Radyo, Televizyon, Gazeteciler Sendikası

MESS: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası

No.: Numara

op. cit.: Adı Geçen Eser

PETROL-İŞ: Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

R.G.: Resmi Gazete

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

s.: Sayfa

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

SEKA: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları Kurumu

SELÜLOZ-İŞ: Türkiye Selüloz, Kağıt ve Mamülleri İşçileri Sendikası

SMS: Short Message Service (Kısa Mesaj)

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TAE: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TEK GIDA-İŞ: Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası

TGC: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti

TGS: Türkiye Gazeteciler Sendikası

TGSS: Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası

TİS: Toplu İş Sözleşmesi

TSGLK: Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

vb.: Ve benzeri

vs.: Vesaire

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1 Konunun Tanımı

Günümüzde basın geçmişte olduğu gibi toplumun haber edinme hakkı açısından da gazetecilerin hakları açısından da bir çok sorunu bir arada yaşamaktadır. İç içe geçmiş bu sorunlar basının işlevini yerine getirmesine engel teşkil etmektedir.

Sosyal-hukuk devleti addettiğimiz ülkemizde çalışanlar korunmamaktadır. Basın sektöründe hukuk açık bir biçimde çiğnenmektedir. Basın çalışanlarının büyük bir çoğunluğu 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında çalıştırılmakta, 212 Sayılı Yasa uygulanmamaktadır. Bazı durumlarda ise basın kartlı çalıştırılması zorunlu personel kadrolarının doldurulmaları amacıyla gazeteci ile buna uygun olarak hazırlanmış bir sözleşme imzalanmakta ancak bunun bir örneği gazeteciye verilmeyerek işverende tutulmaktadır.

İşsizlik, basın çalışanlarının en önemli problemlerindendir. Türk basınında tekelleşmenin giderek artması, ülkenin ekonomik durumundaki dalgalanmalar, gazetelerin kötü yönetilmeleri basın çalışanlarının işsiz kalmasına neden olmaktadır. Çalışmaya devam edenler ise iş tatmini düşük ve zor şartlar altında çalışmaktadır.

“Türk basınında diğer bir işsizlik türü olarak işverenlerin vergi, prim veya sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı iyi elemanlarını mümkün olduğu kadar çok çalıştırarak birkaç kişinin yapacağı işi bir kişiye yaptırarak yaratılan işsizliktir. Basınıımızda özellikle son yıllarda üst düzey yazı işleri kadrosunda çok yüksek ücretle çalıştırılan kişiler mevcuttur. Günlük mesai saatlerinin üstünde çalışan bu kişiler işsiz gazetecilerin iş bulma imkanını daraltmaktadırlar.”¹

Diğer bir sorun da ücret politikasıyla ilgilidir. Çok yüksek ücret alan bazı gazete yazarları ve yöneticilerinin yanında gazeteciler çoğunlukla düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Medya kuruluşlarının az sayıda olmasına karşın, iletişim fakültelerinden mezun gençlerin sayısı artmakta iş bulmaları gittikçe güçleşmekte iş

¹ Semra Atılğan, **Gazetecilerin Korunması**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 36, İstanbul, 1991, s. 58,59.

bulanlar da kendilerine dayatılan kötü şartları kabul etmektedir. Basın çalışanları gerçek ücretleriyle bordrolarında gösterilen ücret arasında farklılıktan dolayı uzun vadede ciddi kayıplara uğramaktadır.

Gazeteciler çalıştıkları yayın grubuna ait bütün yayın organları için istihdam edilmektedir. Medya sahibi, sahip olduğu aynı kadroyla birden çok gazete ya da dergi yayımlamakta her birine rekabet koşullarına göre farklı fiyatlar koyarak satışını ve karını arttırmaya çalışmaktadır.

Bu olumsuz bilgiler sonucunda gazeteciler örgütlenememektedir. Medya sahiplerinin sendikaya karşı çok sert tutum takınması, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın işlevini yerine getirememesi, bu hukuk tanımaz düzenin sürmesine neden olmaktadır.

“Türkiye Gazeteciler Sendikası yalnızca 212 Sayılı Yasadaki kurallara göre tanımlanan gazetecileri üye kaydedebilir. Bir çok gazete sahibi bu yasanın gazeteciler için çok cömert olduğunu söylemekte ve yalnızca resmi ilan almaya hak kazanabilmek için gerekli editoryal istihdam kotalarını yerine getirmektedir. Eğer medya işvereni bu yasaya göre bir hizmet sözleşmesi yapmazsa çalışan Türkiye Gazeteciler Sendikasına giremez. Bu nedenle sendikanın üyeliğini geliştirme potansiyeli bu yasal kısıtlamayla sınırlıdır.”²

Bütün bu problemlerin ışığında tezimin konusu gazetecilerin yasal ve sosyal hakları ile bunlara ne kadar uyulduğunu incelemek, basın sektöründe işsizlik problemini tekelleşme, mesleğin prestiji, eğitim ve yeni teknolojiler bağlamında tetkik etmektir.

² Sendikal Haklar ve Basın Özgürlüğünün Gündeme Alınması, 2002, http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFC_TurkiyeRaporu2002.doc (10.09.2005).

1.2 Amacı ve Önemi

“Türk medyasının dünya çapındaki medyalarla kıyaslaması yapılırken iki nokta baz alınmalıdır. Birincisi medyamızın sahip olduğu teknik olanaklar ikincisi ise medyamızın insan kaynaklarına yaptığı yatırımdır. Türkiye’de medya teknik imkanlar bakımından dünya ülkeleriyle boy ölçüşecek olanaklara sahip olmasına karşın insan faktörüne yapılan yatırımlar sınırlı kalmaktadır.”³

Teknik imkanların iyileştirilmesi bir ülkeden diğerine taklit de olsa geliştirilebilirken personel politikası, istihdam politikası gibi konular ülkenin geçmişten bu yana biriktire geldiği tarihsel birikimlerle, kültürle de ilgilidir.

“Batı ülkelerinde gazetecilerin, basın sendikalarının mücadelesi hem gazeteciler hem de toplumun demokratikleşmesinde önemli kazançlar sağlamıştır. Özellikle Avrupa ülkelerinde işçi sınıfının genelinde olduğu gibi gazeteciler açısından da aşağıdan yukarıya doğru bir mücadele süreci gelişmiş sendikalar kanalı ile elde edilen haklar daha sonra yasal bir koruma kazanmıştır. Ülkemizde Batı tipi şemanın aksine önce örgütlenme hakkını düzenleyen mevzuat ortaya çıkmış daha sonra demokratik ortamın oluşmasıyla birlikte işçi ve sendika hareketi açısından belli bir canlanma dönemi yaşanmıştır.”⁴

Gazeteciler bakımından sermaye yapısı ve medya sahipliğindeki yoğunlaşma ile basın çalışanlarının çalışma koşulları ve iş güvencesinin eksikliği basın ve ifade özgürlüğünün önünde de engel teşkil etmektedir.

Amaç gazetecilerin yasal ve sosyal haklarını Türk basın tarihini de göz önünde bulundurarak hem tarihsel hem hukuksal hem de istihdam-sendikalaşma zemininde ele almaktır.

³ Suat Gezgin, **Medya ve Eğitimde Birikimlerim**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Yayın No:4321, 2002, s. 30.

⁴ Atilla Özsever, **Türkiye’de Basın Çalışanlarının Sorunları ve Sendikanın Rolü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2003), s. 209.

1.3 Yöntemi

Literatür tarama ve anket uygulanmıştır. Ankete isim yazılmaması istenmiş, araştırmanın bir doktora çalışması için yapıldığı açıklanmıştır. Anketler, tesadüfi olarak dağıtılmıştır. Ankette deneklere toplam 20 soru yöneltilmiştir. Bunlardan 19 tanesi açık uçlu, 1 tanesi kapalı uçludur. İlk 4 soru demografik bilgiler elde edilmek amacıyla sorulmuştur. 5, 6 ve 7. sorular gazeteci işsizliğini ve istihdamı öğrenmeye yöneliktir. 8, 9 ve 10. sorular ücretle ilgilidir. 11, 12. sorular hukuksal boyutu, 13,14,15,16. sorular ise sendikalılık ve sendikaya bakışı öğrenmek üzere sorulmuştur. 17 ve 18. sorularla istihdam ve istihdam sorununun nedenlerini anlamamıza yardımcı olmuştur. 19. soruda gazetecilerin yasal ve sosyal haklarının farkındalığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Son soru olan 20. soru açık uçlu bir soru olup konuyla ilgili olarak gazetecilerin düşünceleri öğrenilmek istenmiştir. Bazı gazetecilerle anketin sonunda konuyla ilgili olarak görüşme yapılarak bilgi edinilmiştir.

Ayrıca TGS İstanbul Eski Şube Başkanı Vasfiye Özkoçak, TGS Başkanı Ercan İpekçi, TGS İstanbul Eski Şube Başkanı Şükran Ketenci, TGS İstanbul Eski Genel Başkanı Ziya Sonay, TGS’de görevli Avukat Güven Ergin ve TGC Başkanı Orhan Erinç ile de özel görüşmeler yapılmıştır.

1.3.1 Örneklem

Gazeteler siyasi eğilimlerine göre liberal, sol, muhafazakar ve milliyetçilik eksenli gazeteler olarak 4 gruba ayrılarak seçilmiştir. Vatan, Türkiye, Zaman, Ortadoğu, Sabah, Yenişafak, Vakit, Referans, Dünya, Milliyet, Cumhuriyet, Yeniçağ, Birgün, Evrensel, Akşam gazetelerinin İstanbul bürolarındaki muhabir, yazar, yönetici ve editörlerle anket yapılmıştır.

Tablo 1
Gazetelerde Ankete Katılan Denek Sayısı

Gazete	Katılımcı Sayısı
Akşam	15
Birgün	15
Cumhuriyet	10
Dünya	15
Evrensel	2
Milliyet	15
Ortadoğu	10
Referans	10
Sabah	15
Türkiye	18
Vakit	5
Vatan	10
Yeniçağ	5
Yenişafak	10
Zaman	15
Toplam	170

1.3.2 Kapsam ve Sınırlılıklar

Anket çalışması, İstanbul dışındaki şehirlerde anket yapmanın güçlüğü nedeniyle Vatan, Türkiye, Zaman, Ortadoğu, Sabah, Yenişafak, Vakit, Referans, Dünya, Milliyet, Cumhuriyet, Yeniçağ, Birgün, Evrensel, Akşam gazetelerinin İstanbul bürolarıyla sınırlı tutulmuştur. Seçilen gazetelerin hem birkaç gazeteyi bünyesinde barındıran medya gruplarından hem de herhangi bir medya grubuna dahil olmayan gazetelerden oluşmasına özellikle dikkat edilmiştir. Anket toplam 15 gazetede ki muhabir, yazar, yönetici ve editörlerle yapılmıştır. Ankete katılan 170 çalışandan %53.5’u muhabir, %30.6’sı editör, %10’u yönetici, %5.9’u yazardır.

Anket, 2005 yılının Eylül ve Ekim ayları boyunca yürütülmüştür. Bu tarihten sonraki değişimler araştırmaya dahil edilememiştir.

1.3.3 Varsayımlar

- Türkiye’de medyada mülkiyet yapısındaki değişimler sonucu basın çalışanlarının istihdam sorunu artmıştır.
- Türkiye’de gazeteciler yasal ve sosyal haklarından yararlanamamaktadır.
- Türkiye’de gazeteciler yasal ve sosyal haklarından habersizdir.

1.3.4 Veri Toplama Tekniği

Anketler gazetelere gidilerek yüz yüze yapılmıştır. Anketi sınamak amacıyla Zaman Gazetesine gidilerek 10 denek ile anket yapılmış bunun sonucunda bazı sorular anketten çıkartılmış, bazı sorular ve cevap şıkları değiştirilmiştir.

2. BÖLÜM : GAZETE VE GAZETECİNİN TANIMI

Kavramların tarihi, düz anlam ve yan anlamlarıyla birlikte insanların olaylara karşı aldığı tavırları, o dönemin şartlarını anlatır. Dolayısıyla kavramların içeriği de dönemlere göre değişir. Gazete ve gazeteci kavramlarının da olaylardan, gelişen teknolojilerden bağımsız tanımlanamayacağı bir gerçektir.

2.1 Gazetenin Tarihçesi

Haberlerin toplanması, işlenmesi ve kitlelere yazı yoluyla ulaştırılmasının tarihi çok eskidir. İlk çağda, İsa'nın doğumundan üç yüzyıl önce fırınlanmış çamur tabletleri aracılığıyla duvar gazetelerinin yayınlandığından söz edilmektedir. Roma İmp. döneminde senato tutanaklarının yayınlanma biçimi gazeteciliğin nüvesi olarak kabul edilmektedir. Dış politika ve ekonomi konularında yönlendirici bilgiler içeren ilk süreli yayın 1609 yılında Almanya'da yayınlanan *Avise oder Zeitung*, ilk günlük gazete ise 1660 *Leipziger Zeitung*'dır. Gazetecilik mesleği, bu ilk dönemlerde küçük zanaat işletmeciliği biçiminde başlamıştır. Bu aşamada, ticari kapitalizmin erken aşamasında, bu küçük işletmeler, az bir kar amacı güderek haber trafiğinin örgütlenmesi, haberlerin düzenlenmesi ve dağıtım işlevini üstlenmişlerdir. Bu aşama haber basını aşaması olarak tanımlanır.

Kapitalizmin gelişmesi ve kentleşmenin hızlanması ile birlikte, basının işlevinde yapısal bir dönüşüm meydana gelmiştir. Gazeteler salt haber yayınlayan kurumlar olmaktan çıkmış, kamuoyunun taşıyıcıları ve yönlendiricileri ve beraberinde belli grupların mücadele araçları haline dönüşmüştür. Bu dönüşümün anlamı gazetelerin haber satan olmaktan çıkıp kamuoyu tacirliği haline gelmesidir. Kıta Avrupa'sında öncelikle İngiltere'de siyasal dergilerin yaygınlık kazanmasıyla ön plana çıkan bu aşama "kanaat basını" aşaması olarak tanımlanır. Bu dönemde bu tür yayınlarda ticari amaç değerini yitirir ve varlıklı birey veya gruplar tarafından finanse edilir.⁵

19. yy. da kapitalizm ile birlikte bugünkü kitle gazeteleri ortaya çıkarken bu süreç içinde gazetelerin ticari kuruluş olarak işleyiş mantıklarını piyasa koşulları

⁵ Binali Doğan, *Türkiye Basın Sektörünün Yapısal Değişkenleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, Marmara Üniversitesi SBE Yayın No: 21, 2000, s. 15.

belirlemiştir. Teknolojik bir kurum olarak pahalı bir yatırım olan gazeteyle, üretilen haberler, haberler aracılığıyla elde edilen kar, emek yoğun bir işlem olan gazeteciliğin piyasa koşulları içinde rekabet etmesini sağlamıştır. Bu nedenle, teknolojiyle gazete ve gazeteciliğin ilişkisi devamlı olarak teknolojinin yenilenmesi ve finansman kaynağı bulma, yatırım yapma şeklinde görülmektedir.

Ticari kapitalizmin gelişmediği ülkelerde ise gazete kapitalizmin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bunun en iyi örneği Osmanlı İmparatorluğu'dur. Osmanlı İmparatorluğunda ilk gazeteler yabancı çıkarlarına hizmet edecek şekilde Fransızca yayınlanmış, Türkçe ilk gazeteyi de devlet çıkartmıştır.⁶

Batıya göre üç yüz yıllık bir gecikmeyle 1727 yılında İbrahim Müteferrika'nın ilk basımevini kurmuş olmasına rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk gazete 1 Kasım 1831'de yayınlanmaya başlayan "Takvim-i Vakayi"dir. Bu gazeteden önce başka gazeteler de Osmanlı İmp. sınırları içinde yer almaktadır. Fransız Devrimini tüm dünyaya duyurmak amacıyla 1795'te Fransızlar tarafından çıkarılan "Bulletin des Nouvelles" ve "Gazette Française de Constantinople", 1830'da Fransızca olarak çıkan ve hükümetin duyurularını içeren "Moniteur Ottoman", Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yayımlattığı ilk Türkçe-Arapça gazete olan ve 20 Kasım 1828'de Kahire'de çıkartılan "Vakayi-i Mısiriyye" ilk örneklerdir. Takvim-i Vakayi'nin ilk gazete olarak tarihe geçmesi özel izinle çıkarılmış olmasındandır. 4608. sayıdan sonra Büyük Millet Meclisi tarafından "Resmi Ceridiye" adını aldı. 763'üncü sayısından sonra günümüzde de yayın hayatına devam ederek "Resmi Gazete" adını aldı.⁷ Özel girişimle yayınlanan ilk Türkçe gazete 1860 yılında yayınlanan Tercüman-ı Ahval'dir. Gazete, hem dil hem de içerik açısından geniş kitlelerin düşüncelerini yansıttığı için çok ilgi çekmiş ve beğeni toplamıştır.⁸

Atatürk'ün yönetimindeki milli mücadele yılları ve ardından Türk Devrimi'nin siyasal yapılanma sürecinde de İstanbul ve Anadolu gazetelerinden önemle söz

⁶ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 4.Baskı, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2000, s. 83,84.

⁷ Sema Türkkantos, **Basında İstihdam Problemleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003), s. 5,6.

⁸ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, 2.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s. 45.

edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk Basını; Devrimci Basın ve Muhalif Basın olarak fikri yönden ikiye ayrılmıştır.⁹

1945- 1960 yıllarına gelindiğinde ise halkın başlıca iletişim aracı basın olmuştur. Başyazıya dayanan gazete anlayışından habere ve resme öncelik tanıyan anlayışa geçilmiştir. Dönemin önemli gazeteleri arasında Ulus, Vatan, Memleket, Türksesi, Son Havadis, Akşam, Tanin, Vakıf, Hürriyet, Milliyet yer almaktadır.¹⁰

12 Mart 1971 ile başlayan süreç, ülkemiz açısından olağanüstü gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Soğuk savaşın etkisiyle özellikle 1960'lı yılların sonunda ülkede yaşanmaya başlanan demokratik hak talepleriyle hızlanan politizasyon süreci, özellikle 12 Mart'ta bu taleplerin bastırılması hareketine dönüşmüş ve "sol" nitelik taşıdıkları düşünülen tüm aydın ve yazarlar hakkında yasal takibat işlemleri yapılmıştır.¹¹

Bu dönemde yıllardır yayınlanan ünlü gazetelerin bir kısmı kapanmış ve eski yıllara kıyasla gazete sayısı bir hayli azalmıştır. Örneğin Vatan, Akşam gibi yıllara damgasını vuran gazeteler yayınlarına son vermişlerdir.¹²

12 Eylül döneminde depolitizasyon sürecine sürüklenen basın Türk insanını da politikadan uzaklaştırmaya başladı. Artık ne toplumu etkileyen fikirler yayılıyor ne kamuoyunun bilinçlendirilmesine çalışılıyor ne de olup bitenler politik söylemlere göre tartışılıp değerlendiriliyordu. 12 Eylül zihniyeti uyguladığı sansür politikalarıyla basında salt magazinél içerikli yayınların aktarılmasına neden oldu. Öte yandan nitelikli gazetecilerin hapiste olması da buna basın içinden bir tepki doğmasını engelledi.¹³

⁹ Türkkantos, op. cit., s. 6.

¹⁰ Koloğlu, op. cit., s. 80.

¹¹ Murat Özgen, **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları**, 2. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004, s. 53.

¹² Nuri İnuğur, **Türk Basın Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992, s. 469.

¹³ Alkım Saygın, "Türkiye'de Siyasi Partiler ve Darbeler" <http://www.mevsimsiz.com/yazi.asp?id=4776> (20.06.2006).

2.2 Gazetenin Tanımı

Etimolojik olarak bakıldığında gazete; “politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın olarak tanımlanır.”¹⁴

Bir başka tanıma göre gazete; haber ve bilgi vermek amacıyla eğitmek, eğlendirmek gibi amaçlar da taşıyan belirli aralıklarla ve sürekli olarak okuyucu kitlesine iletişim ulaşan kitle aracıdır.¹⁵

Atatürk, “Basın, millete muhtaç olduğu düşünceyi, gıdayı veren ülkenin refaha ulaşmasını sağlayan bir güçtür” der.¹⁶

Erdoğan, basın işletmelerinin ürettiği ürünü; ileti, egemen anlamıyla mesaj, olarak tanımlamakta, mesaj kavramını ise söylenen bir söz, yazılan bir makale, ya da bir haber, gerçek anlamıyla bir amacın belli bir biçimde paketlenmiş şekli ve tüketiciye sunulan “yem” olarak ele almaktadır. Basının yemleri siyasal, sansasyonel, seks, cinayet, ve felaket haberleri, spor, güzel insan, zenginlerin yaşamının dedikoduları, çirkin insan, kitlelerin birbirlerini yiyişleri, kazalar, intiharlar ve eğlence adı altında sunulandır.¹⁷

Basının amaçları olarak sunulan vatan ve millet sevgisi, gerçekleri millete iletmek, bilgilendirmek, siyasal bakımdan bilinçli seçmenler yaratmak, hak ve hukuk peşinde koşmak Erdoğan’a göre sadece bir kılıftır. Basın iletilerini sadece para kazanmak ve bunun için de kendisinin ve yaşadığı ortamın kalıcılığını ve gelişmesini sağlamak amacıyla üretir. Kapitalist ülkelerde fikir gazete ve dergilerinin ortadan kaldırılmasının en önemli nedeni, kapitalist sermayenin bu gazete ve dergilere boykotu ve reklam vermemesidir. Artan üretim masrafları karşısında ilerici basın ya yok olma ya da ideolojik tutumunu yeniden gözden geçirerek değişime uğramak zorundadır.

¹⁴ “Gazete”, **Türkçe Sözlük**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 527.

¹⁵ Feyyaz Bodur, **Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1997, s. 5.

¹⁶ Kamil Erol Taş, **Gazete Nedir Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987, s. 31.

¹⁷ İrfan Erdoğan, **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 1997, s. 248.

Cumhuriyet gazetesinin, kapitalist ideolojinin en entelektüel ve en hünerli savunucusu olmasına rağmen birkaç yıl önce düştüğü durum ve sol magazinlerin gittikçe kısalan ömürleri bunun Türkiye’deki göstergeleridir.¹⁸

2.3 Gazetenin Yapısı

Gazetelerin yapısını 4 başlıkta inceleyebiliriz:

2.3.1 İçerik

Gazeteler gerek yayın politikaları gerekse içerikleri açısından farklıdırlar. Ekonomi, kültür, sanat, spor vb. içerikteki gazeteler farklı okuyucu kitleleri tarafından talep edilmektedir.

2.3.2 Boyut

“Gazeteler tabloid ve klasik boyut olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Tabloid, 5-6 sütun genişliğinde, klasik boydan daha kısadır, okunması daha rahattır. Genellikle magazin basını tarafından tabloid boyutlu gazeteler seçilmektedir. Ülkemizdeki gazetelerin hemen hemen tamamı bu boyutun dışındadır ancak yurt dışında belirli ülkelerde bu boyutta basılan geleneksel içerikte gazeteler de vardır. Uluslar arası olarak adlandırılan geleneksel gazetelerin boyutu sekiz sütun kullanılarak ve 52 cm. olarak pazara sunulur.”¹⁹

2.3.3 Yayın Sıklığı

Gazeteler yayın sıklığı açısından günlük ve haftalık olmak üzere ikiye ayrılır. Haftalık gazeteler belirli ilgi alanları hitap ederler.

2.3.4 Dağıtım Alanı

Gazeteler dağıtım alanı açısından uluslar arası, ulusal ve yerel olmak üzere üç kategoriye ayrılır. Dünyanın bir çok ülkesinde satışa çıkan gazeteler uluslar arası boyut

¹⁸ Erdoğan, op. cit., s. 253.

¹⁹ Philippe Gaillard, **Gazetecilik**, Mehmet Selami Şakiroğlu (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s. 101.

içinde değerlendirilir. Ulusal gazetelerin dağıtımı ülkenin sınırları içinde yapılır. Türkiye dışında yaşayan Türk vatandaşlar için yurt dışında da satılan gazeteler vardır.

2.4 Gazetenin Ürün Özellikleri

Gazeteyi, “Aynı gün satılırsa 75 Frank, ertesi güne kalırsa kilosu 5 Frank olan bir mal”²⁰ diye tanımlayan bir ekonomist aslında gazetenin en önemli ürün özelliğini de belirtmektedir: Ürünün ömrünün kısa olması.

Gazete diğer mal ve hizmet piyasalarında üretilen ürünlerden farklı bir nitelik arz etmektedir. Çünkü tüketicilerin bir gazete satın alması onun başka bir gazeteyi de almasını engellemeyecektir. Ayrıca kamuoyunda büyük yankılar oluşturan olaylar söz konusu olduğunda gazete talebinde günden güne değişimler olmaktadır.

Medya gruplarının birden fazla gazeteye sahip oldukları ve bu gazetelerin en az birinin “amiral” gazete niteliği diğerlerinin ise ikincil gazete niteliği taşıdığı bilinmektedir. Birden fazla gazeteye sahip olma yolu ile gruplar hem amiral gazetelerin sabit giderlerini paylaştırabilmekte hem de ürün farklılaştırma yoluyla değişik okuyucu kitlelerine farklı fiyattan hizmet sunabilmektedirler. Bu gazetelere örnek olarak Hürriyet, Milliyet, Sabah gazetelerinin yanında ikincil gazete olarak çıkan Posta, Fanatik, Takvim Gazetelerini verebiliriz.

2.5 Gazetenin İşlevleri

Gazetelerin varoluş koşulu haber vermektir. İnsanlar ilk olarak haber almak için gazete okurlar. Olan her şey haberdur. Önemli olan bu haberin en doğru ve en çabuk biçimde gazetede yer almasını sağlamaktır. Gazeteciye düşen görev haberi objektif olarak vermektir.²¹

²⁰ Taş, op. cit., s. 32.

²¹ Mete Çubukçu, **Gazete Nedir Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987, s. 14.

Haber verme görevinin önemi nereden gelmektedir? Özgürlükçü hukuk devleti gücünü vatandaşlarının iradesinden alır. Ülke içinde ve dışında meydana gelen olaylardan haberdar olan birey seçimini de buna göre yapacaktır.²²

Haber verme hakkı gazetecinin halk adına özgürce haber kaynaklarına ulaşması ve bu kaynaklardan yararlanarak özgürce haber yapabilmesidir. Gazeteci görevini yerine getirirken, demokratik hukuk devletinde iktidarın da özgür ortamı gazeteciye sağlaması gerekir. Bu, haberin güvenilir olması açısından çok önemlidir. Gazetelerin destekçileri halktır. Buna karşılık halkı, devlete karşı savunma görevini üstlenirler.²³

“Gazetenin haber verme işlevi basın hürriyetinden doğan bir haktır. Bu hak haberlere ulaşmayı ve elde edilen haberleri yayınlamak ve dağıtmak hakkını ifade eder. Salt haber vermek çerçevesinde düşünüldüğünde haberin yorumu, eleştirisi, incelenmesi söz konusu değildir. Gazetecilik açısından en önemli hak budur. Basın hürriyetinin sınırları ve hakkın icrasının varlığı açısından da en önemli sorun, haber verme hakkının çerçevesinde kalınıp kalınmadığı sorunudur.”²⁴

Basının ikinci görevi de “denetim ve eleştiridir”. Basın, siyasal otoriteyi, siyasal erki bağımsız olarak denetim ve eleştirme hakkına sahiptir. Bu eleştiri ve denetim görevi de tamamen siyasal gücün kamusal hayattaki hatalarını ortaya çıkarmak, onları bu konuda uyarmak ve adeta bu konuda bilrkişilik yapmak şeklinde özetlenebilir.²⁵

Hükümet, parlamento yargı tarafından denetlenmektedir. Ancak iktidar partisinin veya partilerinin adı geçen kurumları ve denetim mekanizmalarını etkileme olasılığı gözden uzak tutulmamalıdır. İşte bu sebepten ötürü modern hukuk devletinde

²² Kayıhan İçel, **Genç Gazeteciler Eğitim Semineri**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986, s. 18.

²³ Kazım Kılınç, **Türk Basınında İstihdam ve Ücret Politikası** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1994), s. 17-18.

²⁴ Atılğan, op. cit., s.20.

²⁵ Semra Atılğan, “Modernleşme, Yabancılaşma ve Yerel Basının İşlevleri”, www.byegm.gov.tr/seminerler/BurKonusma1.htm (10 Temmuz 2006).

en önemli ve etkin denetim organının özgür ve bağımsız basın olduğu kabul edilmektedir.²⁶

Basının bir diğer görevi de kamuoyunu açıklama ve oluşturma görevidir. Basının kamuoyu konusundaki görevi iki yönlüdür: Basın bir tarafta kamusal iradeyi açıklarken bir taraftan da kamusal iradeye yön veren durumundadır. Basın kamuoyunun sesi olarak kalmaz bizzat kendisi kamuoyu oluşmasına yardımcı olur, kamuoyunu yönlendirir. Ayrıca basın halk ile meclis ve hükümet arasında bağlantı kurar ve diyalog sağlar.²⁷

“Gazetelerin geniş yığınların gündelik yaşamı, alışkanlıkları, tüketim biçimleri üzerinde daha etkin bir hale gelmeleri çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte ivme kazanmıştır. Özellikle 1950’li yıllarda politik safların keskinleşmesi, gazetelerin bu atmosferde politik kimliklerin mekanı, politik mücadeleye katılımın aracı olmaları sonucunu doğurmuştur. Bu gazetelerin, her ne kadar politik dilleri farklı olsa da bunların arkasındaki kültürel aidiyet dünyaları modernlik tecrübesine ilişkindir. Gazetelerin reklamları, magazin haberleri, temsil ettikleri gündelik yaşam stili okuyucularını zımni bir dille kültürel değişime çağırır.”²⁸

Gazete bu işlevlerini yerine getirirken kullandığı dile ve başlıklara da dikkat etmelidir. Halkın kültürel düzeyini yükseltmek gibi bir misyon üstlenen gazeteler sokak dilinden gazete dilini ayırt etmelidir.²⁹

2.6 Gazetecinin Tanımı

Oya Tokgöz gazeteciye “...erişmek istediği kitle için en önemli diye nitelendirdiği bilgileri toplayarak haber haline getiren ve kişileri bilgi olarak düşünmeye sevk eden ...” meslek mensubu olarak tanımlıyor.³⁰

²⁶ İçel, op. cit., s. 19.

²⁷ Ibid., s. 19-20.

²⁸ Naci Bostancı, “Kitle İletişim Araçlarının Kültür Üzerine Etkisi”, www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi, (1 Haziran 2006).

²⁹ Çubukçu, op. cit., s. 15.

³⁰ M. Kemak Öke, **Gazeteci: Türkiye’de Basın Çalışanları Üzerine Bir İnceleme**, 1. Baskı, Ankara, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1994, s. 30.

“Günümüzde dünya üzerinde milyarlarca insan sürekli olarak her gün hatta her saat biriminde adına medya denilen yazılı, işitsel, görsel kitle iletişim araçlarıyla muhatap olmaktadır. Diğer bir deyişle bu insanlar gazete okumakta, radyo dinlemekte, televizyon izlemekte bilgisayardan internet aracılığıyla bazı haber kaynaklarına ya da haber ajanslarına ulaşmaktadır. Bütün bunlar işlenmiş haberin nihai hedefine yani yurttaşa ulaşmasıyla tamamlanan bilgilendirme zincirinin son halkalarını oluşturmaktadır. Çünkü haber o aşamaya gelinceye kadar çok farklı aşamalardan geçmektedir. İşte haberin meydana gelmesiyle bilginin yurttaşa ulaşması arasındaki süreçte profesyoneller tarafından gerçekleştirilen işlemlerin tümüne gazetecilik ya da daha dar tanımla habercilik denilmekte bu işi gerçekleştiren kişilere de gazeteci ya da haberci adı verilmektedir.”³¹

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde ise gazeteci şu şekilde tanımlanmaktadır: “Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.”³²

Cevat Fehmi Başkut’a göre gazeteci “yalnız gazetecilikle meşgul olan uyanık bulunduğu her dakikasını bu mesleğe hasreden, yalnız bu meslek sayesinde geçinen ve yaşayan adamdır.”³³ Onun öğrencilerinden Vasfiye Özkoçak’a göre gazeteciliğin aslı yazar olmak değil muhabir olmaktır; gazetecilik, haberciliktir.³⁴

Uluslar arası Gazeteciler Federasyonu (FIJ) ise gazeteciye şöyle tanımlamaktadır: “Gazeteci asli, sürekli ve ücretli bir işi veya birkaç yazılı veya görsel-

³¹ Ragıp Duran, **Radikal İki**, 7 Mart 1998.

³² Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, www.tgc.org.tr/bildirge.html (5 Temmuz 2006).

³³ Gezin, op. cit., s. 43.

³⁴ Vasfiye Özkoçak, -Gazeteciler Sosyal Dayanışma Vakfı Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 27 Ağustos 2005.

işitsel kitle iletişim aracına yazı ya da fotoğrafla katkıda bulunarak yapan ve kazancının çoğunu bu işten sağlayan kişidir.”³⁵

“Gazetecinin en temel özelliklerinden biri de dürüstlüğüdür. Gazeteci, bireyler üzerinde egemenlik kurmamalıdır. Bununla birlikte bireylerin özgürce düşünüp karar alabilmesini sağlamalıdır. Gazetecinin toplumsal görevi ve mesleki yükümlülükleri bunları gerektirir. Kimliğini de tüm bu özellikler oluşturur.”³⁶

İlhan Selçuk, 28 Aralık 1990 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki “Gazeteci Kimdir?” başlıklı yazısında gazetecilik mesleği hakkında şöyle diyor: “Gazeteci mabeyn katibi değildir. Gazeteci gerektiğinde devletin başının, başbakanının, bakanının canına okur. Adı üstünde dördüncü kuvvet. Gazetecilik para pul için yapılmaz. Sözüm ona büyük sanılan, ya da yüksek koltukta oturan kişilerin yanına sokulup ellerini kavuşturan kişi değildir gazeteci.”³⁷

Bütün bu tanımlardan şunu çıkarabiliriz: Gazetecilik zor bir meslektir ve sorumlulukları vardır. Gazetecinin üç temel sorumluluğu vardır:

1. Gerçeğe karşı sorumluluk
2. Okura karşı sorumluluk
3. Editöre karşı sorumluluk³⁸

Ayrıca gazeteci olabilmek için bazı kişisel özellikleri de üzerinde barındırması gerekir: Bu vasıfların en önemlileri ise şunlardır: İdrakli, dürüst, kültürlü ve sonuç odaklı.

1960 yılında belirlenen Basın Ahlak Yasası’na göre halkı bilgilendirmekle görevli olan gazetecinin kamu yararına zarar verecek davranışlar içerisine girmesi görevini kötüye kullanması anlamına gelir. Çünkü gazetecinin ilk görevlerinden birisi

³⁵ G. Bohere, **Gazetecilik Mesleği**, Nurhan Süral (çev), Ankara: ILO Yayınları, 1986, s. 8.

³⁶ Gezgin, op. cit., s. 44.

³⁷ Öke, op. cit., s. 37.

³⁸ Ragıp Duran, “Gazeteci ve İşvereni” 2002, www.bianet.org/diger/biber11319.htm (4 Ağustos 2006).

toplum yararına çalışmak olmalıdır. Basın Ahlak yasaları gazetecinin mesleki kimliğinin ve görevlerinin temelini oluşturmaktadır.³⁹

“Etik ilkeler, kişinin onların temelinde yatan ana düşünceyi anlayıp “içselleştirerek” uygulaması sayesinde anlam kazanmakta ve gazeteciye belli bir alan içinde dolaşma özgürlüğünü de sağlamaktadır. Bu alan, gazetecinin vicdani ve toplumsal sorumluluklarının da içinde yer aldığı alandır ve sınırları mesleki etik ilkeleriyle belirlenmiştir. Etik ilkeleri kuru kuruya alt alta sıralayarak onlara, deyim yerindeyse askeri bir disiplin içinde uyulmasını beklemek anlamsız olacaktır.”⁴⁰

Zaman içinde gazete kavramında da gazeteci kavramında da tarihsel süreçte değişiklikler olmuştur. Yeni teknolojiler hem ürünü yani gazeteyi hem de mesleğin yapılış şeklini farklılaştırmıştır. 1950’lerde kurşunkalem ve daktilo ile yapılan gazeteciliğe günümüzde SMS ile haber verme, internet gazeteciliği de eklenmiştir. Daha ileriki tarihlerde de e-kağıtlar (e-paper) ile tanışacağız.

“Aslında gazetecilikte görülen değişiklikleri dört ana başlık altında toplamak gerekiyor:

1. Haber kaynakları bakımından değişiklikler görülüyor. Eskiden tek kaynak kullanılarak haber yazılabilirdi, bugün çok haber kaynağı kullanmak hemen hemen zorunlu ama sonunda ancak bir haber ortaya çıkabiliyor.

2. Eskiden habere konu olan fikir veya düşünce genelde tek bir devlet dairesinden kaynaklanabilirdi; yani tek bir haber kaynağı vardı. Günümüzde ise haber kaynağı çoğu kez, bilgisayarda açılmış bir dosya olabiliyor.

3. Eskiden muhabirin uzmanlarla konuşabilecek kadar bilgili olması haber yapması için yeterliydi. Artık muhabirin kendisinin haber yapmak için uzman olması gerekiyor.

³⁹ Güleda Yücedoğan, **Türkiye’de ve Fransa’da Gazeteci Kimliği Sorunu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1998, s. 67,69.

⁴⁰ Murat Özgen, **Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1998, s. 217.

4. Eskiden gazetecilik, her şeyden az çok malumat sahibi olunan bir meslek olarak kabul edilirdi. Şimdi ise, pek çok diğer meslekle uzmanlık yönünden aşık atıyor.”⁴¹

“Embedded-iliştirilmiş gazetecilik de bu süreçte ortaya çıkmış bir gazetecilik türüdür. Embedded-iliştirilmiş gazeteci tipinin; medya teknolojisindeki gelişmeler, küreselleşmenin hız kazanması, uluslar arası sermayenin en küçük riski dahi kabul edemez yapısı, uluslar arası terörizmin ülke yönetimlerini ve toplumsal hayatı ciddi anlamda tehdidi, siyasal erkin varlığını ve kontrolü elde tutma adına medyayı propaganda aracı olarak kullanma çabalarının kesiştiği yerde ortaya çıktığı görülmektedir. Embedded gazetecilik, bugüne kadar alışlagelen akredite olmuş gazeteci ve gazetecilikten çok daha farklı bir tür nitelenmesi taşımaktadır. Muhabir ile haber kaynağı arasında akredite gazetecilikte olduğu gibi mesafe ve sınırlar bulunmamakta, embedded gazeteci, haber kaynağı ile birlikte yaşamakta, aynı ortamı paylaşmakta, onlardan biri gibi hareket etmekte, haber unsurlarına, iliştirildiği bakış açısının gözü ile bakmaktadır. Embedded anlayışı kayıtsız şartsız manipölasyon, propaganda, kontrolü elde tutma, siyaset sermaye ikilisinin ortak hareketi sonucu bir anlamda yeni bir ortam için yeniden üretilmiş bir gazeteci tipini oluşturmuştur.”⁴²

2.6.1 Serbest Gazeteci

“Serbest gazeteci, bağımsız çalışan, gazete ve diğer kitle iletişim araçlarına haber, röportaj, dizi yazı veya fotoğraf vererek geçimini sağlayan gazetecidir. Batı ülkelerinde yaygın bir uygulaması olan serbest gazetecilik ülkemizde oldukça sınırlı bir alana sahiptir.”⁴³

2.6.2 Stajyer Gazeteci

5953 Sayılı Basın İş Yasası’nın 10. maddesi gereğince mesleğe yeni giren ve deneme süresi içinde çalışan gazeteciye “stajyer gazeteci” denir. Daha önce stajyer gazeteci olarak çalışan bir gazeteci tekrardan stajyer gazeteci muamelesine tabi

⁴¹ Tokgöz, op. cit., s. 42.

⁴² Ali Murat Vural, “Embedded-İliştirilmiş Gazeteciliğin Etik Çerçeve Değerlendirilmesi”, www.cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130844554.pdf (10 Haziran 2006).

⁴³ Kılınç, op. cit., s. 13.

tutulamaz. Basın İş Yasası'nın 10. maddesine göre stajyer adedi mukaveleli yazı işleri kadrosunun yüzde onunu geçemez. Ancak yapılan Toplu İş Sözleşmeleri'nde bu oran giderek düşmektedir. Örneğin TGS ile Hürgün Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. arasında yapılan (01.01.1985-31.12.1986) tarihlerini kapsayan Toplu İş Sözleşmesi'nin 21. maddesinde stajyer gazeteci sayısı mukaveleli fikir işçileri kadrosunun %10'unu geçemez derken TGS ile Anadolu Ajansı arasında yapılan (01.10.2004-30.09.2006) tarihlerini kapsayan Toplu İş Sözleşmesi'nin 18. maddesinde ise %5'ini geçemez ibaresi konmuştur.

Uygulamaya baktığımızda stajyer muhabir adı altında istihdam edilen gazeteciler sigortasız çalıştırılmakta, en ağır görevlere gönderilmekte, gece mesailerine bırakılmakta, basın kartı olmadığı için kimi zaman toplumsal olaylarda zorluklarla karşılaşmakta, gazeteci olduğunu kanıtlayamadığı gerekçesiyle gözaltında tutulmakta, hiçbir yasal güvencesinin bulunmadığı bir ortamda yaşamını yitirmektedir. Halen bu tarzdaki stajyerlik bütün basın yayın organlarında uygulanmaktadır.⁴⁴

2.6.3 Naylon Gazeteci

Naylon gazeteciliğin yasal hiçbir dayanağı olmadığı halde ülkemizde uygulama alanı oldukça geniştir. İşveren ile çalışma ilişkisi olmamasına rağmen sadece sarı basın kartı alabilmek için gazetenin kadrosunda çalışıyor gözükeneyle naylon gazeteci denir. Her ne kadar yasa, belirli bir tirajı ve belirli sayıda çalışanı zorunlu kılmaktaysa da buna pek uyulmamaktadır. Böylece devletin resmi ilanlarından ve sarı basın kartının faydalarından da yararlanılmaktadır.⁴⁵

2.7 Türk Hukuk Sisteminde Basın Çalışanları Kavramı

“İstihdam açısından baktığımız zaman Türkiye’de gazetecilerin çalışma statüleri 3 grupta toplanabilir: Birincisi 5953 Sayılı Yasaya göre çalıştırılanlar, ikincisi Genel İş Yasasına göre (4857 Sayılı Yasa) çalıştırılanlar, üçüncüsü de serbest meslek erbabı statüsünde telif ücretle çalışanlar. Yani Gelir Vergisi Yasasının 18. maddesindeki

⁴⁴ Medyada Vahşi Kapitalizm Uygulamaları, www.gazetecilersendikasi.org.tr/documents/belgeler/rapor/r03_2.html (25.04.2005).

⁴⁵ Kılınç, op. cit., s. 13.

kolaylıklardan yararlanılarak çalıştırılanlar. Bunun sonuçları da tehlikeli. Mesela telifle çalışanların kıdem tazminatları hakları yok. 4857 Sayılı Yasaya göre çalışanların kıdem tazminatı hakları var ama tavanda var. 5953 Sayılı Yasaya göre çalışanların hakları yasayla belirlenmiş. Bir anlaşmazlık çıkarsa yargıya gidip sorunu çözmek mümkün. Telifle çalışanların hiçbir sosyal güvencesi yok. 4857 Sayılı Yasaya göre çalışanların sosyal güvenlikleri var ama gazetecilere tanınan haklardan yararlanamıyorlar.”⁴⁶

Gazeteciliğe ilişkin Kanunlar ve Yönetmeliklerden yararlanarak gazete ve gazeteci kavramlarını daha iyi anlayabiliriz. İlgili yasaları inceleyelim:

2.7.1 212 Sayılı Yasayla Değişik 5953 Sayılı Basın İş Yasası

5953 Sayılı Basın İş Kanunu’nun 1. maddesinde “Bu Kanun hükümleri Türkiye’de yayınlanan gazete ve mevkutelerle* haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunu’ndaki “işçi” tarifi şümulü haricinde kalan kimselerle bunların işverenleri hakkında uygulanır.” 1. Maddenin 2. fıkrasında ise “ Bu Kanun şümulüne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlara gazeteci denir.” İfadeleriyle gazeteci tanımlanmıştır.

2.7.2 5187 Sayılı Basın Kanunu

5187 Sayılı Basın Kanunu’na göre gazeteci ya da Sorumlu Müdür olabilmek için;

- a) On sekiz yaşını bitirmiş olmak,
- b) Türkiye’de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak,
- c) En az orta öğretim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olmak,
- d) Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
- e) Yüz kızartıcı suçlardan mahkum olmamak,

⁴⁶ Orhan Erinç, -Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 28 Ekim 2005.

* Mekkute: Süreli Yayın.

f) T.C. vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu aramak,

Gerekir.

2.7.3 818 Sayılı Borçlar Kanunu

“Borçlar Kanunumuz bireysel sözleşme modeline dayanmaktadır. Bireysel sözleşme denilince, Borçlar Kanunun birinci ve devamı maddeleri anlamında öneri, öneriye karşı öneri ve kabul gibi en son irade açıklamalarının uygunluğu ve uyuşması sağlanıncaya kadar sözleşmenin her hükmünün tartışma ve pazarlık konusu yapıldığı sözleşmeler anlaşılır.”⁴⁷

Serbest gazeteciler, Borçlar Kanunu hükümlerine göre çalışırlar. Buna göre Borçlar Kanunu’nun 372. maddesindeki neşir mukavelesi, 355. maddesinde düzenlenen istisna akdi veya 386. maddesinde düzenlenen vekalet akdine göre çalışırlar. Serbest gazetecilerin işverenleri ile olan iş ilişkileri hizmet akdine dayanmadığından bağımlı bir iş ilişkisinden bahsedilemez. Serbest gazeteciler bağımlı çalışan gazetecilere kıyasla daha korumasızdırlar.⁴⁸ Serbest gazetecilik gelişmiş ülkelerde çok ciddiye alınmaktadır ve meslek örgütlerinin denetimindedir. Bizde yasal düzenleme ve güvencelerin dışında kaldığından, dışarıdan, en ucuza, ağır emek sömürüsü ile çalıştırma aracı olarak algılanmaktadır.⁴⁹

2.7.4 Basın Kartları Yönetmeliğine Göre Basın Çalışanları

23 Mart 2001 tarihli Basın Kartları Yönetmeliği’nin 4. maddesi kimlerin gazeteci sayılabileceğini şu şekilde belirtmiştir: “Basın Kartı, yerli basın yayın kuruluşlarının Türk uyruklu sahip ve mensuplarına, yabancı basın yayın organlarının Türk uyruklu mensuplarına ve bu Yönetmelikte sayılan kamu kurum ve kuruluşlarının devlet enformasyon hizmetlerinde çalışan personeline verilen resmi nitelikte bir kimlik belgesidir.”

⁴⁷ Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, www.e-ticaret.gov.tr/duyurular/kanun.doc (5 Temmuz 2006).

⁴⁸ Nuray Gökçek Karaca, *Türkiye’de Basın Çalışanlarının İş İlişkileri ve Sorunları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi SBE, 2000), s. 33.

⁴⁹ Ertuğrul Acar, “Gazetecinin İşsizi Olur mu?”, 2004, www.dorduncukuvvetmedya.com/article.php?sid=3707 (5 Temmuz 2006).

Aynı Yönetmeliğin 5. maddesi ise Basın Kartı alacak kişilerde aranan nitelikleri şöyle açıklamıştır:

a) 18 yaşını bitirmiş olması,

b) En az ortaöğrenim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olması,

c) Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmaması,

d) (Değişik: R.G. 2.6.2002 Sayı: 24773) Ağır hapis, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezalarından biriyle veya yayın tehdidiyle para ve menfaat temini, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, yalan yere şahadet, yalan yere yemin etmek, iftira, suç tasnii, resmi mercileri iğfal, müstehcen ve hayasızca yayın, fuhuşuyata tahrik, hileli iflas, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, istimal ve istihlak kaçakçılığı suçu dışındaki kaçakçılık suçlarından veya resmi ihale ve alım-satımlara fesat karıştırma veya 5680 Sayılı Basın Kanununun ek birinci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suçlar ile bu suçlara tahrik ve teşvikten hüküm giymemiş olması,

e) 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun hükümlerine uygun sözleşme yapmış olması,

f) Gazetecilikle birleşebilen işler dışında, resmi veya özel bir kuruluştaki ücretli-ücretsiz görev almaması, anonim şirketler ve kooperatiflerde ortaklık hariç herhangi bir kuruluşun sahibi veya ortağı olmaması,

şarttır.

3. BÖLÜM: TÜRK HUKUK SİSTEMİNE GÖRE GAZETECİLERİN HAKLARI

3.1 Türkiye'deki Düzenlemelerin Tarihçesi

Gazetecilerin çalışma ilişkileri konusundaki hukuki düzenlemelerin gelişimini beş dönemde incelemek mümkündür:

a) 1. Borçlar Kanunu Dönemi (1926-1939): 08.06.1936 tarihinde kabul edilen ve 15.06.1937'de yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu bir iş yerine bağlı olarak görev yapanları bedenen ve fikren çalışanlar olarak ikiye ayırmış, bunlardan bedenen çalışanlar ile bedenen çalışması fikren çalışmasına üstün sayılanları işçi sayıp fikir işçilerini Borçlar Kanunu'nun 313-354 maddelerinde düzenlenen hizmet sözleşmesi hükümleri çerçevesinde sınırlı bir korumaya almıştır. Kamu kesimindeki fikir işçileri devlet memuru statüsünde barem, emeklilik kanunları ile korumadan faydalanırken özel kurumlarda sadece fikri emek arzı suretiyle çalışan gazeteciler böyle bir korumadan yoksun kalmıştır.⁵⁰

b) Türk Basın Birliği Kanunu Dönemi (1939-1946): Gazeteciler açısından çalışma yaşamıyla ilgili ilk yasa, 3511 sayılı, 28.06.1938 tarihli Basın Birliği Kanunu'dur. Bu kanun gazetecilerin bir oda etrafında toplanarak odaya kaydı olmayan gazetecilerin gazetecilik yapmalarına izin verilmemesi amacıyla çıkarılmış tek parti döneminin yasalarından biridir. Ayrıca bu kanunla Türkiye beş basın bölgesine ayrılmış ve bu bölgelerde basın birlikleri kurulmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Trabzon.⁵¹ Birliğin amaçları arasında gazetecilerin maddi, manevi, bireysel ve ortak menfaatlerini korumak, meslekte düzeni sağlamak, gazetecilik okulları açmak, basını milli amaçlar uğrunda uyanık ve toplu halde bulundurmak, Cumhuriyet menfaatlerine hizmet etmek yer almıştır.⁵² Bu yasa 18.06.1946 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır.

⁵⁰ Müjdat Şakar, **Basın İş Hukuku**, 1. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2002, s. 24-25.

⁵¹ Güleda Yücedoğan, **Türk Basın Sendikacılığı İçin Bir Örnek Fransız Basın Sendikacılığı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2000), s. 87.

⁵² Özsever, op. cit., s. 14.

c) 2. Borçlar Kanunu Dönemi (1946-1952): 1946'da 3511 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış Türk Basın Birliği de tasfiyeye uğramıştır. 1946-1952 yılları arası basın çalışanları açısından tekrar Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olma dönemidir.⁵³

d) 5953 Sayılı Kanun Dönemi (1952-1961): “1950’lerden sonra basının, siyasi organlar ve demokratik rejim içinde kazandığı itibar gazetecilik mesleğinin kendine özgü çalışma şartlarının, kanunla düzenlenmesi fikrini doğurmuştur. Böylece her meslek grubunun kendine özgü çalışma şartlarının özel kanunla düzenlenmesi fikri, ilk defa gazetecilik mesleğinde çalışanlara uygulanmıştır. Böylece 13.5.1952 tarihinde kabul edilen, 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun 20.6.1952 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5953 Sayılı Kanunun başlangıçtaki içeriği itibarıyla en önemli özelliği, o yıllarda kamu kesimi dışında fikir işçisi sayılanlardan ilk olarak çalışan gazetecilerin işverenleri ile ilişkilerini ve onları korumayı amaçlamasıdır. Kanun 12.2.1954 tarihinde kabul edilen 6253 Sayılı Kanun ile 10, 15, 17, 20 ve 28. maddeleri değiştirilmiş ve ek üç madde getirilmiştir.⁵⁴

e) 212 Sayılı Kanun Dönemi (1961- günümüze): “Milli Birlik hükümetleri döneminde mevcut kanunlarda değişiklik yapılmak veya yeni kanunlar çıkarılmak suretiyle basın mesleğindeki işçi-işveren ilişkileri yeniden düzenlenmiş ve ilan müessesesinin işleyişini yasal esaslara bağlayan bir teşkilat yeni baştan kurulmuştur. 195 ve 212 sayılı kanunların çıkarılmasına karşı gazete sahipleri (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Dünya, Vatan, Yeni İstanbul, Tercüman, Akşam, Yeni Sabah) üç günlük boykot düzenlemişlerdir. Gazete patronları ilk defa böyle bir harekete girişmişler ve gazete çalışanları da patronların bu protestolarını protesto etmek için bir yürüyüş düzenlemişlerdir. 10 Ocak 1961’de yapılan bu yürüyüşe İstanbul’un bütün gazete çalışanları katılmıştır.”⁵⁵

⁵³ Şakar, op. cit., s. 27-28.

⁵⁴ Semra Atılğan, **Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları**, İstanbul, Bas-Haş Yayınları, 2001, s. 47-48.

⁵⁵ İnüç, op. cit., s. 374.

Gazetelerin çıkmadığı üç gün boyunca gazeteciler Basın adlı gazeteyi çıkarmışlardır. 11 Ocak 1961’de İstanbul Gazeteciler Sendikası’nın görüşünü yansıtan “Basın” imzalı şu yazı yayınlanmıştır: “Dokuz gazetenin üç gün kapatılması gibi basın tarihimizde eşi görülmemiş protestonun sebebi nedir? Dokuz gazete sahibinin emsali görülmemiş bir tehlike olarak bahsettikleri basınla ilgili kanunların biri basında çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetleri düzenleyen Fikir İşçileri Kanunu, diğeri de Basın İlan Kurumu teşkiline dair kanundur. Hareketin mesnedi olarak gösterilen Basın İlan Kurumu teşkiline dair diğer kanuna gelince... Özel ilanların büyük kısmının bir teşekkülün kontrolüne verilmesini derpiş* eden bu kanunun bir maddesinin gazetelerin mali durumlarına tesir edebileceği ve bazı gazetelerin müşkül durumda kalabilecekleri gerçektir. Bu kanunun ileride gazetelere ekonomik bir baskı vasıtası haline getirilmesi de mümkündür. Bütün bu mahzurlar, bahis konusu maddenin üzerinde durulmasını gerektirir. Ancak bu durum gazetelerin üç gün kapatılması gibi ağır bir protesto hareketini asla haklı göstermez. Gazete çıkarmak çorap fabrikası işletmeye benzemez. Basın yüzde yüz ticari bir müessese değildir. Bir amme hizmetidir.”⁵⁶

3.2 5953 Sayılı Basın İş Kanunu’nun Kapsamı

“Basın İş Kanunu’nun “Kanun Şümülü” başlığını taşıyan 212 sayılı kanunla değişik 1. maddesi; bu kanunun Türkiye’de yayınlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunu’ndaki “işçi” tanımı kapsamı dışında kalan kimselerle bunların işverenleri hakkında uygulanacağını ifade etmektedir.”⁵⁷

A. Can Tuncay’a göre; “İşçi tanımı kapsamı dışında kalma” şeklindeki vurgulama yasa koyucunun gazeteciyi tam tanımlayamamasından kaynaklanan bir vurgulamadır. Eski İş Yasası’na baktığımızda bu yasa zaten fikir çalışması üstün gelenleri kapsam dışında tutmaktaydı. Bu iki yasa ayrı iki çalışmayı düzenlemişlerdir.

* Derpiş: En önde, göz önünde bulunan, öncülük.

⁵⁶ İstanbul Gazeteciler Sendikası, **10 Ocak ve Ötesi**, İstanbul, 1963, s. 13-14.

⁵⁷ Şakar, op. cit., s. 45.

Bu sebeple Basın İş Kanunu'ndaki, İş Kanununda işçi tanımı dışında kalan ifadesi sadece bir tekrar hükmüdür.⁵⁸

Basın İş Kanunu'nun 2. maddesi "İstisnalar" başlığı altında şöyledir: "Birinci maddenin şümulü dahilinde bulunup da Devlet, vilayet ve belediyeler ve İktisadi Devlet Teşekkülü ve müesseseleriyle sermayesinin yarısından fazlası bu teşekküllere ait şirketlerde istihdam edilen memur ve hizmetliler hakkında bu kanun hükümleri uygulanmaz."⁵⁹

3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun'un 38. maddesine göre radyo ve televizyon kuruluşlarında haberle ilgili bölümde çalışanlar da 27 numaralı gazetecilik iş koluna dahil edilmiş ve Basın İş Yasası'na tabi olmuşlardır.⁶⁰

3.2.1 İş Akdi Zorunluluğu

Gazeteci ile işvereni arasında kurulan iş ilişkisi hizmet akdine dayanır. Bu akit, işverene fikir işçisinden akitte belirlenen iş türünde hizmet isteme hakkını vermektedir. Böylece işçinin hizmet alanını saptamakta ve işverenin bu alan dışında kalan hizmetleri fikir işçisinden talep etme olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. Buna karşılık, basın çalışanına da akit çerçevesi içinde kaldığı sürece işini iyi niyetle ve gerekli özeni göstererek yerine getirme zorunluluğu yüklemektedir.⁶¹

İş akdinin yazılı şekilde yapılması gerektiği Basın İş Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilmiştir. (md. 4/1) Ayrıca kanunda yazılı sözleşmede yer alması gereken noktalar da şöyle açıklanmıştır: Yazılı sözleşmede; işin türü, ücret miktarı ve gazetecinin kıdeminin yer alması zorunludur. (md. 4/2) İşin türünün ya da ücretin

⁵⁸ A. Can Tuncay, **Hukuki Yönden Basında İşçi-İşveren İlişkileri**, İstanbul, Evrim Yayınları, 1989, s. 38.

⁵⁹ Kudret Kurt, **İş Kanunları**, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005, s. 89.

⁶⁰ Şakar, op. cit., s. 46.

⁶¹ Hülya Orman, **Gazetecilerin Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Korunmaları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi SBE, 2000), s. 6.

değişmesi durumunda bu hususların sözleşmeye derc edilmesi* mecburidir. (md./3)⁶² Bu yükümlülükleri yerine getirmeyen işveren para cezasına mahkum edilir. (md. 26)

Sözleşmenin yapılışı, işverence ilgili Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne, mülki amirliğe, ve gazeteci sendika üyesi ise sendikasına, bir sendikaya üye değilse en büyük işçi kuruluşuna on beş gün içinde yazılı olarak bildirilir. Mülki amir beyannamelerin bir örneğini Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı'na gönderir. (md. 9) Bakanlığa yapılan bildirim bir sicile kaydedilir ve gazetecinin kıdeminin belirlenmesi açısından önem taşır. Uygulamada ise bu sicil Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nde bulunur.⁶³

Basın iş sözleşmesi türlerine baktığımızda süresi belirli olan-süresi belirli olmayan, tam süreli ve kısmi süreli, deneme süreli olan ve olmayan şeklinde bir ayırma gidebiliriz. Belirli süreli sözleşmelerde bitim tarihi zaten bilindiğinden feshin ihbarına gerek kalmaz. Bitim tarihinde sözleşme kendiliğinden sonlanır. Gazeteci, iş yerinde günlük ve haftalık çalışma saatlerine uygun olarak tüm çalışmasını işverene hasrediyorsa böyle bir çalışmayı konu alan sözleşme tam süreli sözleşmedir. Kısmi süreli çalışan gazetecinin sözleşmesi de iş akdi niteliğinde olduğundan Basın İş Kanunu'ndan, sendika ve toplu sözleşme haklarından yararlanır.⁶⁴

Sözleşmenin deneme süreli olarak akdedilmesi de mümkündür. Basın İş Kanunu'nun 10. maddesi mesleğe ilk giren gazeteciler için en çok üç aylık deneme süresinin olabileceğini belirttiikten sonra hatalı olarak bu deneme süresi içindeki gazetecileri stajyer olarak adlandırmaktadır. Uygulamada ise bu durum bazı işverenlerce kötüye kullanılmaktadır. Oysa 10. maddede gösterilen bu deneme süresi içinde olanlar iş sözleşmesi ile çalışan basın çalışanlarıdır. Basın İş Kanunu'nun 10. maddesinin 3. fıkrasında stajyer adedinin mukaveleli yazı işleri kadrosunun yüzde onunu geçemeyeceğini hükme bağlanmıştır.⁶⁵

* Derc etmek: Ekleme.

⁶² Şakar, op. cit., s. 55.

⁶³ Orman, op. cit., s. 7.

⁶⁴ Şakar, op. cit., s. 57-58.

⁶⁵ Sarper Sütsek ve diğerleri, **Basın İş Hukuku Genel Esasları ve Uygulama Sorunları**, 1. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2006, s. 34.

Basın İş Kanunu'na göre gazeteci tanımı 2. bölümde açıklandığı için diğer maddelere geçebiliriz.

3.2.2 Türkiye'de Yayınlanma Şartı

Basın İş Kanunu'na göre gazeteci sayılma Türkiye'de yayınlanma şartına bağlıdır. Gazetecilik mesleğinde ücret karşılığında çalışan bir gazetecinin Basın İş Kanunu çerçevesinde gazeteci sayılabilmesi için Türkiye'de yayınlanan gazete ve süreli yayınlarla haber ve fotoğraf ajanslarında çalışması gerekir. Örneğin yurt dışında yayınlanan bir gazetenin ya da haber ajansının Türkiye'de çalışan Türk muhabiri Basın İş Kanunu kapsamı dışında kalırken; Türkiye'de yayınlanan bir gazete ya da haber ajansının Türkiye'de çalışan yabancı uyruklu muhabiri Basın İş Kanunu kapsamında sayılacaktır. Ayrıca yayınların dili önemli değildir.⁶⁶

Mehmet Ali Şuğle'ye göre; “Türkiye'de yayınlanan” ifadesi yürürlükten kaldırılması doğru olacaktır. Zira, basılıp ortaya çıktığı yer anlamında kullanılmış olan deyim günümüz teknolojisi içinde karmaşaya sebep olmaktadır. Şöyle ki, bir gazete ya da derginin matbaa ortamında basılıp satışa sunulmasının yanında internet aracılığıyla da yayınlanması mümkündür.⁶⁷

3.2.3 Fikir ve Sanat İşlerinde Çalışma

“5953 sayılı Kanun'un kapsamına giren fikir işçileri şunlardır: Başmuharirlik, muharirlik*, mesul müdürlük, yazı işleri müdürlüğü, istihbarat şefliği, muhabirlik, mütercimlik, musahhihlik, foto muhabirliği, ressamlık, karikatürcülük, istihbarat telsizciliği-radyoculuğu, gazete müdürlüğü ve idare müdürlüğü gibi her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışanlar kanun kapsamına girmektedir. 5953 sayılı kanun uygulanma alanını mümkün olduğu kadar geniş tutarken 212 sayılı Kanun bir önceki kanunda “fikir ve sanat işlerinde çalışanlar” diyerek örnek olarak saydığı kişiler sayılmamıştır.”⁶⁸

⁶⁶ Mehmet Ali Şuğle, *İş Hukuku Açısından Gazeteci* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2000), s. 43-44.

⁶⁷ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 26-27.

* Muharir: Yazar

⁶⁸ Atılğan, *Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları*, s. 64.

Gazete işletmesinde farklı birimlerde birçok insan çalışır. Bu çalışanlar gazeteci olabileceği gibi gazete işletmesinin şoförü, kapıcısı, bekçisi, muhasebecisi, reklam müdürü vs., gazetecilik mesleğiyle ilgili olmayan kişiler de olabilir. 212 Sayılı Yasada açıkça belirtilmese de idari, ticari, teknik bölümlerde çalışan kişilerin gazeteci sayılması mümkün değildir.⁶⁹

3.2.4 Ücret Karşılığında Çalışma

Fikir ve sanat işinde çalışan bir kişinin gazeteci sayılabilmesi için iş sözleşmesine dayalı olarak yaptığı çalışmanın ücret karşılığı olması gerekir. 5953 Sayılı Kanun'un 1. maddesinin 2. fıkrasında gazetecinin çalışmasının ücret karşılığında yapılmasının gerektiği belirtilmiştir. Gazeteci geçimini aldığı bu ücretle sağlayan kişidir.⁷⁰

3.2.5 Gazetecinin İş Kanunu'ndaki İşçi Tanımı Dışında Kalması

“Basın İş Kanunu’nun 1. maddesinde gazetecinin tanımı yapılırken bir nokta daha vurgulanmıştır. Buna göre, bu yasanın kapsamına girmek ve gazeteci sayılmak için İş Kanunu’ndaki işçi tanımı dışında kalma koşulu da aranmaktadır. Böyle bir ifadenin yasada yer almasının nedeni de Basın İş Kanunu’nun yürürlüğe girdiği tarihte bugün yürürlükten kalkmış olan 3008 sayılı eski İş Kanunu’nun uygulanması gösterilmektedir. Böylece bir gazetede çalıştığı halde bedenen çalışan ya da bedenen çalışması fikri çalışmasına üstün gelenlerin gazeteci sayılmayacakları ve Basın İş Kanunu’nun kapsamına giremeyecekleri vurgulanmış oluyordu.”⁷¹

Özetle, gazetelerde gazeteci niteliğine sahip kişilerle işverenleri arasındaki iş ilişkisi İş Kanunu’na tabi değildir. Bununla birlikte basın kuruluşlarında gazeteci dışında kalanların iş ilişkileri Basın İş Kanunu’nun uygulama alanına girmemektedir.⁷²

⁶⁹ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 28.

⁷⁰ Karaca, op. cit., s. 37-38.

⁷¹ Şuğle, op. cit., s. 91.

⁷² Ercan Akyiğit, **Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005, s. 92.

3.2.6 İş Karşılığı Ücret

Emeği ile geçinen herkes gibi gazetecinin de yaptığı iş karşılığında ücret alma hakkı ilk akla gelen hakkıdır. Gazetecinin ne kadar ücret alacağı gazeteci ve işveren arasında yazılı olarak yapılan akitte belirtilecektir. (m. 4)

Gazetecinin başlangıçtaki ücreti 2 yılda bir arttırılacaktır. 4. maddenin son fıkrasına göre “İki yıl gazetede çalışmış olan gazeteci terfiye hak kazanır. Terfi, sözleşmede belirlenen yüzde oranında yapılır.”⁷³

Gazeteci sözleşme maddeleri haricinde işveren tarafından verilen başka işler, sipariş edilen ya da yayınlanan yazılar için ayrıca ücret almaya hak kazanır. (m. 15) “Günümüzde, aynı medya kuruluşu bünyesinde birçok yayın organı hazırlanmakta ve gazetecinin emeği ile hazırladığı bu ürünler yayın organlarında kullanılmaktadır. Ancak, çoğu zaman gazeteciye bunun için ayrı bir ücret ödemesi yapılmamaktadır. Basın İş Kanunu’nun 15. maddesindeki hüküm bu uygulamayı kapsamadığı gibi TGS’nin yaptığı toplu iş sözleşmelerinde de bu konuda gazeteciyi koruyucu hükümlere rastlanmamaktadır.”⁷⁴

3.2.7 Sosyal Ücret

“Gazetecinin alacağı ücret normal olarak bir hizmetin karşılığını teşkil etmektedir. Buna karşılık kanun, bazı toplumsal düşüncelerle gazetecinin kanunun tayin ettiği hallerde, bilfiil hizmet görmeden ücret alabilmesini kabul etmiştir. Bu hallerde gazeteci, bilfiil hizmet görmüş gibi ücrete hak kazanacaktır.”⁷⁵

3.2.7.1 Yıllık İkramiye

Basın İş Kanunu 14. maddesinin son fıkrasına göre “Gazeteciler her hizmet yılı sonunda işverenin sağladığı karın emeklerine düşen nispi karşılığı olarak asgari birer aylık ücret tutarında ikramiye alırlar.” Bu düzenleme iki bakımdan eleştirilmektedir.

⁷³ M. Kemal Oğuzman, “Gazetecilerin Mesleki ve Sosyal Hakları ve Bunların Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:32, Sayı:2-4, 1967, s. 867-868.

⁷⁴ Şakar, op. cit., s. 71.

⁷⁵ Çetin Özek, “Basın Hukukumuza Göre Fikir İşçileri İle İşverenler Arasındaki Hukuki Münasebet”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:38, Sayı:1, 1962, s. 76.

Birincisi, işverenin sağladığı karda gazetecinin emeğinin oransal katkısını bulmak çok zordur hatta imkansızdır. Eleştirilen ikinci nokta da: Az kar eden bunun yanında çok sayıda gazeteci çalıştıran bir işveren gazetecilere asgari bir aylık ücretleri tutarında ikramiye verdiğinde, tüm karını dağıttığı gibi ana sermayeden de para vermek durumunda kalabilir.⁷⁶

TGS'nin yaptığı toplu iş sözleşmelerine baktığımızda ise “İşveren, işyerinde çalışan TGS üyelerine her sözleşme yılında 4 maaş tutarında ikramiye öder. İş sözleşmesinin taraflarca feshi halinde TGS üyesi o sözleşme yılında iş yerinde ne kadar süre çalışmış ise çalıştığı ay oranında bu ikramiyelere hak kazanır.” Şeklinde düzenlemeler mevcuttur.⁷⁷

3.2.7.2 Askerlikte Ücret

Basın İş Kanunu madde 16'da askerlikteki ücretin durumu İş Kanunu'ndan farklı ve gazetecilere avantaj getiren bir konuma sahiptir. Buna göre talim ve manevra dolayısıyla silah altına alınan gazetecinin bu süre içinde ücret hakkını saklı tutacağını kabul etmiştir. Ancak, yedek subay olarak ya da başka nedenlerle askeri hizmet karşılığında aylık alan gazetecinin aldığı bu aylık kendi işinden aldığı ücretten az ise işveren, gazeteciye aradaki farkı vermekle yükümlüdür.

Kısmi veya umumi seferberlik dolayısıyla silah altına alınan gazeteci hakkında da üç ay için yukarıda belirtilen esaslar uygulanır.

İlk muvazzaf askerlik hizmeti için silah altına alınan gazeteciye ise normal askerlik süresince son aldığı ücret yarı oranında ödenir. Gazeteci ile işveren arasında belirli süreli bir sözleşme varsa ve bu sözleşme gazetecinin silah altında olduğu sırada kendiliğinden bitiyorsa, işveren sözleşme sona erdikten sonra gazeteciye askerlik müddetince ücret ödemekle yükümlü değildir.⁷⁸

⁷⁶ Şakar, op. cit., s. 72; Oğuzman, op. cit., s. 872.

⁷⁷ Türkiye Gazeteciler Sendikası, **TGS ile Anadolu Ajansı T.A.Ş 21. Dönem Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, (1.10.2004-30.9.2006), s. 26.

⁷⁸ Özek, op. cit., s. 78-79; Oğuzman, op. cit., s. 870.

3.2.7.3 Kadın Gazetecilerin Hamileliği Sırasındaki Hakları

Basın İş Kanunu'nun 16. maddesinin son fıkrasında vurgulandığı gibi kadın gazetecilerin hamileliği durumunda, hamileliğin 7. ayından itibaren doğumun ikinci ayının sonuna kadar izinli sayılır. Bu süre zarfında işveren, gazeteciye son aldığı ücretin yarısını öder. Doğum gerçekleşmez ya da çocuk ölü doğarsa bu halin gerçekleşmesinden itibaren bir ay süreyle bu ücret ödenecektir. Gazetecinin sigortadan veya bağlı bulunduğu kurumlardan alacağı yardım bu ödemeyi etkilemeyecektir.⁷⁹

İş Kanunu'nun 74. maddesine göre kadın işçilere 1 yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam 1.5 saat ücretli süt izni hakkı tanınmaktadır.⁸⁰

3.2.7.4 Hastalık Halinde Ücret

“Basın İş Kanunu bir çok yönden gazeteciyi diğer işçilere göre daha avantajlı kılmış olmasına karşın gazetecinin asıl daha korunmaya gereksinim duyacağı hastalık hali için özel bir düzenleme getirmemiştir. Bu konuda boşluğu doldurmak için Borçlar Kanunu'nun 328. maddesinin uygulama alanı bulabileceği ileri sürülmektedir. Bu hükme göre, uzun bir süre için yapılan sözleşmede, işçi hastalık gibi nedenlerle kısa bir süre için işini göremezse, bu süre için ücret istemeye hakkı vardır. Sosyal Sigortalar Kanunu gereğince ödenecek geçici iş göremezlik ödeneği de Borçlar Kanunu madde 328 gereğince ödenecek ücreti etkilemeyecektir.”⁸¹

Uygulamada ise TGS ile Anadolu Ajansı arasında imzalanan 19. dönem (1.10.2000-30.9.2002) Toplu İş Sözleşmesi'nin 26. maddesi şöyle der: “Hasta bulunan TGS üyesinin iş sözleşmesi 18 ay süre ile feshedilemez. İşveren 18 ay süre ile hasta bulunan TGS üyesinin SSK'dan aldığı iş görmemezlik ödeneğini işverene iade etmesi kaydıyla aylığını ve diğer sosyal yardımları TGS üyesine ödemeyi kabul eder.

⁷⁹ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 40; Şakar, op. cit., s. 75-76.

⁸⁰ Güven Ergin, “İlk Bakışta Yeni İş Yasası”, **TGS Bülten**, Sayı:1, 24 Haziran 2003, s. 5.

⁸¹ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 40.

3.2.7.5 Tutukluluk ve Mahkumiyet Halinde Ücret

Gazetecinin adıyla çıkan bir yazıdan dolayı gözaltına alınması, tutuklanması ya da mahkum olması durumunda ücretinin işveren tarafından karşılanması Basın İş Kanunu'nun 17. maddesiyle güvence altına alınmıştır. Ancak, gözaltına, tutuklanmaya ve mahkumiyete neden olan yazının gazetenin sahibinin veya sorumlu müdürünün haberi olmadan yayınlandığı ortaya çıkarsa bu hüküm uygulanmaz. Eğer gazeteci herhangi bir yayın organından ayrıldıktan sonra ayrıldığı gazetede çıkan bir yazısından ötürü hürriyeti kısıtlanırsa söz konusu tarihte aldığı aylık ücret ayrıldığı gazetenin sahibi tarafından tazminat olarak gazeteciye ödenir. Hürriyeti kısıtlanan gazeteci, bağlı bulunduğu kadroya yapılacak toplu zamlardan emsalleri gibi istifade eder.⁸²

TGS'nin yaptığı Toplu İş Sözleşmelerinde şu maddeler de vardır:

a) “Mahkumiyeti veya tutukluluğu nedeniyle, iş sözleşmesi feshedilen TGS üyesi 6 ay veya daha az süre ile hürriyeti kısıtlayıcı ceza alması, cezasının ertelenmesi, paraya çevrilmesi veya 6 ay içinde af ile düşmesi veya iyi hali nedeniyle tahliye olunması hallerinde yeniden işe alınabilir. Tutuklandıktan sonra beraat eden TGS üyesi yeniden işe alınır.”

b) “TGS üyesi, yüz kızartıcı suçlardan biriyle veya devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü veya milli güvenlik aleyhine işlediği bir suç gerekçesiyle mahkum edilirse yeniden işe alınmaz.”⁸³

3.2.7.6 Yayının Tatili Halinde Ücret

Her ne sebeple olursa olsun yayını tatil eden yayın organında çalışanlar, tatil tarihinden itibaren iki ay süreyle ücretlerini alırlar. Bu gazetecilerin kanuni tazminatları da öncelikle ödenir. (m. 17)

⁸² Abdülrezak Altun, **Türkiye’de Bir Meslek Olarak Gazetecilik ve Türk Gazetecisinin Kimliği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 1993), s. 48.

⁸³ Türkiye Gazeteciler Sendikası, **TGS ile Anadolu Ajansı T.A.Ş. 21. Dönem Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, (1.10.2004-30.9.2006), s. 21-22.

3.2.8 Ücretin Ödenme Zamanı

Basın İş Kanunu'nun 14. maddesine göre “Kararlaştırılan ücret her ay peşin olarak ödenir. İlave ücretlerin sigorta priminin ödenmesi mecburidir. Gazetecilere ücretleri vaktinde ödemeyen işverenler, bu ücretleri, geçecek her gün için yüzde beş fazlasıyla ödemeye mecburdurlar. Mukavele müddeti sona ermeden evvel kendisine atfedilebilecek bir kusuru olmaksızın işine son verilen gazeteci, peşin almış olduğu ücretin henüz işlememiş bulunan kısmını iade etmeye mecbur tutulamaz. Gazeteciler her hizmet yılı sonunda işverenin sağladığı karın emeklerine düşen nispi karşılığı olarak asgari birer aylık ücret tutarında ikramiye alırlar.”

14. madde hükümleri gazeteciye ücretin korunması anlamında diğer iş kanunlarından farklı bir konuma getirmektedir. Bu da gazetecinin maddi sorunlar yaşamasını engelleyerek düşünce özgürlüğüne hizmet ettiği gerekçesiyle uygun karşılanmaktadır.

Ücretin ödenmemesi durumu cezai yaptırım gerektirir. (md. 27) Ücretin gecikmesi durumunda günlük %5 zamlı ödeme hükmü, Yargıtay'ın 1973 tarihli “İçtihadı Bileştirme Kararı” ile bir kamu düzeni maddesi olarak kararlaştırılmıştır. Bu nedenle de bu oranı azaltmayı ya da yok saymayı amaçlayan sözleşmeler geçersizdir.⁸⁴

Yasada bahsedilen ücret asıl ücrettir. Prim, ikramiye, kardan pay alma gibi ücret eklerinin vaktinde ödenmemesi durumunda %5 gecikme faizi uygulanmaz.⁸⁵

3.2.9 Malzeme Sağlama ve Seyahat Giderlerini Karşılama

Gazeteciler meslekleri gereği şehir içi ve şehir dışı seyahat etme durumunda kalabilirler. İşveren, gerekli malzemeyi ve seyahat giderlerini karşılamak zorundadır. Ayrıca işveren, gazeteciye sağladığı malzeme bedelini gazetecinin ücretinden indiremez. (md. 25) Eğer malzeme gazeteci tarafından karşılanıyorsa aşınma ve yıpranma karşılığını işveren vermek zorundadır. (Borçlar Kanunu md. 331)⁸⁶

⁸⁴ Şakar, op. cit., s. 79.

⁸⁵ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 46.

⁸⁶ Şakar, op. cit., s. 81.

TGS ile yapılan Toplu İş Sözleşmelerinde bu konu ayrıntılarıyla ele alınmıştır. TGS'nin Anadolu Ajansı ile yaptığı 21. dönem Toplu İş Sözleşmesi'nin 31, 32, 33 ve 34. maddeleri araç-gereç sağlanması, masraflar ve gezi giderleriyle ilgilidir: 31. maddeye göre işveren TGS üyesinin görevini yapabilmesi için gerekli fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı, taşınabilir bilgisayar, kamera, cep telefonu, telefon kartı, montaj aygıtı vb. her türlü araç, gereç ve ekipman ihtiyaçlarını karşılar. 32. maddeye göre işveren, gazetecilere mesleki çalışmalarıyla ilgili giderleri her ay TİS'de belirtilen miktar kadarını öder. 33.maddeye göre ise bulunduğu ilin dışına göreve gönderilen gazetecilerin yol, otel, haberleşme ve yemek giderleriyle vize, pasaport gibi masraflarını işveren öder. 34. maddeye göre TGS üyesi görevli olarak gönderileceği yer veya izleyeceği olayın çıktığı çevreye göre işverence donatılır.⁸⁷

3.2.10 Normal Çalışma Süresi

Basın İş Kanunu'nda çalışma süreleri ve fazla mesailer ek madde 1'de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre günlük çalışma süresi gece ve gündüz devrelerinde 8 saattir. Sürekli gece çalışanların hafta tatili 2 gün olduğundan (md. 19) haftalık çalışma süresi bunlar için 40 saat; gündüz çalışanlar için ise haftada 1 gün tatil ve 6 günlük çalışma hesabıyla 48 saattir. Çalışma süreleri sözleşmeyle azaltılabilir.⁸⁸

“Kanunda gündüz ve gece çalışmaları için farklı çalışma süreleri düzenlenmemiştir, gece çalışmasının ne olduğu da açıklanmamıştır. Ek 1. maddenin 5. fıkrasında fazla mesailerin gece saat 24'den sonrasında ücretin bir misli fazlasıyla ödeneceği kuralı getirilmişse de bu hüküm de sadece fazla mesailerin ücretinin hesabıyla ilgilidir. Gece çalışması ile ilgili boşluğun İş Kanunu'nun 69. maddesi hükmünün kıyasen uygulanmak suretiyle doldurulmasının yerinde olacağı ileri sürülmüştür.”⁸⁹ İş Kanunu madde 69'a göre: “Çalışma hayatında “gece” en geç saat 20.00'de başlayarak en erken saat 06.00'ya kadar geçen ve her halde en fazla on bir saat süren dönemdir.

⁸⁷ Türkiye Gazeteciler Sendikası, TGS ile Anadolu Ajansı T.A.Ş 21. Dönem Toplu İş Sözleşmesi, İstanbul, (1.10.2004-30.9.2006), s. 22-24.

⁸⁸ Şakar, op. cit., s. 83.

⁸⁹ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 75.

3.2.11 Fazla Mesai

Basın İş Kanunu'nda günlük iş süresi gece ve gündüz çalışılan iş yerlerinde 8 saat olarak belirlenmiştir. Bu 8 saatin üzerinde yapılan çalışma fazla mesai olarak kabul edilmelidir. Ek 1. maddede fazla mesainin 3 saati geçemeyeceği şeklinde gazeteciyi korumaya yönelik hüküm vardır. Bu hükme rağmen gazeteci günde 3 saatin üzerinde fazla mesai yapmışsa yaptığı fazla çalışmaların tamamı için fazla mesai ücretine hak kazanabilecektir.⁹⁰

Fazla mesai ücreti, normal çalışma saati ücretinin %50 fazlasıdır. Gazeteci, fazla çalışmanın saat 24.00'den sonraya rastlayan saatlerinin ücretini %100 zamlı alır. Fazla çalışma ücretleri, müteakip ücret ile birlikte ödenmesi zorunludur. Fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi durumunda her geçen gün için ücretlerde olduğu gibi %5 zamlı ödenmesi zorunludur.⁹¹ Yine Ek 1. maddeye göre fazla mesai saatlerinin hesabında yarım saatten az süreler yarım saat, fazlası ise 1 saat sayılır.

3.2.12 Hafta Tatili

Her altı günlük çalışmanın sonunda gazeteciye bir günlük ücretli hafta tatili izninin verilmesi zorunludur. Eğer gazeteci sürekli gece çalışması yapıyorsa hafta tatili iki gündür. (md. 19)⁹²

2.1.1924 tarihli Hafta Tatili Hakkında Kanun'un 2. maddesine göre işçiyi haftada 6 günden fazla çalıştırmak yasaktır. Bu yasaya göre önceleri Cuma günü olarak belirlenen hafta tatili günü 27.5.1935 tarih ve 2739 Sayılı Yasa ile "Pazar" günü olarak değiştirilmiştir. Buna göre gazetecinin Pazar günü tatil yapmaya hakkı vardır. Bununla birlikte Pazar gününden başka bir gün de hafta tatili iznini kullanabilir. (Ek 1. madde) Hafta tatilinde çalışma fazla çalışmaya girerken Pazar günü dışında başka bir günde hafta tatili yapan gazeteci fazla çalışma yapmış sayılmaz. (Ek 1. madde)⁹³

⁹⁰ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, **Açıklamalı – İctihatlı Basın İş Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003, s. 307-308.

⁹¹ Özek, op. cit., s. 76.

⁹² Şakar, op. cit., s. 86.

⁹³ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 309.

3.2.13 Ulusal Bayram ve Genel Tatillerde Çalışma

2429 Sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun'a göre çalışanların Ulusal Bayram günü olarak bilinen 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda 28 Ekim günü saat 13.00'den başlamak üzere 1.5 gün tatil yapma hakkı vardır. (md. 1) Bununla birlikte 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı ile 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda birer gün olmak üzere ayrıca Ramazan Bayramı'nda arefe günü saat 13.00'den itibaren 3.5 gün, Kurban Bayramı'nda arefe günü saat 13.00'den itibaren 4.5 gün, 1 Ocak yılbaşı günü bir gün tatil yapma hakkı vardır. (md. 2)

Gazeteciler, bayram ve genel tatillerde de çalışırlar. Bu günlerdeki çalışmalar fazla mesai sayıldığından (Basın İş Kanunu md. 1) ücret olarak fazla mesai ücretine hak kazanırlar.⁹⁴

TGS ile yapılan Toplu İş Sözleşmelerinde bayram ve tatillerde çalışma şu şekilde düzenlenmiştir: "TGS üyelerinin Ulusal Bayram ve Genel Tatil Günleri ile kendi hafta tatili günlerinde çalışmaları halinde, ücretleri %150 zamlı ödenir. O gün yapılan çalışmalar 8 saati doldurmasa da tam gün çalışılmış sayılır ve ödemeler ona göre yapılır. 10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü'nde, 1 Mayıs İşçilerin Uluslar arası Birlik, Dayanışma ve Mücadele Günü'nde çalışan TGS üyelerine yukarıdaki fıkra hükmüne göre ödeme yapılır."⁹⁵

3.2.13.1 Dini Bayram Günlerinde Gazete Yayımlama Yasağı

Basın İş Kanunu'nun 20 ve 28. maddeleri günlük gazetelerin Ramazan ve Kurban bayramlarının belirli günlerinde yayınlanmalarını yasaklamış ve bu günlerde gazete yayımlama hakkını şartlarını da belirterek gazetecilerin bağlı bulundukları meslek kuruluşlarından birisine bir tür ayrıcalık olarak vermişti.⁹⁶

⁹⁴ Şakar, op. cit., s. 86-87.

⁹⁵ Türkiye Gazeteciler Sendikası, TGS ile Anadolu Ajansı T.A.Ş 21. Dönem Toplu İş Sözleşmesi, İstanbul, (1.10.2004-30.9.2006), s. 9.

⁹⁶ Sulhi Dönmezer, "Bayramda Gazete Çıkarma Yasağı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt No:41, Sayı:3-4, 1976, s. 1.

Basın İş Kanunu'nun 20 ve 28. maddeleri Anayasa Mahkemesi'nin 19.3.1993 tarihli ve 21529 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 20.1.1993 tarih ve 1992/36 Esas ve 1993/4 Karar sayılı kararı ile iptal edilmiştir.⁹⁷

Sulhi Dönmezer de 5953 sayılı Basın İş Kanunu'nun 20 ve 28. maddelerini Anayasa hükümlerine aykırı bulmuştur. Anayasa'nın 20. maddesinde "Herkesin, düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğu ve bunları söz, yazı ve resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayıp yayabileceği" açıklanmış olduğu halde 5953 Sayılı Kanunun 20. maddesi düşünce ve kanaatlerin yazı ile ve gazeteler aracılığıyla açıklanmasının yılın belirli günlerinde tatil etmekte ve bu hakkı bir ayrıcalık olarak üyesi en fazla olan basın meslek kuruluşuna vermektedir. Türkiye'de gazetecilerin çoğunluğunu oluşturan zümreyi barındıran tüzel kişi istediğini yayınlamak ve diğerleri de 5 gün susmak zorunda bırakılıyordu.⁹⁸

Şakar ise Basın İş Kanunu'nun 20 ve 28. maddelerinin iptaline katılmıyor ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından çıkarılan gazetenin işverenin para kazanma hırsına feda edildiğini vurguluyor.⁹⁹

3.2.14 Doğum, Ölüm, Evlenme İzinleri

Basın İş Kanunu'nun 19. maddesine göre; Gazeteci, çocuğu dünyaya geldiği zaman 3, eşi veya çocuğu, annesi veya babası öldüğü zaman 4, çocuğu evlendiği, kardeşi, büyükanne veya büyükbabası öldüğü zaman 2 gün olağanüstü ücretli izne hak kazanır. Bu izinler senelik izinden sayılmaz.

3.2.15 Yıllık Ücretli İzin

Yıllık izin temelini Anayasa'da bulan bir dinlenme hakkı olduğundan bu haktan vazgeçilemez. Basın İş Kanunu'nun 21. maddesine göre de bu haktan

⁹⁷ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 101.

⁹⁸ Dönmezer, op. cit., s. 6-7.

⁹⁹ Şakar, op. cit., s. 90.

vazgeçilemeyeceği belirtilmiştir. Bu hakkın paraya çevrilmesi söz konusu değildir. Yıllık ücretli izin kişisel bir hak olduğundan başkasına devredilemez.¹⁰⁰

Basın İş Kanunu'nun 21. maddesine göre yıllık izin süresi gazetecinin çalıştığı mevkutenin günlük olup olmamasına göre değişkenlik göstermektedir. Günlük mevkutede çalışan gazeteciler için tespit edilen yıllık ücretli izin süreleri şu şekildedir:

a) “Günlük mevkutede çalışan gazeteciye, en az bir yıl çalışmış olmak şartıyla yılda 4 hafta tam ücretli izin verilir. Gazetecilik mesleğinde hizmeti on yıldan yukarı olan bir gazeteciye, altı hafta ücretli izin verilir.” (md. 21/1)

“En az 1 yıl çalışmış olma koşulu İş Kanunu'nda şu şekilde açıklanmıştır: İş Kanunu'nun kapsamına giren iş yerlerinde çalışan işçilerin yıllık ücretli izin hakkından yararlanabilmeleri için işe girdiği günden başlayarak en az bir yıl çalışmış olmaları gerekir. (İş Kanunu 53/1) Bu süreye bekleme süresi adı verilir.”¹⁰¹

b) Günlük olmayan bir mevkutede çalışan gazetecinin kıdemi ne olursa olsun her altı aylık çalışma süresi için iki hafta ücretli izne hak kazanır. (md. 21/2)

“Burada bekleme süresi 6 ay olup bunun hesabında gazetecinin hizmet akdinin devam etmiş yahut aralıklarla yeniden kurulmuş olduğuna bakılmaksızın gazetecilik mesleğinde geçirdiği hizmet süresi dikkate alınır. Buna göre örneğin bir iş yerinde 4 ay çalışıp ayrılan gazeteci bir yıl sonra aynı ya da başka bir işverene ait iş yerinde 2 ay daha çalışması durumunda 2 hafta ücretli izne hak kazanacak ve bundan izne hak kazandığı tarihteki işveren sorumlu olacaktır.”¹⁰²

“İhbar müddetinin son günü olan tarih tazminata esas tutulur ve yıllık izinden sayılmaz. (md. 6/5) Gazeteci yıllık iznini kullanmamışsa, işine son verilmesi halinde, izin müddetine ait ücreti peşin olarak verilir.” (md. 6/6)

“Gazeteciye bu Kanunu'nun 21. maddesinde yazılı yıllık izni vermeyen veya izni vermiş olup da izin müddetine ait ücreti ödemeyen işveren, yıllık izin vermediği

¹⁰⁰ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 262.

¹⁰¹ Haluk Hadi Sümer, **İş Hukuku**, 11. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2005, s. 143.

¹⁰² Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 264.

veya izin süresine ait ücretleri ödemediği kimsenin izin müddetine tekabül eden ücretler yekununun iki katının ilgili gazeteciye ödemeye ve ayrıca bu miktarda ağır para cezasına mahkum edilir.” (md. 29)

3.2.16 Sözleşmenin Tarafların Anlaşması ile Sona Ermesi

Basın iş sözleşmesinin tarafları olan gazeteci ve işveren anlaşmaları durumunda sözleşmeyi her zaman sona erdirebilirler. Sözleşmenin belirli ya da belirsiz süreli olmasının bir önemi yoktur.¹⁰³

3.2.17 Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

Süresi belirli basın iş sözleşmeleri aksi kararlaştırılmadıkça fesih bildirimine gerek duyulmaksızın sürenin bitmesi ile kendiliğinden sona erer. (Borçlar Kanunu md. 338) Kendiliğinden sona eren böyle bir sözleşmede gazeteciye kanun, işverene karşı her hangi bir talep hakkı vermemiştir.¹⁰⁴

Borçlar Kanununun 339. maddesine göre, sözleşmede belirtilen sürenin dolmasına karşılık gazeteci çalışmaya, işveren de çalıştırmaya devam ederse sözleşme aynı süreyle ancak en fazla 1 yıl için yenilenmiş olur. Sözleşme ikinci kez aynı şekilde yenilenirse, sözleşme başlangıçtan itibaren belirsiz süreli olarak kabul edilmeli ve buna ilişkin fesih kuralları uygulanmalıdır.¹⁰⁵

Her ne sebeple olursa olsun yayının tatil edilmesi halinde çalışanlar tatil tarihinden itibaren 2 ay müddetle ücretlerini alırlar. (Basın İş Kanunu md. 17/4) Aynı zamanda 17. madde gazetecilerin tazminatlarının tercihan ödeneceğini belirtmektedir.¹⁰⁶

Borçlar Kanunu’nun 347. maddesinin 1. fıkrasına göre gazetecinin ölmesi durumunda basın iş sözleşmesi sona erer. 347. maddenin 2. fıkrasına göre de işverenin ölümü sözleşmeyi kendiliğinden sonlandırmaz.¹⁰⁷

¹⁰³ Şakar, op. cit., s. 93.

¹⁰⁴ Ibid., s. 93.

¹⁰⁵ Ibid., s. 93.

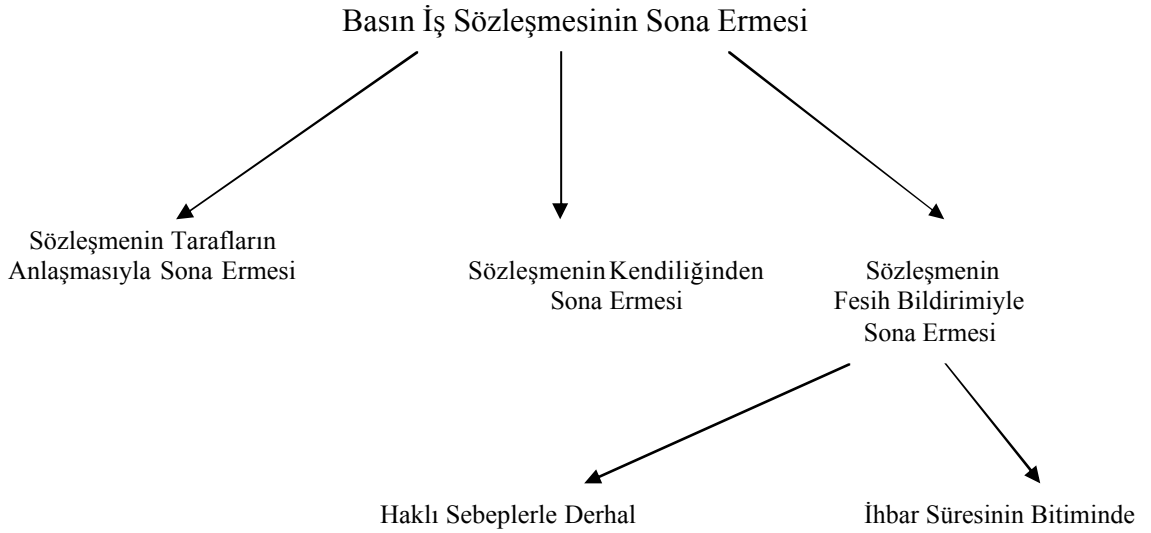
¹⁰⁶ Özek, op. cit., s. 98.

¹⁰⁷ Şakar, op. cit., s. 94.

3.2.18 Sözleşmenin Fesih Bildirimi İle Sona Ermesi

“Fesih bildirimi, hizmet akdini belirli bir sürenin geçmesiyle veya derhal sona erdiren, karşı tarafa yöneltilmesi gerekli tek taraflı bir irade beyanıdır. Fesih bildiriminin karşı tarafa ulaştırılması yeterli olup, beyanın geçerliliği karşı tarafın kabulüne bağlı değildir. Bildirimin kayıtsız ve şartsız olması, akdi sona erdirmeye isteğinin açık olması gerekir.”¹⁰⁸

“Fesih bildirimi, sözleşmeyi ya haklı sebeplerle derhal ya da bir sebep göstermek gerekmeksizin ihbar süresinin bitiminde sona erdirir.”¹⁰⁹

Şekil 1: Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesi

3.2.19 Sözleşmenin İhbar Süresinin Bitiminde Sona Erdirilmesi

İşverenin feshi yönünden ihbar öneli şöyledir:

Gazetecinin hizmeti 5 yıldan az ise, Basın İş Kanunu’nun 6. maddesinin 4. fıkrasında ihbar öneli 1 ay olarak düzenlenmiştir. Önel süresinin tespitinde gazetecinin akdi fesheden işveren gözetiminde hizmet süresi dikkate alınacaktır.

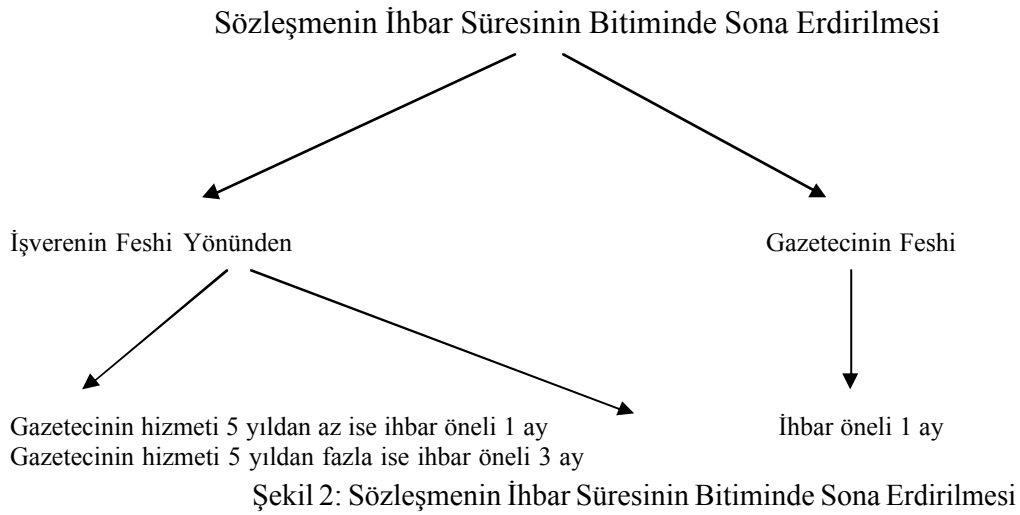
¹⁰⁸ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 33-34.

¹⁰⁹ Şakar, op. cit., s. 94.

Gazetecinin hizmeti 5 yıl ve daha fazla ise, Basın İş Kanunu’nun 6. maddesinin 4. fıkrasında ihbar öneli 3 ay olarak belirlenmiştir. Ancak bunun için gazetecinin işverenle olan hizmet ilişkisi aralıksız olması gerekir.

Gazetecinin feshi yönünden ihbar öneli şöyledir:

Basın İş Kanunu’nun 7. maddesinde “en az bir ay evvel” işverene bildirmek yoluyla gazetecinin hizmet akdini feshedebileceği düzenlenmiştir. Böylece gazetecinin hizmet süresinin belirleyiciliği yoktur. Akdin süresi ne kadar olursa olsun gazetecinin feshi yönünden ihbar öneli 1 aydır.¹¹⁰

3.2.20 Haklı Sebep ile Derhal Fesih

Basın İş Kanunu’nun 11. maddesine göre sözleşmenin süresi ister belirsiz isterse belirli olsun kanunda belirtilen haklı nedenlerden biri varsa gazeteci veya işveren tarafından ihbar süresi verilmeksizin derhal sona erdirilebilir.¹¹¹

3.2.20.1 Gazeteci Tarafından Fesih

Gazetecinin, Kanun’un 7. maddesinde yazılı ihbar süresine uymadan akdi feshedebilmesi 11. maddeye göre mümkündür. 11. maddeye göre “bir mevketenin dünya görüşünde gazeteci için şeref veya şöhretini veya genellikle manevi menfaatlerini

¹¹⁰ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 37.

¹¹¹ Şakar, op. cit., s. 95-96.

ihlal edici bir durum olduğunda gazeteci ihbar müddetini beklemeden akdi feshedebilir. Bu maddenin uygulanabilmesi için gazetecinin şeref ve şöhretini veya manevi değerlerine zarar verici bir yeni durumun ortaya çıkması gereklidir. Buna göre gazeteci, işyerine girdiği zaman mevcut olan bir durumu ileri sürerek 11. maddeye göre akdi feshedemez. Değişikliğin mevketenin veche* ve karakterinde olması gerekir.¹¹²

Oğuzman'ın görüşleri şöyledir: 11. maddenin 2. fıkrasına göre akdi bu hakka dayanarak fesheden gazeteci, işverenin kusuru sonucunda iş akdini feshetmiş olsaydı ne miktar tazminat alacak idiyse o miktar tazminat isteyebilir. Ancak 5953 Sayılı Kanun'da işverenin hatası sonucunda akdin gazeteci tarafından feshi halinde ödenecek bir tazminat olmadığı için yapılan atıf askıda kalmaktadır.¹¹³

“Yargıtay’ın 1964 yılında verdiği bir kararında*, gazetecinin işverenin kusuru sonucunda iş akdini bozmuş olması durumunda 5953 Sayılı Yasada tazminatın düzenlenmemiş olduğu belirtilerek, özel kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel yasaya gidileceği ve Borçlar Kanunu’nun 325 ve 345. maddelerinin uyuşmazlığın çözümünde dikkate alınacağını kabul etmiştir.”¹¹⁴

3.2.20.2 İşveren Tarafından Fesih

“Basın İş Kanunu, iki durumda işverenin sözleşmeyi haklı nedenlerle derhal feshedebileceğini belirtir:

Birincisi görevin ifasıyla ilgili konularda gazetecinin bilerek veya ağır bir ihmali sonucunda yayın organının itibar ve şöhretine zarar verecek bir harekette bulunmasıdır. (md. 11/3) Şakar’a göre, bu durumda ihbar tazminatı söz konusu olmadığı gibi kıdem tazminatı da ödenmez. Ayrıca, gazeteci peşin almış olduğu ücretin işlememiş bulunan kısmını da geri vermek zorundadır. Kanunun 14. maddesinin 3. fıkrasındaki karşıt kavramından bu sonuç çıkmaktadır.”¹¹⁵

* Veche: Yan, taraf, yön

¹¹² Özek, op. cit., s. 86.

¹¹³ Oğuzman, op. cit., s. 878.

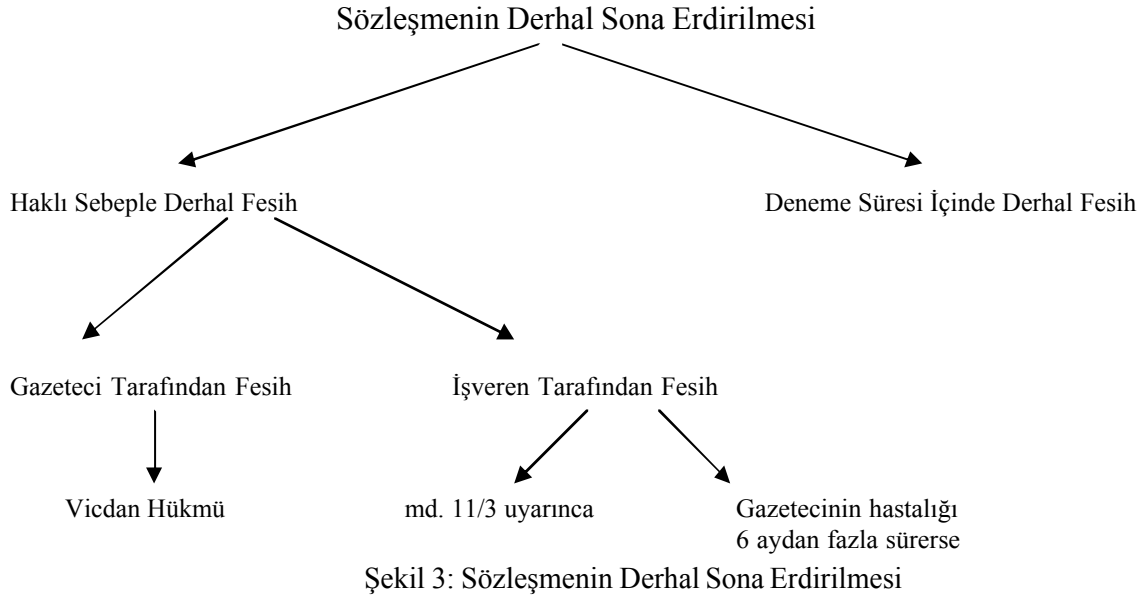
* Yargıtay 9. H.D. 26.10.1964. E.1964/6723, K.7191.

¹¹⁴ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 156.

¹¹⁵ Şakar, op. cit., s. 97.

Gazetecinin yayın organının itibar ve şöhretine gölge düşürecek fiil ve hareketinin mevcudiyeti gereklidir. Bu eylem ve hareketlerin gazetecinin mesleği ile ilgili olmaması gerekir. Mesela, gazetecinin kumarbaz, alkolik vs. olması bir yayın organının şeref ve itibarına gölge düşürse dahi mesleği ile ilgili olmadığından işverene akdi fesih yetkisi vermez. Buna karşılık eylem ve hareketin gazetecinin yarattığı eserin sonucu olması şart değildir. Örneğin, bir muhabirin resmi bir basın toplantısına aşırı şekilde sarhoş gelmesi, 11. maddenin takibini gerektiren bir sebeptir. Bunların yanı sıra, bir hizmetin kusurlu ifası veya hiç ifa edilmemesi, işverene 11. maddeye dayanarak akdi feshetmek yetkisini vermez.¹¹⁶

İkincisi de gazetecinin hastalığının altı aydan fazla uzaması durumudur. 12. maddeye göre işveren böyle bir durumda tazminat ödeyerek sözleşmeyi feshedebilir. Söz konusu olan derhal fesih olduğundan ihbar tazminatı ödenmez. Gazetecinin hastalığı görevini yapmasına mani olmuyorsa işveren bu sebeple sözleşmenin feshi yoluna gidemez. Hastalık nedeniyle işten çıkarılan gazeteci 1 yıl içinde iyileşirse işveren, gazeteciyi öncelikle işe almak zorundadır. (md. 12/2)¹¹⁷

¹¹⁶ Özek, op. cit., s. 91-92.

¹¹⁷ Şakar, op. cit., s. 97.

3.2.21 Deneme Süresi İçinde Derhal Fesih

Mesleğe ilk başlayan gazeteciler için deneme süresi en çok üç aydır. Bu süre içinde taraflar iş ahdini ihbar müddetine ve tazminat yükümlülüğüne tabi olmaksızın feshedebilirler. (md. 10/1)

3.2.22 İş Güvencesi

“Genel olarak doktrinde, istihdam güvencesi, çalışma hakkının korunması ve işçinin feshe karşı korunması anlamında da kullanılan iş güvencesi kavramı, temelinde geçimlerini emekleri ile sağlayan bağımlı çalışanların, haksız nedenle işverence iş sözleşmesine son verilmesi halinde, işverenin fesih işlemini sınırlayan ya da engelleyen böylelikle iş sözleşmesinin işçi açısından zayıflığını gideren ve koruyucu yönü ağır basan normatif düzenlemeleri kapsamaktadır.”¹¹⁸

“Yurt dışında, iş güvencesi kapsamında olma ve yasanın uygulanışı çeşitlilik gösteriyor. Örneğin Danimarka’da en az 9 aylık kıdemi olanlar bu yasadan yararlanabiliyor. Ekonomik ve teknolojik nedenler geçerli neden olarak kabul ediliyor. İspanya’da fesih haklı nedene dayanmak zorunda. Objektif nedenlerle yapılan fesihler geçerli. Objektif nedenler ise yetersizlik, işin teknolojik gereklerine uyum sağlama eksikliği, işin ortadan kalkması ve sürekli işe gelmezlik. Yunanistan’da işverenin yazılı ihbarda bulunması, kıdem tazminatını ödemesi ve fesih hakkını kötüye kullanmaması koşulu ile fesih geçerli sayılıyor.”¹¹⁹

İş güvencesi ile ilgili yasanın TBMM komisyonlarında görüşülmesi esnasında başta TGS olmak üzere TGC ve diğer gazeteci örgütlerinin katkılarıyla gazeteciler de yasa kapsamına dahil edilmişlerdir. 15 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmesi beklenen yasa AKP iktidarı tarafından işverenlerin baskısı sonucunda 30 Haziran 2003 tarihine ertelenmiştir. 16 Mart 2003 tarihinde TBMM’de geçen erteleme yasası, 31 Mart 2003

¹¹⁸ Semih Serkant Aktuğ, “Türk Hukukunda İş Güvencesi”, www.turkhukuksitesi.com/makale_103.htm , (13.09.2006).

¹¹⁹ ..., “A’dan Z’ye Yeni İş Güvencesi Yasası”, **HR Dergi**, Aralık 2002, s. 35.

tarihinde Cumhurbaşkanı Sezer tarafından sosyal devlet ilkesi, işçinin hakkının korunması, devlete güven gerekçeleriyle veto edilmiştir.¹²⁰

“4857 sayılı İş Kanunu iş güvencesi konusunu 158 sayılı ILO sözleşmesini esas alarak düzenlemiştir. 4857 sayılı İş Kanunu’nun iş güvencesi konusunda 158 sayılı sözleşmeyi esas alması sebebiyle yasada da esnek ve karma bir iş güvencesi sistemi benimsenmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu, gerek bireysel işçi çıkarmada iş güvencesine ilişkin düzenlemeler getirmekte (İş Kanunu md. 18, 19, 20, 21) ve gerekse 29. maddesi ile toplu işçi çıkarmada iş güvencesini düzenlemektedir. Ayrıca yasanın 116. maddesinde Basın İş Yasası’nın 6. maddesinin son fıkrası değiştirilmiş ve İş Kanunu’nun iş güvencesine ilişkin 18, 19, 20, 21 ve 29. maddesi hükümlerinin kıyas yoluyla Basın İş Kanunu kapsamına giren gazeteciler için de uygulanacağı belirtilmiştir.”¹²¹

3.2.22.1 İş Güvencesi Hükümlerinin Uygulanma Şartları

a) İş Sözleşmesinin Belirsiz Süreli Olması: Bütün hukuk sistemlerinde ve 158 sayılı ILO sözleşmesinde iş güvencesine ilişkin düzenlemeler belirsiz süreli iş sözleşmesine göre çalışan işçileri (gazetecileri) kapsar. İş sözleşmesinin tam veya kısmi süreli olması önemli değildir. Ancak belirli süreli iş sözleşmesine göre çalışanlar hakkında iş güvencesi hükümleri uygulanmaz.¹²²

b) İşyerinde Çalışan Sayısının 30’dan Fazla Olması: “İş Kanunu’nun 18. maddesinin 4. fıkrası gereğince bir iş yerinde 30’dan fazla işçi çalışsa da işverenin bu işyeriyle birlikte aynı iş kolundaki diğer işyeri veya işyerlerinde çalıştırdığı işçi sayısının toplamı 30 veya daha fazla ise bu işyerlerinde iş güvencesi uygulanır. 30 işçi koşulunun 27 numaralı Gazetecilik işkolundaki aynı işverene ait işyerinde, ya da işyerinde çalışanların toplam sayısının 30 olması gerekecektir. İşverenin farklı iş kolunda bulunan bir iş yeri varsa bu işyerinde çalışanlar sayıya dahil edilmeyecektir.”¹²³

¹²⁰ Özsever, op. cit., s. 169.; Cumhurbaşkanı Sezer’in İş Güvencesi Yasası’nın Ertelenmesini Veto Gerekçesi, www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/belge2003_02.html, (25.04.2005).

¹²¹ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 128-129.

¹²² Ibid., s. 173.

¹²³ Ibid., s. 132.

c) 6 Aylık Kıdem Koşulu: 30 ve daha fazla gazeteci çalıştıran işyerlerinde en az 6 aylık kıdemi bulunan gazetecinin sözleşmesini fesheden işveren geçerli bir nedene dayanmak zorundadır.¹²⁴ İş Kanunu’nun 18. maddesinin 4. fıkrasına göre, “İşçinin altı aylık kıdemi, aynı işverenin bir veya değişik iş yerlerinde geçen süreler birleştirilerek hesap edilir”.

d) Geçerli Bir Nedene Dayanma Yükümlülüğü: Aşağıdaki maddeler fesih için geçerli bir neden oluşturmaz:

- Sendika üyeliği veya çalışma saatleri dışında ya da işverenin rızası ile çalışma saatleri içinde sendikal faaliyetlere katılmak,
- İşyeri sendika temsilciliği yapmak,
- Mevzuattan veya sözleşmeden doğan haklarını takip için işveren aleyhine idari veya adli makamlara başvurmak veya bu hususta başlatılmış sürece katılmak,
- Irk, renk, cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, din, siyasi görüş, etnik veya sosyal köken ve benzeri nedenler,
- Basın İş Kanunu’nun 16. maddesinde öngörülen askerlikte geçen ve kadın gazetecilerin çalıştırılmalarının yasak olduğu sürelerde işe gelmemek,
- Hastalık veya kaza nedeniyle 12. maddede belirtilen bekleme süresinde işe geçici devamsızlık,
- Basın İş Kanunu’nun 17. maddesinde belirtilen yayın sebebiyle hürriyeti sınırlandırılan gazetecinin bu nedenle işine gelmemesi.¹²⁵

¹²⁴ Atilla Özsever, “Yeni İş Kanunu ve Gazeteciler”, www.tgc.org.tr/arsiv/atilla_ozsever/yazil.htm, (12.07.2006).

¹²⁵ Şakar, op. cit., s. 100-101.

3.2.22.2 Yeterlilik ve Davranıştan Kaynaklanan Sebepler

Gazetecinin kişisel özellikleri itibariyle işini tam olarak yerine getirememesi fesih için geçerli neden olarak belirlenmiştir. Gazetecinin performansı ya da verimi ile ilgili değerlendirme yapılırken yaşı, eğitim düzeyi, çalışma şekli ve ortamı, haftalık ya da günlük çalışma süresi, sağlık durumu gibi durumların göz önünde bulundurulması gerekir. 4773 Sayılı İş Güvencesi Yasası'nın 2. maddesinde işçinin fesih için geçerli neden oluşturacak davranışlarına bazı örnekler verilmiştir: İşverene zarar vermek, işyerinde rahatsızlık yaratacak şekilde iş arkadaşlarından borç para istemek, arkadaşlarını işverene karşı kışkırtmak, işini uyarılara rağmen eksik, kötü veya yetersiz olarak yerine getirmek, işyerinde iş akışını ve iş ortamını olumsuz etkileyecek biçimde diğer kişilerle ilişkilere girmek, işin akışını durduracak şekilde uzun telefon görüşmeleri yapmak, sık sık işe geç gelmek işçinin davranışından kaynaklanan geçerli nedenlerdir.¹²⁶

3.2.22.3 İşyeri ile İlgili Geçerli Fesih Nedenleri

Fevzi Şahlanan'a göre, "İş Kanunu işletme gereklerinden söz etmekle birlikte bu kavram yasada açıklığa kavuşturulmamış ancak yasanın gerekçesinde, işletmenin, işyerinin ve işin gereklerinden kaynaklanan nedenler konusunda örnekler verilmiştir. Gerekçede, bu nedenlerin bir kısmı sürüm ve satış olanaklarının azalması, talep azalması, enerji sıkıntısı, ülkede yaşanan ekonomik kriz, piyasada genel durgunluk, hammadde sıkıntısı gibi işyeri dışından kaynaklanan nedenler olarak gösterilirken; bir kısmı da yeni çalışma yöntemlerinin uygulanması, işyerinin daraltılması, yeni teknolojilerin uygulanması, işyerinde bazı bölümlerin iptal edilmesi gibi işyeri içi nedenler olarak sayılmıştır."¹²⁷

3.2.23 Sözleşmenin Feshinde Usul ve Feshe İtiraz

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 19. maddesine göre , "işveren fesih bildirimini yazılı olarak yapmak ve fesih sebebini açık ve kesin bir şekilde belirtmek zorundadır.

¹²⁶ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 72-74.

¹²⁷ Sarper Süzek ve diğerleri, op. cit., s. 138.

Hakkındaki iddialara karşı savunmasını almadan bir işçinin belirsiz süreli iş sözleşmesi, o işçinin davranışı veya verimi ile ilgili nedenlerle feshedilemez.”

İş Kanunu’nun 20. maddesine göre, “hizmet akdi feshedilen işçi, fesih bildiriminde sebep gösterilmediği veya gösterilen sebebin geçerli olmadığı iddiası ile fesih bildirimının tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde iş mahkemesinde dava açabilir. Toplu iş sözleşmesinde hüküm varsa veya taraflar anlaşırsa uyuşmazlık aynı sürede özel hakeme götürülür. Feshin geçerli bir sebebe dayandığını ispat yükümlülüğü işverene aittir. Dava seri muhakeme usulüne göre iki ay içinde sonuçlandırılır. Mahkemece verilen kararın temyizi halinde, Yargıtay bir ay içinde kesin olarak karar verir.”

3.2.24 Geçersiz Feshin Sonuçları

4773 Sayılı İş Güvencesi Kanunu’nun 13/D maddesine göre;

“İşverence geçerli sebep gösterilmediği veya gösterilen sebebin geçerli olmadığı mahkemece tespit edilerek feshin geçersizliğine karar verildiğinde, işveren, işçiyi bir ay içinde işe başlatmak zorundadır. İşçiyi başvurusu üzerine işveren bir ay içinde işe başlatmaz ise, işçiye en az altı ay en çok bir yıllık ücreti tutarında tazminat ödemekle yükümlü olur. Mahkeme feshin geçersizliğine karar verdiğinde, işçinin işe başlatılmaması halinde ödenecek tazminat miktarını da belirler.

İşçinin mahkeme kararının kesinleşmesine kadar çalıştırılmadığı süre içinde en çok dört aya kadar doğmuş bulunan ücret ve diğer hakları kendisine ödenir.

Bildirim süresine ait ücret işçiye peşin ödenmişse, bu tutar yukarıdaki hükümlere göre yapılacak ödemeden mahsup edilir. İşçiye bildirim süresi verilmemiş veya bildirim süresine ait ücret peşin olarak ödenmemişse, bu sürelerle ait ücret tutarı ayrıca ödenir.

İşçi, kesinleşen mahkeme kararının tebliğinden itibaren altı iş günü içinde işe başlamak için işverene başvuruda bulunmak zorundadır. İşçi bu süre içinde başvuruda bulunmazsa, işverence yapılmış olan fesih geçerli bir fesih sayılır ve işveren sadece bunun hukuki sonuçları ile sorumlu olur.

Birinci, ikinci ve üçüncü fıkra hükümleri sözleşmeler ile hiçbir suretle değiştirilemez; aksi yönde sözleşme hükümleri geçersizdir.”¹²⁸

3.2.25 Toplu İşçi Çıkarma

4773 Sayılı Kanun, İş Kanunu’nun 24. maddesini değiştirmiştir. “İşveren, ekonomik, teknolojik, yapısal ve benzeri işletme, işyeri ve işin gerekleri sonucu topluca veya bir ay içinde toplam en az 10 işçinin iş akdini feshetmek istediğinde bu en az 30 gün önceden bir yazı ile işyeri sendika temsilcilerine veya işçi temsilcilerine ilgili Bölge Müdürlüğüne ve Türkiye İş Kurumu’na bildirir.

Bu bildirimde işçi çıkarmalarının sebepleri, çıkarılacak işçi sayısı ve grupları ve işe son verme işlemlerinin ne kadarlık bir zaman diliminde gerçekleşeceğine ilişkin bilgilerin bulunması zorunludur.

Bildirimden sonra temsilcilerle işveren arasında yapılacak görüşmelerde toplu işçi çıkarmanın önlenmesi ya da çıkarılacak işçi sayısının azaltılması yahut çıkarmanın işçiler açısından olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi konuları ele alınır. Görüşmelerin sonunda toplantının yapıldığını gösteren bir belge düzenlenir.

Fesih bildirimleri, işverenin toplu işçi çıkarma isteğini bölge müdürlüğüne bildirmesinden otuz gün sonra hüküm doğurur.

İşyerinin bütünüyle kapatılarak kesin ve devamlı surette faaliyete son verilmesi halinde, işveren sadece durumu en az 30 gün önceden ilgili Bölge Müdürlüğüne ve Türkiye İş Kurumu’na bildirmek ve işyerinde ilan etmekle yükümlüdür.”¹²⁹ Aynı düzenlemeler 10.6.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 Sayılı İş Kanunu’nun 29. maddesinde getirilmiştir.

¹²⁸ Çalışma Hayatı İle İlgili Mevzuat-4773 Sayılı Kanun, www.calisma.gov.tr/mevzuat/4773_is_degisiklik.htm , (03.09.2006).

¹²⁹ Şakar, op. cit., s. 103-104.

3.2.26 Sözleşmenin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları

3.2.26.1 İhbar Tazminatı

Gazeteciye, akdin işveren tarafından feshi durumunda ödenen ve akdin feshedilmesi nedeniyle doğan bir tazminattır. Bu tazminatın hesaplanmasında gazetecinin hizmete girdiği tarih önemli değildir. Gazetecinin o iş yerinde işe başladığı tarih esas alınır ve en son aldığı ücret üzerinden tazminatı verilir. İşveren maddi imkansızlıklar nedeniyle bir seferde tazminatı ödeyemediği takdirde bir yılı geçirmeden tazminatı 4 taksit halinde ödeyebilir.¹³⁰

3.2.26.2 Ölüm Tazminatı

Gazetecinin ölümü nedeniyle iş akdinin son bulması halinde 5953 Sayılı Yasanın 18. maddesinde ölen gazetecinin eşi ve çocuklarına bunlar bulunmadığı durumda geçimi kendisine terettüp eden ailesi efradına ölen gazetecinin aylık ücretinin üç mislinden az olmamak üzere kıdem hakkı tutarında ölüm tazminatı verileceği belirtilmiştir.¹³¹

Bu tazminatın kıdem tazminatı olup olmadığı tartışma konusudur. Şakar'a göre, 212 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, 18. maddedeki tazminatın niteliğinde değişikliğe gidilmiştir. Ölüm tazminatı, önceden kıdem tazminatıyla bağlantısı olmayan ayrı bir tazminat iken yapılan değişiklikle kıdem tazminatının ödeneceği durumlardan birinin de gazetecinin ölümü hali olduğu belirtilmiştir. Toplu İş Sözleşmelerinde ölüm halinde hak sahiplerine ödenecek kıdem tazminatının dışında, işverenin cenaze masrafı ve ölüm yardımı ödemesi de vurgulanmıştır.¹³²

3.2.27 Kıdem Tazminatı

Kıdem tazminatı, belirli bir süre çalışmış olan ve kanunla gösterilen nedenlerden biri ile sözleşmesi feshedilen gazeteciye ya da ölümü durumunda hak

¹³⁰ Özek, op. cit., s. 94.

¹³¹ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 253.

¹³² Şakar, op. cit., s. 107-108.

sahiplerine işveren tarafından yasal bir yükümlülük olarak ödenmesi gereken bir paradır.

Basın İş Kanunu’nda “kıdem tazminatı” kavramıyla beraber “kıdem hakkı” kavramı da kullanılmaktadır. Bu durum, farklı tartışmalara neden olmaktadır. Gazetecilerin kıdem tazminatlarıyla ilgili düzenlemelerden biri yasanın 6. maddesinde diğeri de 11. maddesinde yer almıştır. Altıncı madde, sözleşmenin işveren tarafından feshini öngörürken, 11. madde ise gazeteci tarafından feshini düzenlemektedir.¹³³

Geçmiş yıllarda kıdem tazminatının bir fondan karşılanması tartışılmıştır. İşçi sendikaları, kıdem tazminatını istihdam güvencesi olarak düşünürler. İşçi sendikalarına göre kıdem tazminatı ne kadar ağırlaşır işçi çıkarmak işveren için zorlaşacaktır. Oysa kıdem tazminatı bir fondan ödenecek olursa işverenin hiçbir kaygısı kalmayacak ve işçi çıkarması kolaylaşacak.¹³⁴

3.2.27.1 Kıdem Tazminatına Hak Kazanma Şartları

Meslekte en az 5 yıl çalışmış olan gazetecilere kıdem hakkı tanınır. (md. 6/1) Gazetecinin kıdem tazminatına esas kıdemi mesleğe ilk giriş tarihinden itibaren hesaplanır. (md. 6/2) Bu tarih, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan ve 9. madde gereğince işverenin verdiği beyannamedeki bilgilerin işlendiği sicildeki kayıtlara göre tespit edilir.¹³⁵

“Kanunun 6. maddesi düzenlemiş bulunduğu kıdem tazminatına esas olarak gazetecinin hizmete girişini göz önünde bulundurmıştır. Bu durumda bir gazeteci 25 sene bir işyerinde beş sene de diğer bir işyerinde çalışsa burada akdin feshi halinde işveren 30 sene üzerinden tazminat ödeyecektir. Özek’e göre bu otuz yılın tazminatını ödeyen işveren bu tazminat içindeki hisselerini ödemeleri için daha evvelki işyerlerine müracaat edebilir. Yani rücu hakkı vardır.”¹³⁶

¹³³ Fahrettin Korkmaz, “Basın İş Hukuku Açısından Bireysel İş İlişkisinin Sona Ermesi ve Kıdem Tazminatı”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:19, 2004, s. 58.

¹³⁴ Metin Kutal, “Kıdem Tazminatı ve İşsizlik Sigortası”, *TGS İstanbul Şubesi Çalışma Raporu 1978-1980*, 1980, s. 216.

¹³⁵ Şakar, op. cit., s. 109-110.

¹³⁶ Özek, op. cit., s. 95.

Çalışmadan ya da başka bir meslekte çalışarak geçirilen süreler kıdemden sayılmamalıdır. Sicilde aksini ispat eden bir kayıt yoksa gazetecinin çalışmasını sürekli devam ettirdiği kabul edilir. Deneme süresi de gazetecinin kıdemine dahildir.

Kanunun istediği 5 yıllık süre Toplu İş Sözleşmeleri ile 1 yıl indirilmektedir.¹³⁷

3.2.28 Sözleşmenin İşveren Tarafından Feshedilmesi

“Basın İş Kanunu’nun 6. maddesinin başlığı ile 3. ve 7. fıkralarından anlaşılacağı üzere işverence hizmet akdinin feshi halinde gazeteci kıdem tazminatına hak kazanacaktır. Maddede işverenin fesih bildirimi ile sözleşmeyi sona erdirmesi ve kıdem tazminatı düzenlendiğine göre gazetecinin kıdem tazminatı alabilmesi için süresi belirli olmayan hizmet akdinin işveren tarafından fesih bildirimi ile sona erdirilmesi gerekmektedir. İşveren sözleşmeyi ister usulüne uygun olarak ister usulsüz olarak (ihbar öneline uymadan) feshetsin, gazeteciye kıdem tazminatı ödenmelidir. İşveren, hizmet akdini haklı nedenle, örneğin Basın İş Kanunu’nun 11/3 maddesinde yazılı hakka dayanarak feshederse, gazeteciye kıdem tazminatı ödemek zorunda değildir.”¹³⁸

Gazetecinin altı ayı aşan ve işini yapmasına engel olan hastalığı nedeniyle işverenin sözleşmeyi derhal feshi durumunda 12. madde gereğince kıdem tazminatı ödemesi zorunludur. 12. maddede bahsedilen tazminat Şakar’a göre kıdem tazminatıdır.¹³⁹

3.2.29 Sözleşmenin Gazeteci Tarafından Feshedilmesi

Basın İş Kanunu’nda kıdem tazminatının düzenlendiği 6. maddenin başlığı “Akdin işveren tarafından feshi ve kıdem tazminatı” olup gazetecinin feshi bu maddede yer almamıştır. Anılan yasanın 7. maddesi ve “Akdin gazeteci tarafından feshi” başlıklı olup burada kıdem tazminatı düzenlenmemiştir. Bu konuda 11. maddenin ilk iki fıkrasında gazetecinin ihbar mühletini beklemeksizin fesih hakkı ve tazminat hakkı ile ilgili kurallar vardır. Maddede bahsedilen tazminatın kıdem tazminatı olup olmadığı

¹³⁷ Şakar, op. cit., s. 110-111.

¹³⁸ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 54.

¹³⁹ Şakar, op. cit., s. 111.

tartışmalı olmakla beraber Yargıtayca kıdem tazminatı olduğu kabul edilmektedir. Oğuzman, akdi kendisi fesheden gazetecinin kıdem tazminatına hak kazanamayacağını kabul etmekle birlikte 11. maddedeki tazminatın kıdem tazminatı olmadığı Borçlar Kanunu'nun 345. maddesine göre hesaplanacak bir tazminat olduğu görüşündedir.¹⁴⁰

3.2.30 Kıdem Tazminatının Miktarı ve Hesaplanması

“Kıdem tazminatının hesabında belirleyici bir unsur olan ücret, akdin sona erdiği tarihteki son ücrettir. Basın İş Kanunu'nun 6. maddesinde sözü edilen ücret “giydirilmiş ücret” diye tabir edilen ücret olmayıp fesih tarihindeki “temel” (kök) ücrettir.

Kıdem tazminatının son ücret üzerinden hesaplanacağı hususunda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak, bu son ücretin ne olduğu hususunda uygulamada bir takım sorunlar yaşanmakta, bir kısım işverenler bu ücreti bordroda yer alan son ücret olarak ele alırken Yargıtay bunun bordroya yansıtılmayan gerçek ücret olduğunu kabul etmektedir. Uygulamada sıkça rastlandığı üzere, bordrodaki ücret miktarı ile işçinin fiilen aldığı ücret farklı bulunmakta; kötü niyetli bazı işverenler yükümlülüklerini hafifletmek amacıyla gerçek dışı kayıtlar tutmaktadır. Bu kötü kullanmaya set çeken Yargıtay kararında, gerçeği yansıtmayan bordrodaki ücretini kıdem tazminatının hesabında esas alınamayacağı hükme bağlanmıştır.”¹⁴¹

Hizmet akdi kıdeme hak kazanacak biçimde son bulan gazeteciye feshedilen akdin ilgisi olan her hizmet yılı veya küsuru için, son aylığı esas alınmak suretiyle her yıl için bir aylık ücreti miktarında tazminat verilir. Ancak, yıllık hizmetin altı aydan az kısmı dikkate alınmaz. (md. 6/2)¹⁴²

Basın İş Kanunu hesaplamada tavan sınırlaması getirmemiştir. Kıdem tazminatı hesabında yalnızca 5953 Sayılı Basın İş Kanunu kapsamında gazetecilik

¹⁴⁰ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 55.

¹⁴¹ Korkmaz, op. cit., s. 63-64.

¹⁴² K.Ahmet Sevimli, “Basın İş Kanunun'da Kıdem Tazminatı”, www.isguc.org/ahmet1.htm , (16.08.2006).

mesleğinde çalışılan süre dikkate alınacaktır. İşçilikte geçen ya da Basın İş Kanunu'nun istisnaları dahilinde kalan çalışmalar kıdem tazminatı hesabına alınmaz.¹⁴³

3.2.31 Kıdem Tazminatının Ödenmesi

Kıdem tazminatı bir defada ve derhal ödenir. İşveren maddi sıkıntı nedeniyle tazminatı bir defada ödeyemiyorsa işyerinin bağlı bulunduğu vergi dairesinin o işletmenin zarar etmekte olduğuna ilişkin kararı üzerine ödeme en çok 4 taksitte yapılır ve bu taksitlerin tamamının süresi bir yılı geçemez. (md. 6/son)¹⁴⁴

Yargıtay 9. H.D. 27.09.2000. E.8155, K.12627 sayılı kararında, gazeteciler için ödenecek kıdem tazminatında en yüksek banka mevduat faizi uygulanamayacağı, Basın İş Kanunu'nda böyle bir hükmün yer almadığı belirtilmiştir.

Kıdem tazminatı almaya hak kazanan gazetecinin, işverene bir ihtarname gönderip, onu temerrüde* düşürdükten sonra alacağını yasal faiziyle birlikte alabileceği Yargıtay 9. H.D. 10.10.2001. E.12273, K.15701 sayılı kararıyla hükme bağlanmıştır.¹⁴⁵

3.3 İtibari Hizmet Süresi

Yıpranma payı olarak da anılan uygulama Türkiye Gazeteciler Sendikası tarafından gerçekleştirilmiştir. İtibari hizmet süresi, yıpratıcı, ruhi ve fiziki çöküntüye neden olan meslekler için öngörülmüştür. Yargıtay, gazetelerde çalışan idareciler için itibari hizmet süresi verilmesini kabul etmemiştir.

“2098 Sayılı Kanunla 506 Sayılı Kanuna getirilen ve sonradan 3520 Sayılı Kanunla Ek 5. madde olarak numaralanan Ek md. 1 uyarınca, Basın İş Kanunu'na tabi olarak çalışan sigortalıların ve Basın Kartları Yönetmeliği'ne göre basın kartına sahip olmak suretiyle gazetecilik yaparken kamu kurumlarına giren ve bu kurumlarda basın

¹⁴³ Seracettin Göktaş ve Şahin Çil, op. cit., s. 57.

¹⁴⁴ Şakar, op. cit., s. 115-116.

* Temerrüd: Bir borcun geç ödenmesi

¹⁴⁵ Korkmaz, op. cit., s. 66.

müşaviri olarak çalışan sigortalıların sigortalılık sürelerine her tam yıl için 90 günlük itibari hizmet süresi eklenir.”¹⁴⁶

¹⁴⁶ Şakar, op. cit., s. 138-139.

4. BÖLÜM: GAZETECİLERİN SOSYAL HAKLARI VE ÖRGÜTLENME SORUNLARI

4.1 Sendikanın Tanımı

“Sendika teriminin eski Yunan ve Roma hukuk sistemlerine kadar uzanan bir geçmişi vardır. O dönemde “syndic” terimi ile bir kentin veya birliğin temsilini üstlenen kişiler ifade edilirken; “syndicat” terimi ile de önceleri “syndic”in fonksiyonları, daha sonra ise bu fonksiyonların uygulanışı anlatılmak istenmiştir. İlk sendikaların ortaya çıktığı ülke olan İngiltere’de ve ABD’de işçi sendikaları için “trade union”*, işveren sendikaları için “employers association” olmak üzere ayrı ifadeler kullanılmaktadır.”¹⁴⁷

Tarihsel ve siyasal içeriği sebebiyle sendika terimi genelde işçi sendikalarını içine alır. Sendikacılık ve sendikal hareket kavramları da işçi hareketleriyle ilişkili olarak ele alınır. Bu sebepten sendikacılığın tanımı, işçilerin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve çıkarlarını elde eden, var olanları koruyan ve geliştiren özgürce ve demokratik ilkelere uygun çalışan bağımsız kuruluşlardır.¹⁴⁸

Sendikalar ve siyasi partiler üyelerinin bağlılıkları açısından değerlendirildiğinde 3 tür yapılanma ile karşılaşırız:

Birinci yapılanma ideolojiktir. Sendika üyelerini birbirlerine bağlayan tutkal ideolojiktir. Üyeler sendikanın ne verdiği değil, ideolojik olarak ne söylediğine önem verirler. Burada sendikacılık amaç değil araçtır.

İkinci yapılanma hem ideolojik hem de çıkar birlikteliğidir.

* “Trade Union”, işbirliği; “Employers Association”, işveren derneği anlamında kullanılmaktadır.

¹⁴⁷ Ümran Akyüz, **Türkiye’de İşçi Sendikalarının Baskı Grubu Olarak Ekonomik Gelişmedeki İşlevi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1989), s. 40-41.

¹⁴⁸ İlker Yıldız, **(1946-1960) Yıllarında Sendikal Faaliyetler** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, 2004), s. 1.

Üçüncü grup yapılanma ise çıkar birlikteliğine odaklanır. Grupta üyeleri bir araya getiren ideoloji ya da inanç değil çıkar birliğidir. Bu gruptaki üyeler birleşerek refah seviyelerini yükseltmeyi ve hak mücadelesi yapmayı hedeflerler.¹⁴⁹

4.1.1 Sendikaların Fonksiyonları

Sendikaların fonksiyonlarını ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere üçe ayırabiliriz. Bu fonksiyonlar birbiri içine geçmiş durumdadırlar. Örneğin ekonomik bir faaliyetin sosyal boyutu olabileceği gibi sosyal ve siyasal bir hareket de ekonomik olma açısından değerlendirilebilir. Örneğin İngiltere’de İşçi Partisi örneğinde olduğu gibi siyasal fonksiyonlarını bir siyasal partiyi oluşturarak göstermişlerdir. Ülkemizde sendikaların siyaset yapma yasağına karşın sendikalar baskı grubu olarak önemli etkiye sahiptirler. Ekonomik fonksiyonlarını sınai ve iktisadi teşebbüslere yatırım yaparak, kooperatifler kurarak, toplu iş sözleşmesi aracılığıyla yerine getirirler. Sosyal fonksiyonlarını ise tüzel kişilik olarak sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmak suretiyle yerine getirirler.¹⁵⁰

4.2 Dünyada Sendikal Faaliyetlerin Tarihi

Sanayi Devriminin sosyal ve ekonomik düzene getirdiği değişiklikler sonucunda işçiler arasında da ilk birlikler ve dayanışma örgütleri ortaya çıkmıştır. Güçlerini birleştirmeden bireysel olarak hak aramaya çalışanlar genellikle hüsrana uğramıştı. Büyük fabrika hayatının doğuşu da insanlık dışı çalışma şartlarına maruz kalan işçi topluluklarını bir araya getirmişti. İşçiler, tepkilerini devamsızlık, işe geç gelme, işi yavaşlatma, kaliteyi bozma gibi hareketlerle belli etmeye başlamışlardı.¹⁵¹

İngiltere’de sendikalar 18. yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başlamışlardır. İngiltere’de sendika hakkı ilk olarak 1824 yılında verilmiştir. İngiltere’de sendikal hakların gelişmesi açısından 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleşen İşçi Partisi iktidarları önemli bir dönemeci oluşturmuştur. Fransa’da Toplu İş Sözleşmesi

¹⁴⁹ Ömer Tanju Durusoy, “1998’de Nasıl Bir Sendikal Strateji İzlenmelidir?”, *Çimse-İş*, Sayı:8 (Aralık 1997), s. 9.

¹⁵⁰ Hamza Ersinadım, *Globalleşme Sürecinde Türkiye’de İşçi Sendikalarının Sosyal Faaliyetleri*, Ankara, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası Yayınları, 2001, s. 8-9.

¹⁵¹ Yıldız, op. cit., s. 3-4.

uygulamaları bakımından önem taşıyan yasalar 1919-1950 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir. Fransa, sendikalaşma oranının yüksek olmadığı bir ülkedir. %20 civarında seyreden sendikalaşma %10'lara düşmüştür. Almanya'da da sanayi devrimiyle birlikte ilk sendikalaşma hareketleri 1840'larda başladı. Nazizm, iktidarını gerçekleştirdikten sonra sendikal haklara son verdi. Sendika liderleri tutuklandılar ve baskılara uğradılar. 2. Dünya Savaşı'nın Nazizmin yenilgisiyle bitmesinin ardından sendikalar yeniden kurulmaya başladı. Almanya'da işsiz ve sosyal korunmadan yoksun işçileri yabancılar oluşturmaktadır. Amerika'da Roosevelt döneminde 1935'te yürürlüğe giren Ulusal Çalışma İlişkileri Yasası sendikal özgürlükler için önemli bir kilometre taşıydı. 1980'de Reagan'ın iktidara gelmesiyle başlayan dönemde sendikalar hızla üye kaybetmişlerdir. Sendikalaşma oranı %20'lerden aşağıya düşmüştür.¹⁵²

“Avrupa'da burjuvazi aristokrasiye karşı mücadelesinde işçi sınıfının desteğine ihtiyaç duymuş, Amerika'da ise aristokrasiyle burjuvazi arasında böylesi bir mücadele olmadığından (çünkü feodalite yaşanmamıştır) işçi sınıfının siyasal mücadele geleneği oldukça zayıf kalmıştır.”¹⁵³

4.3 Türkiye'de Sendikal Faaliyetlerin Tarihi

Çalışma hayatı ile ilgili yasal mevzuatın büyük kısmı Fransa ve İsviçre gibi ülkelerin sosyal hukuku incelendikten sonra hazırlanmıştır.¹⁵⁴

“Türkiye'de işçi sınıfının doğuşu ve işçilerin örgütlenmesi 19. yüzyılın ilk yarısına rastlar. Çünkü Türkiye'nin sanayi yaşamına kavuşmasının uzun bir geçmişi yoktur. Yüzyıllarca tarım ülkesi karakteri taşıyan Osmanlı İmparatorluğu'nda el sanayii

¹⁵² Alpaslan Işıklı, **İş Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, İmaj Yayınları, 2005, s. 119-124,128,129.

¹⁵³ Erol İşcan, **Sendikalar ve Sendikal Mücadele**, İstanbul, Seçki Yayınları, 1992, s. 8.

¹⁵⁴ Adnan Mahiroğulları, **1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı**, Ankara, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası Yayınları, 2000, s. 5-6.

ve feodal üretim sistemi hüküm sürerken İngiltere’de sanayi devrimi başlamış (1771-1825) makineler bulunmuş, fabrikalar kurulmuştu.”¹⁵⁵

Osmanlı’da ise ilk fabrika 1835 yılında açılmıştır.¹⁵⁶ 19. yüzyılda Osmanlı İmp. ile batı arasında yoğun ekonomik ilişkiler başlamıştır. Teknoloji ithal edilerek demiryolları yapımı, madencilik ve ticaret geliştirilmeye başlanmıştır. Bu da işçi sınıfının doğuşunu gündeme getiriyor.¹⁵⁷

1845 yılında, Polis Nizamnamesi çıkartıldı. Polise, işçi derneklerinin ortadan kaldırılması, topluca işi bırakanların cezalandırılması görevi verildi. 1871’de ilk işçi örgütü olan Ameleperver Cemiyeti kuruldu. Ancak bu cemiyet, yardım cemiyeti hüviyetindeydi. İlk gerçek işçi örgütü ise 1895’te kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti’dir. 1872 yılında ilk grev, Kasımpaşa Tersanesi işçilerinin başlattığı grevdi.

1908 yılının iki aylık döneminde grev sayısı elliye geçince, hükümet yabancı sermayenin de baskısıyla 8 Ekim 1908 tarihinde Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkatı yürürlüğe koymuştur. Yasa, kamuya yönelik hizmet veren kurumlarda sendika kurmayı yasaklamıştır. Tatil-i Eşgal Yasası’ndan birkaç gün sonra Cemiyetler Yasası yürürlüğe girmiştir. Cemiyet kurabilmek için sadece bildirim koşulu getirilmiştir.¹⁵⁸

1924 yılında bir çok sendikal örgütü kapsayan Amele Teali Cemiyeti (İşçi Yükselme Derneği) kuruldu.¹⁵⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik, siyasi ve hukuki koşullar sebebiyle sendikalar gelişim sağlayacak ortam oluşturamamışlardır. Sendikacılığın gelişmemesinin bir diğer nedeni de işçi sınıfının olmamasıdır. Üretim, genellikle ufak atölyelerde yapılmaktaydı ve fabrikadan çok zanaat atölyesi niteliğine daha uygundu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Kemal Sülker, **Türk Sendikacılık Tarihi 1**, 1. Baskı, İstanbul, Bilim Kitabevi Yayınları, 1987, s. 13.

¹⁵⁶ T. Maden-İş Sendikası, **Sendikalı İşçinin Ders Notları**, 1. Baskı, Konuk Yayınları, 1977, s. 72.

¹⁵⁷ İşcan, op. cit., s. 13.

¹⁵⁸ Aysen Tokol, **Türkiye’de Sendikal Hareket**, 1. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1994, s. 6,7,9.

¹⁵⁹ T. Maden-İş Sendikası, op. cit., s. 73-74.

¹⁶⁰ Yıldız, op. cit., s. 13.

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'ne katılan işçi temsilcileri sendika kurma, grev hak ve hürriyetinin teminat altına alınmasını, günlük ve fazla mesai sürelerinin tespitini, amele yerine işçi sözcüğünün kullanılmasını talep ettiler.

Toplanma ve dernek kurma özgürlüğü 1924 Anayasası ile güvence altına alınmıştır. 1925'teki Şeyh Sait isyanının ardından sendikal hareketlerin gelişimi de sekteye uğramıştır. Hükümet Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanarak parti, sendika ve dernekleri kapatmıştır. 1926 'da yasalaşan Borçlar Kanunu'nun 316 ve 317. maddeleri uyarınca işçiler sendika kuramayacak ancak dernek kurup işverenle toplu sözleşme yapabilecekti.¹⁶¹

1937 tarihinde yürürlüğe giren 3008 Sayılı İş Yasası sendikalarla ilgili bir hükme yer vermemiştir. Yasa, grev ve lokavt yasaklamıştır. Toplu iş uyuşmazlıklarının çözümünde zorunlu uzlaştırma ve hakem sistemi getirilmiştir. Hakem sistemini illerde kurulan İl Hakem Kurulu ile merkezdeki Yüksek Hakem Kurulu oluşturmaktadır.¹⁶²

Cumhuriyetin ilk yıllarında bakanlıkların sayısı azdı, zaman içinde bazı bakanlıkların içindeki uzmanlık birimleri ayrılarak yeni bakanlıklar oluşturuldu. 1945 tarihinde Çalışma Bakanlığı kuruldu ve ilk Bakan olarak Dr. Sadi Irmak atandı. Çalışma Bakanlığı'nın görevleri şunlardı: Çalışma hayatının düzenlenmesi, çalışanların yaşam seviyelerinin yükseltilmesi, çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkilerin ülke yararına bir dengeye oturtulması, sosyal güvenliğin sağlanması.¹⁶³

“Dönemin siyasal iktidarının sendika özgürlüğünün belli sınırlar içinde tanınmasına imkan tanıyan politikasının bir ifadesi olarak 1947'de ilk Sendikalar Kanunu yürürlüğe sokuldu. Kanun, sendika üyesi olma hakkını “işçi sıfatı” taşıma koşuluna bağlamıştı. Kimlerin işçi sıfatı taşıdığı hususunun belirlenmesi ise 1936 tarihli İş Kanunu'ndaki işçi tanımına bağlanmıştı. Sendikaya üye olma veya olmama hakkı güvence altına alınmıştı. Sendikalar Kanunu'na göre sendikaların üst örgütler kurmaları mümkündü. Kanunun yalnız aynı iş kolunda veya bu işkolu ile alakalı işlerde

¹⁶¹ Yıldız, op. cit., s. 14-15.

¹⁶² Tokol, op. cit., s. 18-19.

¹⁶³ Yıldız, op. cit., s. 17-18.

Çalışanların sendika kurabileceklerine ilişkin hkm 1957’den itibaren siyasi iktidar tarafından sendikaları baskı altında tutmanın bir aracı olarak kullanıldı.”¹⁶⁴

Sendikalar Kanunu’nun sendikalara siyaset yasağı getiren 5. maddesi şoyledir: “İşçi ve işveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştimal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar.”¹⁶⁵

Sendikalar Yasası’nın yürürlüğe girmesinin ardından işçilerin bazıları geçmişteki uygulamaların etkisiyle sendika kurmak ya da sendikaya ye olmak konusunda çekimser davranmışlardır. Bir kısmı iktidara yakın kişilerin kurduğu sendikalar gvenmemişler, bir kısmı da sendikal harekete ilgisiz kalmıştır.¹⁶⁶

1954 seçimlerinden önce 10 sendika lideri işçilere yakın milletvekillerini seçtirmek amacıyla kurdukları İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi kurucuları ve yöneticileri aleyhinde adli kovuşturma açılmış ve komite dağıtılmıştır.¹⁶⁷

1948 yılında sendikalı işçi sayısı 52.000 iken, 1960 yılında 282.967’e buna karşılıklı sendika sayısı 73’ten 432’ye, birlik ve konfederasyon sayısı 1’den 27’ye çıkmıştır.¹⁶⁸

“İşveren-girişimci kesiminin çalışma ve işçi sorunlarıyla uğraşacak kuruluşlar kurmaları yeni bir olaydır. İşveren sendikaları daha geç kurulmuşlar ve işçi sendikacılığını belirli bir zaman aralığıyla izlemişlerdir.”¹⁶⁹

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra oluşturulan 1961 Anayasası, sendikal haklar konusunda ileri adım atarak ilk defa grev hakkını tanıdı. Tüm alışanlara sendika hakkı anayasada yer aldı. 1963’de 274 Sayılı “Sendikalar Kanunu” ve 275 Sayılı “Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu” anayasaya dayandırılarak yürürlüğe konu. Ancak bu kanunların Anayasa ile çelişen tarafları da vardı. Örneğin Anayasa’da

¹⁶⁴ Işıklı, op. cit., s. 131-132.

¹⁶⁵ Alpaslan Işıklı, **Sendikacılık ve Siyaset**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972, s. 299.

¹⁶⁶ Tokol, op. cit., s. 26.

¹⁶⁷ Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, s. 303-304.

¹⁶⁸ Tokol, op. cit., s. 31.

¹⁶⁹ Pars Esin, **Türkiye’de İşveren Sendikacılığı**, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgi Fakültesi Yayınları, 1974, s. 170.

belirtilen tüm çalışanlara sendika hakkı sadece işçiler için geçerliydi. Kamu kesiminde memur statüsünde çalışanlara sendikalaşma hakkı verilmiyordu.¹⁷⁰

“275 Sayılı Kanuna göre, taraflar toplu iş uyuşmazlığının her safhasında Özel Hakeme başvurabileceklerdi. Bu durum 275 Sayılı Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden biriydi. Kanunun kabul ettiği bu sisteme göre, taraflar karşılıklı anlaşarak toplu iş uyuşmazlığının her safhasında özel hakeme başvurabilirlerdi. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde dahi taraflar kendi müşterek arzu ve iradeleriyle Özel Hakeme gitmekte tamamıyla serbesttiler.”¹⁷¹

Örgütlenme çalışmaları, Türk-İş’in üyelerini birleşmeye zorlayabilecek bir iktidara sahip olmaması, 1967 sonrasında DİSK’in rekabeti gibi sebeplerden ötürü olumlu sonuçlanmamıştır. 1965 tarihinde 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası yürürlüğe girmiştir. İşçilere göre son derece kısıtlı haklar getiren yasa, kamu görevlileri sendikalarının siyasi faaliyetlerde bulunmalarını yasaklamıştı. 624 Sayılı Yasanın çıkarılmasından sonra kamu görevlileri sendikalarının sayısı 658’e çıkmıştır.¹⁷²

12 Mart müdahalesi sendikal hareket için yeni bir dönem başlatmış, sendikalar kapatılmamış ancak müdahaleden olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. 12 Ekim 1973 seçimlerinden sonra ekonomik, siyasal ve sosyal durumun bozulmasıyla bağlantılı olarak sendikalar açısından mücadelelerle dolu yeni bir dönem başlamıştır. Kısa ömürlü koalisyon hükümetleri, Kıbrıs Harekatı, petrol krizi gibi nedenler toplumun her kesimini etkilediği gibi sendikaları da olumsuz etkilemiştir. Sosyal içerikli bir kalkınma iktisadi büyümeyi ifade eden 24 Ocak kararları özgür sendikacılık ve toplu pazarlık ilkelerine önem vermemiştir.¹⁷³

12 Eylül’ün ardından Türk-İş dışında tüm sendikalar kapatıldı. Grev, miting, yürüyüşlere yasak getirildi. İşçi ücretleri donduruldu. Toplu Sözleşmeler Yüksek

¹⁷⁰ İşcan, op. cit., s. 20-21.

¹⁷¹ Atılğan, *Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları*, s. 50.

¹⁷² Tokol, op. cit., s. 35,45,46.

¹⁷³ Ibid., s. 55,56,60.

Hakem Kurulu'nun inisiyatifine bırakıldı. İşçi sınıfı hareketi 1984-1985 yıllarına kadar sessiz bir dönem geçirdi.¹⁷⁴

1983 yılında 2821 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunun 60. maddesine göre iş kolları 28 adet olarak belirlenmiştir. Basın ve Yayın 10. sırada, Gazetecilik ise 27. sırada yer almıştır. 2821 Sayılı Kanun eski Sendikalar Kanunu'ndan farklı olarak birbirleriyle bağlantılı işkollarında çalışan işçilerin aynı sendikada örgütlenmelerine olanak sağlamamaktadır. Basın ve Yayın işkolunda çalışan bir işçi gazetecilik iş kolundaki bir sendikaya üye olamaz. Serbest gazetecilerin durumu ise şöyledir: Serbest gazetecilerin sendika kurma veya sendikaya üye olma hakları yoktur.¹⁷⁵

2822 Sayılı Kanunun en can alıcı maddeleri şöyle özetlenebilir:

“Bir sendikanın toplu iş sözleşmesinde işçileri temsilen taraf olabilmesi için, toplu iş sözleşmesi kapsamına giren işyerinde, işletmede ya da işyerlerinin her birinde çalışan işçilerin yarısından fazlasının ve ayrıca kurulu bulunduğu iş kolunda çalışan işçilerin en az %10'unun üyeliğini kazanmış olması gerekmektedir. Kanuna göre toplu pazarlık öncesinde çoğunluk koşullarına sahip olup olunmadığının Çalışma Bakanlığı tarafından belirlenmesi ve yetki belgesinin alınması gerekmektedir. İlan edilmiş bir grev ertelendiği taktirde uyuşmazlığın çözümü Yüksek Hakem Kurulu'na havale edilmektedir. ILO yetkili organları, Yüksek Hakem Kurulu'na tanınmış olan bu tür yetkileri özgür toplu pazarlık sistemi ile bağdaşır görmemektedir. Ayrıca Kanun yasak hallerde grevle ilgili olarak para ve hapis cezaları öngörmüştür.”¹⁷⁶

1989 yılında kamu sektöründe bir çok iş yerinde greve gidilmiş, 600.000 kamu çalışanının sendikalardan destek almadan bahar aylarında yaptıkları bu eylemlere “Bahar Eylemleri” adı verilmiş ve işçi ücretlerine %140'a varan artışlar getirilmiştir. Sendikalar açısından 1990 ve 1991 yılları yoğun grev ve eylemlerle geçmiştir. 1991 yılında Türk-İş üye sendikalardan gelen istek sonucu genel eylem kararı almış, 3 Ocak 1991'de ülkenin her yerinde işe gitmeme eylemi yapılmıştır. Bir diğer ses getiren eylem

¹⁷⁴ Şükrü Bulut ve diğerleri, **Sendikal Hareketin Doğuşu, Gelişmesi ve Bugünü**, İstanbul, Sun Yayınları, s. 26-27.

¹⁷⁵ Şakar, op. cit., s. 128-129.

¹⁷⁶ Işıklı, *İş Hukuku*, s. 179-181.

ise Genel Maden-İş üyesi Zonguldak maden işçilerinin 30 Kasım 1990 tarihinde Ankara'ya yürüyüşleridir. 5 Nisan Kararlarının ardından da (1994 yılı) sendikalar tepki göstererek mitingler düzenlemişlerdir.¹⁷⁷

10 Ocak 1991 tarihinde Selüloz-İş Sendikası'nın SEKA işyerlerinde greve gitmesiyle grevci işçi sayısı rekor seviyeye ulaşmış, hükümet de Körfez Krizi'ni bahane ederek 160 işyerindeki grevi 25 Ocak 1991 tarihinde ertelemiştir. Türk-İş'in yaptığı başvuru üzerine karar, Danıştay 10. Dairesi tarafından 26 Şubat 1991 tarihinde iptal edilmiştir.¹⁷⁸

Cumhuriyet Türkiye'sinin öncü sanayi kuruluşlarından bir olan SEKA, 1991 yılında özelleştirme kapsamına alınmış, takip eden yıllarda da hiç yatırım yapılmamıştır. SEKA'nın kapatılması demek, sektörün dış hammadde bağımlılığının artması demektir.¹⁷⁹

“SEKA İzmit İşletmesi'nin kapatılma kararına karşı Selüloz-İş Sendikası'nın ve SEKA işçilerinin 14 Aralık 2004 tarihinde başlattığı mücadele tam 51 gün sürmüştür. Kapatılma kararıyla birlikte işçiler ve aileleri 2004'ü 2005'e bağlayan yılbaşı gecesi fabrikaya kapanmışlar ve toplumun her kesiminden de destek görmüşlerdir. Hükümet tarafından arabulucu olarak görevlendirilen Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Türk-İş ve Selüloz-İş yöneticileriyle görüş alışverişinde bulunmuştur. 51 gün süren ve başta İzmit olmak üzere tüm yurttaki büyük eylemlerin yapılmasına sebep olan “SEKA Direnişi” Hükümet'in son önerisinin işçilerin kendi aralarında yaptığı oylama sonucu kabul edilmesiyle sona ermiştir. Hükümetin önerisi şu şekilde idi: SEKA İşletmesi'nin arazisinin ve çalışan tüm işçilerin İzmit Büyükşehir Belediyesi'ne fabrikanın işletme hakkıyla birlikte devredilmesi.”¹⁸⁰

Günümüzde, son on yılda (1996-2006) sendikalaşma oranları, sendika sayıları açısından değişimler aşağıdaki gibidir.

¹⁷⁷ Tokol, op. cit., s. 101,102,107,112.

¹⁷⁸ Türk-İş Tarihi, www.turkis.org.tr/icerik/turkistarihi.htm (14 Ekim 2006).

¹⁷⁹ Erinç Yeldan, “SEKA Gerçeği”, 26 Ocak 2005, www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan09_26Ocak05.pdf (10 Ekim 2006).

¹⁸⁰ ..., “SEKA İşçisinin Mücadele Öyküsü”, **Türk-İş/Eylem Günlüğü Eki**, Sayı: 366 (Mart-Nisan 2005), s. 2,3,16.

Tablo 2
1996-2006 Yılları Arası Sendikalaşma Oranları

DÖNEM	TOPLAM İŞÇİ SAYISI	SENDİKALI İŞÇİ SAYISI	SENDİKALAŞMA ORANI %
OCAK 1996	3.973.306	2.695.627	67.84
OCAK 1997	4.111.200	2.713.839	66.01
OCAK 1998	4.266.097	2.856.330	66.95
OCAK 1999	4.350.016	2.987.975	68.69
OCAK 2000	4.508.529	3.086.302	68.45
OCAK 2001	4.537.544	2.580.927	56.88
OCAK 2002	4.564.164	2.648.847	58.04
OCAK 2003	4.686.618	2.717.326	57.98
OCAK 2004	4.857.792	2.806.927	57.78
OCAK 2005	4.970.784	2.901.943	58.38
OCAK 2006	5.088.515	2.987.431	58.71

Kaynak: www.calisma.gov.tr/istatistik/istatistik.htm

Sendikalaşma oranı 1996 Ocak döneminde %67.84 iken 2006 Ocak dönemine gelindiğinde %58.71'e kadar gerilemiştir. Sendikalaşma oranının en yüksek olduğu dönem Ocak 1999 ve Ocak 2000 dönemleridir. 2001 Ocak döneminde ise bir önceki döneme göre yaklaşık %11'lik bir düşüş olmuştur. Ocak 2001'den bu yana sendikalaşma oranı %60'a hiç çıkmamıştır.

İşçi sendikalarının sayısı 1996 yılında 114 iken yıldan yıla azalarak 2006 yılında 96'ya kadar düşmüştür. Bağıtlanan toplu iş sözleşmesi sayısı açısından bakıldığında 2001 yılında 1193'ü kamu sektöründe olmak üzere toplam 4454 toplu iş sözleşmesi bağıtlanmıştır. 2005 yılında ise toplam 3977 toplu iş sözleşmesi bağıtlanmıştır.¹⁸¹

Toplu pazarlık sürecine dahil olan işyeri sayısında artış görülürken aynı sürecin kapsadığı işçi sayısında ise ciddi oranda azalma görülmektedir. Bu sonuç, işyerlerinin ölçeğinin küçüldüğünü gösteriyor. Bunun ağırlıklı olarak esnek istihdam yoluyla gerçekleştiği bilinmektedir. Daha az sayıda işçi ile daha fazla üretim elde edilirken; diğer taraftan taşeronlaşma yoluyla bazı işler firma dışına taşınmakta ve firmalarda işçi

¹⁸¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, www.calisma.gov.tr/istatistik/istatistik.htm (11 Ekim 2006).

sayısı azalmaktadır. Her yıl daha fazla işçi toplu pazarlık sürecinin dışında kalmaktadır.¹⁸²

AB İlerleme Raporu’nun ardından Çalışma Bakanlığı’nın değişiklik yapmasının düşünüldüğü konuların başında toplu iş sözleşmesi için %10 barajının daha aşağıya çekilmesi de var.¹⁸³ Rapor, sendikal faaliyetleri sebebiyle işçilerin işten çıkartıldığını ve kamu görevlilerinin sürüldüğünü vurguluyor. Rapor, Türkiye’nin ILO standartlarının gereklerini yerine getirme konusunda yetersiz olduğunu belirtiyor ve Türkiye’nin 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmelerini onaylamış olmasına rağmen kendi iç hukukunda gerekli düzenlemeleri yapmamasının da altını çiziyor.¹⁸⁴

Sendikalar açısından yapılması gereken nedir? “Sendikalar, baskı unsuru olma rollerini arttırmalıdır. Toplumdan gelen gücünü yine topluma dönük olarak kullanabilmek için siyasi güçler ile ilişkilerini karşılıklı etki ve menfaat çizgisi üzerinde dengeli bir şekilde ilerletmelidirler. Sendika ve sivil toplum örgütleri ile kamuoyu ilişkisi yeniden değerlendirilmeli ve kamuoyu desteği sağlanmalıdır.”¹⁸⁵

4.3.1 Sendikaların Denetimi

Sendika yöneticiliğine geçtikten sonra bir daha işçiliğe geri dönmeyen bu statüsünü, işçi haklarını işverene peşkeş çekerek kısa yoldan zengin olmanın yolu haline getiren sendikacılar da vardır. Sendika ağalığı diye tarif edilen bu zaaf sendikal örgütlenmenin önündeki en büyük engellerden biridir.¹⁸⁶

“Anayasa’da sendikalara faaliyet serbestisi esası sağlanmışsa da bu serbestinin amaç dışı ve kötüye kullanılmasını önleyici tedbirlere¹⁸⁷ 1961 Anayasasına göre biraz daha geniş yer verilmiştir. Böyle bir düzenlemeye gidilmesinde ülkemizde sendikaların denetimiyle ilgili hukuki düzenlemenin yetersiz olduğu, işçi ve işveren kuruluşlarının hem Anayasamız gereği, demokratik ilkelere uygun olması gereken iç işleyişleri

¹⁸² Can Şafak, “Sendikalarımız Piyasadan Siliniyor” **Birgün**, 22 Haziran 2006, s. 10.

¹⁸³ “Sendikalaşmaya AB Düzeni Yolda”, **Hürriyet**, 7 Kasım 2005, s. 8.

¹⁸⁴ Aziz Çelik, “Eksiksiz Sendikal Haklar”, **Tekgıda-İş**, Sayı:95 (Aralık 2005), s. 7.

¹⁸⁵ Burcu Ayan, “Sendikalarda Örgütlenme Stratejileri”, **Tekgıda-İş**, Sayı: 96 (Nisan 2006), s. 51.

¹⁸⁶ İşcan, op. cit., s. 31.

¹⁸⁷ Selahattin Bedir, **Sendikaların Denetimi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 1989), s. 11.

bakımından, hem de o teşekküllerde toplanan ve son yıllarda önemli miktarlara vardığı bilinen mali fonların kullanılışı yönünden etkili bir idari, mali ve yargı denetiminden uzak kaldıkları sık sık şikayet konusu olmuştur.”

4.4 Toplu İş Uyuşmazlıklarında Barışçı Çözüm Yolları

İş uyuşmazlıklarının zaman itibariyle kavgacı yollardan önce barışçı yollar denilen yöntemlerle çözülmeye çalışılması hemen her ülkede öngörülmektedir. Barışçı çözüm yollarından en sık rastlanana “uzlaştırma”, “arabuluculuk” ve “tahkim” (hakem) dir.

“Gazeteciler, yasal haklarının korunması için İş Mahkemesinin bulunduğu yerlerde iş mahkemelerine, İş Mahkemesi olmayan yerlerde genel mahkemelere başvururlar. İş mahkemeleri, işçilerle işverenlerin hak uyuşmazlıklarını çözmekle görevlidir.”¹⁸⁸

4.4.1 Uzlaştırma

Taraflar arasındaki görüşmeler sonucunda anlaşmaya gidilememesi durumunda bir kişi veya kurul, tarafları uzlaştırma görevini üstlenebilir. Uzlaştırmaya gidilmesi taraflar için zorunlu ya da gönüllü olabilir. Uzlaştırmanın zorunlu olması, grev ya da lokavt kararından önce tarafların anlaşmalarının sağlanması amacıyla mevzuat tarafından öngörülür. Uzlaştırma görevini yürüten kişi veya kurulun verdiği kararlar taraflar açısından bağlayıcı değildir. Verilen karar, taraflar açısından yol gösterici ve belli bir anlaşmayı telkin edici özellik taşır.¹⁸⁹

4.4.2 Arabuluculuk

“Arabuluculuk, ilk kez 2822 Sayılı Kanun ile düzenlenmiş ve 275 Sayılı Kanun’da düzenlenen uzlaştırmanın yerini almıştır. Arabuluculuğun amacı, taraflar

¹⁸⁸ Atılğan, *Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları*, s. 139-140.

¹⁸⁹ Işıklı, *İş Hukuku*, s. 319.

arasındaki uyuşmazlığı grev ve lokavta başvurulmasına gerek kalmadan, tarafların anlaşarak çözmelerine yardımcı olmaktadır.”¹⁹⁰

Arabulucunun görevi 15 gündür, ama taraflar anlaşarak 6 gün daha uzatabilirler. Bu sürenin bitiminde arabuluculuk görevi sona erer. Taraflar anlaşmışlarsa TİS’e ulaşılır yoksa iş mücadelesine giriş yolu açılır.¹⁹¹

“Arabuluculuk 3 halde karşımıza çıkar:

- a) Toplu görüşmenin başlayacağı tarihte taraflardan birisi gelmezse veya gelip de görüşmeye başlamazsa yahut başladığı görüşmeyi sürdürmezse, diğer taraf bunu 6 iş günü içinde görevli makama bildirir. Bu bildirim üzerine görevli makam 30 ve 60 günlük süreyi beklemeden arabuluculuk işlemlerini başlatabilir.
- b) Toplu görüşmenin başladığı (başlayacağı) tarihten itibaren 30 gün içinde taraflar anlaşamamışlarsa, taraflardan birinin (görüşmeye gelenin) başvurusu üzerine arabulucu atanır.
- c) Toplu görüşmenin başlamasından bu yana 60 gün geçtiği halde taraflar anlaşamamışlarsa ve bu arada arabulucu atanmamışsa 60. günün bitiminden sonra (6 işgünü içinde) görevli makam kendiliğinden veya istek üzerine arabulucu atanması için mahkemeye başvurur.

Olağan arabuluculuk döneminin başarıyla sonuçlanmaması halinde, arabulucu görev süresinin bitiminden itibaren 3 işgünü içinde anlaşmazlığı saptayan ve kişisel önerilerini içeren bir tutanak düzenleyip görevli makama verir. Görevli makam da bu tutanağı en geç 6 işgünü içinde taraflara tebliğ eder. Bu tebliğden itibaren artık iş mücadelesi yolu açılmış olur.¹⁹²

¹⁹⁰ Sümer, op. cit., s. 251.

¹⁹¹ Akyiğit, op. cit., s. 509.

¹⁹² Ibid., s. 509-510.

4.4.3 Yüksek Hakem Kurulu'na Başvurma

“Yüksek Hakem Kurulu, başvuru dilekçesinin alındığı tarihten başlayarak 6 işgünü içinde üyelerinin tamamının katılmasıyla toplanır. Ancak, başkan hariç üyelere ikisinin katılmaması toplantıya engel olmaz. Özürlü veya izinli olan asıl başkan veya üyenin yerini aynı gruptan yedek başkan veya yedek üyelere biri alır. Yüksek Hakem Kurulu, uyuşmazlığı evrak üzerinde inceler. Yeteri kadar aydınlatılmamış bulunduğu yönleri ilgililerden sorarak tamamlar. Ayrıca, görüşlerini öğrenmek istediği kişileri çağırıp dinler veya bunların görüşlerini yazı ile bildirmelerini ister. Bu kimseler hakkında, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun tanıklara ve bilirkişilere ilişkin hükümleri uygulanır. Yüksek Hakem Kurulu, toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar verir. Lehte ve aleyhte oylar eşitse, başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlar. Yüksek Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.”¹⁹³

4.5 Toplu İş Uyuşmazlıklarında Kavgacı Çözüm Yolları (İş Mücadelesi)

Toplu iş uyuşmazlıklarına barışçı çareler bulunamadığı takdirde iş mücadelesine dönük çözüm yolları uygulanır. Grev hakkına ilişkin ilk yasal düzenleme 1963 yılında çıkarılan 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'dur. Grev hakkı, Anayasa ile tanınmış ve güvence altına alınmış bir temel hak ve hürriyettir. Anayasa, grev hakkını sadece toplu menfaat uyuşmazlıklarıyla sınırlı tutmuştur. Toplu iş sözleşmesi imzalandıktan sonra ortaya çıkan toplu hak uyuşmazlıkları için grev hakkı tanınmamıştır.

4.5.1 Grev

“Grev, işçilerin topluca çalışmamak suretiyle işyerindeki faaliyeti durdurmak veya önemli ölçüde aksatmak amacıyla kendi aralarında anlaşarak yahut bir kuruluşun bu yöndeki kararına uyarak işi bırakmalarıdır. (TSGLK. 25/1)”¹⁹⁴

¹⁹³ Sümer, op. cit., s. 257-258.

¹⁹⁴ Akyiğit, op. cit., s. 515.

İş yavaşlatma, işyeri işgali gibi işin topluca bırakılması biçiminde yürütülmeyen eylemler kanuni grev kapsamında sayılmaz.¹⁹⁵

“Grev kararının alınabilmesi için, arabuluculuk aşamasından geçilmiş ve arabuluculuk faaliyetinin uyuşmazlıkla sonuçlanmış olması gerekir. Grev kararı, bu durumu belgeleyen ve arabulucu tarafından tanzim edilen uyuşmazlık tutanağının tebliğinden itibaren 6 işgünü geçtikten sonra ve bu sürenin geçmesinden sonraki 6 işgünü içinde alınabilir. (2822 Sayılı Kanun, m. 23/4, 27/1-2)”¹⁹⁶

“Noter tarafından tebligatın, uyuşmazlığa taraf olan işveren sendikası veya işveren sendikası üyesi olmayan işveren veya işverenlere yapılması gerekir. Karşı tarafa tebliğ edilmek üzere süresi içinde notere ve görevli makama tevdi edilmeyen grev kararları uygulanamaz. (TSGLK m.37/2) Grev kararı işyerinde veya işyerlerinde kararı alan tarafça derhal ilan edilir. (TSGLK m.28)”¹⁹⁷

“Grev oylaması talep etme hakkı TSGLK m. 35 ile sadece o işyerinde çalışan işçilere tanınmıştır. Grev oylamasında grev ilanının yapıldığı tarihte işyerinde çalışan işçilerin salt çoğunluğu grevin uygulanmamasına karar verirse o işyerinde grev uygulanmaz. (TSGLK m. 35/3) Grev oylamasının sonucunda grevin uygulanmasına karar verilirse, oylamanın sonucunun kesinleşmesinden itibaren 60 gün içinde ve karşı tarafa noter aracılığıyla 6 işgünü önce bildirilecek tarihte grev uygulanabilir. (TSGLK m. 37/1-4)”¹⁹⁸

Savaş halinde, felaket hallerinde, olağanüstü haller ve sıkıyönetim halinde grev ve lokavt geçici olarak yasaklanır.¹⁹⁹

TGS’nin aldığı ilk grev kararı Anadolu Ajansı İstanbul Şubesindeki grev kararıdır. (10 Mart 1969) Bu tarihten sonra da TGS grevler gerçekleştirmiş ve istediği hakları almıştır.²⁰⁰

¹⁹⁵ Işıklı, *İş Hukuku*, s. 335.

¹⁹⁶ Ibid., s. 342.

¹⁹⁷ Sümer, op. cit., s. 263.

¹⁹⁸ Ibid., s. 268-269.

¹⁹⁹ Işıklı, *İş Hukuku*, s. 353.

²⁰⁰ Atılğan, *Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları*, s. 147-148.

4.5.2 Lokavt

Lokavt, genel anlam itibariyle işyerinin veya işyerlerinin kapatılarak işçilerin işine son verilmesi anlamını taşır. 2822 Sayılı Kanun'un 26. maddesi lokavtı şöyle tanımlar: “İşyerinde faaliyetin tamamen durmasına sebep olacak tarzda işveren veya işveren vekili tarafından kendi teşebbüsü ile veya bir işveren kuruluşunun verdiği karara uyarak işçilerin topluca uzaklaştırılmasına lokavt denir.”

İş Hukuku'nun temel ilkeleri işçiyi koruma ve yardım ilkeleridir. Bu ilkenin doğal sonuçlarından biri olarak, lokavt grevle eşdeğer konumda görülemez. İşverene, grevle eşit şekilde lokavt imkanının tanınması ise bir eşitsizliği gidermeye değil eşitliğin bozulması yönünde bir unsur oluşturmak anlamını taşıyacaktır. İşçi greve gittiği zaman kendisini ve ailesini geçindirme imkanlarından yoksun olacağını göze almıştır. Oysa, lokavt uygulayan bir işveren açısından aynı durum söz konusu değildir.²⁰¹

“Lokavt kararı, grev kararının işveren tarafına tebliğinden itibaren 6 işgünü içinde alınır. Sürenin tebliği izleyen günden işlemesi önerilir. Cumartesi de işgünü sayılır. Lokavt kararı, alındığı tarihten itibaren diğer tarafa tebliğ edilmek üzere 6 işgünü içinde notere tevdi edilir. Bir örneği de görevli makama bırakılır.”²⁰²

Lokavt kararı, karşı tarafa tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içinde ve noter aracılığı ile 6 işgünü önce bildirilecek tarihte uygulamaya konabilir. (TSGLK m. 37/1)

4.6 Gazetecilerin Sendikalaşma ve Örgütlenmesi

Türkiye’de basın meslek örgütleri 3 başlık altında incelenebilir:

a) Sendikalar

b) Cemiyet ve dernekler

c) Basının kendi kendini denetlemek amacıyla kurmuş olduğu örgütler²⁰³

²⁰¹ Işıklı, *İş Hukuku*, s. 336.

²⁰² Akyiğit, op. cit., s. 544.

²⁰³ Altun, op. cit., s. 71.

İlk gazeteci örgütleri, dostluk bağlarının geliştirilmesi ve ahlaki standartların belirlenmesi gibi gayelerle dernek şeklinde kurulmuştur. Gazetecilerin oluşturdukları bu dernekler, ilerleyen zamanda sınıf bilinci de oluştuğça emek ve sermaye arasındaki çelişkiye bağlı olarak ortak ekonomik hak ve çıkarların korunması amacıyla zamanla sendikaya dönüşmüştür. Gazetecilerin mesleki örgütler kurmalarında eğitim, gazetecilerin birbiriyle ilişkilerinin geliştirilmesi, politik sorunlarla ilgilenme gibi nedenler de etkilidir.

Batıda olduğu gibi Türkiye’de de ilk gazeteci örgütü hukuksal ve siyasal ortamın dayattığı bir zorunluluk olsa da dernekler şeklinde ortaya çıkmıştır. İlk derneklerden biri 1917 tarihli Osmanlı Matbuat Cemiyeti’dir. Derneğin kuruluş tarihi 1917 olsa da dernek kurma çalışmaları bu tarihten öncesine dayanmaktadır. Türkiye’de sendikaların ortaya çıkışı ile gazeteci sendikalarının ortaya çıkışı aynı zamana rastlamaktadır. İlk gazeteci sendikası 10 Temmuz 1952 tarihinde kurulan İstanbul Gazeteciler Sendikası’dır.²⁰⁴

Ülkemizde basın sendikalarını nitelikleri bakımından üçe ayırabiliriz:

1) Yalnızca fikir işçilerini bünyelerinde barındıranlar. (Örneğin Fikir İşçileri Sendikası)

2) Yalnızca basın sanayinde çalışan beden işçilerini kapsamlarına alanlar. (Örneğin Türkiye Basın ve Yayın İşçileri Sendikası)

3) Fikir ve beden işçisi ayırımı yapmayan Türkiye Gazeteciler Sendikası²⁰⁵

4.6.1 Gazeteci Örgütleri ve Sendikaları

Bugün, Türkiye’deki basın derneklerinin sayısı hızla artmıştır. Büyük şehirlerdeki gazeteciler cemiyetlerinin yanı sıra Anadolu basının sözcülüğünü yapan kuruluşlar ve muhabirlerin kurduğu uzmanlık derneklerini örnek gösterebiliriz.

²⁰⁴ Karaca, op. cit., s. 148-149.

²⁰⁵ Yücedoğan, op. cit., s. 112.

4.6.1.1 Gazeteciler Cemiyetleri

Gazeteciler Cemiyetleri, basın sektöründe gazetecilerin hak ve çıkarlarını korumak, dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuş en eski örgüttür. İlk kurulan Gazeteciler Cemiyeti İstanbul'da 1946 yılında kurulmuştur. Basın örgütleri içinde en fazla sayıda gazeteciyi barındıran örgüttür. Ankara Gazeteciler Cemiyetinin de kurulmasının ardından diğer büyük şehirlerde de Gazeteciler Cemiyetleri kurulmuştur.²⁰⁶

4.6.1.2 Türkiye Gazeteciler Sendikası

Genel merkezi İstanbul'da olan TGS'nin İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da olmak üzere 4 şubesi vardır. Sendikanın genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu ve disiplin kurulu olmak üzere 4 ana organı vardır. Bu organlar şubeler için de aynıdır. Türkiye Gazeteciler Sendikası gazetecilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, maddi ve sosyal kazançların sağlanabilmesi için faaliyet gösteren tek sendikadır.²⁰⁷

15 Temmuz 1963 tarihinde yürürlüğe giren 274 Sayılı Sendikalar Kanunu bir iş kolunda ve bir iş yerinde birden fazla sayıda sendikanın faaliyetine izin veriyordu. Bu durumdan yararlanılarak 1964 yılında "Türkiye Fikir İşçileri Sendikası" adıyla yeni bir sendika kurulmuş ancak 1969 yılında TGS'ye katılmıştır.²⁰⁸ Ayrıca "Fikir İşçisi Gazeteciler Sendikası" adında bir sendika daha kurulmuştur. Amaçları, Ana Tüzük'te şöyle belirtilmiştir: Basın özgürlüğü ve onurunu sağlamak ve korumak üyelerinin ekonomik, kültürel, sosyal ve mesleki çıkarlarını korumak, dayanışmayı sağlamak.²⁰⁹

1996 yılında gazetecilik işkolunda DİSK'e bağlı olan "Medya, Radyo, Televizyon, Gazete İşçileri Sendikası" (MEDYA-SEN) ile birlikte gazetecilerin örgütlendiği bir sendika daha kurulmuştur. Ancak günümüzde gazetecilerin büyük çoğunluğu TGS'de örgütlüdür.

²⁰⁶ Öke, op. cit., s. 228-229.

²⁰⁷ Altun, op. cit., s. 81.

²⁰⁸ Ibid., s. 76.

²⁰⁹ Fikir İşçisi Gazeteciler Sendikası Ana Tüzüğü, 1979, s. 3.

Türkiye’de basın işletmesi sahiplerinin oluşturduğu sendikal örgütlenme ise 1954 yılında kurulmuş olan “Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası”dır. TGSS, ilk başlarda üretimle ilgili sorunlara çözüm üretmek amacıyla işveren birliği niteliğinde olan bir sendikaydı. 1990’lı yıllara gelindiğinde önemini bir ölçüde yitirmiştir.²¹⁰

4.6.1.3 Basın Konseyi

Basın Konseyi 1988 yılında kurulmuştur. Konseyin temel amacı, basın ahlak yasasının hayata geçirilmesi için öncülük etmek ve basında özdenetimin sağlanmasına dönük görev ifa etmektir. Basın Konseyi’nin kurulmasında Türkiye’deki gazeteciler arasında bir görüş birliğine varılamamıştır. Konsey, bir fikir birliği sağlayamasa da büyük bir kesim tarafından ilgi görmüş ve çalışmalarına başlamıştır. Çeşitli gazetelerin ayrılması güç kaybına neden olmuştur.²¹¹

4.6.1.4 Dernekler

Muhabirler kendi uzmanlık alanlarıyla ilgi olarak çeşitli dernekler kurmuşlardır. Çağdaş Gazeteciler Derneği, Türkiye Spor Yazarları Derneği, Foto Muhabirleri Derneği, Parlamento Muhabirleri Derneği, Ekonomi Muhabirleri Derneği, Türkiye Yazarlar Sendikası belli başlı derneklerdir.²¹² Anadolu’daki dernekler de dahil olmak üzere 60’ı aşkın basın meslek kuruluşu vardır.²¹³ Örgüt çeşitliliği açısından oldukça zengin bir görüntü sergileyen ülkemizde örgütlerin güç ve etkinlikleri ise sınırlıdır.²¹⁴

TGS Eski Genel Başkanı Ziya Sonay’a göre asıl örgütlenme sendikayla gerçekleşir. Çünkü sendikanın yapabileceklerini dernekler yapamaz.²¹⁵

²¹⁰ Karaca, op. cit., s. 152-153.

²¹¹ Öke, op. cit., s. 229.

²¹² Haluk Besen, **Türkiye’de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler**, İstanbul, İnkılap Kitabevi Yayınları, 1997, s. 78.

²¹³ Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, www.byegm.gov.tr/TURKBASINI/basinmeslekkuruluslari.htm (12 Temmuz 2006).

²¹⁴ Öke, op. cit., s. 236.

²¹⁵ Ziya Sonay, -TGS Eski Genel Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 7 Eylül 2005.

TGS Başkanı Ercan İpekçi'nin derneklerle ilgili görüşleri şöyle: “O hareketlilikten (Gazeteciler Meclisi, Çağdaş Gazeteciler Derneği kastediliyor.) sendikalaşmaya dönük bir akım olur mu diye düşündük, çok olmadı. Biraz işçilik bilinci olan biraz sendika bilinci olan kişiler geldi hem Gazeteciler Meclisi'nden hem de diğer gruplardan. Tüm Çağdaş Gazeteciler Derneği üyeleri bize üye olmaya yönelmiyor. Gazeteciler, bir meslek örgütünde bir araya gelme ihtiyacını hissediyorlar ama o meslek örgütlerine sendikanın işlevini kimi zaman yüklemeye çalışıyorlar. Sendikanın yapabileceği faaliyetleri kendi derneklerinden bekliyorlar orada da çok başarılı olamıyorlar, zaten mümkün de değil. Belli riskleri göze alıp sendika üyesi olanların haricindekiler de katılacak ki genel bir örgütlenme olabilsin.”²¹⁶

Aynı konuyla ilgili olarak TGC Başkanı Orhan Erinç'in görüşleri şöyledir: “Türkiye’de siyasal akımlara göre örgütlenmek isteyen gazeteciler var. O nedenle böyle bir durumla karşı karşıyayız. İllerde gazeteciler dernekleri var. Ben onları zorunlu olarak görüyorum. Çünkü Türkiye çok geniş bir coğrafyaya sahip. Pek çok yerde ekonomik durgunluk var. Her ilin gazetecilerinin ve gazetelerinin sorunları birbirinden değişik. O nedenle bir merkezden onların sorunlarına sahip çıkmak veya çözülmesine katkıda bulunmak zor. Ancak onlara destek vermek olanağı söz konusu. O nedenle biz bu tür örgütlenmelere bir şey demiyoruz.

TGC Başkanı Orhan Erinç'in gazetecilerin çalışma şartları ve örgütlenmeleri yurt dışında nasıl? Sorusuna yanıtı şöyle olmuştur: Orada Toplu Sözleşmeler var. Oradaki sistem daha değişik. Mesela TGS bütün basın çalışanlarını kapsayacak yapıda. Ama yurt dışında yazarların, muhabirlerin ayrı ayrı sendikaları var. Türkiye’deki demokratikleşme süreci de sakıncalı ve sıkıntılı bir sonuç yaratıyor. Türkiye 1938’de çıkan bir yasayla Basın Birliği yasasıyla oda biçiminde çalışma ilkesini getirmiş ve odaya üye olamayanın gazetecilik yapamayacağı kuralı uygulanmış 1946’ya kadar. 1946’da o yasa kaldırılınca TGC de kurulmuş. Ama o dönemde Türkiye’de sendikalar yok. Daha doğrusu basın sendikaları yok. Sendika 1952’de kurulmuş. 2 yapıli bir örgütlenme var bu da kaçınılmaz bir sonuç. Ama Avrupa’da böyle bir şey yok. Union – birlik diye bir kurum var, o hem çalışanı alıyor hem çalışmayanı alıyor. Bizde kadrolu

²¹⁶ Ercan İpekçi, -TGS Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

çalışmayan bir gazetecinin sendika üyesi olma hakkı yok. Orada serbest gazeteciler de sendika üyesi olabiliyor. Bizde serbest gazetecilik henüz yasal bir niteliğe kavuşmadı. Serbest gazetecinin basın kartı alma hakkı da yok. Kendimize özgü bir demokrasi, örgütlenme kurallarımız var.”²¹⁷

Gazetecilerin kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili dernekler kurup dayanışma içinde olması örgütlülük açısından güzel bir gelişme olmasına karşın ancak ve ancak sendikanın yapabileceği faydaları derneklerden beklemeleri kanımca doğru bir eylem tarzı değil. Gazeteciler haklarını almak, çalışma şartlarını iyileştirmek istiyorlarsa birlikte hareket ederek sendikaya üye olmalılar.

4.7 1980 Sonrası Türk Basınında Örgütlenme Sorunu

“12 Eylül 1980 ihtilalinin sonucunda anayasa ve kanunlarda yapılan değişiklikler işçi haklarını geniş biçimde kısıtlamış, sendika yöneticilerine ve sendikalara ciddi yasaklar getirmiştir. Buna bağlı olarak sendikalar işverenler karşısında güç kaybetmişlerdir.”²¹⁸

“Türkiye’de birçok işçi sendikası yöneticisi ve üyesi en temel demokratik hakları olan meşru eylemlere başvurdukları gerekçesiyle , 12 Eylül askeri yönetim döneminin mevzuatına dayanılarak mahkemelerde yargılanmış, hapis ve para cezalarına çarptırılmışlardır.”²¹⁹

4.7.1 Basında Sendikasızlaştırma Hareketleri

TGS Eski Genel Başkanı Ziya Sonay basında sendikasızlaştırmanın nasıl başladığını şöyle açıklıyor: “1970’li yıllarda çok başarılıydı sendikamız ve o yıllarda Türkiye çapında 30’un üzerinde iş yerinde Toplu sözleşme yapıyorduk. Ama 12 Eylül’le birlikte Türkiye’de sendikal hareket darbe yediği gibi basındakiler de yedi. Biz 30 iş yerinde Adana, Eskişehir, Bursa, İzmir, İstanbul’da Toplu Sözleşme yapıyorduk.

²¹⁷ Orhan Erinc, -Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 28 Ekim 2005.

²¹⁸ Mustafa Başoğlu, “Bağımsız Sendika Demokrasinin Güvencesidir”, **Türk-İş**, Sayı: 330 (Eylül-Ekim 1998), s. 22.

²¹⁹ Bayram Meral, **Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) 80.Uluslar arası Çalışma Konferansı**, (11 Haziran 1993), s. 11.

Her yerde örgütlüydük. Şubelerimiz vardı. Bayağı güçlü bir sendikaydık. 1980 darbesiyle birlikte çıkan yasayla beraber iş kolları değişti. Daha evvel 1970’li yıllardaki yasal mevzuata göre basında çalışanlar da bizim sendikamıza üye oluyordu. Yani her hangi bir matbaa, gazete, ajans. Ama 1982 yılında çıkan 2821 Sayılı Sendikalar Yasası sadece gazetecilerin bu sendikaya üye olmasına izin verince bizim üye sayımız 1/3’e düştü o zaman. Yoksa 5000-6000 kişilik sendikaydık. Para basılan Merkez Bankası Banknot Matbaası bile bizim üyemizdi. Hatta 12 Eylül’ün olduğu gün Merkez Bankası Matbaasında grev yapıyorduk, grevdeydi matbaa. Ama sonraları gazetenin kadrosunda olanlar buraya üye olabildiler. Bunu da fırsat bilen iş verenler taşeronlaştırmayla orada yapılan işlerin bir bölümünü kendi kadrosundan çıkartıyor. Önce paketleme servislerinde çalışanlarda başlatıldı. Arkasından ulaştırmayı, yemekhaneyi, gele gele karanlık odaya kadar geldi bu iş. Sadece yazı işlerinin bir bölümünde çalışanlar gazetenin esas kadrosunda oldu. Hepsini taşeronla verdiler. O zaman bizim iş kolumuzda değil, üyeliği düşüyor. Diyelim ki dizgi baskıyı taşeronla verdiler. Dizgi baskı bizim sendikamızda üye olamıyor yasaya göre.”²²⁰

TGS İstanbul Eski Şube Başkanı Şükran Soner ise tekelleşmeyi vurgulayarak 1980 sonrasını şöyle belirtiyor: “Medya önce tekelleşti. İlk büyük tekel de Doğan Holding Grubuydu. Son yaptığımız o dönemki Toplu Sözleşmeyi Aydın Doğan çalışanlar için fazla gelişmiş haklar olarak gördü ve sendikayı tasfiye etme kararını verdi. Koca koca gazeteciler noter istifa parasını işverenden alıp, gidip istifa ettiler. Toplu bir ayrılma oldu. Ondan önce İzmir Yeni Asır’da sendikalıydık. Dinç Bilgin sözleşmeyi imzalamak zorunda kaldı. 1 gün sonra çalışanlarını notere yollatıp istifa ettirdi. Toplu işten atma tehdidine direnebilen bir kültür yok gazetecilikte. Sanıyorum ki bir fabrika gibi olmadığı için baskı da daha kolay yapılabiliyor.”²²¹

1984’te sivil hayata geçildikten sonra işçi hareketlerinde de bir kımıldanma başladı. 1989 yılı işçi hareketinin zirveye çıktığı bir dönem oldu ve bu durum birçok sermaye kesimini korkuttu. Önce Güneş Gazetesi ardından da Tercüman Gazetesi battı. Geriye Doğan ve Sabah Grubu kaldı. 1989-1990 yıllarına kadar bütün gazetelerin

²²⁰ Ziya Sonay, -TGS Eski Genel Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 7 Eylül 2005.

²²¹ Şükran Soner, -TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

çalışma hayatı muhabirleri vardı. O dönem yapılan eylemler gazetelerde yayınlanırdı. 1989 yılından sonra çalışma hayatıyla ilgili sayfalar yarıya indi ve zamanla çalışma hayatı sayfaları ekonomi sayfalarına kaydırıldı.²²²

Türk-İş'in kendisine bağlı sendikalardaki 150 şubeden 736 şube yöneticisi ile yaptırdığı anketin sonucu da sendika ve gazetecilerin çalışma şartlarıyla ilgili haberlerin basında yer almadığını doğrular niteliktedir. Ankete göre %12'lik kesim suçu sendikalarda bularak "sendikalar sorunlarını yeterince yansıtamıyor" demiştir, Gazetelerin işçi sorunlarına karşı duyarsız olduğu görüşünü savunanların oranı %49, gazeteler işçi sorunlarına bilerek yer vermiyor diyenlerin oranı ise %39'dur.²²³

Gazetelerin sendikalara bu bakış açısı ile birlikte kendi içinde de ayrışmalar başladı. 1992'de Aydın Doğan sendikayı önce Milliyet'te bitirdi. Aydın Doğan, "Sendikadan çıkmak zorunda kaldık" ifadesini kullanarak Anayasa'yı ihlal ettiğini açık açık söyledi. Ardından Hürriyet Gazetesi'ni satın aldı ve Hürriyet'teki gazetecileri de sendikadan istifa ettirdi.²²⁴

1995 yılında Bakanlar Kurulu, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın başvurusu üzerine gazetecilik işkolundaki 16 işyerinde Anadolu Ajansı toplu iş sözleşmesi hükümlerinin uygulanması maksadıyla "Teşmil Kararı" verdi. Teşmil kararı dayanağını 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nın 11. maddesinden alıyor. Söz konusu hüküm, bir iş yerinde imzalanmış olan toplu iş sözleşmesinin, Bakanlar Kurulu kararıyla o iş kolunda toplu sözleşmesi bulunmayan diğer iş yerlerine de uygulanılmasını öngörüyor. Teşmil edilen toplu iş sözleşmesinin sona ermesiyle teşmil kararı da ortadan kalkıyor. Teşmil kararıyla çalışanlara kıdem tazminatı, ikramiye, izin yardımı, bayram yardımı, gıda ve yemek yardımı, yakacak yardımı, aile yardımı ve kreş yardımı gibi iyileştirmeler sağlanmıştır.²²⁵

"TGS, Anadolu Ajansı'nda 1 Ekim 2004 – 30 Eylül 2006 dönemini kapsayan toplu iş sözleşmesinin 15 Aralık 2004 tarihinde imzalanmasından sonra bu sözleşmenin

²²² Hasan Maksud, "Gazeteciler Örgütlenin" **Birgün**, (Hasan Maksud'un TGS Başkanı Ercan İpekçi ile Röportajı) 2 Ocak 2005, s. 8.

²²³ Hasan Benli, **Medya ve Sendikalar**, Ankara, Türk-İş Eğitim Yayınları, 1999, s. 50.

²²⁴ Maksud, op. cit., s. 8.

²²⁵ ..., "Basın İşkolunda İlk Teşmil Kararı", **Babıali Magazin**, Sayı:79 (Ocak 1996), s. 34.

27 gazete, radyo ve televizyon kuruluşunda çalışan basın emekçileri için de uygulanması (teşmil edilmesi) talebiyle 21 Aralık 2004 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na resmi başvuruda bulundu. Bu noktadan sonra Bakanlar Kurulu'nun teşmil kararnamesini imzaya açması ve Resmi Gazete'de yayımlatarak yürürlüğe sokması bekleniyor.”²²⁶

Sendikalaşma oranı ile ilgili olarak TGS Başkanı Ercan İpekçi'nin şu noktayı vurgulamaktadır: “Çalışma Bakanlığı'nın açıkladığı rakamlara göre %30 civarında örgütlülüğümüz görülüyor. Ama bunların hepsi aktif üyeler değil. Sendikal haklardan yararlanan kaç kişi var? O zaman %5'in altında. Anadolu Ajansı'ndaki üyelerimiz adına Toplu İş Sözleşmesi yapabiliyoruz. 500 kişi var orada. Cumhuriyet Gazetesi'nde Toplu İş Sözleşmesi yapamadık. Bir de küçük işyerimiz ANKA'da 20-25 civarında çalışmamız var. ANKA, mali sıkıntıları olmasına rağmen bir Toplu Sözleşme imzalıyor. Çoğunluğu elde edemediğimiz yerlerde ise Toplu Sözleşme yapamıyoruz.”²²⁷

Günümüzde basın çalışanlarıyla ilgili sendikalaşma oranını gösteren tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 3

2004-2006 Yılları Arası TGS ve MEDYA-SEN'de Sendikalaşma Oranları

	2004 Temmuz			2005 Temmuz			2006 Temmuz		
	Toplam İşçi	Üye Sayısı	%	Toplam İşçi	Üye Sayısı	%	Toplam İşçi	Üye Sayısı	%
TGS	12508	3638	29,8	13199	3804	28,82	14494	3955	27,28
MEDYA SEN		370	2,95		370	2,8		369	2,54

Kaynak: www.calisma.gov.tr/istatistik/istatistik.htm

²²⁶ TGS, Gazetecilik İskolunda Teşmil Uygulanmasını İstedi, 2005, www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2429 (18 Ekim 2006).

²²⁷ Ercan İpekçi, -TGS Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

2006 Temmuz verileri itibariyle TGS ve MEDYA-SEN’de toplam işçi sayısı 14494’tür. 2006 Temmuz verilerine göre TGS’nin üye sayısı 3955’tir ve sendikalaşma oranı ise %27.28’tir. Önceki yılların verilerine göre sendikalaşma oranında düşme söz konusudur. Ancak daha önce de belirtildiği gibi 3955 üyenin hepsi aktif değil ve sendikadan yararlananların oranı %27.28’in bir hayli altında. 2006 Temmuz verilerine bakıldığında MEDYA-SEN’e üye 369 kişi vardır ve sendikalaşma oranı %2.54’tür.

4.7.2 Gazetecilerin Sendikaya Katılmama Nedenleri

İşsizlik baskısı, sendikal hareketi önemli biçimde sınırlayan faktörlerden birisidir ve işsiz sayısı arttıkça sendikalaşma oranı azalacak. İstihdamın yapısı, sektörel dengeler ve işsizliğin yanında son zamanlarda esnek çalışma politikaları da sendikalaşmayı krize sokmuştur. Taşeron uygulamaları, küçük ölçekli işletmelerin sayısındaki büyük artışlar sendikalaşma önünde önemli engellerdir. Kısmi çalışma artış göstermektedir ve kısmi çalışma yapanlar sendika dışında kalmaktadır.²²⁸

Kemal Öke de Lordoğlu ile aynı fikirleri paylaşıyor: “Yeni düzenin ortaya çıkardığı iki kavram var: Biri, yeni iş örgütlenmesi, diğeri de esnek iş gücü. Bu kavramlar birbirleriyle çok yakından ilgilidir. Yeni iş örgütlenmesi dediğimiz, üretim sürecinin beşeri kaynak bölümünün yeniden örgütlenmesidir. Bu yeniliğin adı da taşeronlaşmadır. Taşeronlaşma aynı üretim süreci içinde asıl işverenin değil, ama alt işverenlerin adamı olarak güvencesiz, düşük ücrete ve kötü koşullarda çalışmanın adıdır.”²²⁹

Sendikaların ağırlıklı olarak emek yoğun bir temel üzerine oturdukları düşünülürse fikir işçisi olarak adlandırılan ve genellikle orta-yüksek vasıf özelliklerine sahip çalışan kesimin artması sendikalaşma oranının düşüşünde önemli rol oynamıştır.²³⁰

²²⁸ Kuvvet Lordoğlu, “İşsizlik Baskısı Sendikal Hareketi Zorlayacak”, **Harb-İş**, Sayı: 145 (Nisan 1998), s. 17.

²²⁹ Kemal Öke, “Sendikalar Sorunlara Karşı Kayıtsızlığını Aşmalı”, **Harb-İş**, Sayı: 145 (Nisan 1998), s. 20.

²³⁰ Oğul Zengingönül, “21. Yüzyıla Doğru Sendikacılığın Sorunları”, **MessMercek**, Sayı: 12 (Ekim 1998), s. 75.

Sendikal örgütlenme, işçilere anayasa ve yasalarla tanınan bir hak olmasına karşın fiili anlamda kullanılması başlıca işten çıkarma nedenlerinden biridir. Türkiye’de her yıl on binlerce işçi sendikalaşma hakkını kullandıkları gerekçesiyle işten çıkarılmakta ve aylarca süren mücadeleleri göze almak durumunda kalmaktadır. Petrol-İş’in yaptığı araştırmaya göre işçilerin %25.5’inin sendikal örgütlenme nedeniyle işten çıkartıldıkları belirlenmiştir ve bu hiç de azımsanmayacak bir orandır.²³¹ Örneğin sadece Petrol-İş’e üye ve sendikal örgütlenmelere katıldıkları gerekçesiyle 2003-2005 yıllarında işten atılanların sayısı 762’dir. Türk-İş’in verilerine göre toplamda (bağlı sendikalar, 2003-2005) bu rakam 15531’dir.²³²

“İş Güvencesi Yasası’nın yürürlüğe girmesinin ardından sendikal örgütlenmelerin artacağı düşünülmüştür. Ancak iki yıllık süreçte örgütlenmelerde beklendiği gibi artış olmadığı gibi, bu dönemde işten çıkarılan işçi sayısındaki artış örgütlenmeyi duraksatan bir baskı oluşturmuştur.”²³³

Ercan İpekçi’ye göre gazetecilerin de diğer işçiler gibi sendikaya katılmama sebebinin başında işsizlik korkusu, ailesini geçindirme kaygısı, hayatını idame ettirecek bir yükümlülüğünün olması gibi nedenler var. İpekçi şöyle açıklıyor: “İş güvencesi kanunu çıktı, çalışanlara haksız yere işten atılırlarsa tekrar işe dönme imkanı veriyor. Sendikal gerekçelerle işten atılmak da kesinlikle yasaklanıyor. Denebilir ki sendikal gerekçeler açıkça gösterilmez, buna başka örtülü gerekçeler bulunur ama artık gösterilecek gerekçelerin de haklı olması lazım. İşveren haklı olduğunu mahkemeye ispatlamak zorundadır. Gazetecilerin tek tek gelip sendikaya üye olmaları gerekiyor. Gazeteci yaptığı haberlerle halkın hakkını savunuyor ama kendi hakkını savunamıyor. O zaman inandırıcılığını da kaybediyor bir ölçüde.”²³⁴

Gazetecilik mesleğinin bireysel ve rekabetçi yapısı, gazeteciler arasındaki gelir adaletsizliği ortak tavrı almayı zorlaştırmaktadır. Mevcut mülkiyet yapısı ve gazetecilerin örgütsüzlüğü, işten çıkarmalar karşısında etkisiz kalmalarına yol

²³¹ Petrol-İş Araştırma Servisi, **1997 İşçi Hareketi ve 1998’e Bakış**, Ocak 1998, s. 10.

²³² Türk-İş, Sendikal Örgütlenmelere Katılmaları Dolayısıyla İşten Atılan İşçi Sayıları, www.turkis.org.tr/icerik/tablo.doc (5 Temmuz 2006), s. 1-9.

²³³ Hasan Tahsin Benli ve diğerleri, “Türkiye’de Sendikal Örgütlenmenin Bedeli: İşten Atılmak”, www.turkis.org.tr/icerik/isatrap.doc (5 Temmuz 2006), s. 9.

²³⁴ Maksud, op. cit., s. 8.

açmaktadır.²³⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerine göre 2001 ekonomik krizinin ilk 7 aylık döneminde işten çıkarılanların sayısı 738.948'i bulurken bunların 2258'ini gazeteciler oluşturunuyordu.²³⁶

Şükran Soner'e göre Türkiye'de sadece gazetecilik mesleğinde değil diğer meslek dallarında da sendikasılaşma var. Gazetecilerin sendikalaşma oranlarının düşük oluşu Türkiye'deki genel tabloyla paralel gidiyor.²³⁷

Ercan İpekçi örgütlenememeyi şöyle açıklıyor: "Genel olarak toplumda olmayan mücadele geleneği gazetecilerde hiç yok. İsteklerini toplu olarak dile getirme, toplu olarak hareket edip haklarını iyileştirme gibi bir çaba yok. Bunların hepsinin arkasında etkili olan da insanları yıldırان ekonomik sebepler. Onun dışında bir de ideolojik sebepler var. Bazen gazeteciler kendilerini işyeriyle çok fazla özdeşleştiriyorlar. Gerekirse ücretsiz çalışırım gibi bir yaklaşım da var. Bu büyük basında çok geçerli, yaygın olmayabilir. Orada daha çok geçimini sağlama, para kazanma kaygısı öne çıkabilir ama bir de küçük yayın organları var. Daha çok fikir ağırlıklı grupların bir araya geldiği yayın organları. İdeali için yapıyor dolayısıyla aklına bir örgütlülük gelmiyor."²³⁸

²³⁵ Özsever, *Türkiye'de Basın Çalışanlarının Sorunları ve Sendikanın Rolü*, s. 157.

²³⁶ Ibid., s. 141.

²³⁷ Şükran Soner, -TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- "Gazetecilerin Sorunları" Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

²³⁸ Ercan İpekçi, -TGS Başkanı- "Gazetecilerin Sorunları" Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

5. BÖLÜM: TEKELLEŞME VE YENİ TEKNOLOJİLERİN GAZETECİLERİN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİLERİ

5.1 Tekelleşme Kavramı

İktisatta tam rekabet, tekel, tekелci rekabet ve oligopol olmak üzere 4 piyasa yapısından bahsedilir. Piyasa yapılarını ayıran çizgi ise çok belirgin değildir. Medyalar, kendi aralarında ikamesi mümkün de olsa değişik ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmet sunarken firmalardan her biri kendi sunduğu mal ve hizmeti diğer firmalarınkine tercih eden izleyicilere ya da okurlara sahiptir. Bu sebeple firmalar kendilerine yönelmiş olan talebin sürekliliğini arttırmak için bir yandan sundukları ürünlerde yenilikle beraber kaliteyi arttırırken öte yandan da reklam, promosyon gibi satış etkinliklerine başvururlar.

Tekel, tek bir satıcının olduğu yakın ikamesi bulunmayan bir malın üretildiği ve sanayiye girişin engellenmiş olduğu bir piyasa yapısını gösterir. Tekelde, tüm denetim bir satıcının egemenliğindeyse mutlak tekel koşulları geçerlidir. Tekelci rekabet piyasalarında birbirleriyle tama yakın olarak ikame edilebilen ürünler satan çok sayıda firma mevcuttur.²³⁹

Öktem'e göre, tekelleşme (monopol) deyimini yanlış kullanılıyor. Şöyle ki; Tekel ya da monopol sadece kolektivist üretim tarzının uygulandığı siyasal rejimlerde vardır. Bu rejimlerde tüm işletmeler devlet çatısı altında tek elde merkezleşmiştir. Tekelleşme, tüm otoriter ve totaliter rejimlerde söz konusudur. Liberal ekonominin geçerli olduğu ülkelerde ise oligopollerden bahsedebiliriz. Oligopol, az sayıda gruplaşan satıcılar anlamına gelir.²⁴⁰ Oligopol piyasalarda, az sayıda firma piyasayı paylaşır. Az sayıda satıcının olduğu bir piyasada firmalar birbirlerine olan bağımlılıklarının farkında olup rakiplerinin davranışlarını dikkate almak durumundadırlar.²⁴¹

²³⁹ Alev Söylemez, **Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği**, Ankara, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, 1998, s. 31,33-35.

²⁴⁰ Niyazi Öktem, **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996, s. 48.

²⁴¹ Söylemez, op. cit., s. 36.

“Tekelleşmenin ekonomik etkileri şöyle açıklanabilir:

- a) Gazetelerin ve dergilerin eski, kurucu-sahip-yönetici yapısı ortadan kalkarak, şirketlerin ve kişilerin basındaki iç içe geçmiş ortaklıkları gerçek kontrolün kimde olduğu konusunda karışıklık yaratır.
- b) İşletmenin kısa sürede yeniden düzenlenmesi, işten çıkarmalara yol açar.
- c) Tekelleşme, tekelleşmeyi artırır. Büyüyen gazeteler karşısında daha güçsüz olanlar silinmek zorunda kalırlar.”²⁴²

Günümüzde uluslar arası boyutlara ulaşmış olan tekeller direkt ya da bazı uluslar arası mali kurumlar üzerindeki egemenlikleri aracılığıyla dünya ekonomisini ve tek tek ülke ekonomilerini etkilemekte büyük imkanlara sahiptirler ve bu imkanları kendi menfaatleri doğrultusunda sonuna kadar kullanırlar. Belli faaliyet alanlarının ya da sanayi dallarının kontrolü belli sermayedar kişilerin, ailelerin ya da grupların eline geçer.²⁴³

5.1.1 Dikey Tekelleşme

“Dikey bütünleşme, benzer dallardaki tüm üretimin aynı elde toplanmasıdır. Örneğin film yapımı, televizyon programları yapımı veya dağıtımı ya da kağıt üretimi, reklam ajansları ve gazete üretimi vb.”²⁴⁴

5.1.2 Yatay Tekelleşme

“Yatay bütünleşme ise rakip medya sektörüyle ilgili tüm üretimin, satışına kadar tüm işlemler ve işletmelerin diğer sahipliği durumunda ortaya çıkar.”²⁴⁵

²⁴² Güventürk Görgülü, **Basında Ekonomik Bağımlılık ve Tekelleşme**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991, s. 17.

²⁴³ Türkiye Yol İş Sendikası, **Tekelleşme ve Sendikacılık**, Ankara, 1986, s. 6-7.

²⁴⁴ Semra Atılğan, **Basın İşletmeciliği**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s. 55.

²⁴⁵ Ibid., s. 55.

5.1.3 Çapraz Tekelleşme

Çapraz tekelleşmede, farklı alanlarda faaliyet gösteren kitle iletişim araçları aynı grubun denetimi altına girer.²⁴⁶

Türkiye’de gazete, dergi, televizyon, radyo, kitap yayıncılığı gibi bir çok alana el atmış olan Doğan Grubu, Çukurova Grubu ve İhlas Grubu çapraz tekelleşmeye verilebilecek en iyi örneklerdir.

5.2 Tekelleşme Biçimleri

Tekelleşme biçimlerini satın alma, denetim altına alma, anlaşmalar ve birleşmeler olmak üzere 5 başlıkta inceleyeceğiz.

5.2.1 Satın Alma

Satın alma iki şekilde ortaya çıkabilir: Satın alınmaya konu olan gazete, zarar eden ve muhtemelen de iflas edecek duruma gelmiş bir gazete olabilir. Böyle bir gazete satın alındığında yayın politikası da değiştirilebilir. Bir başka durum da şudur: Satın alınan gazete başarılı bir gazete olabilir. Bu durumda iyi kar edilebileceği düşünülerek satın alınır. Bu tür gazeteler, satışta zorluklar yaşanacağı bilindiğinden gazetenin genel politikasında hemen değişiklik yapılmayabilir.²⁴⁷

Ülkemizde Hürriyet Gazetesi’nin Milliyet tarafından satın alınması ve Asil Nadir’in Günaydın, Tan, Güneş gazetelerini satın almasını örnek gösterebiliriz.²⁴⁸

5.2.2 Denetim Altına Alma

Bir kişi ya da ortaklık bir gazetenin hisselerinin bir kısmını satın alarak o gazeteyi kendi denetimi altına alabilir. Eğer hisselerin %51’ini satın almışsa çoğunluğu ele geçirerek gazetenin sahibi durumuna gelmiştir. Bir başka şekil de bazen hisseler çok dağılmış olabilir, hisse sahipleri bir karara varıp gazeteye yön çizemezler. %50’nin

²⁴⁶ Hıfzı Topuz ve Korkmaz Alemdar, **Basında Tekelleşmeler**, İstanbul, İletişim Araştırmaları Derneği, 1989, s. 7.

²⁴⁷ Ibid., s. 9.

²⁴⁸ Orhan Çekiç, **Türkiye’de Basın İşletmelerinin Gelişim Sürecinde Promosyon – Tekelleşme İlişkileri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996), s. 117.

altında hissesi olan güçlü tekel işletmesi o gazeteye yön tayin edecek duruma gelebilir.²⁴⁹

5.2.3 Anlaşmalar

Basın işletmelerinde, yazı işleri ve haberlerde işbirliğine gidilebilir veya reklam anlaşması yapılarak ortak reklam toplanabilir. Reklam kuruluşları, TV şirketleri veya dağıtım kuruluşları ile de fiyat anlaşmaları imzalanabilir.²⁵⁰

Türkiye’de buna örnek olarak ATV ve Kanal D’nin ortak kurdukları BİMAŞ adlı şirketi verebiliriz. BİMAŞ, 1996-2001 yıllarında Kanal D, Show TV, ATV’yi beraber pazarlamıştır. Diğer televizyon kanalları, bu gruba katılmadıkları için bağımsız hareket etmişlerdir.

En büyük tehlikelerden biri de dağıtım alanındaki tekelleşmedir. Böyle bir durumda gazetelerin pazara çıkması çok güç hatta imkansız hale geliyor. Bazı gruplar abone yoluna yöneliyorlar, bazı gruplar da mahalli yerlerde satmaya yöneliyor.²⁵¹

Dağıtımla ilgili ilk kuruluş 1960 yılında Tercüman, Günaydın, Milliyet, Cumhuriyet ve Dünya’nın ortaklığıyla kurulan GAMEDA’dır. Hürriyet Gazetesi 1962’de Hür Dağıtım adıyla kendi şirketini kurmuştur. Hür Dağıtım 1978’de GAMEDA ise 1992’de kapandı. Aynı yıllarda Sabah ve Hürriyet gazeteleri Birleşik Basın Dağıtım adlı şirketi kurdular. Milliyet ve Türkiye ise YAY-SAT’ı kurdu. 1996 yılına kadar BBD ve YAY-SAT dağıtımı rekabet içinde yaptılar. 1996 yılına geldiğimizde iki kuruluş BİR-YAY adlı şirketi kurdu. Bu tekelci yapı pek çok sorunu da beraberinde getirdi: Yayını dağıtmama, düşük fiyatlı yayınları kabul etmeme, grup dışındaki gazetelerin promosyonlarına müdahale. Sabah grubunun 2000 yılında krize girmesinin ardından BBD çekildi ve dağıttığı gazeteleri YAY-SAT’a devretti. 2002 yılında Sabah grubunun Turgay Ciner’e devredilmesinin arkasından BBD Merkez adıyla yeni bir şirket faaliyete başladı. Doğan grubu 2001 yılında Doğan Dağıtım adıyla yeni bir şirket daha kurdu.

²⁴⁹ Hıfzı Topuz ve Korkmaz Alemdar, op. cit., s. 9.

²⁵⁰ Görgülü, op. cit., s. 16.

²⁵¹ Nezih Demirkent, “Basında 50 Yıllık Birikimin sesi; Nezih Demirkent”, 08.06.2000, www.dunyagazetesi.com.tr/news_display_prn.asp (23.10.2006).

YAY-SAT tarafından dağıtılan Akşam grubu dışındaki tüm gazeteleri yeni şirketine aktardı. 2002'den sonra BİR-YAY tarafından dağıtılan hiçbir yayın kalmadı.²⁵²

5.2.4 Birleşmeler

Benzer büyüklükteki basın-yayın kuruluşları veya küçük ve büyük işletmelerin birleşmesi söz konusu olabilir. Bir diğer biçimi de değişik alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların birleşmesidir. Ancak her şekilde piyasadaki şirketlerin karar mercilerinin sayısında azalma olacaktır.²⁵³

2000'li yıllarla birlikte dünyada yaşanan şirket birleşmelerinin sayısı artmıştır. Bu gelişmelerden medya sektörü de etkilenmiştir. Şirketler, medya sektöründe yaptıkları birleşmelerle üretim kaynakları ile dağıtım kanalları arasında bağlantı kurabilmişlerdir. Şirketler, birbirlerinin ürettikleri programları, arşivlerini yine birbirlerinin dağıtım kanalları aracılığıyla pazarlayabilmektedirler.²⁵⁴

5.2.5 Mali İlişkiler

Gelişen piyasa koşullarında gazeteler, birbirleriyle mali ilişkilere girebilirler. Birbirlerinden pay alabilirler. Ortaklık kuran bu kuruluşlar, daha uzun vadeli ve dolaylı olarak tekelleşmektedirler.²⁵⁵

5.3 Tekelleşmenin Sebepleri

1977 yılında UNESCO bünyesinde toplanan “Uluslar arası İletişim Sorunları İnceleme Komisyonu” tekelleşmenin nedenlerine ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Tekelleşmenin nedenleri bu raporda şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) “Piyasa ekonomisinin temel eğilimleri,
- 2) Basın sektöründe yeni teknolojilerin yarattığı ekonomik baskılar,

²⁵² Mustafa Şeker, “Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim”, www.milef.com/newmedia/tr/onayay.asp?id=31, (15.10.2006).

²⁵³ Görgülü, op. cit., s. 16.

²⁵⁴ Zeynep Kaban Kadioğlu, **Küresel Medya Sermayesinin Hareketliliği ve Türk Medyasına Etkileri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2001), s. 23.

²⁵⁵ Hıfzı Topuz ve Korkmaz Alemdar, op. cit., s. 10.

- 3) Tiraj ve reklam gelirlerini arttırmak için girişilen rekabetin baskıları,
- 4) Basın işletmeleri arasındaki rekabet,
- 5) Üretim masraflarının artması ve reklam gelirlerinin azalması,
- 6) Enflasyon,
- 7) İşletmelerin yönetiminde yaptığı yanlışlar,
- 8) İktidarın gereksinimlerine yanıt vermek için enformasyonun, içeriklerin standartlaşması,
- 9) Gazeteler arası birleşmeler.”²⁵⁶

“Basın sektörünün en önemli finansal problemi, öz sermayesi ve toplam cirosu ile oranlanamayacak derecedeki az karlılığıdır. Kamu hizmeti görevini olabildiğince tarafsız devam ettirebilmesi için bağımsız olması gerekirken, bu hizmetin kalitesiyle ticari faaliyetleri arasındaki dengeyi çok dikkatli kurması, mali yapıyı sağlam ve istikrarlı bir temele oturtması gerekmektedir. Yöneticilerin deneyimleri, teknolojiyi kullanma biçimleri, dağıtım kanallarının seçimi, ucuz hammadde ve ucuz iş gücü maliyeti düşürmekte etkili faktörlerdir. Maliyet masraflarını düşürmek, maliyete etki eden faktörlerin dikkatli tespitine bağlıdır. Maliyet masraflarına etki eden başlıca faktörler, işletmenin iyi organize edilmesi, işçilerin iyi çalışması, işletme girdilerinin ucuz temini, işletmenin kapasitesi şeklindedir. Oligopolistik yapının en önemli nedenlerinin başında basın işletmelerinin finans problemleri gelmektedir.”²⁵⁷

Basın sektöründe üretimin maliyeti sürekli yükselmektedir. Bu durum kağıt, baskı gibi giderler için olduğu kadar işgücü için de doğrudur. Bir başka zorluk da yatırım yapma zorunluluğudur ve pahalı makineler basın işletmeleri için ayrı bir yükür.

²⁵⁶ Karaca, op. cit., s. 102-103.

²⁵⁷ Nihal Paşalı, **Basında Oligopolistik Yapı ve Tekelleşme** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1999), s. 72,73.

Yeterli ilan ve reklam geliri elde edemeyen gazeteler mali sıkıntı içine girebilirler. Dağıtım da önemli maliyet kalemleri içindedir.²⁵⁸

Türkiye’de olduğu gibi gazete satışlarının önemli ölçüde dağıtım kuruluşlarına bağlı olduğu ülkelerde gazeteler, dağıtım tekellerinden etkilenmektedirler. Nüfusun artmasına karşın tirajların yıllardır aynı seyretmesi satış ve ilan gelirinin azalmasına sebep olmaktadır.²⁵⁹

5.4 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

7 Aralık 1994 yılında kabul edilen Kanunun özellikle 4. maddesinin a,b,d,d fıkraları ile 6. madde medya sektöründe yaşanan tekelleşmelerle oldukça bağlantılıdır.

“4. maddeye göre; Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır. Bu haller, özellikle şunlardır:

a) Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi,

b) Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması ya da kontrolü,

c) Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi,

d) Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi.

6. madde ise hakim durumun kötüye kullanılması ile ilgilidir. Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet

²⁵⁸ Hıfzı Topuz ve Korkmaz Alemdar, op. cit., s. 10-11.

²⁵⁹ Görgülü, op. cit., s. 14-15.

piyasasındaki hâkim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır. Kötüye kullanma halleri özellikle şunlardır:

a) Ticari faaliyet alanına başka bir teşebbüsün girmesine doğrudan veya dolaylı olarak engel olunması ya da rakiplerin piyasadaki faaliyetlerinin zorlaştırılmasını amaçlayan eylemler,

b) Eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapılması,

c) Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi,

d) Belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak başka bir mal veya hizmet piyçasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemler,

e) Tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanması.²⁶⁰

Multimedya Basım ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin BBD, BİR-YAY ve YAY-SAT hakkındaki şikayetleri üzerine rekabet kurulu inceleme başlatmış 17.07.2000 tarihli kararında 4. ve 6. maddeyi ihlalden dolayı her üç kuruma da para cezası vermiştir.²⁶¹

Anayasa'nın 167 maddesinin 1. fıkrası da tekelleşme ile ilgilidir. "Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve

²⁶⁰ Rekabet Kurumu, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, www.rekabet.gov.tr/word/kanun.doc (17 Ekim 2006).

²⁶¹ Rekabet Kurumu, Rekabet Kurulu Kararları, www.rekabet.gov.tr/word/00-26-292-162.doc (17 Ekim 2006).

geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler”²⁶²

5.5 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Yapılan İhlaller

RTÜK Yasası’nın 29. maddesinin d, e ve ı bendleri kuruluş ve hisse oranlarını şöyle belirtilmiştir:

D bendine göre, Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre yıllık ortalama izlenme veya dinlenme oranı % 20’yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzel kişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı % 50’yi geçemez. Gerçek kişinin hisselerinin hesaplanmasında üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hissiyetlere ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi hesaplanır.

E bendine göre, bir gerçek veya tüzel kişi veya bir sermaye grubu % 50’den fazla hissesine sahip olduğu bir televizyon veya radyonun yıllık ortalama izlenme veya dinlenme payı % 20’yi geçerse Üst Kurul tarafından yapılan bildirimden itibaren doksan gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon veya radyodaki hisselerinin bir bölümünü halka arz ederek veya bir kısım hisselerini satarak, sermaye payını % 50’nin altına indirir. Yıllık izlenme veya dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki hisselerin toplamı nedeniyle meydana gelmişse, bu oranı % 50’nin altına indirecek biçimde yeterli sayıda şirketi satar. Bu yükümlülüğün ihlali durumunda kuruluşun yayın izni iptal edilir.

I bendine göre, bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda ortak olan gerçek veya tüzel yabancı kişi bir başka radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz.²⁶³

Eski yasaya göre televizyon sahipleri (medya sektöründe %10’dan fazla hissesi olanlar) devlet ihalelerine girememektedir. Kanun koyucu, televizyon sahiplerinin

²⁶² Osman Selim Kocahanoğlu (hızl.), **Anayasa**, İstanbul, Temel Yayınları, 1995, s. 122.

²⁶³ Radyo Televizyon Üst Kurulu, “3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”, www.rtuk.org.tr, (14 Ekim 2006).

ellerindeki gücü haksız rekabet ve devlet üzerinde baskı oluşturmak gayesiyle kullanabileceğini düşünerek medya sahiplerinin kamu ihalelerine girmelerini yasaklayan hükümler koymuştur. Burada amaç, özel sektördeki rekabet eşitliğini korumak hem de siyasetçiler ve memurlar üzerinde baskı oluşturulmasını önlemektir.

Yeni RTÜK yasası, eski yasanın medya sahiplerinin devlet ihalelerine girmelerini engelleyen maddelerini ortadan kaldırmaktadır. Medya grupları, yasak olduğunu bile bile kamu ihalelerine girmiş ve bu ihalelerden çoğunu kazanmışlardır. Yargı organlarından genel olarak bu durumun sonlanmasına ilişkin kararlar çıkmıştır.²⁶⁴

5.6 Türk Basınında Tekelleşmenin Başlaması

“Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren medya belirgin bir yapısal dönüşüm içine girmiştir. Bu tarihten itibaren bir yandan kitle iletişimi alanında yatırım yapan sermayenin değişmeye başladığı bir yandan da teknolojik gelişmelerden fazlasıyla etkilenerken ülkenin içine girdiği uluslar arası pazarın bir parçası olmaya başladığını gözlemlemekteyiz.

Medya mülkiyeti büyük sermaye gruplarının elindedir, çünkü bir yayın organı kurabilmek için büyük miktarda sermaye gereklidir. Dolayısıyla medya kullanımı egemen sınıfın tekelindedir. Bu sınıfın çıkarı kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesine bağlı olduğu için medyayı kontrol eden bu gruplar bu ilişkileri sürdürmek için medyayı kullanacaklardır. Bu grupların bankalarla, diğer kapitalist işletmeler ve hükümetlerle çıkar birlikleri vardır.”²⁶⁵

“Finans ve enformasyon sanayi günümüzde giderek artan ortak çıkar ilişkisine girmektedirler. Birkaç güçlü sermaye odağının hem finans hem de medya kurumlarını kontrol etmesi özellikle gelişmekte olan bir ülkenin en önemli iki sektörünün aynı çevrelerin güdümüne girmesi anlamına gelmektedir. Bu durumun toplum için arz ettiği

²⁶⁴ Aslı Kotaman, **Yazılı Basın İşletmelerinin Oligopolistik Yapısı** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003), s. 109-110.

²⁶⁵ Bülent Tellan, “Türkiye’de Medya Endüstrisi”, www.harb-is.org.tr/media/nisan06dosya6.doc (12.07.2006), s. 1.

tehlikelerin önüne ancak bu ilişkilerin toplumun bilgisine sunulması sayesinde geçilebilecektir.”²⁶⁶

Erol ve Haldun Simavi kardeşlerin ardından Milliyet Gazetesinin sahibi Ercüment Karacan, Tercüman Gazetesinin sahibi Kemal Ilıcak gibi pek çok gazete sahibi yatay ve dikey tekelleşmeye yöneldiler. 1980 sonrası medya patronluğu gazeteci ailelerin elinden grupların eline geçmeye başladı. İş adamları medya patronluğuna girdi. 1982’de Libya’da inşaat işlerinde önemli gelirler elde eden Kozanoğlu-Çavuşoğlu Güneş Gazetesi ile medya sektörüne adım attı. Daha sonra işleri bozulunca Güneş Gazetesi’ni bir diğer iş adamı Mehmet Ali Yılmaz’a devretmiştir. Basında dengeleri sarsan bir diğer gelişme de 1982 yılında Dinç Bilgin’in Sabah Gazetesini kurmasıydı. Ardından Asil Nadir, Mehmet Ali Yılmaz’dan Güneş, Haldun Simavi’den Günaydın, Ercan Arıklı’dan Gelişim yayın grubunu satın alarak büyüdü.²⁶⁷

1 Mart 1990 tarihinde Rumeli Holding’in sahibi olan Uzan ailesi, dönemin Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal’ın oğlu Ahmet Özal ile ortaklık kurarak Almanya’da kurdukları “Magic Box Incorporated” adlı şirketin aracılığıyla test yayınına başladılar ve kanalın ismini “Magic Box Star 1” olarak açıkladılar. Böylece özel radyo televizyon dönemi başladı. Bankacı Erol Aksoy’un girişimi ile Show TV de 1992’de yayına başladı. O dönem Yapı Kredi Bankası ve Pamukbank’ın sahibi Mehmet Emin Karamehmet, Aksoy grubuna ait şirketlerin çoğunluğunu satın aldı. 1993 yılında Dinç Bilgin’in sahibi olduğu Sabah grubunun denetiminde ATV yayına başladı. Özelleştirmelerde Etibank’ı Çağlar grubu ile birlikte almıştır. Aydın Doğan ise Hürriyet grubunu satın alarak hızla büyümüştür. 1995’te de Kanal D’nin çoğunluk hisselerini Doğuş grubundan devralmıştır. Ardından da CNN Türk’ü kurmuştur. Star 1’in ortağı olan Ahmet Özal, 1992 yılında Kanal 6’yı kurmuştur. Ancak ekonomik krize girmesi nedeniyle 1995 yılında Ahmet Kurt adlı iş adamına satmıştır. 1993 yılında yayına başlayan TGRT, İhlas Holding’in bünyesindedir. İhlas Finans adlı kurumdan elde ettiği gelirle medya alanına girmiştir. Doğuş grubu, Cavit Çağlar’dan NTV’yi satın almış, medya ayağına Garanti, Osmanlı ve Körfezbank’ı satın alarak finans ayağını da

²⁶⁶ Şevket Sayılğan, **Sermaye Piyasası ve Borsada Kamuoyunun Aydınlatılmasının Önemi ve Medyanın Rolü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996), s. 278.

²⁶⁷ Tokgöz, op. cit., s. 32, 33, 34.

eklemiştir. İnternet yatırımı olarak İxir'i, Superonline'ın karşısına çıkardıysa da başarılı olamamıştır.²⁶⁸

TRT'nin radyo ve televizyon yayıncılığı tekeli önce fiilen, 1994 yılında da çıkarılan 3984 Sayılı Yasa ile resmen ortadan kaldırıldı.²⁶⁹

1998 yılında sektöre baktığımızda pazara hakim olan medya sahipleri Aydın Doğan, Dinç Bilgin, Korkmaz Yiğit, Cavit Çağlar, Cem Uzan, Erol Aksoy ve Enver Ören idi. Medya dışında finans, sanayi ve iletişim yatırımları dikkati çekiyordu.²⁷⁰

Türkiye'de günlük olarak yayınlanan gazetelerin Temmuz 1998 ortalamalarına göre 33 gazetenin tirajı toplamda 3.642.039 idi. Bu rakamda Sabah grubunun payı 1.046.072 ile %28.72, Doğan grubunun payı 1.517.380 ile %41.66 idi. Diğer 18 gazeteye ise %29.62'lik bir pay kalıyordu. Bu 33 gazeteden 13'ü 2 gruba aitti ve toplam tirajın yaklaşık %70'ine sahiptiler.²⁷¹

2001 kriz yılında medya patronlarının sahip olduğu bankalar fona devredildi ve medya sektörü sanal büyümenin ardından düşüşe geçti. 2001 yılı basın çalışanları açısından da işten çıkarmalarla sonuçlanmıştır.

5.7 Günümüz Türk Medyasının Tekelleşme Açısından Görünümü

Günümüzde Doğan grubu, Doğuş grubu, Ciner grubu ve Çukurova grubu olmak üzere 4 büyük medya grubundan söz etmek mümkün. Türkiye'de basında en büyük payın Doğan grubu tarafından sahiplenildiğini görüyoruz.

Doğan grubu 7 televizyon kanalı, 8 gazete, 3 radyo ve toplam 24 dergiden oluşan dergi grubuyla pazarın önemli bir bölümünü elinde tutmaktadır.

Doğan Kitapçılık, Pazar payının %20'sini elinde bulunduruyor. Çok satan kitaplarda ise %30'luk bir paya sahip. 8 gazete ile gazete pazarının %40'ına hakim konumda. Radyo D'nin reklam pazarındaki payı %4.

²⁶⁸ Tellan, op. cit., s. 2.

²⁶⁹ Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, "Türkiye'de Medya Endüstrisi", www.ilaum.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=2362 (08.07.2003).

²⁷⁰ ..., "Medya Sektörü ve Holdingler", *Ekonomik Forum*, Sayı:10 (Ekim 1998), s. 56,57.

²⁷¹ Türkiye Gazeteciler Sendikası, *Yönetim Kurulu Çalışma Raporu 1995-1998*, İstanbul, 1998, s. 130.

Doğan grubu, medya sektörü dışında enerji, e-ticaret, sanayi, ticaret, finans ve turizm sektörlerinde de faaliyet göstermektedir.

Tablo 4
Doğan Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri

DOĞAN GRUBU
TV: Kanal D, AOL Time Warner ortak girişimiyle CNN TÜRK, Dream TV, BJK TV, Fenerbahçe TV, Star TV, Ultra Cable TV. GAZETE: Hürriyet, Milliyet, Radikal, Posta, Fanatik, Referans, Gözcü ve Turkish Daily News Gazeteleri. RADYO: Radyo D, Slow Türk, CNN Türk Radyo. DERGİ: Doğan Egmont, Doğan Burda (Toplam 24 dergi). ISP&PORTALS: Doğan Online. BASIM: Doğan Ofset, Doğan Printing Center. HABER AJANSI: Doğan Haber Ajansı.
KİTAP YAYINCILIĞI: Doğan Kitapçılık. YURT DIŞI YAYINCILIK: DMG International. MAĞAZA: D&R. MÜZİK: Doğan Music Campany. TV PRODÜKSİYON: D Productions.
ENERJİ: Petrol Ofisi.
E-TİCARET: www.yenibiris.com , www.hepsiburada.com
SANAYİ: Çelik Halat, Ditaş, Doğan Organik Ürünler.
TİCARET: Milpa, Hürriyet Pazarlama, Doğan Oto, Anadolu Oto, Ortadoğu Oto, Doğan Dış Ticaret.
FİNANS: Doğan Factoring, Ray Sigorta.
TURİZM: Milta, Işıl Club, Milta Bodrum Marina, Işıl Tur, Doğan Havacılık.

Kaynak: www.doganholding.com.tr (17 Ekim 2006)

1951 yılında Ayhan Şahenk tarafından inşaat sektöründeki yatırımlarıyla temelleri atılan doğuş grubu farklı sektörlerde de faaliyet göstererek şirket sayısını 50'nin üzerine çıkarmıştır. Grubun çok sayıda radyo ve televizyon kanalı ve dergi grubu mevcut. Doğuş grubunun medya sektörünün dışında inşaat, finans, otomotiv ve turizm sektörlerinde de yatırımları var. Doğuş grubu, 1999 yılında NTV ve Kanal E'yi satın

aldı. 2000 yılında NTVMSNBC, MSNBC ortaklığı ile yayına başladı. Yine aynı yıl Radyo Eksen ve NTV Radyo yayın hayatına başladı. Kanal E ve CNBC ortaklığı ile CNBC-e yayın hayatına başladı.

Tablo 5
Doğuş Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri

DOĞUŞ GRUBU
MEDYA: NTV, CNBC-e, Discovery Channel, NTVMSNBC, Radyo Eksen, RADIO N101, NBA TV, Vision Plus, Slam, NTV RADYO, NG KIDS, Dergiler: L'officiel, Car, F1 Racing, NTV MAG, Tarçın, Popüler Tarih, National Geographic Türkiye
İNŞAAT: Doğuş İnşaat ve Ticaret, Ayson Sondaj ve Araştırma, Teknik Mühendislik ve Müşavirlik.
FİNANS: Garanti Bankası, Garanti Bank Moskow, Garanti Sigorta, Garanti Emeklilik, Garanti YMK, Garanti Portföy Yönetimi, Garanti Ödeme Sistemleri, Garanti Bilişim Teknolojisi, Garanti Leasing, Garanti Factoring.
OTOMOTİV: Doğuş Motorsporları, Doğuş Otomotiv, Doğuş Oto Pazarlama ve Ticaret A.Ş., Katalonya Oto, DOD, VDF Holding, Yüce Auto.
TURİZM: Antur Turizm, Garanti Turizm, Voyager Turizm, Datmar Turizm, Göktrans Turizm, Doğuş Turgutreis Marina İşletmeleri, Arena Giyim, DO-ÇA Tekstil Temizleme, Jeeves Clothes Care.

Kaynak: www.dogusholding.com.tr (17 Ekim 2006)

Turgay Ciner, 1984 yılında Almanya'dan Mercedes ithalatıyla iş hayatına başladı. 1993 yılında Adana'daki Ceytaş İplik Fabrikası'nı satın aldı. Ekim 2002 tarihinde Bilgin grubu ile anlaşılan Ciner, Bu gruba ait gazete, televizyon ve radyo istasyonlarını 15 yıl süreyle kiraladı. Nisan 2005 tarihinde de kiraladığı tüm yayın organlarını satın aldı.²⁷²

²⁷² Tellan, op. cit., s. 3-4.

Tablo 6
Ciner Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri

CİNER GRUBU
MEDYA: Sabah Gazetesi, Yeni Asır Gazetesi, Takvim Gazetesi, Pas Fotomaç Gazetesi, GD Gazete Dergi, Merkez Dergi (Toplam 26 dergi), ATV, Kanal 1, Ciner Televizyon, Merkez Filmcilik, Merkez Prodüksiyon, Merkez Haber Ajansı, Merkez Dağıtım, Merkez Pazarlama, Merkez Kitapçılık, Merkez Matbaacılık, Merkez Reklam Pazarlama Danışmanlık, Merkez Teknik Hizmetler, Ciner Mobil Hizmetleri.
ENERJİ VE MADENCİLİK: Park Termik, Park Teknik, Park Maden, Park Enerji, Park Elektrik, Park Demir, Ceytaş Madencilik, Eti Soda, Tufanbeyli Elektrik, Park Toptan Elektrik, Silopi Elektrik, Park Aliminyum.
TİCARET, SANAYİ, HİZMET: Park Havacılık, Ceyson Ceyhan Dokuma, Park İthalat-İhracat, Park Makine Yedek Parça, Park Tıp Sağlık, Havaş Turizm, Larespark Otel, Park Denizcilik, Denmar Depoculuk, Park Marina, Park Sigorta, Park İnşaat.
İŞTİRAKLER: Akpet, Akpet Doğal Gaz, Akpet Gaz, Havaş. Akpet: %50 hisse. Havaş: %40 hisse

Kaynak: www.parkgroup.com.tr (17 Ekim 2006)

Ciner grubu da 4 gazete, toplam 26 dergiyi barındıran Merkez dergi ve televizyon kanallarıyla bir tekel durumundadır. Medya dışında enerji ve madencilik, ticaret, sanayi, hizmet sektörlerinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Karamehmet'in işe başladığı ilk sektör tekstildir. Pamukbank, İnterbank ve Yapı Kredi'yi satın almış ve 1994 yılındaki Turkcell projesinin ardından Ilıcak ailesinden Akşam grubunu, Erol Aksoy'dan Show TV'yi satın almıştır.²⁷³ Ardından, bankacılık alanında 1963 yılında kurulmuş olan bir İsviçre ticaret bankası olan Banque de Commerce et de Placement (BCP) Geneva ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Grubun 1991 yılından beri çoğunluk hisselerine sahip olduğu banka Ticari Finans, Hazine Hizmetleri, Özel Bankacılık ve Muhabir Bankacılık şeklindeki dört ana kolda faaliyetlerini sürdürmektedir.

²⁷³ Tellan, op. cit., s. 6.

Tablo 7
Çukurova Grubu ve Basın Dışı Faaliyetleri

ÇUKUROVA GRUBU
MEDYA: Akşam Gazetesi, Güneş Gazetesi, Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi, Alem, Stuff, Platin Dergisi, Four Four Two Dergisi, Autocar, Digitürk, Show TV, Showmax, Skytürk, LigTV, Lig Radyo, Alem FM, Eksen, Mepaş, Zedpaş.
SANAYİ: BMC, Çukurova İthalat, Çumitaş, Çimsataş, Çukurova Ziraat, Maysan Mando Amortisör, Çukurova Kimya, Kaplamin Oluklu Mukavva, Selkasan Kağıt, Çukurova Tekstil, Noksel Çelik Boru, Atkasan Kağıt.
İNŞAAT: Baytur.
TELEKOMÜNİKASYON: Turkcell, KKTCCell, Geocell, Kcell, Azercell, Moldcell, Life, Global Bilgi, Superonline, Estore, tellcom, KVK, Spaceturk, Milleni, Eth-ag, Atel, Topaz, İnteltek, Hobim, Alovatan, Bilyoner.
TAŞIMACILIK&HİZMET: Gedenlines, Interdepo, Pamukspor.
FİNANS: BCP, Genel Sigorta, Genel Yaşam.
ENERJİ: Genel Enerji, Ttopco.

Kaynak: www.cukurova.com.tr (17 Ekim 2006)

Medya sektöründe birçok gazete, televizyon ve dergi ile önemli paya sahip olan bir diğer grup da Mehmet Emin Karam Mehmet'in sahibi olduğu Çukurova grubu. Grubun medya dışında iletişim ve sanayi sektörleri ağırlıklı olmak üzere taşımacılık, hizmet, inşaat, finans, enerji sektörlerinde de faaliyetleri vardır.

Bu grupların dışında İhlas grubu, Number One Media Grup, Power grubunu da sayabiliriz. İhlas grubu TGRT Haber, TGRT Pazarlama TV, Türkiye Gazetesi, İhlas Haber Ajansı, İhlas Net, 12 dergiyi barındıran dergi grubundan oluşuyor. İhlas grubunun medya dışında inşaat, üretim (İhlas Ev Aletleri, Bisan), sağlık, turizm ve eğitim sektörlerinde de yatırımları vardır.

Ömer Karacan'ın, Number One TV, Fashion TV, Number One FM ve Radyo Klas'ta ortaklıkları vardır.

Cem Hakko'nun sahibi olduğu televizyon ve radyolar şunlardır: Power TV, Power FM, Power XL FM, Power Türk.

Feza Yayıncılık Grubu Zaman Gazetesi, Cihan Haber Ajansı, Burç FM, Samanyolu TV, Mehtap TV, Aksiyon Dergisinin sahibidir.

Bağımsız olarak çalışan gazete ve televizyonlar ise Haber Türk, Tercüman Gazetesi, Dünya Gazetesi ve Dergi Grubu, Kanal Türk olarak sıralanır.

Cumhuriyet Gazetesi, Cumhuriyet Vakfı'nın sahip olduğu isim hakkına dayalı olan editoryal bağımsızlığını korumak şartıyla kurduğu holdingi sermaye gruplarına açtı. Doğan grubu, Ciner grubu ve Karamahmet grubu holdinge sermaye katkısında bulunmuşlardır.²⁷⁴

Günümüzde özellikle de 1980 sonrasında siyaset, medya, ticaret neredeyse iç içe geçmiştir. Medya grupları sürekli el değiştirmiştir. Grupların medya dışı faaliyetlerinden elde ettikleri karlar medya sektöründen elde ettikleri kardan kat kat daha fazladır. O halde medya sektörüne girmek neden bu kadar cazip gelmektedir? Bu konuyu maddeler halinde şöyle sıralamak mümkün:

- 1) “Dördüncü gücü paylaşma,
- 2) Siyasi çevrelerde itibar görme ve elindeki silahla korkutma,
- 3) Bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini arttırma (devlet ihaleleri alma, devlet bankalarının kredilerinden yararlanma vb.),
- 4) Devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma,
- 5) Medyayı, diğer banka ve şirketlerinin reklamlarında kullanma,
- 6) Medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini arttırma,

²⁷⁴ Emre Kongar, “Medya Notu”, 26 Aralık 2002, www.kongar.org/medyanotu/247_Medya_Yeniden_Yapilanabilecek_mi_V.php (15 Nisan 2004).

7) Finans sektörünün gözde olduğu 1980 sonrası dönemde itibar, güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanma.”²⁷⁵

5.8 Yabancı Sermaye ve Türk Medyası

Türkiye’de yabancı sermaye olarak adlandırılan küresel sermaye hareketine ve şirket birleşmelerine hedef konumda bulunan medya kuruluşlarının sayısı azdır. Yabancı medya kuruluşları şu nedenlerden ötürü Türk medya sektörüne ilgi göstermemektedirler:

- a) Ekonomik ve siyasi istikrarsızlık,
- b) Türk medyasının yapısından kaynaklanan nedenler. (hukuksal zeminin olmaması, medya yapısının şeffaf olmaması, karlılığın az olması, sektördeki oligopolistik yapı).

3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un 29. maddesinin h bendine göre²⁷⁶ yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin %25’ini geçemez. Yabancı yatırımcı %25 mülkiyet payı için riske girmekten çekinmektedir.²⁷⁷

Sektöre hakim olan Doğan grubu, sektör gelirlerinin yaklaşık yarısına sahiptir. Medya sektöründe satışlar ve reklam gelirleri de sınırlıdır. Bu sonuçlar ışığında yabancı sermaye için medya pek de cazip görünmemektedir. Ayrıca belli komplolar peşinde olanlar mevcut olan medyayı ele geçirmeden de paravan isimler kullanarak istediklerini ele geçirebilirler.²⁷⁸

Doğan medya grubu 1998 yılında İtalyan ve Alman dergi gruplarıyla anlaşarak kendi hisselerinin bir kısmını bunlara sattı. Bu dergilerin satış ve dağıtım alanı olarak

²⁷⁵ Özsever, *Türkiye’de Basın Çalışanlarının Sorunları ve Sendikaların Rolü*, s. 87,88.

²⁷⁶ Radyo Televizyon Üst Kurulu, “3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”, www.rtuk.org.tr (14 Ekim 2006).

²⁷⁷ Kadioğlu, op. cit., s. 232-234.

²⁷⁸ Mustafa Sönmez, “Medyada Yabancı Sermaye”, 22 Mart 2005, www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2075 (10.10.2006).

Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetler belirlendi. 1999 yılında Time-Warner grubuna bağlı CNN ile CNN Türk adıyla ortak bir yatırımda anlaştı.²⁷⁹

“Yabancı sermaye bağlantıları, belirli lisans ücretleri karşılığında yabancı medya kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanmak şeklinde gerçekleşmiştir. CNBC-E, NTVMSNBC, Radyo Foreks'in BBC ile anlaşması, NTV'nin BBC ile anlaşması sadece lisans anlaşmasına dayanan yabancı sermaye ilişkileridir.”²⁸⁰

Kanada'nın en büyük medya kuruluşu olarak tanımlanan uluslar arası medya kuruluşu “CanWest Global Communications Corporation” Ciner grubuyla kıyasıya bir rekabete girmesinin sonucunda Süper FM'i satın almıştır. Ardından Metro FM, Joy FM, Joy Türk FM'i de bünyesine katmıştır.²⁸¹

TGRT, ABD merkezli “News Corporation (Newscorp)” iştiraki olan Hollanda'nın yerleşik News Netherlands BV ve bu kuruluşun ortak hareket ettiği Ahmet Erteğün'e satışı konusunda anlaşma sağlanmıştır.²⁸² İhlas Sigorta'yı da Alman sigorta devi Talanx AG grubu satın almıştır.²⁸³

“Doğan Yayın Holding, 14 Nisan 2005'de Doğan TV Radyo Yayıncılık hisselerinin %19.99'unu, 150 milyon dolara Deutsche Bank'a sattığını açıklamıştı. Ancak bir finans kuruluşunun medya şirketine ortak olamayacağını belirten RTÜK bu satışa onay vermeyince anlaşma iptal edilmişti.

Doğan Yayın Holding, %99.51 iştiraki olan Doğan TV Holding A.Ş.'nin %25'ini, 375 milyon Euro'ya Axel Springer'e satmak üzere anlaşma imzalamıştır. Satış işlemi, 32 ülkede 150'nin üzerinde yayın çıkaran Alman medya devi Axel Springer'in Doğan TV Holding'de yapacağı inceleme çalışmalarının ardından gerekli yasal izinlerin alınmasını takiben gerçekleştirilecek.”²⁸⁴

²⁷⁹ Tokgöz, op. cit., s. 39.

²⁸⁰ Kadioğlu, op. cit., s. 235.

²⁸¹ Basın Konseyi Eylül 2005 Raporu, “Yabancılar Medyada”, www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?.name=News&file=article&sid=553 (24.10.2006).

²⁸² ..., “TGRT Satıldı!”, www.8sutun.com/node/17543 (20.10.2006).

²⁸³ ..., “İhlas Sigorta, Alman Talanx Grubuna Satıldı”, www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=265900&dept_id=600 (20.10.2006).

²⁸⁴ “Alman Medya Devi Axel Doğan TV'ye Ortak Oluyor”, **Vatan**, 17 Kasım 2006, s. 9.

TGS Başkanı Ercan İpekçi'nin yabancı sermaye ile ilgili görüşleri şu yöndedir: “Yabancı sermaye olayı Avrupa Birliği'nin isteklerinden bir tanesi. Yoğun olarak Doğu Avrupa ülkelerinde, Batı Avrupa merkezli medya sahipleri iş yerleri alıyorlar. Buradan benim kaygım şu: Neden bu ilgi? Batı Avrupa'daki medya sahiplerinin Doğu Avrupa ülkelerine neden bu kadar ilgisi var? Neden bize de Avrupa Birliği çerçevesinde bu kanunlarınızı düzenleyin medyada yabancı sermaye girişine olanak tanıyın diye bir baskı geliyor. Acaba şu olabilir mi? Batı Avrupa sermayesi kendi pazarını pahalı buluyor. Ama dışarıda da üye olmak talebiyle ucuz işçiliğin bulunduğu bir Pazar daha var. İşçilik hakları, gazetecilerin hakları Batı Avrupa ülkelerinde Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde yüksek ama düşürmeye çalışıyorlar. Fransa'da 35 saatlik bir çalışma süresini 40 saate çekmeye çalışıyorlar, bir direnç var grevler oluyor. Sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeleri aleyhe çevirmeye çalışıyorlar. Acaba bizi bu sürece katarken Doğu Avrupa, Güneydoğu Avrupa ülkelerini çıtayı bu yeni ülkelerde amaç yükseltmek mi yoksa bunu tehdit göstererek kendi pazarlarındaki işgücünün haklarını düşürmek ve daha düşük bir seviyede eşitlemek.

Soros adlı bir vakfın dünyanın her yerinde eli var. Bu nasıl bir istihbarat ağıdır? Medyanın Doğu Avrupa ülkelerinde, Türkiye'de medyayı ele geçirme arzusunun arkasında birazcık bu tür propagandaya yönelik, ucuz işçiliği kendi ülkesindeki yüksek işçiliğe tehdit bir sopa gibi kullanmak gibi görüyorum.”²⁸⁵

TGC Başkanı Orhan Erinç, iki öneride bulunduklarını ve zor da olsa kabul ettirdiklerini belirtiyor. İlki yabancı sermayenin karşılıklılık ilkesine uygun olması; yabancı sermaye Türkiye'ye gelecekse Türk gazetecilerde yurt dışında gazete çıkarabilmeli. İkincisi de yüz kızartıcı suçlardan mahkum olanların gazete sahibi olmaması. Erinç'e göre yabancı sermayenin gelmesinde endişe edecek bir durum yok. Önemli olan patronun kural dışı isteklerine hayır diyebilecek yöneticiler bulmak, yetiştirmek.²⁸⁶

²⁸⁵ Ercan İpekçi, -TGS Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

²⁸⁶ Orhan Erinç, -Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 28 Ekim 2005.

5.9 Tekelleşmenin Sonuçları

Tekelleşmenin hem okuyucular açısından hem de gazeteciler açısından pek çok olumsuz sonucu vardır.

Tekelleşme, doğru haber akımını olumsuz yönde etkileyen, çok yönlü bilgi akımını engelleyen, tek yönlü haber dolaşımı aracılığıyla toplumun gerçek dışı şartlanmasına yol açan en etken sebeptir.²⁸⁷ Aynı medya grubunun televizyonu, radyosu, gazetesi sistematik olarak topluma belli konuları empoze eder.²⁸⁸

“Televizyon, yeni Olympos Dağı’dır, ekrana çıkanlar da yeni tanrılardır. Ne kadar çok çıkarlarsa tanrısallık boyutları büyür. Kitleler, yeni tanrılara özenir, onların kullandığı malları tercih ederler. Böylelikle tüketim ekonomisi körüklenir. Basın tröstlerinin yan kuruluşları olan firmaların mallarının dolaylı reklamları yapılır”²⁸⁹

Basın tekellerinin diğer sektörlerdeki tekellerden ayrılan özel amaçları vardır. Diğer sektördeki tekellerin amacı, maliyetleri düşürmek, fiyatları kontrol etmek ve karı maksimize etmek şeklindedir. Medya sektörü ise bir yandan karını arttırırken diğer yandan siyasal tercihleri de etkiler.²⁹⁰

Medya patronları hükümetlerle ittifak kurup ucuz kredi pazarlığına girmeleri, devlet ihaleleri alıp, devlet teşviklerinden yararlandıkları bilinen gerçeklerdir. 2002 yılında hızla Meclis’ten geçirilen Yeni RTÜK Yasası, medya sahiplerinin istediği doğrultuda tekrar düzenlenmiştir.

Tekel, tekelleşmeyi arttırır, sermaye birikiminin de tekelerde olmasını kolaylaştırır. Tekel, biriktirdiği sermaye ile başka sektörlerde de yatırım yapmaya başlar.²⁹¹ Medya, medya dışı yatırımlarda kar elde etmek amacıyla araç olarak kullanılır. Tekelci özelliklerini kartelleşmeye doğru da götürmektedirler. Reklam ve dağıtım alanlarında kartel oluşturmuşlardır.

²⁸⁷ Çetin Özek, **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996, s. 59.

²⁸⁸ Öktem, op. cit., s. 49.

²⁸⁹ Ibid., s. 50.

²⁹⁰ Görgülü, op. cit., s. 12.

²⁹¹ Taner Berksoy, **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996, s. 46.

Tekelleşmenin artması, gazeteciler için işsizlik demektir. İkili ücret yapısı, sendikasılaştırma ve taşeronlaşma gazetecileri zor duruma sokan sorunlardır. Sektörde “yıldız” gazetecilere yüksek ücretler ödenirken, asıl işi yapanlar ise düşük ücretlere mahkum edilmektedir. Taşeronlaşma kullanılarak çalışanlar, tüm yasal ve sosyal haklarından yoksun kalarak grubun yeni şirketlerinde çalışıyormuş gibi gösterilmektedir.²⁹²

Gruplardan her hangi birinin yayın organından ayrılan gazeteciyi diğer medya grupları da işe almamaktadır.

TGS’nin Cumhuriyet Gazetesi ile (1.1.1995) – (31.12.1995) döneminde imzaladığı Toplu İş Sözleşmesi’nin²⁹³ 18. maddesinde “ek işler hakkında yasal hükümler uygulanır” hükmü vardır. Basın İş Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrası bu durumu açıklığa kavuşturur: “Gazeteci, mukavele hükümleri dışında olarak işveren tarafından verilen işler veya sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücrete hak kazanır.”

Ancak işverenler, yasada bu hüküm hiç yokmuş gibi hareket etmektedir. “Havuz Sistemi” olarak adlandırılan uygulama sonucu gazetecilerin ortaya koyduğu ürün (haber) işverene ait bütün yayın organlarında kullanılmak suretiyle yeni bir sömürü yolu yaratılmaktadır.²⁹⁴

“Havuz sisteminde bir elemanın getirdiği haber 10 tane yayın organında kullanılıyor. Her yayın organının “baştan yazan” elemanları var. O gazetenin kimliğine göre tekrar yazılıyor. Bütün televizyon kanallarında aynı cümlelerle veriliyor. Hatta Anadolu Ajansı’nın haberlerini çalıp tekrar yazmak da çok var.”²⁹⁵

Öktem, bu kadar olumsuzluğunun yanında tekelleşmenin olumlu sonuçlarını şu şekilde açıklamaktadır: “Sermaye artışıyla modern ve gelişmiş teknolojiye yatırım

²⁹² Tokgöz, op. cit., s. 39.

²⁹³ Türkiye Gazeteciler Sendikası, TGS ile Cumhuriyet Gazetesi 2. Dönem Toplu İş Sözleşmesi, İstanbul, (1.1.1995 - 31.12.1995), s. 14.

²⁹⁴ Medyada Vahşi Kapitalizm Uygulamaları, www.gazetecilersendikasi.org.tr/documents/belgeler/rapor/r03_2.html (25.04.2005).

²⁹⁵ Şükran Soner,-TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

olanağı sağlayabilir. Güçlenen basın kuruluşları, nitelikli elemanları istihdam edebilecek mali güce ulaşabilirler. Bu olumlu olgular için hep “olabilir” şeklinde klostlar koymaktayız. Çünkü oligopolleşmenin olumlu değil olumsuz yönleri çok daha fazladır.”²⁹⁶

5.10 Teknolojinin Tanımı

Geniş anlamda teknoloji, insanın yaşadığı ortamı kendisine daha yararlı hale getirmek amacıyla değiştirmek için sahip olduğu ve kullandığı bilgilerin tümüdür. Teknoloji, emek, sermaye ve doğal kaynakların verimini yükseltmektedir. Zaman içinde edinilen yeni bilgi ve yöntemle, eskiye kıyasla daha yetkin bilgi topluluğu oluşturmakta, teknolojiyi özellik ve nitelik değişimine uğratmaktadır. Bir teknoloji, ancak belirli bir zaman ve yer için veri olmaktadır. Teknik, ekonomik ve kişisel nedenler teknolojik gelişmelere zemin hazırlayan başlıca etmenlerdir.”²⁹⁷

“İşletmeler, yaptıkları üretimin türüne göre kendine uyan teknolojiyi seçerler. Her sektörün uyguladığı üretim yöntemlerinden farklı teknolojiler doğar, bu teknolojiler de değişik sektörleri etkiler. Buna göre teknoloji, malların ya da hizmetlerin, üretimin başlangıcından pazara sunulması ve sonrasında yer alan aşamalardaki teknik ve idari yöntemlerin tümünü kapsar.”²⁹⁸

5.11 Basın Sektöründe Üretim Teknolojisinin Özellikleri

Basın sektöründe ürünün ikili bir yapısı vardır: Okuyucular ve reklam verenler. Tek ürün üzerinden iki değişik alıcı grubunun tatminin sağlanması gerekmektedir. Hem ürün, hem de üretim süreci çok kısadır. Üretim süreci karmaşık bir yapı göstermekte, farklı faaliyetlerin eşgüdümlü olarak bir araya getirilmesi ve sürecin tamamlanması gerekmektedir. Zamana ilişkin sorunların çözümünde teknoloji devreye girmektedir. İleri ve entegre teknolojiler büyük ölçekte sermaye yatırımı gerektirmekte bu durum da sektörün belli grupların eline geçmesine sebep olmaktadır. Birim ürün başına sabit maliyetlerin artmasına karşın satış miktarları bu maliyeti karşılayacak düzeyde değildir.

²⁹⁶ Öktem, op. cit., s. 50.

²⁹⁷ Engin Uğur, *Gazete Basım Teknolojilerindeki Gelişmelerin Teknolojik ve İşlevsel Analizi ve Üretimde Kalite Kontrol* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1998), s. 1,2.

²⁹⁸ Atılğan, *Basın İşletmeciliği*, s. 19.

Bundan ötürü reklam gelirlerine olan bağımlılık artmakta, reklam gelirine olan talep tiraj ile ilişkilendirildiğinden satışlar promosyonla körüklenmektedir.²⁹⁹

5.12 Türk Basınında Teknoloji Değişikliği ve İstihdama Yönelik Etkileri

Hürriyet Gazetesi Yazı İşleri Eski Müdürlerinden Cafer Yarkent basındaki teknolojik gelişmeleri şöyle belirtiyor: Türk basınında teknolojik gelişmeleri iki ayrı dönemde inceleyebiliriz. İlki, 1960'lı yılların sonlarında ve 1970'li yılların başlarında tipo baskıdan ve sıcak dizgiden ofset baskıya ve elektronik dizgiciliğe geçmekle gerçekleşmiştir. İkincisi de 1980'li yıllarda bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerin basın sektörünü etkilemesi ve Türk basınının editöryel ve üretim aşamalarında bilgisayara geçmesidir.³⁰⁰

Ofsete geçerken tipo teknolojisi ile yetişmiş elemanların yeni teknolojiye uyum sağlaması açısından sorunlar başgöstermiştir. Başlangıçta, teknik bölümlerde çalışanların da üye olduğu TGS, üyelerinin işsiz kalacakları endişesiyle ofsete karşı çıkmıştır. Gazete yönetimleri, sorunu çok sayıda işçi çıkarmadan çözmeye çalışmışlardır. Çalışanların, çalıştıkları birimler değiştirilmiştir.

1980'lerin ikinci yarısında benimsenmeye başlanan bilgisayarlı sistemin amaçları şunlardı:

- a) Dizgi, düzeltme, pikaj, kamera ve montaj işlemlerinin ortadan kalkması,
- b) Kalitenin yükseltilmesi, gazete grafiğinin disiplin altına alınması,
- c) Zamandan kazanma,
- d) Esnekliğin arttırılması.

İlk kez Yeni Asır Gazetesi'nde bilgisayardan dizgisiz, pikajsız ve montajsız bir sayfa çıkarmayı başardılar. Gazete çıkarma maliyetleri böylece %25-30 azaldı. Bunun bir diğer anlamı da çok sayıda çalışanın işinden olmasıydı. Dinç Bilgin bu olaydan

²⁹⁹ Doğan, op. cit., s. 22,23.

³⁰⁰ Ali Murat Vural ve İbrahim Gürcan, **Türk Basınında Teknoloji ve İnsan**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:781, 1994, s. 19.

bahsederken “İster istemez o ilişkilerden ekmek yiyen, hayat süren insanlarla büyük çıkar çatışması içinde olduk” diyecekti.³⁰¹

Milliyet Gazetesi yazı işleri eski müdürlerinden Hasan Çakkalkurt bilgisayarlaşma ile yaşadıklarını şöyle belirtiyor: “Bilgisayara geçmenin çalışanlar açısından bir faturası var. Bizim dizgi servisimiz yaklaşık 25 kişi idi. Montaj servisimiz bir o kadardı. Düzeltme servisimiz 15-20 kişi kadardı. Yaklaşık 50-60 kişilik bir baskı öncesi hazırlık teknik ekibi vardı. Bunların sayısı bugün sanıyorum 15’e indi. Ayrılanlar oldu, gazete içinde yer değiştirenler oldu. Promosyona ağırlık verdik ve bir kısmı oraya kayd”³⁰²

Gazete sahipleri tekniğe fazlasıyla yatırım yaparken insana yatırımı geri plana itmişlerdir. Bilgisayarlaşmanın ardından gazete içinde eğitim yapılmamıştır. Şeref Oğuz bu durumu zoraki izdivaç olarak nitelendiriyor.³⁰³

Cafer Yarkent, Türkiye’de basın sektöründe teknolojik gelişmelerin hızlı olmasını, sendikanın etkin olmamasına bağlıyor. Bugün Amerika ve Avrupa’da aynı hızlı gelişme sağlanamıyor çünkü ileri teknoloji ile gelen istihdam açığını kapatamıyorlar.³⁰⁴

TGS Başkanı Ercan İpekçi ise bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyor: “Devasa ‘medya tower’-lara doldurdukları insanları şimdi daha küçük mekanlarda daha fazla iş yükleyerek çalıştırma yolunu seçtiler. Bundan sonra gelecekte ne olabilir? Dünyadaki eğilim bir gazeteciye bir çok gazetecinin farklı görevlerini yüklemek. Fotoğraf çekirmek, görüntüyü de çekmek gibi bir eğilim var. Ama bunu genelleştiremezler. Bu türden çok yönlü muhabirlerin çoğunluğa ulaşması mümkün değil. Yine de bir grubun bu şekilde istihdam edilmesi eğilimi var.”³⁰⁵

³⁰¹ Alpay Kabacalı, **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayi**, İstanbul, Cem Ofset, 1998, s. 239,251,252,254.

³⁰² Ali Murat Vural ve İbrahim Gürcan, op. cit., s. 45.

³⁰³ Ibid., s. 47.

³⁰⁴ Ibid., s. 58.

³⁰⁵ Ercan İpekçi, -TGS Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

İpekçi'nin bahsettiği konu, son 10 yılda iş dünyasında genellikle rastlanan bir durumdur. İşverenler, daha az personel istihdam etmek istediği için “çok yönlü” eleman arayışı içindedirler. Yazılı basında çıkan iş ilanlarını incelediğimizde işverenler çalışanlarının hem genç, hem de bir çok konuya vakıf olmalarını istemektedirler. Özellikle de gençler iş bulabilmek amacıyla seminerler, kurslar düzenleyen kurumların yollarını aşındırmaktadır.

Şükran Soner ise farklı bir noktadan yaklaşıyor: “Yeni teknolojiler doğrudan haberciyi etkilemez ama yeni teknolojilerle promosyon ve renkli pazarlamayla satış öne çıktığı için habercilik ve gazeteciliğin önemi azalıyor. Çünkü magazin haberi ucuz, diğeri ise pahalı.”³⁰⁶

5.13 Gazetecilikte Yeni Teknolojiler ve İstihdama Etkileri

Elektronik gazete, haber siteleri, mobil habercilik kavramları kulağımıza uzun zamandır çalınmasına karşın tablet gazeteler, cep telefonundan gazete okumak gerçekleşmesi beklenen yeniliklerdir.

Vin Crosbie'ye göre, web yayıncılığında üç dönemden söz etmek gerekir. İlk dönemi 1990'ların başında kurulan America Online tarzı şirketlerin kuruluşu oluşturmaktadır. 1993 yılında ise haber kurumları web ortamına girmeye başlamışlardır. Bu da ikinci dönemdir. Üçüncü dönemi de elektronik yayıncılık oluşturmaktadır.³⁰⁷

Haber sitelerinde muhabir istihdam edilmemektedir. Geleneksel medya siteleri ise oluşturulan ortak haber havuzundan faydalanmakta, haberler bir ya da iki web editörü yönetiminde yaklaşık 10 kişilik bir kadro tarafından web ortamına geçirilmektedir. Haber sitelerinde foto muhabiri ve köşe yazarı da istihdam

³⁰⁶ Şükran Soner, -TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

³⁰⁷ J.D Lassica, “The Future of Online Journalism”, 3 Nisan 2002, www.ojr.org/ojr/future/1019174689.php, (27.10.2006).

edilmemektedir. Online gazetelerin büyük bir kısmına okurlar ücretsiz ulaşabilmektedir.³⁰⁸

İnternet gazeteciliği, geleneksel gazeteciliğe günümüzde olmasa dahi gelecekte bazı kayıplar getirecektir. Yazılı basın kuruluşları Pazar paylarının daralması, gazete satışlarının düşmesi, reklamverenler tarafından tercih edilmeme gibi sorunlarla karşılaşabileceklerdir.³⁰⁹

Gelecekte gazeteler, esnek elektronik kağıtlara yüklenebilecek ve interaktif şekilde okunabilecek. “E- gazete” terimi aynı zamanda elektronik kağıt olarak nitelendirilen plastik ekranlara basılan gazete baskıları için de kullanılıyor. Belçikalı finans gazetesi De Tijd, Philips tarafından geliştirilen “iLiad” elektronik kağıtlara baskı yapıyor. Elektronik gazetede, elektronik kağıda yüklenen içerik okurlar tarafından değiştirilebiliyor. E-kağıdı mini bir bilgisayar gibi de düşünebiliriz. İçeriği kullanıcılar tarafından yönlendirilebiliyor, okunan haberler bellekte saklanıyor. Elektronik kağıtlara reklamcılar ilgi göstermesinin nedeni ise reklamcıların elektronik kağıt baskılarda reklamları interaktif ve canlı olarak tasarlama imkanlarının olması.³¹⁰

Günümüzde okuyucuyu bilgilendirmenin bir diğer yolu da cep telefonlarına gönderilen kısa mesajlardır. Bir çok web sitesi, haber siteleri bu sistemi kullanmaktadır. Ücretsiz olması sebebiyle tercih edilmektedir. Türkiye’de haber siteleri, gazeteler üyelerine kısa mesajla haberleri iletmektedirler.

Cep telefonları çok kısa bir zaman içinde haber kaynağı olarak kullanılabilir. Tüm gazete, cep telefonundan okunabilir. Ayrıca karşımıza yepyeni bir reklam mecrası çıkacak.³¹¹

“Durum ne olursa olsun, enformasyonun malumat şekline dönüştürülmesi için yaratıcı yeti ve yeteneklere gereksinim var. Elektronik teknolojisi egemen olsa bile,

³⁰⁸ N. Emel Dilmen, **Bilişim Çağının Gelişim Sürecinde E-Gazetecilik Olgusu ve İnternet Gazeteleri ve Haber Portalları Üzerine Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003), s. 125,126,131.

³⁰⁹ Dilmen, op. cit., s.133

³¹⁰ ..., “Maksat Gazete Okumak Olsun”, 2 Mayıs 2006, www.ntvmsnbc.com/news/370818.asp, (27.10.2006).

³¹¹ Burçin Tarhan Tanlasa, “Gazeteler ve Reklamlar Cebe Giriyor”, **Marketing Türkiye**, Sayı:109 (1 Ekim 2006), s. 22.

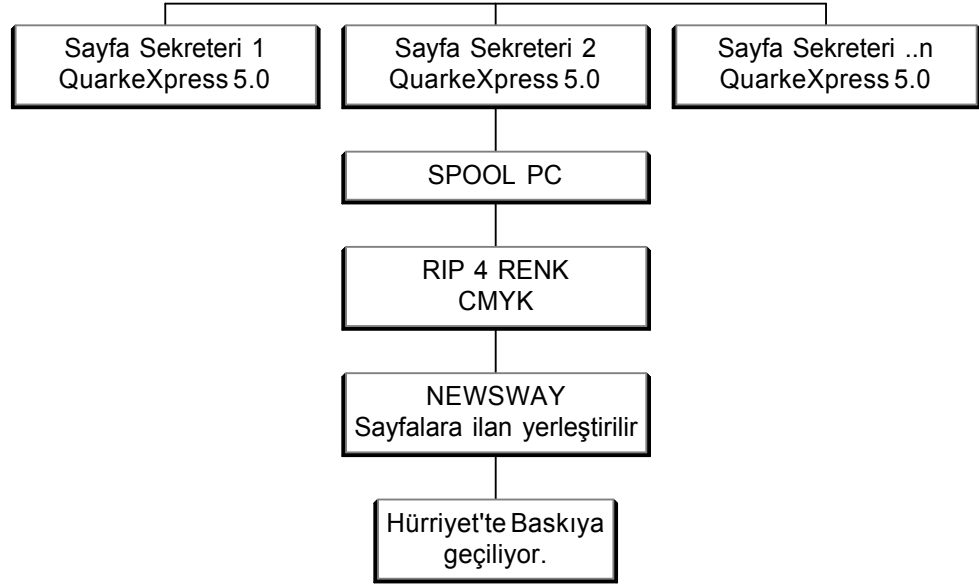
kilidi açanın yine yazılı, basılı kelimeler olacağı, görsel iletişime katkıda bulunacağı, tamamlayacağı açıktır.”³¹²

Ülkemizdeki okur yazarlık oranını, yıllardır artmayan tirajı ve internete erişim ve kullanım oranlarının beklenen seviyede olmamasını, internet gazetelerinin tek gelir kaynağı olan reklamların yeterli derecede bu mecraya akmamasını hesaba kattığımızda geleneksel gazetelerin baskınlığını uzun bir süre daha devam ettireceği kanısındayım. Türkiye’de internet sektörüne milyonlarca dolar yatıran Doğuş grubunun “ixir” yatırımının başarısızlıkla sonuçlanmasını örnek olarak gösterebiliriz. Dolayısıyla internet gazeteciliğini geleneksel gazeteciliğe alternatif medya olarak göstermek yanlıştır.

Örnek olarak incelediğim Vatan ve Zaman gazeteleri teknolojiden şu şekilde faydalanmaktadır: Zaman Gazetesi’nde gazetede editörlerin bilgisayardan bütün isteklerini yerine getirmesini sağlayan bir intranet* ağı bulunmakta. Intranet, yapılandırıldığı ağ sisteminin içinde küçük bir internet olarak çalışır. Intranete bütün personelin ulaşabiliyor olması, bilgi bütünlüğü açısından önem taşımaktadır. Intranet hem Vatan hem de Zaman gazetesinde hem iletişimi kolaylaştırıyor hem de iş akışının olmasını sağlıyor. Vatan gazetesinin sayfaların baskıya kadarki iş akış şeması şöyledir: (Zaman Gazetesi’nde de bu süreç benzer yolla işlemektedir.)

³¹² Tokgöz, op. cit., s. 63.

* Intranet: İnternet teknolojisinde kullanılan araçlardan işletme içi iletişim amacı ile kullanılacak şekilde yararlanılması intranet olarak adlandırılmaktadır.

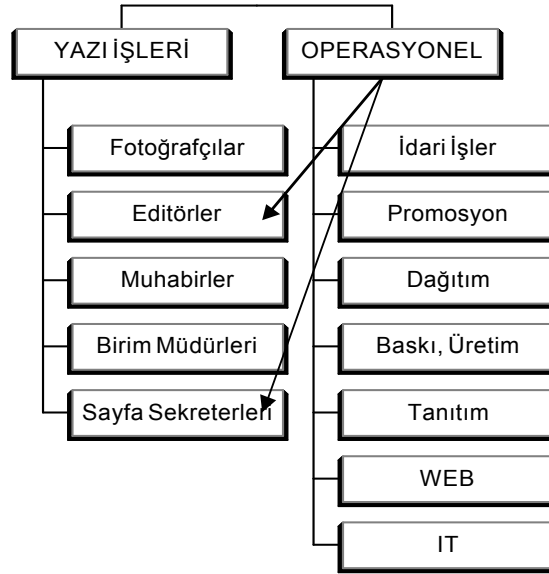

Şekil 4: Vatan Gazetesi'nde Sayfaların Baskıya Kadarki İş Akışı

“Bilgisayar sisteminde iş akışı en çabuk, en kolay ve en temiz şekilde gerçekleşir. Çabuktur; çünkü iletişim terminaller arasındadır. Kolaydır; çünkü sadece birkaç düğmeye basarak sonuca ulaşılır. Temizdir; elden ele dolaşan kağıt parçacıkları, ele bulaşan mürekkepler yoktur.”³¹³

³¹³ Ali Murat Vural ve İbrahim Gürcan, op. cit., s. 12.

Vatan Gazetesi'nde intranet yoluyla iş akışının sağlanması ise şu şekilde olmaktadır:

Şekil 5: Vatan Gazetesi'nde İtranet Yoluyla İş Akışının Sağlanması

Zaman Gazetesi'nde Reuter ve Anadolu Ajansı ile aralarındaki uydu bağlantısı sayesinde anında haberlere ulaşılabilir. Muhabirler için bilgisayarlara gönderiliyor ve bir hard disk üzerinden dosyaların paylaşımı sağlanıyor. Cihan Haber Ajansı'ndaki görüntü 'server'³¹⁴, sayesinde canlı yayın araçları ile bağlantı kurulabiliyor.

Zaman Gazetesi'ndeki özel tarayıcı sadece reklamlar için kullanılıyor. Bütçe şeklindeki hassas mouse'u aracılığıyla 4 ana renkte ayrı ayrı tarama yapılabilir.

Türk basının 1970'li yıllarda yaşadığı teknoloji değişikliği en çok teknik kadroyu etkilemiştir. 1980'li yıllardan sonra gerçekleşen bilgisayarlaşma ise eğitim tarafının düşünülmemesi nedeniyle gazetecileri zorlamıştır. Günümüzde teknoloji korkusu aşılmıştır. Zaman ve Vatan Gazetelerindeki gözlemlerimden³¹⁵ çıkan sonuç şudur: Teknoloji artık işten atılmak için bir baskı unsuru değil, işlerinin kolaylaşması için araç konumundadır.

³¹⁴ Server: Üzerinde tüm bilgilerin saklandığı ve genellikle diğer bilgisayarlara oranla daha hızlı ve kapasitesi yüksek bilgisayar. (Ana bilgisayar-sunucu bilgisayar)

³¹⁵ Vatan Gazetesi Bilgi-İşlem bölümünden Yalın Oksal ve Zaman Gazetesi Sistem Yöneticisi Yusuf Çiğdem ile Özel Görüşme Yapılmıştır.

6. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK SORUNU VE TÜRK BASININA YANSIMALARI

İşsizlik, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin en büyük problemlerindendir. İşsizliğin artık sadece ekonomik boyutunun değil toplumsal boyutunun da ekonomik boyutu kadar önemli olduğu bilinmektedir. İstihdam ve işsizlik, ülkemizin ekonomik ve toplumsal yapısının yanı sıra uygulanmakta olan ekonomik politikalara bağlı olarak oluşan bir problemdir. Nüfusun hızla artması, kırdan kente yaşanan göç olayı, ekonominin yeterince güçlü olmadığı ülkemizde işsizlik sorununu daha da çıkmaza sürüklemektedir.

Ülkemizde yüksek nüfus artışı, sermaye birikimi yetersizliği, kamu ve özel sektör yatırımlarının yeterli derecede arttırılamaması, işgücü niteliğinin modern sanayi ihtiyaçlarına uygun olmaması, mesleki eğitim-işgücü piyasası arasında uyumsuzluk, hızlı teknolojik değişimler gibi nedenlerle istihdam problemi her geçen gün artış göstermektedir.

İstihdam ve işsizlik, aynı gerçeğin birbirini tamamlayan parçalarıdır. İstihdam bu gerçeğin olumlu yönünü ve ulaşılacak istenen hedefi, işsizlik ise olumsuz yönünü ve kaçınılmak istenen yönünü oluşturur.³¹⁶

“Üretim gücü artışının iki temel unsurundan birisi sermaye diğeri ise işgücüdür. Üretim gücü artışı sermaye birikimi yanında, işgücünün etkili bir şekilde kullanılmasına yani istihdama bağlıdır. İşgücü ancak istihdama dönüştüğü anda sermaye unsuru ile birlikte ekonomik büyümeyi sağlar. İstihdam edilemeyen işgücü potansiyel üretim gücüdür ve işsizliğin doğmasına neden olur.”³¹⁷

³¹⁶ Burcu Gediz ve Hakan Yalçınkaya, “Türkiye’de İstihdam – İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı”, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Organizasyon Dergisi*, Cilt No: 6, Sayı:1, 2000, s. 161.

³¹⁷ Atılğan, *Gazetecilerin Korunması*, s. 50.

6.1 İstihdamla İlgili Tanımlar

6.1.1 İstihdam

Geniş anlamda üretim faktörlerinin üretimde kullanılması anlamını taşır. Dar anlamda ise istihdam, yalnız emek faktörünün üretimde kullanılması şeklinde tanımlanır. Emek faktörü bir ülkede üretim seviyesini ve üretim artış hızını belirleyen önemli bir etkidir. Emek faktörünün tam veya eksik kullanılması ekonomik gelişme hızını olumlu ya da olumsuz manada etkilemektedir.

İstihdam hacmi ise bir ekonomide belli bir anda fiilen doldurulmuş çalışma saatleri toplamıdır.³¹⁸

6.1.1.1 İstihdamın Sınıflandırılması

Tam istihdam, ekonominin sahip olduğu üretim öğelerinin tamamının kullanılmasıdır. Tam istihdam için önemli olan açık işyeri sayısının o sırada iş arayanlardan daha fazla olmasıdır.

Eksik istihdam, bir ulusal ekonomide üretim öğelerinin mevcut teknolojik seviyeye göre tam ve etkin bir şekilde kullanılmamasıdır. Ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarları, üretilmesi olanaklı bulunanın altında kalmaktadır.

Aşırı istihdam, bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin tümü çalıştığı halde üretilen mal ve hizmet miktarlarının toplam talebi karşılayamaması durumudur.³¹⁹

6.1.2 İş Gücü

İş gücü, bir ülkede çalışanlarla, iş arayanların doldurabileceği çalışma saatlerinin toplamıdır. Başka bir ifade ile işgücü, bir ekonomide nüfusun üretici durumda bulunabilecek bölümü demektir. İş gücüne dahil olan nüfus grupları şunlardır: İşverenler, ücretliler, kendi hesabına çalışanlar, yardımcı aile efradı ve işsizler.

³¹⁸ Tomris Kesemen, **Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik Sorunları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1985), s. 3,4.

³¹⁹ Burcu Gediz ve Hakan Yalçinkaya, op.cit., s. 162.

İş gücü bir ülkenin potansiyel emek arzı kapasitesini belirtir. Bu açıdan bir ülkede emek arzı potansiyelini tayin eden faktör genel nüfus ve çalışan nüfus miktarından çok iş gücünün miktarı ve genel nüfusa oranıdır.³²⁰

6.2 İşsizlik ile İlgili Kavramlar

ILO'nun işsizlik tanımı şöyledir: Belirli bir gün veya hafta içinde, belirli bir yaş grubunun üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilirler:

a) İş akdi son bulduğu için veya geçici olarak işyerinin tatil edildiğinden dolayı istihdama elverişli konuma giren, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,

b) Daha önce hiç istihdam edilmemiş olan veya emekli edilmiş fakat belirli bir dönem için çalışmaya elverişli kişiler,

c) Gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da bir işe sahip olmayan ve çalışmaya elverişli olan kişiler,

d) Geçici ve belirsiz bir süreyle ve kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan yeni bir düzene geçecek olan kişilerdir.³²¹

DİE'nin işsiz tanımı içinde 4 temel öge önem taşır:

- 1) İstihdam dışı bulunmak,
- 2) Çalışmaya ihtiyacı olmak,
- 3) Kişinin işe hazır ve çalışma isteği içinde olması,
- 4) Aktif olarak iş arama çabası göstermek.³²²

İşsizliğin anlaşılmasına en önemli kaynaklar nüfus sayımları, meslek sayımları ve Türkiye İş Kurumu'na yapılan başvurular olmaktadır.³²³

³²⁰ Kesemen, op. cit., s. 3,4.

³²¹ Birsen Ersel, **Türkiye'de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**, İstanbul, 1999, s. 11,12.

³²² Kuvvet Lordoğlu ve diğerleri, **Çalışma İktisadı**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s. 275.

6.2.1 Konjonktürel (Devri) İşsizlik

Piyasa ekonomilerinde ekonomik etkinlikler zaman içinde dalgalanır. Bu dalgalanmanın sonucu duraklama ve bunalım dönemlerinde ortaya çıkan işsizlik türü konjonktürel işsizliktir.³²⁴

Ülkemizde istihdamı koruyucu en önemli unsur kıdem tazminatıdır. Bu unsur, daralma dönemlerinde konjonktürel işsizliğin artmasını engeller. 1994 bunalımı sırasında çok büyük bir talep düşmesi ile karşı karşıya kalan bazı sektörlerdeki firmalar ücretsiz izin, çalışma saatlerinin azaltılması gibi yöntemlere başvurmuşlardır.³²⁵

6.2.2 Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel işsizliğin nedeni, hava şartları ve mevsim değişimleridir. Gelişmekte olan ülkelerde de bu tür bir işsizlik söz konusudur. Çünkü bu ülkelerde tarımın milli ekonomideki yeri bir hayli fazladır. Hava şartlarının kötü gitmesi istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir.³²⁶

6.2.3 Teknolojik İşsizlik

Yeni tekniklerin, makinelerin kullanılması ve böylece insan gücünün yerini makinelerin almasıdır. Yeni teknolojinin girdiği kesimlerde üretim artarken bu kesimlerde çalışanlar işsiz kalır ve bu kesimlerden diğer kesimlere doğru emek akımı başlar. Bu nedenden ötürü teknolojik işsizliğe yapısal işsizlik de denmektedir. Teknolojik gelişmeler kısa dönemde istihdam azaltıcı, uzun dönemde ise istihdam artırıcı bir rol oynar. Uzun dönemde yan çalışma dalları ortaya çıkmakta ve işgücünü yeniden değerlendirmek fırsatı doğmaktadır.³²⁷

³²³ Atılğan, *Gazetecilerin Korunması*, s. 50.

³²⁴ Burcu Gediz ve Hakan Yalçınkaya, op.cit., s. 164.

³²⁵ Seyfettin Gürsel ve Veysel Ulusoy, *Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam*, 1. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1987, s. 92.

³²⁶ Kesemen, op. cit., s. 14,15.

³²⁷ Burcu Gediz ve Hakan Yalçınkaya, op.cit., s. 164.

6.2.4 Geçici (Friksiyonel) İşsizlik

“Friksiyonel işsiz kavramı, gelişmiş batı ülkelerinde 1970’lerde ortaya çıkmış bir kavramdır. Bireyin daha iyi ücret ve koşullarda çalışmak istemesi sonucu bir iş yerinden diğerine geçmesi sırasında işsiz kaldığı süreler bu tür işsizliği açıklamaktadır. Friksiyonel işsizliğe ekonomi tam istihdamdayken bile rastlanabilir. Friksiyonel işsizliğe hemen her ülkede rastlandığı halde, özellikle istihdam koşulları yeterli olan gelişmiş ülkelerde daha sık rastlanmaktadır.”³²⁸

6.2.5 Yapısal İşsizlik

Yapısal işsizlik, ekonominin yapısal özelliklerinden ve talep yapısındaki değişmelerden ileri gelen bir işsizlik çeşididir. Ekonomi içi ya da ekonomi dışı nedenlerden ortaya çıkabilir. Emeğin makine ile ikamesinin ya da talepteki kaymanın neden olduğu işsizlik ekonomi içi nedenlere girer. Bazen politik ve doğal öğeler gibi ekonomi dışı nedenlerle ekonominin kapasitesinde oluşan daralmalar veya işgücü arzındaki ani artışlar da işsizliğe neden olabilir.³²⁹

6.2.6 Gizli İşsizlik

Gizli işsizlik, istihdam edilmiş nüfus içinde bulunmakta ve kavram olarak da eksik istihdam ile karıştırılabilmektedir. Bir sektördeki istihdamdan bir kısım iş gücünü çektiğimiz zaman toplam üretim aynı kalıyor ise bu işçiler gizli işsiz olarak kabul edilecektir. Gizli işsizliğin ölçülmesi oldukça zordur. Çünkü bu anlamda işsiz sayılan kişiler fiilen çalışır durumdadır. Bu tip işsizliğin nedeni de organizasyonun yetersizliğidir.³³⁰

6.3 Türkiye’de İşsizliğin Boyutu

Temmuz 2006 hanehalkı işgücü anketi istatistiklerine göre 25 milyon 508 bin işgücünden istihdam edilenlerin sayısı 23 milyon 257 bindir. 2006 Temmuz dönemine ait işgücüne katılım oranı Türkiye genelinde %49.3’tür.

³²⁸ Atılğan, *Gazetecilerin Korunması*, s. 51.

³²⁹ Burcu Gediz ve Hakan Yalçınkaya, op.cit., s. 164.

³³⁰ Kesemen, op. cit., s. 20.

2006 yılı Temmuz döneminde, tarım sektöründeki daralmanın da etkisiyle, Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, geçen yılın aynı dönemine göre 1 puanlık bir düşüşle % 49,3 olarak gerçekleşmiştir. Erkeklerde işgücüne katılma oranı 1,3 puanlık bir azalışla % 72,7, kadınlarda 0,5 puanlık bir azalışla % 26,4'tür. Kentsel yerlerde işgücüne katılma oranı 0,3 puanlık azalışla % 45,8, kırsal yerlerde ise 1,5 puanlık azalışla % 55,5'tir. İşgücünün eğitim ve yaş dağılımları ise;

- Toplam işgücünün % 18,9'unu 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır.
- Lise altı eğitilmişlerde işgücüne katılma oranı % 48,7 iken yüksekokul mezunlarında bu oran % 77,7'dir.
- Lise altı eğitilmişlerde erkeklerin işgücüne katılma oranı % 72,5 iken, kadınlarda % 23,9'dur.
- Lise ve dengi okul mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı % 74,2 iken, kadınlarda % 31,2'dir.
- Yüksekokul ve fakülte mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı % 84,1 iken, kadınlarda % 67,4'tür.³³¹

³³¹ Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı İşgücü Araştırması 2006 Temmuz Dönemi Sonuçları, www.tuik.gov.tr , (29.10.2006).

Tablo 8
Türkiye’de İşgücü ve İstihdama Katılım Oranları

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus (000)*	71645	72645	44350	45424	27295	27221
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus (000)	50833	51701	31658	32743	19174	18958
İşgücü (000)	25544	25508	14610	14984	10934	10524
İstihdam (000)	23227	23257	12812	13267	10415	9990
İşsiz (000)	2317	2251	1798	1716	518	534
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,3	49,3	46,1	45,8	57,0	55,5
İstihdam Oranı (%)	45,7	45,0	40,5	40,5	54,3	52,7
İşsizlik Oranı (%)	9,1	8,8	12,3	11,5	4,7	5,1
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	12,7	11,7	12,9	11,9	12,0	10,8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (%)	17,6	17,1	23,0	21,6	10,0	10,3
Eksik İstihdam Oranı (%)	3,1	3,6	2,8	3,1	3,5	4,2
Genç Nüfusta Eksik İstihdam Oranı (%)	3,9	4,1	2,7	3,3	5,7	5,4
İşgücüne Dahil Olmayanlar (000)	25289	26193	17049	17760	8240	8433

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Temmuz 2006 döneminde istihdam edilenlerin % 29,5'i tarım, % 19'u sanayi, % 6'sı inşaat, % 45,5'i ise hizmetler sektöründedir. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, tarım sektöründeki istihdamın 3,6 puan azaldığı, buna karşılık hizmetler sektörü istihdamının ise 2,8 puan arttığı görülmektedir.

Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 66 bin kişi azalarak 2 milyon 251 bin kişiye düşmüştür. İşsizlik oranı ise 0,3 puanlık azalışla % 8,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı 0,8 puanlık azalışla % 11,5 olarak gerçekleşirken, kırsal yerlerde 0,4 puanlık artışla % 5,1 olmuştur.

Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranı geçen yılın aynı dönemine göre 1 puanlık bir düşüşle % 11,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde geçen yılın aynı dönemine göre 1,1 puanlık düşüşle % 10,2, kadınlarda 1,3 puanlık düşüşle % 17,7 olmuştur. Bu dönemdeki işsizlerin;

* Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus: Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapisane, kışla ya da orduvinde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

- % 70,9'u erkek nüfustur.
- % 55,4'ü lise altı eğitimlidir.
- % 35,5'i bir yıl ve daha uzun süredir iş aramaktadır.
- İşsizler sıklıkla (% 30,5) "eş-dost" vasıtasıyla iş aramaktadır.
- % 78,7'si (1 milyon 772 bin kişi) daha önce bir işte çalışmıştır.
- Daha önce bir işte çalışmış olan işsizlerin % 49,6'sı "hizmetler", % 27,7'si "sanayi", % 15,6'sı "inşaat", % 7,1'i ise "tarım" sektöründe çalışmıştır.

Bu dönemde istihdam edilenlerin;

- % 73,2'si erkek, % 26,8'i kadın nüfustur.
- % 62'si lise altı eğitimlidir.
- % 55,5'i ücretli, maaşlı ve yevmiyeli, % 28,1'i kendi hesabına ve işveren, % 16,4'ü ücretsiz aile işçisidir.
- Ücretli olarak çalışanların % 84,5'i sürekli bir işte çalışmaktadır.
- % 64,4'ü "1-9 kişi arası" çalışanı olan işyerlerinde çalışmaktadır.
- % 3,3'ünün ek bir işi vardır.
- % 4,9'u mevcut işini değiştirmek veya mevcut işine ek olarak bir iş aramaktadır.³³²

Türkiye’de istihdam ve işsizlik olgusu çok boyutludur. Bu konudaki temel problemlerimizden biri de işsizliğe ilişkin olarak eskiden beri varolan tanım ve kavram kargaşasıdır. Türkiye’de işsizliğin tanımı ve ölçülmesi konusunda görev yapan Devlet

³³² Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı İşgücü Araştırması 2006 Temmuz Dönemi Sonuçları, www.tuik.gov.tr , (29.10.2006).

Planlama Teşkilatı, Türkiye İstatistik Kurumu ve Türkiye İş Kurumu farklı tanımları esas almıştır. Bu bağlamda ölçümler de farklı çıkmaktadır.³³³

Türkiye İstatistik Kurumu, çeşitli uluslar arası standartlara göre yaptığı sınıflamada özellikle işsiz olduğu halde iş bulmaktan umudunu kestiği için iş aramayan, ancak iş bulsa hemen çalışmaya başlayacak durumda olanları işgücüne ve dolayısıyla işsiz sayısına dahil etmiyor. Ayrıca mevsimlik çalıştığı için o mevsimde işi olmayanlar da işgücüne ve işsizler arasına alınmıyor. Söz konusu kişiler de işgücüne dahil edildiğinde işsizlik oranı çok daha yüksek çıkıyor.³³⁴

İstihdam artsa bile çalışma yaşına gelen insan sayımızda hızla artmaktadır. Türkiye’de yıllık ortalama nüfus artışı yavaşlamıştır. Son dönemlerde nüfusumuz yaklaşık %1.5 büyümektedir. Nüfus istatistiklerinde 15 yaş ve yukarı nüfus ‘istihdam edilebilir nüfus’ olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de nüfus artış hızı düşüyor olsa da bu gruptaki nüfus artış hızı büyük ölçüde geçmişteki yüksek nüfus büyümesinin etkisi altındadır. Yani, istihdam edilebilir nüfus artış hızı göreceli olarak yüksek olmaya devam etmektedir.³³⁵

Türkiye son 20 yıl içinde istihdamla ilgili bütün politikaları ele almakla birlikte ancak bir kısmını uygulayabilmiştir. Bunlar; nüfus artış hızının azaltılması, erken emeklilik, yurt dışına emek göçü, kendi iş yerini açma, informal sektör ve işportacılığa işsizliğe çözüm yollarından biri olarak bakılması, eğitim faaliyetlerinde düzenlemeler yapılmasıdır. Ancak bu tedbirlere rağmen işsizlik problemi azalmamış, çözümü zor yapısal bir işsizlik haline dönüşmüştür.³³⁶

6.3.1 İşsizlik Sigortası

İşsizliğe karşı genellikle iki farklı politika uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi işsizliğin nedenlerini giderici politikalardır ki, bu politikalar; istihdam kapasitesini arttırıcı tasarrufu, yatırımı ve üretim teknolojilerini geliştirici uzun vadeli önlemleri barındırır. İkinci tür politikalar ise, daha çok işsizliğin sonuçlarını gidermeye

³³³ Bülent Küpeli, “İstihdam ve İşsizlik Sorunu”, **Türk-İş**, Sayı: 304 (Ağustos 1995), s. 36.

³³⁴ “Üç Milyon İşsiz Hesaba Katılmadı”, **Evrensel**, 22 Haziran 2006, s. 9.

³³⁵ Ercan Kumcu, “İstihdam Verileri Üzerine Gözlemler” **Hürriyet**, 29 Kasım 2005, s. 9.

³³⁶ Burcu Gediz ve Hakan Yalçınkaya, op.cit., s. 173.

yöneliktir. Bu politikalar; geçici gelir kayıplarına neden olan işsizlik riskini sosyal gelir ile tazmin etme, çalışırken işsiz kalan bireyin yeni iş buluncaya kadar gelir kaybını karşılamak amacı taşımaktadır. Sosyal yönü ağır basan bu politikaların uygulanmasında kullanılan temel araçlar “işsizlik sigortası” ve “işsizlik yardımı”dır.³³⁷

“İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur. İşsizlik sigortası sosyal devlet olma ilkesinin bir gereğidir.”³³⁸

“İşsizlik sigortası uygulaması Haziran 2000’de, işsizlik sigortası ödemeleri ise Mart 2000’de başlamıştır.”³³⁹

6.4 Gazetecilik Mesleğinde İşsizlik Sorunu

Daha önce değindiğim çeşitli sebeplerden ötürü ülkemizde işsizlik problemi geçmiş yıllardan bugüne değin hep var olagelmıştır. Basın çalışanları da hem ülkenin genel durumundan hem de mesleğin kendine özgü doğasından dolayı işsizlik problemiyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Oktay Ekşi, gazetecilik mesleğinin cazibesini şöyle açıklıyor: “Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada gazetecilik yapmak isteyen gençlerin sayısı çok, onlara sağlanan imkanlar fevkalade az. Öte yandan gazetecilik cazip olduğu kadar istikrarsız bir meslek. İstikrarsız bir uğraştır, tehlikelerle dolu bir uğraştır ama ona çekicilik kazandıran gerçekler vardır. Bir güçtür, kuvvet kullanma olanağı verir, tanınma olanağı verir. Bir de mesajlarınızı kitlelere iletme olanağı verir. Bunlar insan doğasının çok

³³⁷ Murat Toker, “İşsizlik Sigortası”, www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/dergi2.asp?id=344 , (29.10.2006).

³³⁸ Ercan Han ve Nurhan Erdem, **İstihdam, İşsizlik ve Ücret Sorunlarına Çözüm Arayışları**, Ankara, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları, 2004, s. 8.

³³⁹ Necdet Kenar, “İşsizlik Sigortası Uygulaması”, www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/kasim/arastirma.html , (30.10.2006).

istediği, özlediği hususlardır. O yüzden gençlerin gazeteciliğe çok ilgi göstermeleri normaldir.”³⁴⁰

Gazetecilik mesleğinde işsizlik açısından sorun teşkil eden bir diğer konu da eğitimidir. 1986 yılında en çok tercih edilen bölümler sırasıyla işletme, ekonomi, kamu yönetimi, uluslar arası ilişkiler ve hukuk iken; (gazetecilik 9. sırada) 1992 yılında sıralama şu yönde değişmiştir: Elektrik –Elektronik, Bilgisayar, Endüstri , Makine, İnşaat Mühendislikleri.³⁴¹ 2006 yılında ise öğrencilerin en çok tercih ettikleri bölümlerin başında matematik öğretmenliği ve eğitim fakültelerindeki diğer öğretmenlik programları, bilgisayar-endüstri ve elektrik-elektronik mühendislikleri ile tıp gelmektedir. Günümüzde öğrenciler bitirdiklerinde daha kolay iş bulabilecekleri bölümlere yönelmişlerdir. Son yıllarda devlet üniversitelerinin ve özel üniversitelerin sayısı artmış bu artışa iletişim fakülteleri de paralellik göstermiştir. Ancak bu okullardan mezun olan yüzlerce öğrencinin hepsini istihdam etme olanağı yoktur.

TGC Yerel Medya Projesi 5. Yıllık Değerlendirme Toplantısında alınan kararlardan biri şöyledir: “Sektördeki işgücü fazlasının eritilebilmesi için iletişim fakültelerinin ve bunların aldıkları öğrencilerin sayısı azaltılmalıdır. Bu okulları bitirenlerin de mutlaka belli bir süre medya sektöründe çalıştırılması zorunlu hale getirilmelidir.”³⁴²

Uzun yıllar eğitim alanında sayfa yapan Şükran Soner’in bu konuda görüşleri şöyle: “Üniversite mezunu işsiz toplumla uyum sağlama ve farklı alanlarda iş bulma refleksi daha yüksek olabilir. Bir toplumsal maliyeti vardır ama o hangi pencereden baktığınıza bağlı. Özel okulların en ucuz olduğu için iletişim fakülteleri açtıkları bir gerçek ya da siyasal baskı geldiği zaman kontenjanları arttırın diye üniversitelerde de hemen kolay öğrenci artışı sağlanabilen alan olması gerçeği ayrı ama ona bakarsanız tıp için de aynı sorun var şu anda.”³⁴³

³⁴⁰ Basın Konseyi Yıllık Raporu (1994), İstanbul, Ufuk Matbaacılık, 1995, s. 66,67.

³⁴¹ Altun, op. cit., s. 142.

³⁴² “Bağımsız Medya Özgür Türkiye’nin Temel Unsuru”, **Bizim Gazete**, 28 Ekim 2005, s. 7.

³⁴³ Şükran Soner, -TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

Ülkemizde uzun yıllar ara eleman yetiştiren meslek yüksek okulları 2. plana itilmiş ve sürekli fakülte eğitimi desteklenmiştir. Günümüzde özel okullar aracılığıyla meslek yüksek okullarının popülaritesi artmaktadır. Dış ticaret ya da lojistik gibi bölümleri bitiren öğrencilerin ara eleman olarak iş hayatında yer edinmeleri kolaylaşmıştır.

Basın çalışanlarının stajyer olarak başladıkları meslek hayatları uzun yıllar stajyer olarak devam etmektedir. Pek çok iletişim fakültesi mezunu sektörde daha iyi bir yer edinmek amacıyla değişik kurslara giderek sertifikalar almakta ancak kendilerini geliştirmeleri de işsiz kalmalarını engellememektedir. Mesleğe yeni adım atan ve işe kabul edilmek için düşük ücrete ve zor koşullara razı olan genç gazeteciler, çalışma şartlarının iyileştirilmesini kısıtlamaktadır.

Basın çalışanlarının işsiz kalmasına neden olan bir diğer etken de daha önce belirtildiği üzere değişen mülkiyet yapısı ve tekelleşmedir. Tekelleşme olgusuyla birlikte gelişen sendikasılaştırma ve gazetecilerin örgütlenememesi konuyu çıkmaza sürüklemiştir. Gazete sahiplerinin uyguladığı havuz sistemi de bir sömürü yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Basın çalışanlarını yasa da koruyamamaktadır. İşveren yasanın emrettiği iş akdini yapmayarak gazeteciyi taşeron şirketlerin kadrolarına almakta başka şirketlerin bordrolarından ücret ödeyerek hukuken gazeteci olmasını engellemektedir.³⁴⁴ “Taşeronluk, gazetecilik iş kolunu diğer iş kollarına göre daha büyük oranda etkilemektedir. Çünkü, taşerona geçirilen işçiler gazetecilik iş kolu dışına çıkmakta, yasaların tanıdığı emeklilik, kıdem tazminatı gibi haklardan da yararlanamamaktadırlar.”³⁴⁵

Bunların yanı sıra ülkemizde okur-yazar oranı düşüktür ve gazete tirajları yıllardır değişmemektedir. Okuma alışkanlığı olmayan halkımız radyo ve televizyonu gazeteye nazaran tercih etmektedir. Zaman zaman başvurulmuş promosyonlar da sadece geçici artışlar sağlayabilmektedir. Gazete sahipleri ileri teknoloji yatırımlarının yanında düşük kar elde etmektedir. Gazete sahiplerinin uyguladığı personel politikası da başka

³⁴⁴ ..., “Medya Nereye Koşuyor?”, **Ekonomik Forum**, Sayı:10 (Ekim 1998), s. 61.

³⁴⁵ Türkiye Gazeteciler Sendikası, **Yönetim Kurulu Çalışma Raporu 1992-1995**, İstanbul, 1995, s. 116.

sektörlerdeki işverenlerle benzerlik göstermektedir. Amaç daha az eleman istihdam etmektir bunun için de vasıflı ve iyi yetişmiş elemanlara çok iş yüklenmekte; yeni işe başlayacak gazeteci adaylarının işe girme şansları azalmaktadır.

6.5 İşsizliğin Sonuçları

“İşsizliğin sonuçlarının önde geleni bireyin en temel hakkı olan çalışma hakkından yoksun bırakılarak insanlık suçunun işlenmesidir. İşsizlik başta sosyal adaletsizlik olmak üzere bir çok ekonomik ve toplumsal huzursuzlukların temelini oluşturur.”³⁴⁶ İşsizlik, bireylerde özgüven eksikliği, motivasyon düşüklüğü, güvensizlik gibi duygular yaratabiliyor. Basın çalışanları açısından düşündüğümüzde yapılan bir incelemeye göre gazetecilerin %51’i³⁴⁷ mesleki koşullardan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum da bir çok sektörde olduğu gibi bu sektörde de gizli işsizliğin bir hayli yüksek olduğuna işaret ediyor.

³⁴⁶ Şeyma İpek, “Yeni Boyutlarıyla İstihdam – İşsizlik Sorunu ve Türkiye Gerçeği”, **Türk-İş**, Sayı:328 (Nisan-Mayıs-Haziran 1998), s. 35.

³⁴⁷ Atilla Girgin, “Türkiye’deki Gazetecilerin %51’i Mesleki Koşullardan Memnun Değil”, www.atillagirgin.net/yayinlar/gazeteciler.htm , (10 Mayıs 2006).

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Toplam 15 gazetenin İstanbul bürolarında 170 kişi ile yapılan ankette Akşam gazetesinden katılanların oranı %8.8, Birgün gazetesinden %8.8, Cumhuriyet gazetesinden %5.9, Dünya gazetesinden %8.8, Evrensel gazetesinden %1.2, Milliyet gazetesinden %8.8, Ortadoğu gazetesinden %5.9, Referans gazetesinden %5.9, Sabah gazetesinden %8.8, Türkiye gazetesinden %10.6, Vakit gazetesinden %2.9, Vatan gazetesinden %5.9, Yeniçağ gazetesinden %2.9, Yenişafak gazetesinden %5.9, Zaman gazetesinden %8.8'dir.

Tablo 9
Ankete Katılım Oranları

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
Akşam	15	8,8	8,8
Birgün	15	8,8	8,8
Cumhuriyet	10	5,9	5,9
Dünya	15	8,8	8,8
Evrensel	2	1,2	1,2
Milliyet	15	8,8	8,8
Ortadoğu	10	5,9	5,9
Referans	10	5,9	5,9
Sabah	15	8,8	8,8
Türkiye	18	10,6	10,6
Vakit	5	2,9	2,9
Vatan	10	5,9	5,9
Yeniçağ	5	2,9	2,9
Yenişafak	10	5,9	5,9
Zaman	15	8,8	8,8
Toplam	170	100	100

Ankete katılan kişilerin %21.8'i 25 yaş ve altında, %43.5'i 26-35 yaş arasında, %26.5'i 36-50 yaş arasında ve %8.2'si 50 yaş ve üzerindedir.

Tablo 10
Yaş Aralıklarına Göre Dağılım

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
25	37	21,8	21,8
26-35	74	43,5	43,5
36-50	45	26,5	26,5
50+	14	8,2	8,2
Toplam	170	100	100

Ankete katılanların %39.4'ü kadın, %60.6'sı erkektir.

Tablo 11
Cinsiyete Göre Dağılım

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kadın	67	39,4	39,4
Erkek	103	60,6	60,6
Toplam	170	100	100

Basın çalışanlarının yaptıkları görevlere göre dağılıma baktığımızda %53.5'i muhabir, %5.9'u yazar, %10'u yönetici, %30.6'sı editördür.

Tablo 12
Görev Dağılımı

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
Muhabir	91	53,5	53,5
Yazar	10	5,9	5,9
Yönetici	17	10	10
Editör	52	30,6	30,6
Toplam	170	100	100

Ankete katılan basın çalışanlarının %0.6'sı ilköğretim mezunu, %14.7'si lise mezunu, %77.1'i üniversite mezunu, %7.6'sı ise lisans üstü eğitim almıştır. Bu verilere göre %15.3'lük bir kesim üniversite eğitimi almamıştır. Ülkemizde her yıl çok sayıda mezun veren iletişim fakültelerini düşündüğümüzde lise mezunu hatta ilköğretim

mezunu çalıştırılıyor olması bu tabloya zıt düşmektedir. Bu durum gösteriyor ki basın sektöründe personel politikası ve işe alım ilkelerine önem verilmiyor. Bir sonraki tabloda basın çalışanlarının işe başlama şekilleri bu konuda bize daha iyi fikir verecektir.

Tablo 13
Öğrenim Durumuna Göre Dağılım

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
İlköğretim	1	0,6	0,6
Lise	25	14,7	14,7
Üniversite	131	77,1	77,1
Lisans Üstü	13	7,6	7,6
Toplam	170	100	100

Basın çalışanları arasında tanıdık aracılığıyla işe başlayanların oranı %42.4, Mülakat yoluyla işe alındıklarını belirtenlerin oranı %28.8, teklif gelerek işi kabul ettiklerini belirtenlerin oranı %24.7, diğer şıkkını işaretleyenlerin oranı %4.1'dir. Diğer şıkkını işaretleyen 7 kişi üniversite eğitimi sırasında stajyer olarak işe başladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 14
İşe başlama Şekli

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
Tanıdık	72	42,4	42,4
Mülakat	49	28,8	28,8
Teklif	42	24,7	24,7
Diğer	7	4,1	4,1
Toplam	170	100	100

%42.4'lük bir oran işe tanıdık yoluyla yerleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca basın sektörüne gazeteci olarak çalışmak için bir kriter yoktur. Üniversitelerin çeşitli bölümlerini bitirenler gazeteci olabilmektedir. Kanımca iletişim fakültelerini bitirenlere öncelik verilmelidir ve belli bir yüzdelik dilimin iletişim fakültesi mezunu olması yönünde kota konulmalıdır. Kısaca gazetecilik herkesin mesleği olmamalı, hak edenlerin ya da bu konuda yetenek ve bilgisiyle kendini ispat edenlerin mesleği olmalıdır. Bu konunun uygulamada geçerlilik kazanması için de basın çalışanları

örgütlenmeye önem vermelidir. Çünkü güçlü bir sendika aynı zamanda güçlü bir baskı grubudur.

Çalışma sürelerine ilişkin veriler şöyledir: 1 yıldan az çalışanların oranı %6.5, 1-3 yıl arası çalışanların oranı %19.4, 3-7 yıl arası çalışanların oranı %19.4, 7-10 yıl arası çalışanların oranı %22.4, 10 yıl ve üzerinde çalışanların oranı da %32.4'tür. 7 yıl ve üzerinde çalışanların oranı %54.8'dir. Çalışma sürelerine ilişkin veriler normal sınırlardadır. Ancak kanımca bu durum basın çalışanlarının işlerinden çok memnun olduklarından değil işten ayrılmaları durumunda daha iyi şartlarda iş bulmalarının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Geçim kaygısı nedeniyle hem gazetecilik mesleğinde hem de diğer mesleklerde işi bırakmak en son çare olarak görülmektedir.

Tablo 15
Çalışma Sürelerine Göre Dağılım

	Kişi	Yüzde	Geçerli Yüzde
1	11	6,5	6,5
1-3	33	19,4	19,4
3-7	33	19,4	19,4
7-10	38	22,4	22,4
10+	55	32,4	32,4
Toplam	170	100	100

Anketin 7. sorusu olan “Gazetecilik mesleğinde işsiz kaldığınız dönemler oldu mu?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Akşam gazetesi katılımcılarından işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %46.7'dir. Birgün gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %66.7, Cumhuriyet gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %80, Dünya gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %46.7, Evrensel gazetesi katılımcılarından hiçbiri işsiz kalmamıştır. Milliyet gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %33.3, Ortadoğu gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %30, Referans gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %60, Sabah gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %40, Türkiye gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %22.2, Vakit gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu

belirtenlerin oranı %40, Vatan gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %50, Yeniçağ gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %80, Yenişafak gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %30, Zaman gazetesinde işsiz kaldığı dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %13.3. Toplamda bütün gazetelerde, işsiz kaldığını dönemler olduğunu belirtenlerin oranı %42.4, işsiz kalmadığını belirtenlerin oranı %57.6'dır. 170 basın çalışanının 125'i işsiz kaldığı dönemler olduğunu, 45'i de hiç işsiz kalmadığını belirtmiştir. En az işsiz kalma süresi yaklaşık olarak 4.5 ay, en çok işsiz kalma süresi de 5.5 yıldır.

Tablo 16
İşsiz Kalma Süresi

Değer	125
Kayıp	45
Ortalama	0,4462
Standart Sapma	0,8303
Minimum Süre	,00
Maksimum Süre	5,5

Tablo 17		Soru 7		Toplam
İşsiz Kaldığınız Dönemler Oldu mu?		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	7	8	15
	%Gazete içinde	%46,7	%53,3	%100
	%Soru 7’de	%9,7	%8,2	%8,8
	%Toplam	%4,1	%4,7	% 8,8
Birgün	Kişi	10	5	15
	%Gazete içinde	%66,7	%33,3	%100
	%Soru 7’de	%13,9	%5,1	%8,8
	%Toplam	%5,9	%2,9	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	8	2	10
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 7’de	%11,1	%2	%5,9
	%Toplam	%4,7	%1,2	%5,9
Dünya	Kişi	7	8	15
	%Gazete içinde	%46,7	%53,3	%100
	%Soru 7’de	%9,7	%8,2	%8,8
	%Toplam	%4,1	%4,7	%8,8
Evrensel	Kişi		2	2
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 7’de		%2	%1,2
	%Toplam		%1,2	%1,2
Milliyet	Kişi	5	10	15
	%Gazete içinde	%33,3	%66,7	%100
	%Soru 7’de	%6,9	%10,2	%8,8
	%Toplam	%2,9	%5,9	%8,8
Ortadoğu	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 7’de	%4,2	%7,1	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Referans	Kişi	6	4	10
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 7’de	%8,3	%4,1	%5,9
	%Toplam	%3,5	%2,4	%5,9
Sabah	Kişi	6	9	15
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 7’de	%8,3	%9,2	%8,8
	%Toplam	%3,5	%5,3	%8,8
Türkiye	Kişi	4	14	18
	%Gazete içinde	%22,2	%77,8	%100
	%Soru 7’de	%5,6	%14,3	%10,6
	%Toplam	%2,4	%8,2	%10,6
Vakit	Kişi	2	3	5
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 7’de	%2,8	%3,1	%2,9
	%Toplam	%1,2	%1,8	%2,9
Vatan	Kişi	5	5	10
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 7’de	%6,9	%5,1	%5,9
	%Toplam	%2,9	%2,9	%5,9
Yeniçağ	Kişi	4	1	5
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 7’de	%5,6	%1	%2,9
	%Toplam	%2,4	%0,6	%2,9
Yenişafak	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 7’de	%4,2	%7,1	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Zaman	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 7’de	%2,8	%13,3	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Toplam	Kişi	72	98	170
	%Gazete içinde	%42,4	%57,6	%100
	%Soru 7’de	%100	%100	%100
	%Toplam	%42,4	%57,6	%100

İşsizlik ülkemizde büyük bir problem olmakla birlikte gazeteciliğin ve sektörün kendine has yapısı gazeteci işsizliğini körüklemektedir. Türkiye’de 2006 Temmuz itibarıyla işsizlik oranı %8.8, işgücüne katılma oranı ise %49.3 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranı bir çok ülkeye göre düşük kalmaktadır. Bu genel tablo içinde gazeteciliğe baktığımızda da farklı bir durum çıkmıyor karşımıza. Gazetecilik mesleğine adım atmak isteyen gençlerin oranı her yıl giderek artmaktadır. Ancak iletişim fakültelerinden mezun olan gençlerin çok az bir kısmı bu sektörde kendine yer bulabilmektedir.

Stajyer olarak işe başlayanlar, düşük ücretlerle, sigortasız, uzun çalışma saatleri ve zor çalışma koşulları ile karşı karşıya gelmektedir. Bir grubun gazetesinden çıkartılan gazeteci diğer gruplarda işe alınmamakta, iş bulması imkansız hale gelmektedir. Holding sahipleri basın çalışanlarının sayısının fazla olması sebebiyle onları “ucuz emek” olarak görmekte ve iki kişi istihdam etmesi gereken durumda 1 kişi istihdam ederek sömürü düzenini sürdürmektedir.

Türkiye’de ulusal yazılı basında gelir dağılımı adil mi? sorusuna Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Dünya, Evrensel, Milliyet, Referans, Sabah, Vakit, Vatan, Yeniçağ, Yenişafak, Zaman gazeteleri katılımcılarından hiçbiri “adil” dememiştir. Sadece Ortadoğu gazetesinde %10, Türkiye gazetesinde %16.7’lik bir oranla adil olduğunu belirtenler de olmuştur. Toplamda “adil” görüşünü benimseyenlerin oranı %2.4, “adil değildir” görüşünü benimseyenlerin oranı da %97.6’dır. Basının holdingleşmesi, çeşitli sektörlerle el atması, siyasetin, medyanın ve ticaretin iç içe geçmesinin sonucunda medya sahipleri de iktidara yakın duran gazeteciler ekibi kurmuştur ve bu gazeteciler yüksek ücretler karşılığında iktidarın borazanlığını yapmaya başlamışlardır. Diğer taraftan işin mutfağında olan muhabirler ise çok düşük ücretlerle geçimlerini sürdürmeye çalışmaktadır.

Tablo 18 Gelir Dağılımı Adil mi?		Soru 8		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		10 %100 %6 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		2 %100 %1,2 %1,2	2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam	1 %10 %25 %0,6	9 %90 %5,4 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		10 %100 %6 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam	3 %16,7 %75 %1,8	15 %83,3 %9 %8,8	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		5 %100 %3 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		10 %100 %6 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		5 %100 %3 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		10 %100 %6 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam		15 %100 %9 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 8’de %Toplam	4 %2,4 %100 %2,4	166 %97,6 %100 %97,6	170 %100 %100 %100

Tablo 19 Aldığımız Ücret Yeterli mi?		Soru 9		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%10	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Birgün	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%10	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 9'da	%5	%6	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Dünya	Kişi	1	14	15
	%Gazete içinde	%6,7	%93,3	%100
	%Soru 9'da	%5	%9,3	%8,8
	%Toplam	%0,6	%8,2	%8,8
Evrensel	Kişi	1	1	2
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 9'da	%5	%0,7	%1,2
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,2
Milliyet	Kişi	1	14	15
	%Gazete içinde	%6,7	%93,3	%100
	%Soru 9'da	%5	%9,3	%8,8
	%Toplam	%0,6	%8,2	%8,8
Ortadoğu	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 9'da	%5	%6	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Referans	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%6,7	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Sabah	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%10	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Türkiye	Kişi	5	13	18
	%Gazete içinde	%27,8	%72,2	%100
	%Soru 9'da	%25	%8,7	%10,6
	%Toplam	%2,9	%7,6	%10,6
Vakit	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%3,3	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Vatan	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 9'da	%5	%6	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Yeniçağ	Kişi	1	4	5
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 9'da	%5	%2,7	%2,9
	%Toplam	%0,6	%2,4	%2,9
Yenişafak	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 9'da		%6,7	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Zaman	Kişi	8	7	15
	%Gazete içinde	%53,3	%46,7	%100
	%Soru 9'da	%40	%4,7	%8,8
	%Toplam	%4,7	%4,1	%8,8
Toplam	Kişi	20	150	170
	%Gazete içinde	%11,8	%88,2	%100
	%Soru 9'da	%100	%100	%100
	%Toplam	%11,8	%88,2	%100

Aldığınız ücreti yeterli buluyor musunuz? sorusuna Akşam, Birgün, Referans, Sabah, Vakit ve Yenişafak Gazetelerindeki katılımcıların hepsi yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Aldığı ücreti yeterli bulanların oranı ise şöyledir: Cumhuriyet gazetesi %10, Dünya gazetesi %6.7, Evrensel Gazetesi %50, Milliyet gazetesi %6.7, Ortadoğu gazetesi %10, Türkiye gazetesi %27.8, Vatan gazetesi %10, Yeniçağ gazetesi %20, Zaman gazetesi %53.3. Toplamda %20’lik grup aldığı ücreti yeterli bulurken %80’lik orana sahip grup aldığı ücreti yetersiz bulmaktadır. Basın çalışanlarının büyük bir çoğunluğunun düşük ücretlerle çalıştığı açıktır. İkili ücret yapısı sektöre hakim durumdadır. Basın çalışanlarının 8. soruya verdikleri cevaplarla 9. soruya verdikleri cevaplar paralellik göstermektedir.

Ücretle ilgili üçüncü soru olan “aldığınız ücretle bordroda gösterilen ücret aynı mı?” sorusuna Evrensel ve Vakit gazetesi katılımcılarının tamamı “aynı” şeklinde yanıt vermişlerdir. “Aynı” diyenlerin oranı şöyledir: Akşam gazetesi %86.7, Birgün gazetesi %73.3, Cumhuriyet gazetesi %70, Dünya gazetesi %93.3, Milliyet gazetesi %80, Ortadoğu gazetesi %60, Referans gazetesi %70, Sabah gazetesi %86.7, Türkiye gazetesi %72.2, Vatan gazetesi %30, Yeniçağ gazetesi %80, Yenişafak gazetesi %90, Zaman gazetesi %80. Toplamda ise %77.1 oranında “aynı” yanıtı verilirken %22.9 oranında “aynı değil” yanıtı verilmiştir. Ülkemizdeki bir kayıt dışılık örneği de çalışma sürelerinin ve alınan ücretin düşük beyan edilmesidir. Bu konuda çalışanlar SSK ve işsizlik sigortası yönünden kayıplara uğramaktadır. Düşük ücret üzerinden sigorta primi ödenmesi basın çalışanlarının emekli maaşlarının da düşük olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca çalışan işsizlik sigortasına hak kazandığında alacağı ücret bordroda beyan edilen ücret üzerinden değerlendirileceği için kayba uğrayacaktır. Bunlara ek olarak ihbar ve kıdem tazminatı da bordroda yazan ücret üzerinden hesaplanacağı için basın çalışanlarının bu noktada ciddi kayıpları olmaktadır. Anket katılımcılarının da yaklaşık %30’a yakını aldığı ücretle bordroda gösterilen ücretin aynı olmadığını belirtmiştir.

Tablo 20 Aldığınız Ücretle Bordroda Gösterilen Ücret Aynı mı?		Soru 10		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	13 %86,7 %9,9 %7,6	2 %13,3 %5,1 %1,2	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	11 %73,3 %8,4 %6,5	4 %26,7 %10,3 %2,4	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	7 %70 %5,3 %4,1	3 %30 %7,7 %1,8	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	14 %93,3 %10,7 %8,2	1 %6,7 %2,6 %0,6	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	2 %100 %1,5 %1,2		2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	12 %80 %9,2 %7,1	3 %20 %7,7 %1,8	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	6 %60 %4,6 %3,5	4 %40 %10,3 %2,4	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	7 %70 %5,3 %4,1	3 %30 %7,7 %1,8	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	13 %86,7 %9,9 %7,6	2 %13,3 %5,1 %1,2	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	13 %72,2 %9,9 %7,6	5 %27,8 %12,8 %2,9	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	5 %100 %3,8 %2,9		5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	3 %30 %2,3 %1,8	7 %70 %17,9 %4,1	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	4 %80 %3,1 %2,4	1 %20 %2,6 %0,6	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	9 %90 %6,9 %5,3	1 %10 %2,6 %0,6	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	12 %80 %9,2 %7,1	3 %20 %7,7 %1,8	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 10'da %Toplam	131 %77,1 %100 %77,1	39 %22,9 %100 %22,9	170 %100 %100 %100

11. soru basın çalışanlarının Basın İş Yasası'na göre çalıştırılıp çalıştırılmadığı ile ilgilidir. Birgün, Dünya, Milliyet ve Vakit gazeteleri katılımcılarının tamamı bu soruya “Hayır” yanıtını vermiştir. Yasa uygulanıyor diyenlerin oranı şöyledir: Akşam gazetesi %13.3, Cumhuriyet gazetesi %20, Evrensel gazetesi %50, Ortadoğu gazetesi %10, Referans gazetesi %10, Sabah gazetesi %26.7, Türkiye gazetesi %11.1, Vatan gazetesi %10, Yenişafak gazetesi %20, Zaman gazetesi %6.7. Toplamda ise yasanın uygulandığını belirtenlerin oranı %10 ile sınırlı kalmıştır. Tablodan çok açık görülüyor ki 212 Sayılı Basın İş Yasası uygulanmamaktadır. Yasalar vardır ancak kağıt üzerinde kalmaktadır. Gazete sahipleri vurdumduymaz bir tavır içinde yasaların uygulanmasını üstü örtülü olarak engellemektedir. Peki devlet bu kanun tanımazlığın farkında değil midir? Kanımca farkındadır ve göz yummaktadır. Herkes ben kanunum dediği sürece de haksızlıkların sonu gelmeyecektir.

Tablo 21 212 Sayılı Yasa Uygulanıyor mu?		Soru 11		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 11'de	%11,8	%8,5	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Birgün	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 11'de		%9,8	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 11'de	%11,8	%5,2	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Dünya	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 11'de		%9,8	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Evrensel	Kişi	1	1	2
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 11'de	%5,9	%0,7	%1,2
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,2
Milliyet	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 11'de		%9,8	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Ortadoğu	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 11'de	%5,9	%5,9	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Referans	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 11'de	%5,9	%5,9	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Sabah	Kişi	4	11	15
	%Gazete içinde	%26,7	%73,3	%100
	%Soru 11'de	%23,5	%7,2	%8,8
	%Toplam	%2,4	%6,5	%8,8
Türkiye	Kişi	2	16	18
	%Gazete içinde	%11,1	%88,9	%100
	%Soru 11'de	%11,8	%10,5	%10,6
	%Toplam	%1,2	%9,4	%10,6
Vakit	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 11'de		%3,3	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Vatan	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 11'de	%5,9	%5,9	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Yeniçağ	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 11'de		%3,3	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Yenişafak	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 11'de	%11,8	%5,2	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Zaman	Kişi	1	14	15
	%Gazete içinde	%6,7	%93,3	%100
	%Soru 11'de	%5,9	%9,2	%8,8
	%Toplam	%0,6	%8,2	%8,8
Toplam	Kişi	17	153	170
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 11'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%10	%90	%100

12. soruda da basın çalışanlarının geçmişte çalıştıkları işyerlerinde 212 sayılı yasanın uygulanıp uygulanmadığı öğrenilmek istenmiştir. Milliyet gazetesi katılımcılarının tamamı geçmiş işyerlerinde 212 sayılı yasanın uygulanmadığını belirtmişlerdir. Eski işyerlerinde yasanın uygulandığını belirtenlerin oranı şöyledir: Akşam gazetesi %40, Birgün gazetesi %13.3, Cumhuriyet gazetesi %30, Dünya gazetesi %13.3, Evrensel gazetesi %50, Ortadoğu gazetesi %20, Referans gazetesi %20, Sabah gazetesi %20, Türkiye gazetesi %16.7, Vakit gazetesi %60, Vatan gazetesi %40, Yeniçağ gazetesi %40, Yenişafak gazetesi %30, Zaman gazetesi %20. Toplamda ise katılımcıların %22.9'u eski işyerlerinde yasanın uygulandığını belirtirken %77.1'i ise uygulanmadığını belirtmiştir. Anlaşılan odur ki 212 Sayılı Basın İş Yasası'nın uygulanırılığı günümüze doğru yaklaşıldıkça düşmektedir.

Tablo 22 212 Sayılı Yasa Eski İşyerlerinizde Uygulanıyor muydu?		Soru 12		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	6	9	15
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 12'de	%15,4	%6,9	%8,8
	%Toplam	%3,5	%5,3	%8,8
Birgün	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 12'de	%5,1	%9,9	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%5,3	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Dünya	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 12'de	%5,1	%9,9	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Evrensel	Kişi	1	1	2
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 12'de	%2,6	%0,8	%1,2
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,2
Milliyet	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 12'de		%11,5	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Ortadoğu	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 12'de	%5,1	%6,1	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Referans	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 12'de	%5,1	%6,1	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Sabah	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%9,2	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Türkiye	Kişi	3	15	18
	%Gazete içinde	%16,7	%83,3	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%11,5	%10,6
	%Toplam	%1,8	%8,8	%10,6
Vakit	Kişi	3	2	5
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%1,5	%2,9
	%Toplam	%1,8	%1,2	%2,9
Vatan	Kişi	4	6	10
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 12'de	%10,3	%4,6	%5,9
	%Toplam	%2,4	%3,5	%5,9
Yeniçağ	Kişi	2	3	5
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 12'de	%5,1	%2,3	%2,9
	%Toplam	%1,2	%1,8	%2,9
Yenişafak	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%5,3	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Zaman	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 12'de	%7,7	%9,2	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Toplam	Kişi	39	131	170
	%Gazete içinde	%22,9	%77,1	%100
	%Soru 12'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%22,9	%77,1	%100

Bir baskı grubu olarak sendikanın yararına inanıyor musunuz? Sorusuna basın çalışanlarının verdiği yanıtlar şu şekildedir: Evrensel gazetesi katılımcılarının tamamı sendikanın yararına inanmakta, Vakit gazetesi katılımcılarının tümü sendikanın yararına inanmamaktadır. Sendikanın yararına inananların oranı şöyledir: Akşam gazetesi %60, Birgün gazetesi %73.3, Cumhuriyet gazetesi %70, Dünya gazetesi %80, Milliyet gazetesi %66.7, Ortadoğu gazetesi %40, Referans gazetesi %70, Sabah gazetesi %86.7, Türkiye gazetesi %44.4, Vatan gazetesi %80, Yeniçağ gazetesi %60, Yenişafak gazetesi %70, Zaman gazetesi %46.7. Toplamda sendikanın yararına inananların oranı %63.5, inanmayanların oranı da %36.5'tir.

Türkiye'de sanayileşme çabalarının geç başlaması gerçek anlamda bilinçli bir işçi sınıfının oluşmasını engellemiştir. Dolayısıyla sendikal hareket toplumun iç dinamiklerinin çabalarıyla ortaya çıkmamıştır. İşçileri Bakanlığı'nın verilerine göre Türkiye'de faaliyeti devam eden dernek sayısı 76.817'dir. Yasama, yürütme yargı ve medyanın ardından 5. güç olarak ifade edilen derneklerin sayısı Türkiye'de yeterli değildir. Bu bağlamda toplumumuzdaki genel bir örgütlenme sorunu ve mücadele geleneğinin zayıf olması basın çalışanları için de geçerlidir. Tüm toplumun sorunlarını irdeleyen basın kendi sorunlarına seyirci kalmakta bir başka ifadeyle basının sesi kısılmaya çalışılmaktadır. Tekelleşme ve taşeronlaşma ile üye kaybına yani güç kaybına uğrayan sendikanın da eli kolu bağlanmış vaziyettedir. Gazeteciler, Çağdaş Gazeteciler Cemiyeti ya da Gazeteciler Meclisi adında örgütlenmeler yoluna gitmişler ancak çok açıktır ki sendikanın sağlayacağı hakları dernekler sağlayamayacaktır. TGS Avukatı Güven Ergin, İş Güvencesi Yasası'na dayanarak bir çok dava açtıklarını ve hepsini de kazandıklarını belirtmiştir. Ancak hiçbir işveren işten attığı gazetecileri tekrar işe almamıştır. Geçim kaygısı, işten atılma korkusu gazetecilerin sendikaya yönelmelerini engellemektedir. Her ne kadar geçerli bir sebep göstermeksizin bir işveren çalışanı işten çıkartmasa da artık gazeteciler yasanın kendilerini koruyamadığını bilmektedir ve bu sebeple sendikalaşmaktan çekinmektedir.

Tablo 23 Sendikanın Yararına İnanıyor musunuz?		Soru 13		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	9	6	15
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 13'de	%8,3	%9,7	%8,8
	%Toplam	%5,3	%3,5	%8,8
Birgün	Kişi	11	4	15
	%Gazete içinde	%73,3	%26,7	%100
	%Soru 13'de	%10,2	%6,5	%8,8
	%Toplam	%6,5	%2,4	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	7	3	10
	%Gazete içinde	%70	%30	%100
	%Soru 13'de	%6,5	%4,8	%5,9
	%Toplam	%4,1	%1,8	%5,9
Dünya	Kişi	12	3	15
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 13'de	%11,1	%4,8	%8,8
	%Toplam	%7,1	%1,8	%8,8
Evrensel	Kişi	2		2
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 13'de	%1,9		%1,2
	%Toplam	%1,2		%1,2
Milliyet	Kişi	10	5	15
	%Gazete içinde	%66,7	%33,3	%100
	%Soru 13'de	%9,3	%8,1	%8,8
	%Toplam	%5,9	%2,9	%8,8
Ortadoğu	Kişi	4	6	10
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 13'de	%3,7	%9,7	%5,9
	%Toplam	%2,4	%3,5	%5,9
Referans	Kişi	7	3	10
	%Gazete içinde	%70	%30	%100
	%Soru 13'de	%6,5	%4,8	%5,9
	%Toplam	%4,1	%1,8	%5,9
Sabah	Kişi	13	2	15
	%Gazete içinde	%86,7	%13,3	%100
	%Soru 13'de	%12	%3,2	%8,8
	%Toplam	%7,6	%1,2	%8,8
Türkiye	Kişi	8	10	18
	%Gazete içinde	%44,4	%55,6	%100
	%Soru 13'de	%7,4	%16,1	%10,6
	%Toplam	%4,7	%5,9	%10,6
Vakit	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 13'de		%8,1	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Vatan	Kişi	8	2	10
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 13'de	%7,4	%3,2	%5,9
	%Toplam	%4,7	%1,2	%5,9
Yeniçağ	Kişi	3	2	5
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 13'de	%2,8	%3,2	%2,9
	%Toplam	%1,8	%1,2	%2,9
Yenişafak	Kişi	7	3	10
	%Gazete içinde	%70	%30	%100
	%Soru 13'de	%6,5	%4,8	%5,9
	%Toplam	%4,1	%1,8	%5,9
Zaman	Kişi	7	8	15
	%Gazete içinde	%46,7	%53,3	%100
	%Soru 13'de	%6,5	%12,9	%8,8
	%Toplam	%4,1	%4,7	%8,8
Toplam	Kişi	108	62	170
	%Gazete içinde	%63,5	%36,5	%100
	%Soru 13'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%63,5	%36,5	%100

2821 Sayılı Sendikalar Kanunu'na göre basın çalışanları sendika kurabilme ve sendikaya üye olamaya hakları vardır. Türkiye geneline baktığımızda sendikalaşma oranı Ocak 2006 itibarıyla %58.71'dir. Türkiye Gazeteciler Sendikası'nda sendikalaşma oranı Temmuz 2006 itibarıyla %27.28'dir. TGS'nin üye sayısı ise 3955'tir. Ancak TGS Başkanı Ercan İpekçi'nin de belirttiği gibi 3955 kişinin hepsi aktif üye değildir ve sendikadan yararlananların oranı %5 ile sınırlı kalmaktadır. 14. soruya verilen yanıtlar da bu durumu doğrulamaktadır. Buna göre Akşam, Evrensel, Milliyet, Ortadoğu, Referans, Sabah, Türkiye, Vakit, Vatan, Yenişafak, Zaman gazeteleri katılımcılarından hiçbiri sendikaya üye değildir. Sendikalı mısınız? Sorusuna “Evet” yanıtını veren katılımcıların oranı şöyledir: Birgün gazetesi %33.3, Cumhuriyet gazetesi %10, Dünya gazetesi %20, Yeniçağ gazetesi %20. Toplamda ise sendikalı olduğunu belirtenlerin oranı %5.9, sendikalı olmadığını belirtenlerin oranı ise %94.1'dir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere basın çalışanları ne yasal ne de sosyal haklarını kullanamamaktadır. Yasanın kendilerine verdiği sendikaya üye olma hakkından işten çıkarılmak endişesiyle feragat etmektedirler.

Tablo 24 Sendikalı mısınız?		Soru 14		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		15 %100 %9,4 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam	5 %33,3 %50 %2,9	10 %66,7 %6,3 %5,9	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam	1 %10 %10 %0,6	9 %90 %5,6 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam	3 %20 %30 %1,8	12 %80 %7,5 %7,1	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		2 %100 %1,3 %1,2	2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		15 %100 %9,4 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		10 %100 %6,3 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		10 %100 %6,3 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		15 %100 %9,4 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		18 %100 %11,3 %10,6	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		5 %100 %3,1 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		10 %100 %6,3 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam	1 %20 %10 %0,6	4 %80 %2,5 %2,4	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		10 %100 %6,3 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam		15 %100 %9,4 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 14'de %Toplam	10 %5,9 %100 %5,9	160 %94,1 %100 %94,1	170 %100 %100 %100

Türkiye Gazeteciler Sendikası işlevini yerine getiriyor mu? Sorusuna verilen yanıtlar şöyledir: Evrensel, Ortadoğu, Referans, Vakit, Vatan, Yeniçağ, Yenişafak ve Zaman gazeteleri katılımcılarından hiçbiri TGS'nin işlevini yerine getirdiği kanaatinde değildir. Bu soruya, “Evet” yanıtını veren katılımcıların oranları: Akşam gazetesi %20, Birgün gazetesi %53.5, Cumhuriyet gazetesi %30, Dünya gazetesi %13.3, Milliyet gazetesi %6.7, Sabah gazetesi %26.7, Türkiye gazetesi %11.1. Toplamda ise TGS'nin işlevini yerine getirdiğini düşünenlerin oranı %13.5, zıttı görüşte olanların oranı da %86.5'tir. Sendikanın işlevini yerine getirebilmesi için güçlü olması, güçlü olması için de üye sayısının çok olması gerekir. Bu anketin sonuçlarına göre sendikalaşma oranı sadece %5.9. Bu noktada basın çalışanlarının da bu olumsuz tabloda payı olduğu bir gerçek. Basın çalışanları maalesef işe başlarken değil işten çıkartıldıklarında sendikanın kapısını çalmaktadır. Ancak haksızlığa uğradıklarında yasanın kendilerine ne gibi faydalar getirdiğini öğrenebilmektedirler. Daha öncede belirttiğim gibi sendikalar ve sivil toplum örgütleri de 4. güç olan medyanın karşısına çıkabilir. Bunun sağlanmasının yolu da gazetecilerin sorunlarına ve uğradıkları haksızlıklara karşı daha bilinçli olup hep beraber hareket edebilmeleri yani sendikalaşabilmeleridir.

Tablo 25 TGS İşlevini Yerine Getiriyor mu?		Soru 15		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 15'de	%13	%8,2	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Birgün	Kişi	8	7	15
	%Gazete içinde	%53,3	%46,7	%100
	%Soru 15'de	%34,8	%4,8	%8,8
	%Toplam	%4,7	%4,1	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 15'de	%13	%4,8	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Dünya	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 15'de	%8,7	%8,8	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Evrensel	Kişi		2	2
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%1,4	%1,2
	%Toplam		%1,2	%1,2
Milliyet	Kişi	1	14	15
	%Gazete içinde	%6,7	%93,3	%100
	%Soru 15'de	%4,3	%9,5	%8,8
	%Toplam	%0,6	%8,2	%8,8
Ortadoğu	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%6,8	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Referans	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%6,8	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Sabah	Kişi	4	11	15
	%Gazete içinde	%26,7	%73,3	%100
	%Soru 15'de	%17,4	%7,5	%8,8
	%Toplam	%2,4	%6,5	%8,8
Türkiye	Kişi	2	16	18
	%Gazete içinde	%11,1	%88,9	%100
	%Soru 15'de	%8,7	%10,9	%10,6
	%Toplam	%1,2	%9,4	%10,6
Vakit	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%3,4	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Vatan	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%6,8	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Yeniçağ	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%3,4	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Yenişafak	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%6,8	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Zaman	Kişi		15	15
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 15'de		%10,2	%8,8
	%Toplam		%8,8	%8,8
Toplam	Kişi	23	147	170
	%Gazete içinde	%13,5	%86,5	%100
	%Soru 15'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%13,5	%86,5	%100

16. soru olan “Çalıştığınız dönemler boyunca yiyecek, doğum, evlenme, kıdem primi gibi yardımları aldınız mı?” sorusuna yiyecek yardımı aldığını belirtenlerin oranları şöyledir: Akşam gazetesi %13.3, Birgün gazetesi %26.7, Dünya gazetesi %20, Evrensel gazetesi %50, Milliyet gazetesi %13.3 Ortadoğu gazetesi %30, Referans gazetesi %20, Sabah gazetesi %20, Türkiye gazetesi %5.6, Vakıf gazetesi %100, Yenişafak gazetesi %40, Zaman gazetesi %53.3. Cumhuriyet, Vatan ve Yeniçağ gazetesi katılımcılarından hiçbiri çalıştıkları dönem boyunca yiyecek yardımı almamışlardır. Toplamda katılımcıların %22.4’ü yiyecek yardımı aldığını, %77.6’sı çalıştığı dönemler boyunca yiyecek yardımı almadığını belirtmiştir.

Tablo 26 Yiyecek Yardımı Aldınız mı?		Soru 16A		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 16A'da	%5,3	%9,8	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Birgün	Kişi	4	11	15
	%Gazete içinde	%26,7	%73,3	%100
	%Soru 16A'da	%10,5	%8,3	%8,8
	%Toplam	%2,4	%6,5	%8,8
Cumhuriyet	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 16A'da		%7,6	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Dünya	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 16A'da	%7,9	%9,1	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Evrensel	Kişi	1	1	2
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 16A'da	%2,6	%0,8	%1,2
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,2
Milliyet	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 16A'da	%5,3	%9,8	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Ortadoğu	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 16A'da	%7,9	%5,3	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Referans	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 16A'da	%5,3	%6,1	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Sabah	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 16A'da	%7,9	%9,1	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Türkiye	Kişi	1	17	18
	%Gazete içinde	%5,6	%94,4	%100
	%Soru 16A'da	%2,6	%12,9	%10,6
	%Toplam	%0,6	%10	%10,6
Vakit	Kişi	5		5
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 16A'da	%13,2		%2,9
	%Toplam	%2,9		%2,9
Vatan	Kişi		10	10
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 16A'da		%7,6	%5,9
	%Toplam		%5,9	%5,9
Yeniçağ	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 16A'da		%3,8	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Yenişafak	Kişi	4	6	10
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 16A'da	%10,5	%4,5	%5,9
	%Toplam	%2,4	%3,5	%5,9
Zaman	Kişi	8	7	15
	%Gazete içinde	%53,3	%46,7	%100
	%Soru 16A'da	%21,1	%5,3	%8,8
	%Toplam	%4,7	%4,1	%8,8
Toplam	Kişi	38	132	170
	%Gazete içinde	%22,4	%77,6	%100
	%Soru 16A'da	%100	%100	%100
	%Toplam	%22,4	%77,6	%100

Doğum yardımı aldığını belirtenlerin oranları şöyledir: Cumhuriyet gazetesi %30, Dünya gazetesi %6.7, Milliyet gazetesi %6.7, Ortadoğu gazetesi %10, Referans gazetesi %10, Sabah gazetesi %13.3, Türkiye gazetesi %11.1, Vakit gazetesi %40, Zaman gazetesi %60. Çalıştıkları dönem boyunca hiç doğum yardımı almadıklarını belirten katılımcılar Akşam, Birgün, Evrensel, Vatan, Yeniçağ ve Yenişafak gazetelerindendir. Toplamda ise doğum yardımı alanların oranı %12.9, almayanların oranı %87.1'dir.

Tablo 27 Doğum Yardımı Aldınız mı?		Soru 16B		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		15 %100 %10,1 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		15 %100 %10,1 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	3 %30 %13,6 %1,8	7 %70 %4,7 %4,1	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	1 %6,7 %4,5 %0,6	14 %93,3 %9,5 %8,2	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		2 %100 %1,4 %1,2	2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	1 %6,7 %4,5 %0,6	14 %93,3 %9,5 %8,2	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	1 %10 %4,5 %0,6	9 %90 %6,1 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	1 %10 %4,5 %0,6	9 %90 %6,1 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	2 %13,3 %9,1 %1,2	13 %86,7 %8,8 %7,6	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	2 %11,1 %9,1 %1,2	16 %88,9 %10,8 %9,4	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	2 %40 %9,1 %1,2	3 %60 %2 %1,8	5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		10 %100 %6,8 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		5 %100 %3,4 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam		10 %100 %6,8 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	9 %60 %40,9 %5,3	6 %40 %4,1 %3,5	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16B'de %Toplam	22 %12,9 %100 %12,9	148 %87,1 %100 %87,1	170 %100 %100 %100

Evlenme yardımı aldığını belirtenlerin oranları şöyledir: Birgün gazetesi %13.3, Cumhuriyet gazetesi %10, Dünya gazetesi %6.7, Evrensel gazetesi %50, Ortadoğu gazetesi %10, Referans gazetesi %10, Türkiye gazetesi %11.1, Vakit gazetesi %80, Zaman gazetesi %53.3. Akşam, Milliyet, Sabah, Vatan, Yeniçağ ve Yenişafak gazeteleri katılımcıları çalıştıkları dönemler boyunca hiç evlenme yardımı almadıklarını belirtmişlerdir. Toplamda evlenme yardımı alanların oranı %12.4, almayanların oranı %87.6'dır.

Tablo 28 Evlenme Yardımı Aldınız mı?		Soru 16C		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		15 %100 %10,1 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	2 %13,3 %9,5 %1,2	13 %86,7 %8,7 %7,6	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	1 %10 %4,8 %0,6	9 %90 %6 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	1 %6,7 %4,8 %0,6	14 %93,3 %9,4 %8,2	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	1 %50 %4,8 %0,6	1 %50 %0,7 %0,6	2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		15 %100 %10,1 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	1 %10 %4,8 %0,6	9 %90 %6 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	1 %10 %4,8 %0,6	9 %90 %6 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		15 %100 %10,1 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	2 %11,1 %9,5 %1,2	16 %88,9 %10,7 %9,4	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	4 %80 %19 %2,4	1 %20 %0,7 %0,6	5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		10 %100 %6,7 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		5 %100 %3,4 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam		10 %100 %6,7 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	8 %53,3 %38,1 %4,7	7 %46,7 %4,7 %4,1	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16C'de %Toplam	21 %12,4 %100 %12,4	149 %87,6 %100 %87,6	170 %100 %100 %100

Kıdem primi aldığını belirtenlerin oranı şöyledir: Birgün gazetesi %20, Dünya gazetesi %6.7, Milliyet gazetesi %6.7, Ortadoğu gazetesi %10, Referans gazetesi %30, Türkiye gazetesi %5.6, Yeniçağ gazetesi %20, Zaman gazetesi %13.3 Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Sabah, Vakit, Vatan ve Yenişafak gazetesi katılımcıları çalıştıkları dönemler boyunca kıdem primi almadıklarını belirtmişlerdir. Toplamda kıdem primi alanların oranı %7.6, almayanların oranı da %92.4'tür.

Tablo 29 Kıdem Primi Aldınız mı?		Soru 16D		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		15 %100 %9,6 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Birgün	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	3 %20 %23,1 %1,8	12 %80 %7,6 %7,1	15 %100 %8,8 %8,8
Cumhuriyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		10 %100 %6,4 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Dünya	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	1 %6,7 %7,7 %0,6	14 %93,3 %8,9 %8,2	15 %100 %8,8 %8,8
Evrensel	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		2 %100 %1,3 %1,2	2 %100 %1,2 %1,2
Milliyet	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	1 %6,7 %7,7 %0,6	14 %93,3 %8,9 %8,2	15 %100 %8,8 %8,8
Ortadoğu	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	1 %10 %7,7 %0,6	9 %90 %5,7 %5,3	10 %100 %5,9 %5,9
Referans	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	3 %30 %23,1 %1,8	7 %70 %4,5 %4,1	10 %100 %5,9 %5,9
Sabah	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		15 %100 %9,6 %8,8	15 %100 %8,8 %8,8
Türkiye	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	1 %5,6 %7,7 %0,6	17 %94,4 %10,8 %10	18 %100 %10,6 %10,6
Vakit	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		5 %100 %3,2 %2,9	5 %100 %2,9 %2,9
Vatan	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		10 %100 %6,4 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Yeniçağ	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	1 %20 %7,7 %0,6	4 %80 %2,5 %2,4	5 %100 %2,9 %2,9
Yenişafak	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam		10 %100 %6,4 %5,9	10 %100 %5,9 %5,9
Zaman	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	2 %13,3 %15,4 %1,2	13 %86,7 %8,3 %7,6	15 %100 %8,8 %8,8
Toplam	Kişi %Gazete içinde %Soru 16D'de %Toplam	13 %7,6 %100 %7,6	157 %92,4 %100 %92,4	170 %100 %100 %100

Çalıştıkları dönem boyunca hiçbir yardım almadığını belirtenlerin oranları şöyledir: Akşam gazetesi %86.7, Birgün ve Cumhuriyet gazeteleri %60, Dünya gazetesi %80, Evrensel gazetesi %50, Milliyet gazetesi %73.3, Ortadoğu gazetesi %50, Referans gazetesi %60, Sabah gazetesi %66.7, Türkiye gazetesi %72.2, Vatan gazetesi %100, Yeniçağ gazetesi %80, Yenişafak gazetesi %60, Zaman gazetesi %20. Toplamda ise hiçbir yardım almayanların oranı %64.1'dir.

Yardımlarla ilgili bu oranlar hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü bu yardımları alabilmek için sendikaya üye olmaları gerekmektedir. Bu ücret eklerini ancak Toplu İş Sözleşmesi kapsamında bulunan gazeteciler alabilmektedir. Türkiye Gazeteciler Sendikası geçmişte yaptığı bir çok Toplu İş Sözleşmesi'ne ücret ekleri ile ilgili maddeler koymuştur.

Tablo 30 Hiçbiri Seçeneğini İşaretleyenler		Soru 16E		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	13	2	15
	%Gazete içinde	%86,7	%13,3	%100
	%Soru 16E'de	%11,9	%3,3	%8,8
	%Toplam	%7,6	%1,2	%8,8
Birgün	Kişi	9	6	15
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 16E'de	%8,3	%9,8	%8,8
	%Toplam	%5,3	%3,5	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	6	4	10
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 16E'de	%5,5	%6,6	%5,9
	%Toplam	%3,5	%2,4	%5,9
Dünya	Kişi	12	3	15
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 16E'de	%11	%4,9	%8,8
	%Toplam	%7,1	%1,8	%8,8
Evrensel	Kişi	1	1	2
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 16E'de	%0,9	%1,6	%1,2
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,2
Milliyet	Kişi	11	4	15
	%Gazete içinde	%73,3	%26,7	%100
	%Soru 16E'de	%10,1	%6,6	%8,8
	%Toplam	%6,5	%2,4	%8,8
Ortadoğu	Kişi	5	5	10
	%Gazete içinde	%50	%50	%100
	%Soru 16E'de	%4,6	%8,2	%5,9
	%Toplam	%2,9	%2,9	%5,9
Referans	Kişi	6	4	10
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 16E'de	%5,5	%6,6	%5,9
	%Toplam	%3,5	%2,4	%5,9
Sabah	Kişi	10	5	15
	%Gazete içinde	%66,7	%33,3	%100
	%Soru 16E'de	%9,2	%8,2	%8,8
	%Toplam	%5,9	%2,9	%8,8
Türkiye	Kişi	13	5	18
	%Gazete içinde	%72,2	%27,8	%100
	%Soru 16E'de	%11,9	%8,2	%10,6
	%Toplam	%7,6	%2,9	%10,6
Vakit	Kişi		5	5
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 16E'de		%8,2	%2,9
	%Toplam		%2,9	%2,9
Vatan	Kişi	10		10
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 16E'de	%9,2		%5,9
	%Toplam	%5,9		%5,9
Yeniçağ	Kişi	4	1	5
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 16E'de	%3,7	%1,6	%2,9
	%Toplam	%2,4	%0,6	%2,9
Yenişafak	Kişi	6	4	10
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 16E'de	%5,5	%6,6	%5,9
	%Toplam	%3,5	%2,4	%5,9
Zaman	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 16E'de	%2,8	%19,7	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Toplam	Kişi	109	61	170
	%Gazete içinde	%64,1	%35,9	%100
	%Soru 16E'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%64,1	%35,9	%100

17. soru olan “Basın sektöründe istihdam problemi var mı?” sorusuna Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Dünya, Evrensel, Referans, Sabah, Vakit Vatan ve Yeniçağ gazetelerindeki katılımcıların tamamı “Evet” yanıtını vermiştir. Basında istihdam problemi olmadığını belirtenlerin oranı şöyledir: Milliyet gazetesi %13.3, Ortadoğu gazetesi %10, Türkiye gazetesi %5.6, Yenişafak gazetesi %20, Zaman gazetesi %26.7. Toplamda ise istihdam probleminin varlığına işaret edenlerin oranı %94.1’dir.

Basın sektöründe istihdam sorununun çeşitli nedenleri vardır. Arz ve talep birbirine ters yönde hareket etmektedir. Çok sayıda kişi gazeteci olmak istemekte ancak bu kadar işsizi istihdam edecek bir yapılanma mevcut değildir. İşverenler, bu durumu bir koz olarak kullanmakta ve çalışanlar bu sebeple hak kayıplarına uğramaktadır.

Basın sektöründe fazla mesai, prim ya da ücret artışı gibi taleplerde bulunmak dahi işten çıkartılmak için sebep teşkil etmektedir. Oysa fazla mesai, haftalık izin, yıllık izin gibi talepler gazetecilerin halihazırda yasadan gelen haklarıdır. Bunun yanı sıra gazeteciler, gazetenin sahibi değiştiğinde de fikir uyuşmazlıklarından dolayı işten ayrılmak durumunda kalmaktadır.

Teknolojiye yatırım yapan gazete sahipleri artan maliyetleri ve tiraj düşüklüğünü de hesaba kattığında fazla eleman istihdam etmekten kaçınmaktadır. İstihdam ettiği elemanların da haklarını vermemektedir.

Tablo 31 Basın Sektöründe İstihdam Problemi Var mı?		Soru 17		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	15		15
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%9,4		%8,8
	%Toplam	%8,8		%8,8
Birgün	Kişi	15		15
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%9,4		%8,8
	%Toplam	%8,8		%8,8
Cumhuriyet	Kişi	10		10
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%6,3		%5,9
	%Toplam	%5,9		%5,9
Dünya	Kişi	15		15
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	% 9,4		%8,8
	%Toplam	% 8,8		%8,8
Evrensel	Kişi	2		2
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%1,3		%1,2
	%Toplam	%1,2		%1,2
Milliyet	Kişi	13	2	15
	%Gazete içinde	%86,7	%13,3	%100
	%Soru 17'de	%8,1	%20	%8,8
	%Toplam	%7,6	%1,2	%8,8
Ortadoğu	Kişi	9	1	10
	%Gazete içinde	%90	%10	%100
	%Soru 17'de	%5,6	%10	%5,9
	%Toplam	%5,3	%0,6	%5,9
Referans	Kişi	10		10
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%6,3		%5,9
	%Toplam	%5,9		%5,9
Sabah	Kişi	15		15
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%9,4		%8,8
	%Toplam	%8,8		%8,8
Türkiye	Kişi	17	1	18
	%Gazete içinde	%94,4	%5,6	%100
	%Soru 17'de	%10,6	%10	%10,6
	%Toplam	%10	%0,6	%10,6
Vakit	Kişi	5		5
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%3,1		%2,9
	%Toplam	%2,9		%2,9
Vatan	Kişi	10		10
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%6,3		%5,9
	%Toplam	%5,9		%5,9
Yeniçağ	Kişi	5		5
	%Gazete içinde	%100		%100
	%Soru 17'de	%3,1		%2,9
	%Toplam	%2,9		%2,9
Yenişafak	Kişi	8	2	10
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 17'de	%5	%20	%5,9
	%Toplam	%4,7	%1,2	%5,9
Zaman	Kişi	11	4	15
	%Gazete içinde	%73,3	%26,7	%100
	%Soru 17'de	%6,9	%40	%8,8
	%Toplam	%6,5	%2,4	%8,8
Toplam	Kişi	160	10	170
	%Gazete içinde	%94,1	%5,9	%100
	%Soru 17'de	%100	%100	%100
	%Toplam	%94,1	%5,9	%100

Basın sektöründe istihdam sorununun nedenleri tekelleşme, yeni teknolojiler, mesleğin prestiji ve yeni mezun fazlalığı şeklinde sıralanmış ve katılımcılardan önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Buna göre toplamda tekelleşmeyi birinci neden olarak görenlerin oranı %65, ikinci neden olarak görenlerin oranı %25.6, üçüncü neden olarak görenlerin oranı %6.3, dördüncü neden olarak görenlerin oranı %3.1'dir. Evrensel ve Yenişafak gazeteleri katılımcılarının tamamı tekelleşmeyi 1. neden olarak görmüştür. Yanıtlara göre tekelleşmeyi birinci neden olarak görenlerin oranı şöyledir: Akşam gazetesi %73.3, Birgün gazetesi %86.7, Cumhuriyet gazetesi %50, Dünya gazetesi %73.3, Milliyet gazetesi %53.8, Ortadoğu gazetesi %44.4, Referans gazetesi %80, Sabah gazetesi %46.7, Türkiye gazetesi %64.7, Vakit gazetesi %40, Vatan gazetesi %80, Yeniçağ gazetesi %60, Zaman gazetesi %36.4. Katılımcılar büyük bir çoğunlukla tekelleşmeyi 1. neden olarak göstermişlerdir.

1980 yılından sonra aileden gazeteci olan kişilerin yerini işadamları almıştır. Günümüzde bu büyük gruplar basın sektörünün dışında bir çok alanda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu grupların başında Doğan grubu, Doğuş grubu, Ciner grubu ve Çukurova grubu gelmektedir. Ticaretle uğraşmaları nedeniyle siyasilerle çeşitli bağlar kurmuşlar ve milletin iradesinin üstünde bir irade sergilemeye başlamışlardır. Basın sektörüne, diğer faaliyetlerinden elde ettikleri karları arttırmak için girmişlerdir. Gruplar devlet ihalelerinden ve teşviklerden yararlanarak giderek büyümüştür. Kamu ihalelerine yasak olduğu halde girmişler ve kazanmışlardır. Aileden gazetecilerin döneminde halka doğruyu aktarmak amaç iken günümüzde araç oluşturmıştır.

Gruplar ne 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'u ne de 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunu tanımaktadır. Hatta gruplar çıkarları söz konusu olduğunda kendi aralarında da tekeller oluşturarak diğer girişimcilerin pazara girmesini imkansız hale sokmaktadırlar.

Gruplar, basında ikili ücret yapısının oluşmasına neden olmuşlardır. Bu sayede bazı kalemlere istediklerini yazdırabilmektedirler. Gruplar, halkın doğruyu öğrenmeleri önünde engeldir.

Medya sahipleri, 212 sayılı Basın İş Yasası'nın uygulanması konusunda da vurdumduymaz bir tavır sergilemektedir. Taşeronlaşma ve havuz sistemi çalışanları sömürmenin bir başka adıdır.

Tablo 32 Tekelleşme		Soru 18T				Toplam
		1,00	2,00	3,00	4,00	
Akşam	Kişi	11	2	1	1	15
	%Gazete içinde	%73,3	%13,3	%6,7	%6,7	%100
	%Soru 18T'de	%10,6	%4,9	%10	%20	%9,4
	%Toplam	%6,9	%1,3	%0,6	%0,6	%9,4
Birgün	Kişi	13	2			15
	%Gazete içinde	%86,7	%13,3			%100
	%Soru 18T'de	%12,5	%4,9			%9,4
	%Toplam	%8,1	%1,3			%9,4
Cumhuriyet	Kişi	5	4		1	10
	%Gazete içinde	%50	%40		%10	%100
	%Soru 18T'de	%4,8	%9,8		%20	%6,3
	%Toplam	%3,1	%2,5		%0,6	%6,3
Dünya	Kişi	11	3	1		15
	%Gazete içinde	%73,3	%20	%6,7		%100
	%Soru 18T'de	%10,6	%7,3	%10		%9,4
	%Toplam	%6,9	%1,9	%0,6		%9,4
Evrensel	Kişi	2				2
	%Gazete içinde	%100				%100
	%Soru 18T'de	%1,9				%1,3
	%Toplam	%1,3				%1,3
Milliyet	Kişi	7	5		1	13
	%Gazete içinde	%53,8	%38,5		%7,7	%100
	%Soru 18T'de	%6,7	%12,2		%20	%8,1
	%Toplam	%4,4	%3,1		%0,6	%8,1
Ortadoğu	Kişi	4	4	1		9
	%Gazete içinde	%44,4	%44,4	%11,1		%100
	%Soru 18T'de	%3,8	%9,8	%10		%5,6
	%Toplam	%2,5	%2,5	%0,6		%5,6
Referans	Kişi	8	2			10
	%Gazete içinde	%80	%20			%100
	%Soru 18T'de	%7,7	%4,9			%6,3
	%Toplam	%5	%1,9			%6,3
Sabah	Kişi	7	6	2		15
	%Gazete içinde	%46,7	%40	%13,3		%100
	%Soru 18T'de	%6,7	%14,6	%20		%9,4
	%Toplam	%4,4	%3,8	%1,3		%9,4
Türkiye	Kişi	11	6			17
	%Gazete içinde	%64,7	%35,3			%100
	%Soru 18T'de	%10,6	%14,6			%10,6
	%Toplam	%6,9	%3,8			%10,6
Vakit	Kişi	2		3		5
	%Gazete içinde	%40		%60		%100
	%Soru 18T'de	%1,9		%30		%3,1
	%Toplam	%1,3		%1,9		%3,1
Vatan	Kişi	8	2			10
	%Gazete içinde	%80	%20			%100
	%Soru 18T'de	%7,7	%4,9			%6,3
	%Toplam	%5	%1,3			%6,3
Yeniçağ	Kişi	3	1		1	5
	%Gazete içinde	%60	%20		%20	%100
	%Soru 18T'de	%2,9	%2,4		%20	%3,1
	%Toplam	%1,9	%0,9		%0,6	%3,1
Yenişafak	Kişi	8				8
	%Gazete içinde	%100				%100
	%Soru 18T'de	%7,7				%5
	%Toplam	%5				%5
Zaman	Kişi	4	4	2	1	11
	%Gazete içinde	%36,4	%36,4	%18,2	%9,1	%100
	%Soru 18T'de	%3,8	%9,8	%20	%20	%6,9
	%Toplam	%2,5	%2,5	%1,3	%0,6	%6,9
Toplam	Kişi	104	41	10	5	160
	%Gazete içinde	%65	%25,6	%6,3	%3,1	%100
	%Soru 18T'de	%100	%100	%100	%100	%100
	%Toplam	%65	%25,6	%6,3	%3,1	%100

Yeni teknolojileri istihdam sorununun birinci nedeni olarak görenlerin oranı %5.6, ikinci neden olarak görenlerin oranı %16.3, 3. neden olarak görenlerin oranı %26.9, 4. neden olarak görenlerin oranı ise %51.3'tür. Tablodan da görüldüğü gibi yeni teknolojiler büyük bir çoğunlukla 4. neden olarak görülmüştür. Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Evrensel Milliyet, Referans, Sabah, Türkiye, Vatan, Yenişafak gazeteleri katılımcılarından hiçbirisi yeni teknolojileri birinci neden olarak görmemiştir. Sadece Vakit gazetesi katılımcıları %60 oranla ilk neden olarak belirtmişlerdir.

İleri teknolojilerin önemli ölçüde sermaye yatırımı gerektirmesi sektörün belli grupların eline geçmesine neden olmuştur. Yeni teknolojiler hiç şüphesiz ki yapılan işte kalitenin yükselmesini ve iş akışının hızlı şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır.

Türk basınında teknoloji değişimini iki dönemde inceleyebiliriz: İlki tipodan ofset baskıya geçiş dönemidir ve bu geçiş en çok teknik kadroyu etkilemiş, çalışanlar uyum sorunu yaşamışlardır. İkinci değişim dönemi de 1980'li yıllardaki bilgisayarlaşmadır. Bu dönemde de gazete içinde eğitimler yeterli derecede yapılmadığı için bir önceki dönemdeki gibi uyum sorunlarıyla karşılaşmıştır.

Gazete sahipleri, gazete basıldıktan sonra atıl kalan makinelerden yararlanmak için promosyon dönemini başlatmışlar. Neredeyse gazeteyi alana promosyon değil, promosyonu alana gazete satılmaya başlanmıştır. Bu durum gazeteciliğin saygınlığını zedelemiştir.

İşsiz kalan gazetecilerin bazıları arayış içine girmişler ve kendi haber sitelerini kurmuşlardır.

Teknoloji her dönemde olduğu gibi basında da dengeleri değiştirmiştir. Ancak günümüzde yeni teknolojiler bir çok gazetede kullanılmaktadır ve gazeteciler artık bu durumu kanıksamıştır. Dolayısıyla yeni teknolojiler önemli ölçüde bir işsizlik yaratmamaktadır.

Tablo 33 Yeni Teknolojiler		Soru 18Y				Toplam
		1,00	2,00	3,00	4,00	
Akşam	Kişi		2	2	11	15
	%Gazete içinde		%13,3	%13,3	%73,3	%100
	%Soru 18Y’de		%7,7	%4,7	%13,4	%9,4
	%Toplam		%1,3	%1,3	%6,9	%9,4
Birgün	Kişi	1	4	6	4	15
	%Gazete içinde	%6,7	%26,7	%40	%26,7	%100
	%Soru 18Y’de	%11,1	%15,4	%14	%4,9	%9,4
	%Toplam	%0,6	%2,5	%3,8	%2,5	%9,4
Cumhuriyet	Kişi		3	2	5	10
	%Gazete içinde		%30	%20	%50	%100
	%Soru 18Y’de		%11,5	%4,7	%6,1	%6,3
	%Toplam		%1,9	%1,3	%3,1	%6,3
Dünya	Kişi		1	4	10	15
	%Gazete içinde		%6,7	%26,7	%66,7	%100
	%Soru 18Y’de		%3,8	%9,3	%12,2	%9,4
	%Toplam		%0,6	%2,5	%6,3	%9,4
Evrensel	Kişi			2		2
	%Gazete içinde			%100		%100
	%Soru 18Y’de			%4,7		%1,3
	%Toplam			%1,3		%1,3
Milliyet	Kişi		2	5	6	13
	%Gazete içinde		%15,4	%38,5	%46,2	%100
	%Soru 18Y’de		%7,7	%11,6	%7,3	%8,1
	%Toplam		%1,3	%3,1	%3,8	%8,1
Ortadoğu	Kişi	3	1	1	4	9
	%Gazete içinde	%33,3	%11,1	%11,1	%44,4	%100
	%Soru 18Y’de	%33,3	%3,8	%2,3	%4,9	%5,6
	%Toplam	%1,9	%0,6	%0,6	%2,5	%5,6
Referans	Kişi		1	3	6	10
	%Gazete içinde		%10	%30	%60	%100
	%Soru 18Y’de		%3,8	%7	%7,3	%6,3
	%Toplam		%0,6	%1,9	%3,8	%6,3
Sabah	Kişi		1	3	11	15
	%Gazete içinde		%6,7	%20	%73,3	%100
	%Soru 18Y’de		%3,8	%7	%13,4	%9,4
	%Toplam		%0,6	%1,9	%6,9	%9,4
Türkiye	Kişi		5	5	7	17
	%Gazete içinde		%29,4	%29,4	%41,2	%100
	%Soru 18Y’de		%19,2	%11,6	%8,5	%10,6
	%Toplam		%3,1	%3,1	%4,4	%10,6
Vakit	Kişi	3	2			5
	%Gazete içinde	%60	%40			%100
	%Soru 18Y’de	%33,3	%7,7			%3,1
	%Toplam	%1,9	%1,3			%3,1
Vatan	Kişi		1	4	5	10
	%Gazete içinde		%10	%40	%50	%100
	%Soru 18Y’de		%3,8	%9,3	%6,1	%6,3
	%Toplam		%0,6	%2,5	%3,1	%6,3
Yeniçağ	Kişi	1	1	1	2	5
	%Gazete içinde	%20	%20	%20	%40	%100
	%Soru 18Y’de	%11,1	%3,8	%2,3	%2,4	%3,1
	%Toplam	%0,6	%0,6	%0,6	%1,3	%3,1
Yenişafak	Kişi		1	2	5	8
	%Gazete içinde		%12,5	%25	%62,5	%100
	%Soru 18Y’de		%3,8	%4,7	%6,1	%5
	%Toplam		%0,6	%1,3	%3,1	%5
Zaman	Kişi	1	1	3	6	11
	%Gazete içinde	%9,1	%9,1	%27,3	%54,5	%100
	%Soru 18Y’de	%11,1	%3,8	%7	%7,3	%6,9
	%Toplam	%0,6	%0,6	%1,9	%3,8	%6,9
Toplam	Kişi	9	26	43	82	160
	%Gazete içinde	%5,6	%16,3	%26,9	%51,3	%100
	%Soru 18Y’de	%100	%100	%100	%100	%100
	%Toplam	%5,6	%16,3	%26,9	%51,3	%100

Mesleğin prestijini istidam sorunun birinci nedeni sayanların oranı %5.6, 2. neden olarak görenlerin oranı %18.8, 3. neden olarak görenlerin oranı %42.5, 4. neden olarak görenlerin oranı %33.1'dir. Vakit ve Evrensel gazetesi katılımcılarının tamamı 4. neden olarak göstermişlerdir. Cumhuriyet ve Ortadoğu gazetesi katılımcılarının tamamı 3. ve 4. neden olarak belirtmişlerdir. Birgün, Referans, Yeniçağ, Yenişafak ve Zaman gazeteleri katılımcılarından hiçbiri ilk neden olarak belirtmemiştir.

İnsanlar, toplum tarafından beğenilmek, takdir edilmek, statü kazanmak isterler. Gazetecilik de meslek olarak insanlara tanınma olanağı vermesi, düşünceleri halka iletme imkanı sunması açısından gençler arasında ilgi görmektedir. Gençler işsiz kalma korkusu ile düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır. Ancak halk, gazetecilik ve iş adamlığı statülerinin aynı kişide olmasından rahatsızlık duymaktadır. Dolayısıyla gazetecilik, güven ve inandırıcılığını yitirmeye başlamıştır.

Tablo 34 Mesleğin Prestiji		Soru 18M				Toplam
		1,00	2,00	3,00	4,00	
Akşam	Kişi	1	3	9	2	15
	%Gazete içinde	%6,7	%20	%60	%13,3	%100
	%Soru 18M’de	%11,1	%10	%13,2	%3,8	%9,4
	%Toplam	%0,6	%1,9	%5,6	%1,3	%9,4
Birgün	Kişi		2	7	6	15
	%Gazete içinde		%13,3	%46,7	%40	%100
	%Soru 18M’de		%6,7	%10,3	%11,3	%9,4
	%Toplam		%1,3	%4,4	%3,8	%9,4
Cumhuriyet	Kişi			7	3	10
	%Gazete içinde			%70	%30	%100
	%Soru 18M’de			%10,3	%5,7	%6,3
	%Toplam			%4,4	%1,9	%6,3
Dünya	Kişi		5	7	3	15
	%Gazete içinde		%33,3	%46,7	%20	%100
	%Soru 18M’de		%16,7	%10,3	%5,7	%9,4
	%Toplam		%3,1	%4,4	%1,9	%9,4
Evrensel	Kişi				2	2
	%Gazete içinde				%100	%100
	%Soru 18M’de				%3,8	%1,3
	%Toplam				%1,3	%1,3
Milliyet	Kişi	3	4	3	3	13
	%Gazete içinde	%23,1	%30,8	%23,1	%23,1	%100
	%Soru 18M’de	%33,3	%13,3	%4,4	%5,7	%8,1
	%Toplam	%1,9	%2,5	%1,9	%1,9	%8,1
Ortadoğu	Kişi			4	5	9
	%Gazete içinde			%44,4	%55,6	%100
	%Soru 18M’de			%5,9	%9,4	%5,6
	%Toplam			%2,5	%3,1	%5,6
Referans	Kişi		1	5	4	10
	%Gazete içinde		%10	%50	%40	%100
	%Soru 18M’de		%3,3	%7,4	%7,5	%6,3
	%Toplam		%0,6	%3,1	%2,5	%6,3
Sabah	Kişi	1	3	9	2	15
	%Gazete içinde	%6,7	%20	%60	%13,3	%100
	%Soru 18M’de	%11,1	%10	%13,2	%3,8	%9,4
	%Toplam	%0,6	%1,9	%5,6	%1,3	%9,4
Türkiye	Kişi	2	4	5	6	17
	%Gazete içinde	%11,8	%23,5	%29,4	%35,3	%100
	%Soru 18M’de	%22,2	%13,3	%7,4	%11,3	%10,6
	%Toplam	%1,3	%2,5	%3,1	%3,8	%10,6
Vakit	Kişi				5	5
	%Gazete içinde				%100	%100
	%Soru 18M’de				%9,4	%3,1
	%Toplam				%3,1	%3,1
Vatan	Kişi	2	1	3	4	10
	%Gazete içinde	%20	%10	%30	%40	%100
	%Soru 18M’de	%22,2	%3,3	%4,4	%7,5	%6,3
	%Toplam	%1,3	%0,6	%1,9	%2,5	%6,3
Yeniçağ	Kişi		1	2	2	5
	%Gazete içinde		%20	%40	%40	%100
	%Soru 18M’de		%3,3	%2,9	%3,8	%3,1
	%Toplam		%0,6	%1,3	%1,3	%3,1
Yenişafak	Kişi		1	4	3	8
	%Gazete içinde		%12,5	%50	%37,5	%100
	%Soru 18M’de		%3,3	%5,9	%5,7	%5
	%Toplam		%0,6	%2,5	%1,9	%5
Zaman	Kişi		5	3	3	11
	%Gazete içinde		%45,5	%27,3	%27,3	%100
	%Soru 18M’de		%16,7	%4,4	%5,7	%6,9
	%Toplam		%3,1	%1,9	%1,9	%6,9
Toplam	Kişi	9	30	68	53	160
	%Gazete içinde	%5,6	%18,8	%42,5	%33,1	%100
	%Soru 18M’de	%100	%100	%100	%100	%100
	%Toplam	%5,6	%18,8	%42,5	%33,1	%100

Yeni mezun fazlalığını istihdamın birinci nedeni olarak görenlerin oranı %23.8, 2. neden olarak görenlerin oranı %39.4, 3. neden olarak görenlerin oranı %24.4, 4. neden olarak görenlerin oranı %12.5'tir. Yeni mezun fazlalığı en çok 2. neden olarak gösterilmiştir. Evrensel gazetesi katılımcıları sadece 2. neden olarak saymışlardır. Vakit ve Yenişafak gazeteleri katılımcıları yalnızca 2. ve 3. neden olarak belirtmişlerdir. 1. neden olarak gösteren gazete katılımcılarının çoğunluğu Cumhuriyet ve Zaman gazetelerindendir. Cumhuriyet gazetesi %50'lik bir oranla, Zaman gazetesi %54'lük bir oranla sorunun birinci nedeni saymışlardır.

Ülkemizde istihdam imkanları ve ülkenin ihtiyaç duyduğu meslekler göz ardı edilerek plansızca üniversiteler açılmıştır. Maalesef iletişim fakültelerinden mezun olan öğrencilerin sayısı ile basındaki eleman ihtiyacı paralel gitmemektedir. Kontenjanların yüksek tutulması, eğitimin kalitesini aşağıya çekmektedir. Bunların yanı sıra gazetelerde tutarlı bir personel politikası yoktur. Daha önce belirtildiği gibi ankete katılanların %42.4'ü tanıdıkları yoluyla işe girmişlerdir.

İletişim fakültesi mezunları arasındaki işsizliği önlemek için gazetelere belirli sayıda iletişim fakültesi mezunu istihdam etmeleri yönünde kota konulabilir. Ayrıca yerel basının güçlenmesi, mezunların buralarda istihdam edilmelerine olanak sağlayacaktır.

Tablo 35 Yeni Mezun Fazlalığı (Eğitim)		Soru 18E				Toplam
		1,00	2,00	3,00	4,00	
Akşam	Kişi	3	8	3	1	15
	%Gazete içinde	%20	%53,3	%20	%6,7	%100
	%Soru 18E'de	%7,9	%12,7	%7,7	%5	%9,4
	%Toplam	%1,9	%5	%1,9	%0,6	%9,4
Birgün	Kişi	1	7	2	5	15
	%Gazete içinde	%6,7	%46,7	%13,3	%33,3	%100
	%Soru 18E'de	%2,6	%11,1	%5,1	%25	%9,4
	%Toplam	%0,6	%4,4	%1,3	%3,1	%9,4
Cumhuriyet	Kişi	5	3	1	1	10
	%Gazete içinde	%50	%30	%10	%10	%100
	%Soru 18E'de	%13,2	%4,8	%2,6	%5	%6,3
	%Toplam	%3,1	%1,9	%0,6	%0,6	%6,3
Dünya	Kişi	4	6	3	2	15
	%Gazete içinde	%26,7	%40	%20	%13,3	%100
	%Soru 18E'de	%10,5	%9,5	%7,7	%10	%9,4
	%Toplam	%2,5	%3,8	%1,9	%1,3	%9,4
Evrensel	Kişi		2			2
	%Gazete içinde		%100			%100
	%Soru 18E'de		%3,2			%1,3
	%Toplam		%1,3			%1,3
Milliyet	Kişi	3	2	5	3	13
	%Gazete içinde	%23,1	%15,4	%38,5	%23,1	%100
	%Soru 18E'de	%7,9	%3,2	%12,8	%15	%8,1
	%Toplam	%1,9	%1,3	%3,1	%1,9	%8,1
Ortadoğu	Kişi	2	4	3		9
	%Gazete içinde	%22,2	%44,4	%33,3		%100
	%Soru 18E'de	%5,3	%6,3	%7,7		%5,6
	%Toplam	%1,3	%2,5	%1,9		%5,6
Referans	Kişi	2	6	2		10
	%Gazete içinde	%20	%60	%20		%100
	%Soru 18E'de	%5,3	%9,5	%5,1		%6,3
	%Toplam	%1,3	%3,8	%1,3		%6,3
Sabah	Kişi	7	5	1	2	15
	%Gazete içinde	%46,7	%33,3	%6,7	%13,3	%100
	%Soru 18E'de	%18,4	%7,9	%2,6	%10	%9,4
	%Toplam	%4,4	%3,1	%0,6	%1,3	%9,4
Türkiye	Kişi	4	2	7	4	17
	%Gazete içinde	%23,5	%11,8	%41,2	%23,5	%100
	%Soru 18E'de	%10,5	%3,2	%17,9	%20	%10,6
	%Toplam	%2,5	%1,3	%4,4	%2,5	%10,6
Vakit	Kişi		3	2		5
	%Gazete içinde		%60	%40		%100
	%Soru 18E'de		%4,8	%5,1		%3,1
	%Toplam		%1,9	%1,3		%3,1
Vatan	Kişi		6	3	1	10
	%Gazete içinde		%60	%30	%10	%100
	%Soru 18E'de		%9,5	%7,7	%5	%6,3
	%Toplam		%3,8	%1,9	%0,6	%6,3
Yeniçağ	Kişi	1	2	2		5
	%Gazete içinde	%20	%40	%40		%100
	%Soru 18E'de	%2,6	%3,2	%5,1		%3,1
	%Toplam	%0,6	%1,3	%1,3		%3,1
Yenişafak	Kişi		6	2		8
	%Gazete içinde		%75	%25		%100
	%Soru 18E'de		%9,5	%5,1		%5
	%Toplam		%3,8	%1,3		%5
Zaman	Kişi	6	1	3	1	11
	%Gazete içinde	%54,5	%9,1	%27,3	%9,1	%100
	%Soru 18E'de	%15,8	%1,6	%7,7	%5	%6,9
	%Toplam	%3,8	%0,6	%1,9	%0,6	%6,9
Toplam	Kişi	38	63	39	20	160
	%Gazete içinde	%23,8	%39,4	%24,4	%12,5	%100
	%Soru 18E'de	%100	%100	%100	%100	%100
	%Toplam	%23,8	%39,4	%24,4	%12,5	%100

Gazeteciler yasal ve sosyal haklarını biliyorlar mı? Sorusuna toplamda katılımcıların %28.2'si bildiklerini, %71.8'i bilmediklerini belirtmişlerdir. Evrensel gazetesi katılımcılarının tamamı “bilmiyorlar” yanıtını vermiştir. Gazetecilerin yasal ve sosyal haklarını bildiklerini düşünenlerin oranı şöyledir: Akşam gazetesi %26.7, Birgün gazetesi %13.3, Cumhuriyet gazetesi %20, Dünya gazetesi %13.3, Milliyet gazetesi %20, Ortadoğu gazetesi %60, Referans gazetesi %30, Sabah gazetesi %33.3, Türkiye gazetesi %33.3, Vakit gazetesi %80, Vatan gazetesi %10, Yeniçağ gazetesi %40, Yenişafak gazetesi %10, Zaman gazetesi %46.7.

Tablodan da görüldüğü üzere basın çalışanlarının büyük bir çoğunluğu yasal ve sosyal haklarını bilmemektedir. Yine büyük bir kesim 212 Sayılı Basın İş Yasası'na göre değil 4857 Sayılı İş Yasası'na göre çalıştırılmaktadır. Hatta bazıları hiçbir yasa kapsamında değildir. Anketten de çıkan sonuca göre basın çalışanlarının bir kısmının aldığı ücretle bordroda gösterilen ücretleri aynı değildir. Toplu İş Sözleşmesi kapsamında olmadıkları için ücret eklerini de alamamaktadırlar. Türkiye Gazeteciler Sendikası, basın çalışanlarını bilinçlendirme yönünde çeşitli eğitim çalışmaları yapmakta ancak bir türlü basın çalışanlarının ilgi ve desteğine mazhar olamamaktadırlar. Hak verilmez alınır fakat öncelikle hakkının ne olduğunu da basın çalışanlarının öğrenmesi gerek.

Tablo 36 Gazeteciler Yasal ve Sosyal Haklarını Biliyorlar mı?		Soru 19		Toplam
		Evet	Hayır	
Akşam	Kişi	4	11	15
	%Gazete içinde	%26,7	%73,3	%100
	%Soru 19'da	%8,3	%9	%8,8
	%Toplam	%2,4	%6,5	%8,8
Birgün	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 19'da	%4,2	%10,7	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Cumhuriyet	Kişi	2	8	10
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 19'da	%4,2	%6,6	%5,9
	%Toplam	%1,2	%4,7	%5,9
Dünya	Kişi	2	13	15
	%Gazete içinde	%13,3	%86,7	%100
	%Soru 19'da	%4,2	%10,7	%8,8
	%Toplam	%1,2	%7,6	%8,8
Evrensel	Kişi		2	2
	%Gazete içinde		%100	%100
	%Soru 19'da		%1,6	%1,2
	%Toplam		%1,2	%1,2
Milliyet	Kişi	3	12	15
	%Gazete içinde	%20	%80	%100
	%Soru 19'da	%6,3	%9,8	%8,8
	%Toplam	%1,8	%7,1	%8,8
Ortadoğu	Kişi	6	4	10
	%Gazete içinde	%60	%40	%100
	%Soru 19'da	%12,5	%3,3	%5,9
	%Toplam	%3,5	%2,4	%5,9
Referans	Kişi	3	7	10
	%Gazete içinde	%30	%70	%100
	%Soru 19'da	%6,3	%5,7	%5,9
	%Toplam	%1,8	%4,1	%5,9
Sabah	Kişi	5	10	15
	%Gazete içinde	%33,3	%66,7	%100
	%Soru 19'da	%10,4	%8,2	%8,8
	%Toplam	%2,9	%5,9	%8,8
Türkiye	Kişi	6	12	18
	%Gazete içinde	%33,3	%66,7	%100
	%Soru 19'da	%12,5	%9,8	%10,6
	%Toplam	%3,5	%7,1	%10,6
Vakit	Kişi	4	1	5
	%Gazete içinde	%80	%20	%100
	%Soru 19'da	%8,3	%0,8	%2,9
	%Toplam	%2,4	%0,6	%2,9
Vatan	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 19'da	%2,1	%7,4	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Yeniçağ	Kişi	2	3	5
	%Gazete içinde	%40	%60	%100
	%Soru 19'da	%4,2	%2,5	%2,9
	%Toplam	%1,2	%1,8	%2,9
Yenişafak	Kişi	1	9	10
	%Gazete içinde	%10	%90	%100
	%Soru 19'da	%2,1	%7,4	%5,9
	%Toplam	%0,6	%5,3	%5,9
Zaman	Kişi	7	8	15
	%Gazete içinde	%46,7	%53,3	%100
	%Soru 19'da	%14,6	%6,6	%8,8
	%Toplam	%4,1	%4,7	%8,8
Toplam	Kişi	48	122	170
	%Gazete içinde	%28,2	%71,8	%100
	%Soru 19'da	%100	%100	%100
	%Toplam	%28,2	%71,8	%100

SONUÇ

Günümüzde toplumun doğru bilgilenmesi bakımından basının rolü büyüktür. Böylesine önemli bir görev üstlenen basın, elinde bulundurduğu gücün doğru yönlenebilmesi amacıyla ülkemizde hem basın işletmeleri hem de basın çalışanları için hukuki düzenlemelere gidilmiştir. 212 Sayılı Yasa ile değişik 5953 Sayılı Yasa basında çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki hukuki ilişkileri düzenlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Medya sahipleri, basın çalışanlarını 212 Sayılı Yasa'ya göre çalıştırmamaktadır. Basın çalışanlarını korumak için yasalar vardır fakat bu yasalar kağıt üzerinde kalmaktadır. Gazete sahipleri vurdumduymaz bir tavır içinde yasaların uygulanmasını engellemektedirler. Anket sonuçlarına göre de 212 Sayılı Yasa'ya göre çalıştırılanların oranı sadece %10'dur.

İçişleri Bakanlığı'nın 2006 yılı verilerine göre Türkiye'de faaliyeti devam eden dernek sayısı 76.817'dir. Yasama, yürütme, yargı ve medyanın ardından 5. güç olarak ifade edilen derneklerin sayısı Türkiye'de yeterli değildir. Bu bağlamda toplumumuzdaki genel bir örgütlenme sorunu ve mücadele geleneğinin zayıf olması basın çalışanları için de geçerlidir. Tüm toplumun sorunlarını irdeleyen basın kendi sorunlarına seyirci kalmakta bir başka ifadeyle basın sesi kısılmaya çalışılmaktadır. Tekelleşme ve taşeronlaşma ile üye kaybına yani güç kaybına uğrayan sendikanın da eli kolu bağlanmış vaziyettedir. Gazeteciler, Çağdaş Gazeteciler Cemiyeti ya da Gazeteciler Meclisi adında örgütlenmeler yoluna gitmişler ancak çok açıktır ki sendikanın sağlayacağı hakları dernekler sağlayamayacaktır. TGS Avukatı Güven Ergin, İş Güvencesi Yasası'na dayanarak bir çok dava açtıklarını ve hepsini de kazandıklarını belirtmiştir. Ancak hiçbir işveren işten attığı gazetecileri tekrar işe almamıştır. Geçim kaygısı, işten atılma korkusu gazetecilerin sendikaya yönelmelerini engellemektedir. Her ne kadar geçerli bir sebep göstermeksizin bir işveren çalışanı işten çıkartmasa da artık gazeteciler yasanın kendilerini koruyamadığını bilmektedir ve bu sebeple sendikalaşmaktan çekinmektedir.

Sendikanın işlevini yerine getirebilmesi için güçlü olması, güçlü olması için de üye sayısının çok olması gerekir. Anket sonuçlarına göre sendikalaşma oranı sadece %5.9. Bu noktada basın çalışanlarının da bu olumsuz tabloda payı olduğu bir gerçek. Basın çalışanları maalesef işe başlarken değil işten çıkartıldıklarında sendikanın kapısını çalmaktadır. Ancak haksızlığa uğradıklarında yasanın kendilerine ne gibi faydalar getirdiğini öğrenebilmektedirler. Daha öncede belirttiğim gibi sendikalar ve sivil toplum örgütleri de 4. güç olan medyanın karşısına çıkabilir. Bunun sağlanmasının yolu da gazetecilerin sorunlarına ve uğradıkları haksızlıklara karşı daha bilinçli olup hep beraber hareket edebilmeleri yani sendikalaşabilmeleridir.

Basın çalışanları, ücret eklerini de alamamaktadır. Çünkü ücret eklerini alabilmek için Toplu İş Sözleşmesi kapsamında olmaları gerekmektedir. Anket sonuçlarına göre basın sektöründe çalıştığı dönemler boyunca hiç ücret eki almayanların oranı %64.1'dir.

Anketten çıkan sonuçlara göre basın çalışanları ne yasal ne de sosyal haklarını kullanamamaktadır. Aynı zamanda Anayasal bir hak olan sendikaya üye olma hakkından, işten çıkarılmak endişesiyle feragat etmektedirler.

Basın çalışanlarının kıdemlerine ilişkin veriler normal sınırlardadır. Ancak kanımca bu durum basın çalışanlarının işyeri memnuniyetinden ya da sadakatinden değil işten ayrılmaları durumunda daha iyi şartlarda iş bulmalarının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Şu bir gerçektir ki geçim kaygısı nedeniyle hem gazetecilik mesleğinde hem de diğer mesleklerde işi bırakmak en son çare olarak görülmektedir.

Sosyal güvenlik açısından baktığımızda bordroda ücretler farklı gösterilmektedir. Basın çalışanları, bu durumdan ötürü SSK, işsizlik sigortası, ihbar ve kıdem tazminatı bakımından zarara uğramaktadır. Çünkü, emekli maaşı, işsizlik sigortası kapsamında alacağı para, ihbar ve kıdem tazminatı hesaplanırken bordroda yazan miktar dikkate alınmaktadır. Anket sonuçlarına göre basın çalışanlarının 1/3'üne yakın kesimi aldığı ücretle bordroda yazan ücretin aynı olmadığını belirtmiştir.

Basın sektöründe ücret skalası da gelir dağılımının adil olmadığının bir kanıtıdır. Basının holdingleşmesi, çeşitli sektörlerle el atması, siyasetin, medyanın ve

ticaretin iç içe geçmesinin sonucunda medya sahipleri de iktidara yakın duran gazeteciler ekibi kurmuştur ve bu gazeteciler yüksek ücretler karşılığında iktidarın borazanlığını yapmaya başlamışlardır. Diğer taraftan işin mutfağında olan muhabirler ise çok düşük ücretlerle geçimlerini sürdürmeye çalışmaktadır. İkili ücret yapısına neden olan medya grupları, halkın doğruyu öğrenmeleri yönünde de bir engeldir.

İşsizlik ülkemizde büyük bir problem olmakla birlikte gazeteciliğin ve sektörün kendine has yapısı da gazeteci işsizliğini körüklemektedir. Türkiye’de 2006 Temmuz itibarıyla işsizlik oranı %8.8, işgücüne katılma oranı ise %49.3 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranı bir çok ülkeye göre düşük kalmaktadır. Bu genel tablo içinde gazeteciliğe baktığımızda da farklı bir durum çıkmıyor karşımıza.

Stajyer olarak işe başlayanlar, düşük ücretlerle, sigortasız, uzun çalışma saatleri ve zor çalışma koşulları ile karşı karşıya gelmektedir. Bir grubun gazetesinden çıkartılan gazeteci diğer gruplarda işe alınmamakta, iş bulması imkansız hale gelmektedir. Holding sahipleri basın çalışanlarının sayısının fazla olması sebebiyle onları “ucuz emek” olarak görmekte ve iki kişi istihdam etmesi gereken durumda 1 kişi istihdam ederek sömürü düzenini sürdürmektedir. Taşeronlaşma ve havuz sistemi de çalışanları hakkını gasp etmenin bir başka adıdır.

Basın çalışanları, anket sonuçlarına göre işsizliğin birinci nedeni olarak tekelleşmeyi, ikinci nedeni olarak yeni mezun fazlalığını (eğitim), üçüncü nedeni olarak mesleğin prestijini, 4. nedeni olarak da yeni teknolojileri sıralamışlardır.

1980 yılından sonra aileden gazeteci olan kişilerin yerini işadamları almıştır. Günümüzde bu büyük gruplar basın sektörünün dışında bir çok alanda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu grupların başında Doğan Grubu, Doğuş Grubu, Ciner Grubu ve Çukurova Grubu gelmektedir. Ticaretle uğraşmaları nedeniyle siyasilerle çeşitli bağlar kurmuşlar ve milletin iradesinin üstünde bir irade sergilemeye başlamışlardır. Basın sektörüne, diğer faaliyetlerinden elde ettikleri karları arttırmak için girmişlerdir. Gruplar devlet ihalelerinden ve teşviklerden yararlanarak giderek büyümüşdür. Aileden gazetecilerin döneminde gazetecilik, halka doğruyu aktarmak amaç iken günümüzde kar etmenin ve gücün bir başka adı olmuştur.

Bir yayın organı kurabilmek için büyük miktarlarda sermaye gereklidir. Yani pazara giriş egemen grupların tekelindedir. Medya kuruluşlarının sayısının artmış olması da çok sesliliğin olduğu anlamını taşımamaktadır. Çapraz medya sahipliğinin örneğini sunan 4 medya grubu pazarın yarısından fazlasını ele geçirmiştir.

Gruplar ne 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'u ne de 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunu tanımaktadır. Hatta gruplar çıkarları söz konusu olduğunda kendi aralarında da tekeller oluşturarak diğer girişimcilerin pazara girmesini imkansız hale sokmaktadırlar.

Ülkemizde istihdam imkanları ve ülkenin ihtiyaç duyduğu meslekler göz ardı edilerek plansızca üniversiteler açılmıştır. Maalesef iletişim fakültelerinden mezun olan öğrencilerin sayısı ile basındaki eleman ihtiyacı paralel gitmemektedir. Siyasi baskılarla kontenjanların yüksek tutulması, eğitimin kalitesini aşağıya çekmektedir. Bunların yanı sıra gazetelerde tutarlı bir personel politikası yoktur. Anket sonuçlarına göre basın çalışanları, %42.4'lük bir oranla işe tanıdık yoluyla yerleştirildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca basın sektöründe gazeteci olarak çalışmak için bir kriter de yoktur. Üniversitelerin çeşitli bölümlerini bitirenler gazeteci olabilmektedir. Kanımca iletişim fakültelerini bitirenlere öncelik verilmelidir ve belli bir yüzdelik dilimin iletişim fakültesi mezunu olması yönünde kota konulmalıdır. Kısaca gazetecilik herkesin mesleği olmamalı, hak edenlerin ya da bu konuda yetenek ve bilgisiyle kendini ispat edenlerin mesleği olmalıdır. Bu konunun uygulamada geçerlilik kazanması için de basın çalışanları örgütlenmeye önem vermelidir. Çünkü güçlü bir sendika aynı zamanda güçlü bir baskı grubudur.

Gazetecilik mesleğinin insanlara tanınma olanağı vermesi, düşünceleri halka iletme imkanı sunması, dinamik çalışma ortamı gibi nedenlerden dolayı gençler gazeteciliğe ilgi duymaktadır. Ancak bir çok genç gazeteci işsiz kalma korkusu ile düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır. Gazetecilik mesleği bu ilgiyi görürken toplum ise “gazeteci” ve “iş adamı” statülerinin aynı kişide olmasından rahatsızlık duymaktadır. Dolayısıyla gazetecilik, güven ve inandırıcılığını yitirmeye başlamıştır.

İleri teknolojilerin önemli ölçüde sermaye yatırımı gerektirmesi sektörün belli grupların eline geçmesine neden olmuştur. Yeni teknolojiler hiç şüphesiz ki yapılan işte kalitenin yükselmesini ve iş akışının hızlı şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Türk basınında teknoloji değişimini iki dönemde inceleyebiliriz: İlki tipodan ofset baskıya geçiş dönemidir ve bu geçiş en çok teknik kadroyu etkilemiş, çalışanlar uyum sorunu yaşamışlardır. İkinci değişim dönemi de 1980’li yıllardaki bilgisayarlaşmadır. Bu dönemde de gazete içinde eğitimler yeterli derecede yapılmadığı için bir önceki dönemdeki gibi uyum sorunlarıyla karşılaşmıştır.

Gazete sahipleri, gazete basıldıktan sonra atıl kalan makinelerden yararlanmak için promosyona başvurmuşlardır. Gazetelerde pazarlama ve satış bölümleri önem sıralamasında yazı işlerinin önüne geçmiştir. Bu durum gazeteciliğin saygınlığına gölge düşürmüştür.

Teknoloji her dönemde olduğu gibi basında da dengeleri değiştirmiştir. Ancak günümüzde yeni teknolojiler bir çok gazetede kullanılmaktadır ve gazeteciler artık bu durumu kanıksamışlardır. Hatta işsiz kalan gazetecilerden bir kısmı kendi haber sitelerini kurmuşlardır. Dolayısıyla yeni teknolojiler önemli ölçüde işsizliğe neden olmamaktadır.

Anket sonuçlarına göre basın çalışanlarının büyük bir çoğunluğu yasal ve sosyal haklarını bilmemektedir. Türkiye Gazeteciler Sendikası, basın çalışanlarını bilinçlendirme yönünde çeşitli eğitim çalışmaları yapmakta ancak bir türlü basın çalışanlarının ilgi ve desteğine mazhar olamamaktadırlar. Hak verilmez alınır fakat öncelikle basın çalışanlarının da hakkının ne olduğunu öğrenmesi gereklidir.

EK 1: ANKET FORMU

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır.
Katkı ve ilginize teşekkür ederim.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği Doktora Programı Öğrencisi
Tuba Karahisar

1) Yaşınız?

- a) 25 ve altı b) 26-35 c) 36-50 d) 50 ve üstü

2) Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b) Erkek

3) Öğrenim düzeyiniz?

- a) İlköğretim b) Lise c) Üniversite d) Lisans üstü

4) Çalıştığınız basın işletmesindeki göreviniz?

- a) Muhabir b) Yazar c) Yönetici d) Editör

5) Kaç yıldan beri basın sektöründe çalışıyorsunuz?

- a) 1 yıldan az b) 1-3 c) 3-7 d) 7-10 e) 10 yıldan fazla

6) Çalıştığınız basın işletmesinde işe başlama şekliniz?

- a) Tanıdık aracılığıyla
b) Kendim başvurdum (Mülakatla)
c) Teklif aldım
d) Diğer (Lütfen açıklayınız)

7) Gazetecilik mesleğinde işsiz kaldığınız dönemler oldu mu? Eğer cevabınız evetse ne kadar süre ile işsiz kaldığınızı boşluk bırakılan yere yazınız.

a) Evet b) Hayır

8) Türkiye’de ulusal yazılı basında gelir dağılımı adil mi?

a) Evet b) Hayır

9) Aldığınız ücreti yeterli buluyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

10) Aldığınız ücretle bordroda gösterilen ücret aynı mı?

a) Evet b) Hayır

11) Çalıştığınız basın işletmesinde 212 sayılı yasa uygulanıyor mu?

a) Evet b) Hayır

12) Şimdiye kadar çalışmış olduğunuz basın işletmelerinde 212 sayılı yasa uygulanıyor muydu?

a) Evet b) Hayır

13) Bir baskı grubu olarak sendikanın yararına inanıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

14) Sendikalı mısınız?

a) Evet b) Hayır

15) Türkiye Gazeteciler Sendikası sizce işlevini yerine getiriyor mu?

a) Evet b) Hayır

16) Basın sektöründe çalıştığınız dönemler boyunca aşağıdaki maddelerde adı geçen yardımların hangisi/hangilerini aldınız? (Birden fazla işaretlenebilir.)

- a) Yiyecek
- b) Doğum
- c) Evlenme
- d) Kıdem Primi
- e) Hiçbiri

17) Basın sektöründe istihdam problemi var mı?

- a) Evet
- b) Hayır (19. soruya geçin)

18) Basın sektöründe istihdam sorununun nedenleri aşağıdaki şıklarda verilmiştir. Önem derecesine göre sıralayınız.

- Tekelleşme (...)
- Yeni Teknolojiler (...)
- Mesleğin Prestiji (...)
- Eğitim (Yeni Mezun Fazlalığı) (...)

19) Gazeteciler yasal ve sosyal haklarını biliyorlar mı?

- a) Evet
- b) Hayır

20) Konu ile ilgili olarak eklemek istedikleriniz varsa bu bölüme yazabilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 2: GÖRÜŞMELER

TGS Avukatı Güven Ergin ile Yapılan Görüşme

212 Sayılı Yasa Uygulanıyor mu?

Asıl Basında Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Yasa, 5953 sayılı yasadır. 1960 ihtilalinden sonra gazetecilere ihtilal gerçekleştiren komutanlar onlara bir taviz vermek için 5953 Sayılı Yasada çok büyük bir değişiklik yaptılar. Gazetecilere büyük haklar sağladılar. Esasında yasa, 5953 Sayılı Yasadır. Doğru konuşmak gerekirse 212 Sayılı Yasayla değişik 5953 Sayılı Yasa.

Eskiden gazete işverenleri gazetecileri 5953 Sayılı Yasaya göre çalıştırıyorlardı. Büyük çoğunluğu %90-95'i. Fakat şu anda tam tersine döndü. %15-20'si 5953 Sayılı Yasaya göre diğerlerine de senin kaç senelik hizmetin var işte 8 sene. Senin 8 senelik hizmetini ben hesapladım 5953 Sayılı Yasaya göre tazminatını ödeyeyim. İş bırakıyorsun. Ama yaptığı iş nedir? Muhabirliktir. Muhabir nedir? Gazetecidir.

Aydın Doğan Milliyet Gazetesini aldı. Daha sonra Hürriyet Gazetesi'ni de aldı. Hatta Hürriyet'teki çalışanlara sendikadan istifa edin dedi. Bu neden yasal olarak engellenmedi?

Aydın Doğan Hürriyeti de alınca "Benim iki gazetem oldu, biri sendikalı biri sendikasız olmaz" dedi. İstifa ettirdi.

Arz- talep meselesi. Siz işveren olsanız bilseniz ki Ahmet'i çıkaracağınız zaman yerine alacağınız Mehmet onun seviyesinde olmayacak ve yine de onun seviyesinde bir ücret isteyecek. O zaman ne diyeceksiniz? Benim tecrübeli elemanım varken neden onu çıkartıp tecrübesiz bir elemanı alayım. Ama ben Ahmet'i çıkaracağım zaman kapıda asgari ücretle çalışacak bir sürü insan var. Hatta kadrosuz sigortasız çalışmaya da razı. Şimdi gazetelere gidin bakın 3-5 senedir çalışıyordur ne sigortası vardır ne bir şeyi. Bordro üzerinden ücret almaz. İşveren yarın gelme diyor. Tazminat? Ondan sonra gidiyor çalıştığını ispat ediyor. Vakit geçiyor. Türkiye'de hak hukuk diye

bir şey yoktur. Hak kuvvettir, kuvvetli olan daima haklıdır. Türkiye hukuk devleti denilen şey doğru değildir, o kitapta yazar. Bugün zengin kişinin istisnalar dışında hapse düştüğünü gördünüz mü? Adam kaçakçılık yapar bir şey olmaz, simit çalar yakalanır. Neden? Öbürüne gücü yetmiyor.

Yurt dışında hukuk açısından durum nasıl?

Yurt dışında böyle değil tabi. Bizi AB'ye almayacaklar. Adam ben nasılsam sen de benim gibi olacaksın diyor. Devlet de fazla mücadele edemiyor. Çünkü fazla mücadele ettiği zaman devriliyor. İşvereni desteklemediği zaman o hükümetin ayakta durması mümkün değil. İtalya'da mafya var diyorlar. Asıl mafya Türkiye'de var.

Gazeteciler haklarının farkında mı?

Benim konuştuğum kişiler bordro almamışlar ki brüt ücretini bilmiyor. Ben net 600-800 lira alıyorum diyor geçiyor. Şimdi adam beni işe alsın- bana para versin diyor gerisini sormuyor. Çok soru sorana da sen bana yaramazsın yarın gelme diyor.

Sendikalıların oranı nedir?

Bizim sendikalı olduğumuz iki yer vardır. Anadolu Ajansı, ANKA ve Cumhuriyet Gazetesi. Diğer gazetelerde sendika yok. Bazısı da yurt dışına gidebilmek için gelip bize üye oluyor. Kimisi de eskiden beri sendikalıdır. İşveren de 3 kişi 5 kişi olsun diyor, ses çıkarmıyor. Nasıl olsa çoğunluğu sağlayamaz diyor.

Sendika işlevini yerine getiriyor mu?

İşten atılacakları zaman sendikaya geliyorlar. Ama ne zaman? İşe girdiğin zaman sendikaya gireceksin. Şimdi Star Gazetesinde Cem Uzan gitti. Geldiler hemen sendikalı olalım diye. Bir kısmı üyelik fişleri doldurdular burada. Sonra işler durdurulunca herkes vazgeçti. İnalarak sendikalı olmuyorlar. Menfaat için. Biz sendikalı – sendikasız fark gözetmiyoruz. Burada benim telefonum günde 20 defa çalar. Bunun 1'i ya da 2'si benim üyemin telefonudur. 18'i 19'u üye olmayan kişinin telefonudur. Her türlü bilgiyi verimiz.

Gazetecilerin sorunlarının çözümünde en etkili yol örgütlenme midir?

Gazeteci kendi mesleğine bir defa sahip çıkacak. Vatandaş kendi yasal haklarının elde edilmesini istemiyorsa sendika ona zorla veremez ki. Önce kendi talepte bulunacak.

Sendikanın kısa ve uzun vadede projeleri var mı?

Biz örgütlemek için her türlü çabayı gösteriyoruz. Her zaman bildiri de gönderiyoruz. Yasal haklarınız şunlardır, şunları kaybediyorsunuz diyoruz. Yaptığımız masrafın 1/10' unu dahi karşılamıyoruz yaptığımız üyeye. Sendikalı olduğum zaman işveren beni işten atar korkusu var. İşveren eğer sendikanın orada yaşamasını istemiyorsa her türlü tedbiri alıyor.

İş güvencesi Yasası işlemiyor mu?

Binlerce İş Güvencesi Yasasına dayanılarak dava açıldı. Hepsi kazanıldı. Fakat hiçbir işveren işten attığı elemanı işe almıyor. Şu kadarlık süre içerisinde işe almalısın diyor. Almazsan diyor orada belirlenmiş tazminatı ödersin diyor. Sen de icraya veriyorsun. Bir aylık süre geçti beni işe almadı diye. Onu da ya ödüyor ya ödemiyor. Şu A Gazetesini çıkarıyor adam burada 300 tane kişi çalışıyor gözükmüyor. Kendi matbaası vardır. Şu matbaa başka bir şirketindir. 10-15 şirketi var adamın. Davayı kazanıyorsun. Ama adam burası senin davayı kazandığın şirketin değil ki diyor. Ben Akşam grubunun bir şirketi var oraya gittim. İcraya verdik ödemedi tabii. Gittik, başka bir yer gösterdiler. Cama düz beyaz kağıda şirketin unvanını yazmış ve yapıştırmış. İçeride 3-4 bilgisayar, gazeteden bir arkadaş ve avukat bir hanım var. Sordum burada mı çalışıyorsunuz diye. Siz geleceksiniz diye oturtular beni buraya dedi. Ama bunu devlet bilmiyor mu? Biliyor ama devlet bunlara göz yumuyor, bütün mesele de buradan çıkıyor.

Emekli olmuş gazetecilerin tekrar işe alınmasına nasıl bakıyorsunuz?

Çalışabilirler ama işveren SSK'ya destek primi ödemek zorunda. Çıkardığın zaman da ihbar, kıdem tazminatını da alabilir. Ama öyle yapmıyor, telif ücretle çalıştırıyor. Telif ücretle çalıştırsa da sözleşme yapmak zorunda. Ona göre vergisini

veriyordur. Yok tersi ise kaçak işçi çalıştırıyor demektir. Ancak kimse gidip dava açmıyor herkes aldığı paraya bakıyor.

Gazetecilik mesleğinde işsizlik problemi var mı?

Gazeteciler arasında işsizlik bu sıralar çok fazla. Gazeteler çoğalmıyor, azalıyor bir de kadro azaltmasına gidiyorlar. Bu yüzden de zaten işveren istediği gibi hareket edebiliyor. Kadrolu gazeteleri mecburiyetten gösteriyorlar. Basın İlan Kurumundan ilan alabilmesi için tirajı ve sayfa sayısına göre çalıştırması gerekli gazeteci sayısı var. Bu Basın Yasası'nda vardır.

Bizim yaptığımız Toplu İş Sözleşmelerinde İş Güvencesiyle ilgili maddeler de vardır. Ücreti isterse 10 milyar olsun. Yarın gelme dedikten sonra ne anlamı var. Önce iş güvencesi sağlayacaksınız, ondan sonra ücret artışı sağlayacaksınız.

Bizim iş kolumuz değişiktir. Hem 5953 Sayılı Yasaya göre çalışanlar hem de 4857 Sayılı Yasaya göre çalışanlar bizim iş kolumuzdadır. Asıl işe yardımcı işlerde çalışanlar da asıl işin tabi olduğu iş koluna tabidir. Gazetecilerde asıl iş nedir? Gazete çıkartmaktır. Gazeteci bunu çıkartıyor ama bunun bir makinede basılması lazım. Kim basacak. Bunu basanlar da bizim iş kolumuza dahil oluyor. Personel, Halkla İlişkiler servislerinde çalışanlar da 4857 Sayılı Yasaya tabidir. Ama onlar da gelip bize üye olabiliyorlar. Matbaayı başka bir şirket kurmuşsa o zaman orada çalışan bize üye olamıyor. Neden? Çünkü orada asıl iş baskıdır, gazeteciler yok. Ama bu Milliyet örneğin tüm kadrosu bu şirketteyse onlar da bizim iş kolumuza dahil oluyorlar. Şoför dahi bizim iş kolumuza dahil olabiliyor Milliyet A.Ş'den ücret alıyorsa.

TGC Başkanı Orhan Erinç ile Yapılan Görüşme

Sendika 1970'lerde etkindi. Basında sendikasızlaştırma nasıl başladı?

TGS'nin kuruluşu 10 Temmuz 1952. Yani Basın İş Yasasının çıkışı ve yasayla sendika kurmaya izin verildi. Ama tabi o dönemde ne Toplu İş Sözleşmesi imzalama hakkı, ne grev hakkı olmadığı için sendika bir ölçüde adı sendika ama dernek statüsünde. Ama o dönemde sendikanın işverenle görüşmeleri oldu. 1963 yılında Sendikalar Yasası değişti. Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası çıktı. Bu dönemde de TGS Toplu İş Sözleşmesi imzalama, grev yapma hakkını kazandı ve Toplu Sözleşme görüşmelerine başlandı. Bu 1963'ten 1984'lere kadar sürdü. Tabi o dönemde de sendika üyeliğine tepki gösteren işverenler vardı. Mesela Günaydın Gazetesi bu konuda en kesin yaklaşım sahibiydi. Onun dışındaki gazetelerde Toplu Sözleşmeler imzalandı ve 1984'e kadar geldi. 1984'te ilk uygulama Milliyet Gazetesinde başladı. Daha sonra Hürriyet aynı yönetime başvurdu. O sürecin sonunda işverenler sendikayı etkisizleştirme hareketine başladılar. TGS'nin muhatabı Türkiye Gazete Sahipleri Sendikasıydı. O sendikayı işlevsizleştirdi işverenler çünkü Hürriyet, Milliyet, Dünya, Tercüman, Cumhuriyet gibi o dönemin var olan gazeteleri adına Toplu Sözleşmeyi Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası imzalıyordu. Onu işlevsizleştirerek Gazete Sahipleri Birliği diye bir örgütlenmeye gittiler. Tabi burada sendikasızlaştırmaya direnmeyen gazetecileri suçlamak doğru bir şey değil. Çünkü Basın İş Yasası dediğimiz 5953 Sayılı Yasa, İş Yasasından geride hükümlere düşmüştü. 1961'de çıkarıldı. O dönemde meslek kıdeminin 5 yıl olması halinde kıdem tazminatı gündeme geliyordu. Ama sonra İş Yasasında yapılan çeşitli değişikliklerle bu süre 1 yıla indirildi. Ancak Basın İş Yasasında bir değişiklik olmadı. Bu zaten kötüye kullanılmaya açık da bir şeydi. Bir gazeteciyi 4 yıl 11 ay çalıştırıp çıkarttığınızda herhangi bir kıdem tazminatı ödeme zorunluluğunuz yok. Oysa TGS'nin imzaladığı Toplu Sözleşmelerde 1 yıla indirilmişti meslek kıdemi. İstifa halinde de kıdem tazminatı ödeme koşulu vardı. Bunlardan kurtulmak için işverenler böyle bir yöntemi uyguladılar.

Bugün Türk yazılı basınında sendikalı gazetecilerin oranı nedir?

Tek tek sendika üyesi olan meslektaşlarımız hemen hemen her gazetede var. Bu %51'i aşmadığı için sendikanın yetki alma durumu söz konusu değil. Şu anda bir Anadolu Ajansı var, bir ANKA var bir de Cumhuriyet Gazetesi var. Onun dışında gazeteler açısından çoğunluk sağlanmış bir iş yeri yok.

TGS işlevini yerine getirebiliyor mu?

Sendikanın burada iki işlevi var: Bunlardan birisi gazetecilerin çalışma koşullarını iyileştirmek, ekonomik çıkarlarını korumak. Örgütlenme açısından baktığımızda ekonomik çıkarlarını koruma çok sınırlı olarak yerine getiriliyor ama gazetecilerin yasal olarak önündeki ifade özgürlüğü önündeki engeller konusunda gerekli çalışmaları yapıyor.

Gazeteciler sendikaya neden sahip çıkmıyor?

En büyük sebep tabii işsizlik korkusu. Baktığımız zaman basın piyasasına gruplar hakim. Eskiden bir gazeteden çıkıp bir gazeteye girmek daha kolaydı. Şimdi o iki gazete de aynı grubun gazetesi durumundaysa artık bir transfer olayı da söz konusu değil. Bence en önemli eksikliklerden birisi gazetelerde, dergilerde, ajanslarda çalışan gazetecilerin 27 sayılı gazetecilik iş kolunda radyo ve televizyonlarda çalışan gazetecilerin ise 17 sayılı iş kolunda kabul edilmiş olması. Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından belirlemeye göre büro, eğitim, güzel sanatlar galiba 17 sayılı iş kolu, yani devlet radyo ve televizyonların ana işinin gazetecilik olmadığı görüşünde. O nedenle de sendikalaşmak isteyen gazetecilerin başka bir iş kolunda ayrı bir sendikada örgütlenmelerini öngörüyor. Ama o iş kolunda da herhalde 60.000 dolayında çalışan var. Toplu Sözleşme imzalamak için en az 6000 yani %10 u bulması lazım. O nedenle radyo ve televizyon gazetecilerinin örgütlenmeleri isteseler bile yok. Yani yine işsizlik sorunu, çeşitli baskıların kalktığını düşünsek bile örgütlenme hakları var da sayısal açıdan böyle bir durumları yok.

Gazeteciler kendi haklarını biliyorlar mı?

Tabi bilenler var. Ama bilmediklerini yaşayarak biliyoruz. Mesela gazeteciler Toplu Sözleşmeyle, sendikanın çabalarıyla kazanılmış olan hakları; istifa halinde tazminat, yıllık izin süreleri, ikramiye, fazla mesai gibi hakların yasadan kaynaklandığı inancındaydılar. O nedenle sendikasızlaştırma konusundaki önerileri de bu nedenle zaten nasıl olsa yasa var diye yaklaştılar. Oysa bunlar Toplu İş Sözleşmesinin getirdiği haklardı. Toplu İş Sözleşmesi kalmayınca onlar da ancak işsiz kaldıklarında, çıkarıldıklarında neye imza attıklarını öğrenmek durumunda kaldılar ama artık zaman çok geçmişti.

Sendikanın yaptırımını nedir?

Yaptırımdan ne anladığınıza bağlı belki de. Örgütlenme konusunda çaba gösteriyorlar.

Basında istihdam sorununun nedenleri nelerdir? (Tekelleşme, az sayıda gazeteciye çok iş yükleme, yeni teknolojiler, yeni mezun fazlası, mesleğin cazibesi, ekipleşme.)

Tekelleşme diye kesin bir şey söylemek zor. Çünkü oligopol bir piyasa söz konusu. İstihdam sorunu baştan biraz yanlış gibi geliyor bana. Şu anda Türkiye’de iletişim fakültelerinin sayısı 27. Buradan 100 öğrenci mezun olsa her yıl 2700 gazeteci adayı ortaya çıkıyor. Ama devletin resmi verilerine göre zaten 9000 dolayında gazete, dergi ve ajanslarda çalışan sayısı. Her yıl resmen çalışanların 1/3’ü kadar da gazeteci adayı çıkıyor. Bu tabii bir birikim. Belki ücretlerin artmaması, istihdam sorunlarının nedenlerinden biri de bu olabilir. İstihdam açısından baktığımız zaman Türkiye’de gazetecilerin çalışma statüleri 3 grupta toplanabilir: Biri 5953 Sayılı Yasaya göre çalıştırılanlar, ikincisi Genel İş Yasasına göre çalıştırılanlar, üçüncüsü de serbest meslek erbabı statüsünde telif ücretle çalışanlar. Yani Gelir Vergisi Yasasının 18. maddesindeki kolaylıklardan yararlanılarak çalıştırılanlar. Bunun sonuçları da tehlikeli. Mesela telifle çalışanların kıdem tazminatları hakları yok. 4857’ye göre çalışanların kıdem tazminatı hakları var ama tavanda var. 5953’e göre çalışanların hakları yasayla belirlenmiş. Bir anlaşmazlık çıkarsa yargıya gidip sorunu çözmek mümkün. Telifle çalışanların hiçbir

sosyal güvencesi yok. 4857'ye göre çalışanların sosyal güvenlikleri var ama gazetecilere tanınan haklardan yararlanamıyorlar. Şu anda 5953 Sayılı Yasaya göre çalışan gazeteciler çalışmaları halinde yaştan 5 yıl kazanıyorlar. 55 yaşında emekli olacaksa bir gazeteci 50 yaşında emekli olabiliyor. Bir ara TGC asgari ve zorunlu kadro diye bir öneride bulundu. Gazetelerin net satışlarına göre belirli bir kadroyu çalıştırması zorunluluğunu istedi. Bu zorunluluk önce Meclis'e sunuldu. Komisyonlardan geçmediği için Meclis'teki öneriyle gündeme alındı. Tabi gündemin en son sıralarındaydı.

Basın dünyasında bir taşeronlaşma olayı var. İşveren ekibi kuran kişiyi muhatap alıyor, ondan fatura alıyor, parayı ona ödüyor o da yanında çalıştırdıklarına dağıtıyor. Orada tabii ekibi oluşturan gidince onlar da ayrılmak zorunda kalıyor.

Yeni teknolojiler sizce işsizliğin bir nedeni olarak sayılabilir mi?

Sayılabilir. Özellikle mesela Cumhuriyet Gazetesi dışında düzeltme servisi diye bir servis yok. Neden? Çünkü artık bilgisayara program yüklediğiniz zaman yazdığınız sözcüğün doğru veya yanlış olduğunu altını kırmızıyla çizerek gösteriyor. Ama Türkçe'de büyük ses uyumu diye bir kural var. Mesela Ersoy yazıyorsunuz –e var hem de –o var diye altını çiziyor. Bu nedir diye bakmak durumundasınız. Başka kelimeleri de Almanca –o'ları –ü'leri onu da çiziyor. O nedenle düzeltme yanlışları konusunda bir güvence değil. O program gelince gazetelerden düzeltme servisi kalktı. Bazı gazetelerde sayfa sekreterleri hem başlık atıyorlar hem sayfayı yapıyorlar. Demek ki sayfa yapım servisleri kalktı. Eskiden teknolojiye göre matris alınıyordu yani yazılar kurşunla diziliyordu, matris alınıyordu, o matrisler gönderiliyordu. Şimdi bilgisayar doğrudan filme geçiyor yani çıkış almanıza da gerek yok. O nedenle teknoloji basın çalışanlarını işsiz bıraktı. Aynı zamanda bu sendika açısından da üye kaybı.

Türk yazılı basınına yabancı sermaye girişi konusundaki görüşleriniz nelerdir?

Bu konuyu Basın Yasasının yapılması sırasında çok tartıştık. Devlet adına konuşanlar hep karşımıza Avrupa Birliği kurallarını getirdiler ve Avrupa Birliğinin serbest Pazar ekonomisinden yana olduğunu isteyenini istediğini yapma hakkı olduğu görüşünü savunduğunu, Türkiye'nin de Avrupa Birliği üyeliği açısından ayak uydurması gerektiğini söylediler. Avrupa Birliği'ne girilirse zaten ortak üretim söz

konusu olacak hatta Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye olmamasına rağmen Almanlarla ve İtalyanlarla kurmuş olduğu şirketleri zaten var. Dergiler çıkarılıyor Türkiye'de. Yani yabancı sermayenin gelmesine karşı çıkmak biraz yanlış ve zor. Ama Avrupa Birliği istedi diye açmanın da şu tehlikesi var: Pek çok ülke var ki rejimleri bizimle çelişiyor, yapıları bizimle çelişiyor, serbest bırakıldığı takdirde onların da Türkiye'de gelip gazete çıkarma hakları doğacaktır. Biz iki konuda öneride bulunduk. Onu zor da olsa kabul ettirdik. Bunlardan birisi yabancı sermayenin karşılıklılık ilkesine uygun olarak yani bir Alman gelecekse Türk gazeteciler de Almanya'da gazete çıkarabilmeli. İkincisi de yüz kızartıcı suçlardan mahkum olanların gazete sahibi olmaması kuralını koydurabildik. Ama bunun dışında bir sınırlama yasal olarak yok. Bildiğiniz gibi yürürlükteki Radyo ve Televizyonlarla ilgili özel yasada %25'lik bir sınırlama var. Uzan grubunun televizyonlarını satmak için değiştirmek istediler. Bu girişim AKP grubunda, Bakanlar Kurulunda da tartışmalara ve ayrışmaya da yol açtı. Sonra vazgeçildi. Tabi yabancı sermaye Türkiye'ye gelecek. Bugün kimi gazeteler için kimi sıfatlar kullanılıyor. Şunun sesi, bunun sesi gibi. Onların sahipleri Türk, yönetenler de Türk. Bu değerlendirme yapıldıktan sonra yabancıların gelip gelmemesinin pek önemi de yok gibi geliyor bana. Önemli olan patronun kural dışı isteklerine hayır diyebilecek yöneticileri bulmak, yetiştirmek veya var olanlara sahip çıkmak. Küreselleşme, çok uluslu şirketlerin baskıları açısından baktığımız zaman, buna hayır demek biraz mantık dışı kalıyor. Burada demin de belirttiğim gibi en önemli husus gazete yöneticilerinin meslek etiğine sahip çıkıp, veya patronlara bazı konularda hayır diyebilme cesaretini gösterip gösterememe.

Gazetecilerin sorunlarının çözümünde en etkili yol hangisidir? (Yasal yol, örgütlenme, sorunların farkına varılması) Gazetecilerin ve sendikanın üstüne düşen nedir?

Sendikanın etkinleşmesi için özellikle Basın İş Yasasının değişikliğe ihtiyacı var. Bu değişiklik ne olabilir? 5953 Sayılı Yasanın uygulanması zorunlu ama yaptırımı yok. Niye yok dersiniz muhtemeldir ki yasa çıktığı ve değiştiği dönemlerde gazetelerin de sahipleri aslında gazeteciydi. Büyük bölümü başyazardı. O nedenle gazete sahiplerinin yasaya uymama eğilimini taşıyacakları muhtemelen ki düşünülmemiştir. O

nedenle yaptırımı yok yaptırımı olmayınca da yasa uygulanamıyor. O nedenle caydırıcı yaptırımlara ihtiyaç var. Ama caydırıcı yaptırımlara ihtiyaç olması da yeterli değil yürütmenin yani Valilerin, Bölge Çalışma Müdürlüklerinin konuya ciddi eğilmeleri lazım. Basın İş Yasasının 9. maddesi gazetecilerle yazılı sözleşme yapılmasını bu sözleşmenin birinin Valiliklere, Bölge Çalışma Müdürlüklerine verilmesini, birinin gazetecinin kıdeminin tespitinde dayanak olmak üzere Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesine, birinin sendikaya gönderilmesinin varsa o ilde sendika yoksa Gazeteciler Cemiyetlerine gönderilmesini hükme bağlayan bir madde var Basın İş Yasasında. Sarı Basın Kartı müracaatı yapan gazeteciler, sarı basın kartı taşıyan gazeteciler il müdürlüğü olmayan yerlerde ki herhalde 5-6 ilde var. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü adına beyannameleri alıyorlar, soruşturmalarını yapıyorlar ve Genel Müdürlüğe gönderiyorlar. Yani o ilde kaç gazeteci varsa kaçının bekleme sürecinde olduğu kaçının basın kartı taşıdığı zaten biliniyor. Onun dışındaki gazetecileri gazeteci statüsünde çalıştırılmadığı da böylece ortaya çıkıyor. Ama bunu kim yapacak o tarafı karanlıkta kalıyor.

Gazeteciler Meclisi, Çağdaş Gazeteciler Derneği gibi girişimleri nasıl karşılıyorsunuz?

Türkiye’de siyasal akımlara göre örgütlenmek isteyen gazeteciler var. O nedenle böyle bir durumla karşı karşıyayız. İllerdeki gazeteci dernekleri var. Ben onları zorunlu olarak görüyorum. Çünkü Türkiye çok geniş bir coğrafyaya sahip. Pek çok yerde ekonomik durgunluk var. Her ilin gazetecilerinin ve gazetelerinin sorunları birbirinden değişik. O nedenle bir merkezden onların sorunlarına sahip çıkmak veya çözülmesine katkıda bulunmak zor. Ancak onlara destek vermek olanağı söz konusu. O nedenle biz bu tür örgütlenmelere bir şey demiyoruz. Şu an bizim 3147 üyemiz var. Bu eğer profesyonel gazetecilik yapıyorsa, 5953 Sayılı Yasaya göre çalışıyorsa Türkiye’nin neresinde olursa olsun bizim üyemiz olabiliyor. Bir de tabi biz Türkiye’de var olan bütün fikir yelpazesi kapsamındaki gazetecileri bir arada toplayabiliyoruz. O nedenle biz daha çok siyaset yapmamaya ama olaylara meslek ilkeleri açısından bakmaya gayret gösteriyoruz.

Acaba gazetecilerin çalışma şartları yurt dışında nasıl?

Orada Toplu Sözleşmeler var. Oradaki sistem daha değişik. Mesela TGS bütün basın çalışanlarını kapsayacak yapıda. Ama yurt dışında yazarların, muhabirlerin ayrı ayrı sendikaları var. Türkiye’deki demokratikleşme süreci de sakıncalı ve sıkıntılı bir sonuç yaratıyor. Türkiye 1938’de çıkan bir yasayla Basın Birliği Yasasıyla oda biçiminde çalışma ilkesini getirmiş ve odaya üye olamayanın gazetecilik yapamayacağı kuralı uygulanmış 1946’ya kadar. 1946’da o yasa kaldırılınca TGC de kurulmuş. Ama o dönemde Türkiye’de sendikalar yok. Daha doğrusu basın sendikaları yok. Sendika 1952’de kurulmuş. 2 yapıları bir örgütlenme var bu da kaçınılmaz bir sonuç. Ama Avrupa’da böyle bir şey yok. “Union” – birlik diye bir kurum var, o hem çalışanı alıyor hem çalışmayanı alıyor. Bizde kadrolu çalışmayan bir gazetecinin sendika üyesi olma hakkı yok. Orada serbest gazeteciler de sendika üyesi olabiliyor. Bizde serbest gazetecilik henüz yasal bir niteliğe kavuşmadı. Serbest gazetecinin basın kartı alma hakkı da yok. Kendimize özgü bir demokrasi, örgütlenme kurallarımız var. Umarız ki bunları aşarız.

TGS Başkanı Ercan İpekçi ile Yapılan Görüşme

Sendika 1970'lerde etkindi. Basında sendikasızlaştırma nasıl başladı?

Basında sendikasızlaştırma 1980 sonrasında başladı. 1990'lı yıllarda Milliyet gazetesindeki arkadaşlarımız Aydın Doğan'ın atılımıyla sendikadan istifa ettirildi. O da ilginçtir Toplu İş Sözleşmesi imzalandıktan sonra arkadaşlar baskıyla sendikadan ayrıldılar. Yani iyi bir Toplu İş Sözleşmesinin ardından çalışanlara ileri hakların sağlandığı bir Toplu İş Sözleşmesinin ardından sendikadan istifa etmeleri çok mantıklı değil. Yani sendikaların görevi iyi Toplu İş Sözleşmeleri yapmaktır. Kimse sendikaya iyi Toplu İş Sözleşmesi yaptınız deyip, tepki gösterip ayrılmaz. Ama o patronun ve patronla birlikte hareket eden üst düzey yöneticilerin talimatları doğrultusunda yapılmıştır o da ayrı. Arkasından da Hürriyet Gazetesinde yine aynı olay oldu. Aydın Doğan Hürriyet Gazetesini Simavilerden satın aldıktan sonra o dönem yeni Toplu İş Sözleşmesi yapılacak. Sendikadan istifa etsinler ben geliyorum demiş. Ertuğrul Özkök de bunu orada kendine vazife alıp bu çalışanları sendikadan istifa ettiriyor.

Bu durum yasal değil, değil mi?

Yasal değil tabii. Çok ilginçtir sonra ilerleyen yıllarda Meclis'te bir komisyon oluşturuldu medya sorunlarını araştırmayla ilgili. Meslek örgütleri temsilcileri davet edildiler, orada açıklamalarda bulundular. Bir tek sendika çağırılmadı oraya. Biz sendikaya daha sonra geleceğiz dediler gelmediler de. Orada milletvekillerinin karşısında onların sorularını yanıtlarken Aydın Doğan çok açıkça bu konuyu da işliyor. Sendikayla birlikte yürüyemeyeceğimizi anladık, sendikayla yollarımızı ayırdık diye. Burada işlenmiş bir anayasal suç var. Anayasal suçu milletvekillerinin önünde ikrar ediyor. Bunu kendisi bir kitapçık haline de getirdi, gazetesinin eki olarak dağıttı. Böyle şeyler de bu memlekette oluyor tabii.

Bugün Türk yazılı basınında sendikalı gazetecilerin oranı nedir?

%5'in altında. Bizim 3800 üyemiz var. Sektörde de Çalışma Bakanlığı'nın açıkladığı rakamlara göre 12.000 çalışan sayısı var. %30-40 civarında örgütlülüğümüz görülüyor. Ama bunların hepsi aktif üyeler değil. Sektör, %30-35 oranında sendikal

örgütlülüğe sahiptir. Ama sendikal haklardan yararlanan kaç kişi var? O zaman %5'in altında. Bir Anadolu Ajansındaki üyelerimiz adına Toplu İş sözleşmesi yapabiliyoruz. 500 kişi var orada. Cumhuriyet Gazetesinde Toplu İş Sözleşmesi yapamadık. Ama Toplu İş Sözleşmesi imzalamaktan kaçınıyor Cumhuriyet işvereni. Yasal süreç işledi ve biz şu anda Cumhuriyet Gazetesinde sözde grevdeyiz. Hukuki anlamda grevdeyiz. İlan edilmiş bir grevimiz var orada. Ama greve katılan yok. Toplu Sözleşme de imzalanmıyor. Böyle bir süreç gidiyor. Bir de küçük bir işyerimiz ANKA var. 20-25 civarında çalışanımız var. Burası mali sıkıntıları olmasına rağmen bir Toplu Sözleşme imzalıyor. Toplu Sözleşmenin gereklerini olabildiğince yerine getiriyor. Şimdi yeni dönemde 2006'dan itibaren yeni dönem Toplu İş Sözleşmesini imzalamak için inşallah masaya oturacağız. Oranın da ne olacağı belli değil. Diğer iş yerlerinde üyelerimiz var. Yani o 3800 sayısı oradan kaynaklanıyor. Hürriyet gazetesinde, Milliyet, Radikal'de, Birgün Gazetesinde, Aydınlık'ta var Evrensel'de var, televizyonlarda var. Bunların bir kısmı sendikalı işyerlerinde çalışırken ayrılanlar, büyük bir kısmı da kendi çalıştıkları işyerlerindeyken bize gönüllü olarak üye olanlar. Ama orada çoğunluğu elde edemediğimiz için Toplu Sözleşme de yapamıyoruz.

Gazeteciler Meclisi, Çağdaş Gazeteciler Derneği gibi girişimleri nasıl karşılıyorsunuz?

Hepsi birer deneme olarak çıktı ortaya ve hepsi de dağıldı. Gazeteciler Meclisi girişimi zamanında genel sekreterdim, toplantılarına da katıldım aktif olarak. Onlar farklı bir tarz benimsediler. O zaman önderliğini yapanlarla konuşursanız daha detaylı bilgi alabilirsiniz. O hareketlilikten sendikalaşmaya dönük bir akım olur mu diye düşündük, çok olmadı. Yine biraz işçilik bilinci olan biraz sendika bilinci olan kişiler geldi hem Gazeteciler Meclisinden hem de diğer gruplardan. Tüm Çağdaş Gazeteciler Derneği üyeleri bize üye olmaya yönelmiyor. Gazeteciler bir meslek örgütünde bir araya gelme ihtiyacını hissediyorlar ama o meslek örgütlerine sendikanın işlevini kimi zaman yüklemeye çalışıyorlar. Sendikanın yapabileceği faaliyetleri kendi derneklerinden bekliyorlar orada da çok başarılı olamıyorlar zaten mümkün de değil. Belli riskleri göze alıp sendika üyesi olanların haricindekilerde katılacak ki genel bir örgütlenme olabilsin. O da hem yasaların getirdiği zorluklar 1980'de çıkartılmış olan o kanunların getirdiği küçük küçük şeyler var. Yani insanları örgütlülükten soğutan

hükümler var. Onun haricinde tabi ekonomik şartlar etkiliyor sendikaya bir yönelme olmaması konusunda.

TGS işlevini yerine getirebiliyor mu?

Bir sendikanın birinci görevi Toplu Sözleşme yapmak. Toplu Sözleşmemizi belli iş yerlerinde kısmen yapıyoruz. Tam olarak bütün üyelerimizi Toplu Sözleşme kapsamına alabilmiş değiliz. Ama onların da yararlanması için 1995 yılında bir teşmil müracaatımız olmuştu. Bu yıl yine aynı şekilde bir müracaatımız oldu. 37 iş yerinde daha Toplu Sözleşme hükümlerinin en azından bir kısmının çünkü o Yüksek Hakem Kurulundan geçtiği için belli bir tırpanlama yiyor, belli haklar azaltılarak geçiriliyor. Onun için bir müracaatımız var. Bakanlar Kurulunda sonucunu bekliyoruz. Teşmil çıkarsa en azından Toplu Sözleşme yapamadığımız üye olmayan gazetecilerin haklarını bir parça daha yukarıya çekebilecek bir uygulama olacak. Onun haricinde gazetecileri ilgilendiren kanunların çıkartılması sırasında her türlü girişimi yapıyoruz. Diğer meslek örgütleriyle birlikte orada etkiliyiz. Ceza Kanununda benzer şeyleri yaptık. Ondan önce Basın Kanununun çıkartılması sırasında yine etkili olduk. Tabi bunlarda istediklerimiz tam elde edemiyoruz. Kısmen de olsa belli iyileşmeler sağlanıyor. Düzeltemediklerimizi de eleştiri hakkımızı saklı tutarak dile getiriyoruz, düzeltilmesi için çaba sarf ediyoruz.

Gazeteciler sendikaya neden sahip çıkmıyor?

Gazetecilikte bireysellik ön planda. Çok fazla birlikte hareket etme alışkanlığı yok. Bir de bizde öteden beridir bir mücadele geleneği yok zaten. Tanzimata kadar giderseniz her şey şimdi olduğu gibi Avrupa Birliği şunu şunu yap diyecek de biz onun yapılması gerektiğini düşüneceğiz. Bu topraklarda yaşamının bir sonucu mu acaba havasından suyundan mı kaynaklanıyor nedir genel olarak toplumda olmayan mücadele geleneği gazetecilerde hiç yok. İsteklerini toplu olarak dile getirme, toplu olarak hareket edip elde etme, haklarını iyileştirme gibi bir çaba yok. Tabi bunların hepsinin arkasında etkili olan da belki insanları yıldırان ekonomik sebepler. İşsiz kalmak, çok sayıda para almadan çalışmaya hazır kişi var. Yani sadece Basın-Yayın'dan mezun olanlar da değil onların haricinde bu piyasaya girmek isteyenler de var. Çok geniş bir ucuz iş gücü arzı var. Diğer iş kolları açısından da belki aynı şey geçerli. O da tabii insanları ben daha

öne geçeyim düşüncesine sevk ediyor. Onun haricinde bir de ideoloji. Bazen gazeteciler kendilerini iş yeriyle çok fazla özdeşleştiriyorlar. Gerekirse ücretsiz çalışırım gibi bir yaklaşım da var. Bu büyük yaygın basında çok geçerli, yaygın olmayabilir. Orada daha çok geçimini sağlama, para kazanma kaygısı öne çıkabilir ama bir de küçük yayın organları var. Daha böyle fikir ağırlıklı grupların bir araya geldiği yayın organları var. Oralarda öyle bir hareket tarzı var. İdeali için yapıyor dolayısıyla aklına bir örgütlülük gelmiyor.

Sendikanın yaptırımı nedir?

Yaptırım?

Toplu İş Sözleşmesini üyelerinin her yerde fazla olmaması sebebiyle yapamıyor.

Evet.

Basında istihdam sorununun nedenleri nelerdir? (Tekelleşme, az sayıda gazeteciye çok iş yükleme, yeni teknolojiler, yeni mezun fazlası, mesleğin cazibesi, ekipleşme.)

Şu anda basında bir istihdam sorunu olduğunu düşünmüyorum. 2000-2001 krizinden sonra çok fazla işsiz gazeteci kalmadı. Sektöre yeni girenler iş bulmakta belki zorluk çekiyor olabilirler. Daha düşük çalışma şartlarıyla iş kabul ediyor olabilirler ama çok yaygın olarak bir işsizlik sorununun şu anda olduğunu düşünmüyorum. 2000-2001 krizinden sonra büyük medya aslında istihdam fazlasından kurtuldu. O krizi bahane ederek istihdam fazlasından kurtuldu. Devasa medya tower-lara doldurdukları insanları şimdi daha küçük mekanlarda daha fazla iş yükleyerek çalıştırma yolunu seçtiler. Bundan sonra gelecekte ne olabilir? Dünyadaki eğilim bir gazeteciye bir çok gazetecinin farklı görevlerini yüklemek. Fotoğraf çektiirmek, görüntüyü de çektiirmek gibi bir eğilim var. Ama bunu genelleştiremezler. Bu türden çok yönlü muhabirlerin çoğunluğa ulaşması mümkün değil. Yine de bir grubun bu şekilde istihdam edilmesi eğilimi var. Yurt dışında bunun örnekleri var.

Yeni teknolojiler sizce işsizliğin bir nedeni olarak sayılabilir mi?

Tabii. Bir muhabirin başkasının görevini de yapması gibi bir kolaylığı getiriyor. Ama şu anda bizde çok acil sorunun o olduğunu düşünmüyorum. Gazetecilerin şu anda acil sorunları bir örgütlenme sorunları, bir de ücret ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi sorunu.

Gazeteciler kendi haklarını biliyorlar mı?

Çok bildiklerini zannetmiyorum. Ezberden bir 212 lafını telaffuz ederler ama 212'nin bile ne getirip aleyhinde hangi hükümler içerdiğini çok fazla bilmezler. Anca başları sıkıştığı zaman yargı kararlarını didik didik ederler. Bu 212'nin neresinde acaba bizi koruyacak bir hüküm vardır diye harekete geçerler. Dava açma geleneği de yeni yeni başladı. Eskiden dava açmaktan da kaçınırdı gazeteciler. Bu iş yerinden ayrıldım aman bununla davalık olmayım öteki patronun da kulağına gider. Bir dönemde bir kartelleşme olgusu vardı. Bilgin ve Doğan arasında bir kartel söz konusuydu. Ama şu anda o kırılmış durumda. Yine Aydın Doğan'ın büyük bir ağırlığı var sektörde ama onun haricinde de çok sayıda patron var. Bu eski kartel zihniyetini belli bir anlaşma olmasa bile yine muhafaza ediyorlar. Çünkü geçmişteki o kolaylık işte “benim gazetemden ayrılanı sen alma” kesin bir anlaşmaydı kendi aralarında. Şimdi çok fazla değil. Yine de patronların kafasının arkasında güzel bir uygulama olarak duruyordur mutlaka, kendi aralarında açık bir anlaşma olmasa bile.

Türk yazılı basınına yabancı sermaye girişi konusundaki görüşleriniz nelerdir?

Yabancı sermaye olayı Avrupa Birliği'nin isteklerinden bir tanesi. Yoğun olarak Doğu Avrupa ülkelerinde Batı Avrupa merkezli medya sahipleri iş yerleri alıyorlar. Buradan benim kaygım şu: Neden bu ilgi? Batı Avrupa'daki medya sahiplerinin Doğu Avrupa ülkelerine neden bu kadar ilgisi var? Neden bize de Avrupa Birliği çerçevesinde bu kanunlarınızı düzenleyin medyada yabancı sermaye girişine olanak tanıyın diye bir baskı geliyor. Acaba şu olabilir mi? Batı Avrupa sermayesi kendi pazarını pahalı buluyor. Ama dışarıda da üye olmak talebiyle ucuz işçiliğin bulunduğu bir Pazar daha var. İşçilik hakları, gazetecilerin hakları Batı Avrupa ülkelerinde Avrupa Birliğine üye ülkelerde yüksek ama düşürmeye çalışıyorlar.

Fransa’da 35 saatlik bir çalışma süresini 40 saate çekmeye çalışıyorlar, bir direnç var grevler oluyor. Sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeleri aleyhe çevirmeye çalışıyorlar. Acaba bizi bu sürece katarken Doğu Avrupa, Güneydoğu Avrupa ülkelerini çıtayı bu yeni ülkelerde amaç yükseltmek mi yoksa bunu tehdit göstererek kendi pazarlarındaki işgücünün haklarını düşürmek ve daha düşük bir seviyede eşitlemek. Yani bu ilgi neden? Ben böyle bir kaygı taşıyorum.

Tabi medya önemli bir organ özellikle 1980 sonrasında özel bir ilgi göstermesi propaganda açısından çok önemli. Çünkü kapitalizm ideolojisini bu yayın organları vasıtasıyla bütün dünyaya tek alternatifmiş gibi sunma yeteneğine sahip. Sovyet Bloğunu böyle dağıttılar. Şimdi Soros diye bir vakıf var. Dünyanın her yerinde eli var. Yani bu nasıl bir istihbarat ağıdır? Medyanın Doğu Avrupa ülkelerinde, Türkiye’de medyayı ele geçirme arzusunun arkasında birazcık bu tür propagandaya yönelik, ucuz işçiliği kendi ülkesindeki yüksek işçiliğe tehdit bir sopa gibi kullanmak gibi bir şey görüyorum. Mikro düzeyde baktığınız zaman kişiyi dışarıda bekleyen işsizle tehdit edip “elindeki hakları iyi bil yoksa senin yerine 3 tane daha adam alırım” tehdidi aynı. O konuda çok bilgim yok ama Doğu Avrupa’daki matbaalarda gazetelerini basıp belki Batı Avrupa ülkelerinde aynı sabah satabilme yetenekleri vardır diye düşünüyorum.

Gazetecilerin sorunlarının çözümünde en etkili yol hangisidir? (Yasal yol, örgütlenme, sorunların farkına varılması) Gazetecilerin ve sendikanın üstüne düşen nedir? Sendika olarak kısa ve uzun vadede projeleriniz nelerdir?

Kısa vadede varlığımızı sürdürmeye uğraşıyoruz. Biz de tehdit altındayız. Açıktan bir tehdit değil ama yok edilme gibi bir tehdit altındayız. En güvendiğimiz iş yerlerinden Cumhuriyet Gazetesinde bile Toplu İş Sözleşmesi imzalayamıyoruz. Tek bir iş yerine mahkum bir sendikanın çok fazla bir hareket alanı kalmıyor. Bu sendikayı acaba daha nasıl yaygınlaştırabiliriz? Daha fazla katılımı nasıl sağlayabiliriz. Bu sendikayı işveren zihniyetine yakın kişilerin eline geçmeden nasıl toparlayabiliriz? Nasıl sarı sendika olmasını önleyebiliriz? Kaygılarımız hep bunlar. Kısa vadede bunlar. Uzun vadede doğrusu çok uzun vadeyi şu an göremiyorum. Sadece gazetecilerle ilgili yapılan düzenlemelerde acaba Avrupa Birliği üyeliği sürecinde yapılan düzenlemelerde gazetecilerin lehine, sendikalaşma lehine, sendikal örgütlülük lehine nasıl gelişme

sağlayabilirizin alt çalışması içerisindeyiz. Bu çerçevede uluslar arası diyaloglarımız var. O da üst örgütümüz aracılığıyla (Uluslar arası Gazeteciler Federasyonu, Avrupa Gazeteciler Federasyonu) onların da ne kadar etkili olduğu kuşku. Çünkü oradan gelebilecek bir mektup, talep, uyarı hükümetler tarafından dikkate alınmıyor. Ne olabilir? Batı Avrupa ülkelerinde bizimle müzakereye oturacak ülkelerde de duyarlı insanlar var. Anca o duyarlı insanları harekete geçirerek kendi ülkelerindeki hükümetlere müzakere masasına oturacak kişilerin üzerinde bir baskı unsuru oluşturabilirsek o bilgilendirmeyi sağlayabilirsek onun bir yansıması belki bize olabilir. Kısa ve yakın orta vadede çalışmalarımız bu.

TGS Eski Genel Başkanı Ziya Sonay ile Yapılan Görüşme

Sendika 1970'lerde etkindi. Basında sendikasızlaştırma nasıl başladı?

1970'li yıllarda çok başarılıydı sendikamız ve o yıllarda Türkiye çapında biz 30'un üzerinde iş yerinde Toplu sözleşme yapıyorduk. Ama 12 Eylül'le birlikte Türkiye'de sendikal hareket darbe yediği gibi basındakiler de yedi. Biz 30 iş yerinde Adana, Eskişehir, Bursa, İzmir, İstanbul'da Toplu Sözleşme yapıyorduk. Her yerde örgütlüyüydük. Şubelerimiz vardı. Bayağı güçlü bir sendikaydık. 1980 darbesiyle birlikte çıkan yasayla beraber iş kolları değişti. Daha evvel 1970'li yıllardaki yasal mevzuata göre basında çalışanlar da bizim sendikamıza üye oluyordu. Yani her hangi bir matbaa, gazete, ajans. Ama 1982 yılında çıkan 2821 Sayılı Sendikalar Yasası sadece gazetecilerin bu sendikaya üye olmasına izin verince bizim üye sayımız 1/3'e düştü o zaman. Yoksa 5000-6000 kişilik sendikaydık. Para basılan Merkez Bankası Banknot Matbaası bile bizim üyemizdi. Hatta 12 Eylül'ün olduğu gün Merkez Bankası Matbaasında grev yapıyorduk. Grevdeydi matbaa. Ama sonraları gazetenin kadrosunda olanlar buraya üye olabildiler. Bunu da fırsat bilen işverenler taşeronlaştırmayla orada yapılan işlerin bir bölümünü kendi kadrosundan çıkartıyor. Orada çalışan bir akrabası şirket kuruyor. Önce paketleme servislerinde çalışanlarda başlatıldı. Arkasından ulaştırmayı, yemekhaneyi, gele gele karanlık odaya kadar geldi bu iş. Sadece yazı işlerinin bir bölümünde çalışanlar gazetenin esas kadrosunda oldu. Hepsini taşeronla verdiler. O zaman bizim iş kolumuzda değil, üyeliği düşüyor. Diyelim ki dizgi baskıyı taşeronla verdiler. Dizgi baskı bizim sendikamızda üye olamıyor yasaya göre.

Arkasından tabii teknolojiye de büyük darbe yedik. Dizgi ofset eski sistemde daha güçlüydük, eleman yetişmedi çünkü, nitelikli işlerdi onlar. Şimdi ne oldu? Liseyi bitiren bir arkadaşımız bir daktilo kursuna gitti mi dizgici oluyor. Yetenekliyse pikaj montaj da yapıyordu. Teknoloji de sebep diyebiliriz ama asıl taşeronlaşma. Bir örnek vereyim: Milliyet Gazetesi'nin Milliyet Gazetecilik ve Matbaacılık Anonim Şirketinin kadrosunda bugün 25 kişi ya var ya yok. Ne yaptı? Başka isimler adı altında parçaladı, böldü. Sendika tabi zarar gördü. Sendika ne kadar üyesi çoksa o kadar güçlü olur. Adam evinde yazıyor artık. Baskı, dizgi de öyle. 2 kişiyle bir üniteyi çeviriyor artık.

Bugün Türk yazılı basınında sendikalı gazetecilerin oranı nedir?

Bilemiyorum. Her sene Ocak ayının 17'sinde ve temmuz aylarında Çalışma Bakanlığı istatistikleri yayınlar. Benim en son baktığımda TGS üyesi 3400'dü. İşkolları Tüzüğünde.

TGS işlevini yerine getirebiliyor mu?

Cevap vermek istemedi.

Gazeteciler sendikaya neden sahip çıkmıyor?

Bana göre iş kolunun özelliğinden sahip çıkmıyorlar. İşsiz kalma korkusu da var. Benim zamanımda Bilgin ile Aydın karar almıştı. Birinin çıkardığını öbür grup işe almıyordu. Ambargo koymuştu.

Gazeteciler kendi haklarını biliyorlar mı?

Bunu gayet açık ve net söylüyorum, farkında değiller. Aslında buraya üye olmak onların işi. Ben yıllarca davet ettim ama gelen giden az oldu. Ben patrona da kabahat bulmuyorum. Çalışanda kabahat. Orada kenetlenseler birlik içinde olsalar patron ne diyecek. Hepsini birden kovacak hali yok. Bizim sektörümüz, iş kolumuz çok özel bir iş kolu. Çok şef, müdür var. Bunlar da bir yerde işverene yakın insanlar. Kapsam dışı personel diye bir tabir vardır. Patronun muhasebesinde idaresinde çalışan insanlar sendikaya üye de olmazlar kapsam dışı kalırlar. Ama benim zamanımda 70'li 80'li yıllarda bunu yapsak zaten üyenin yarısı giderdi. Ben eskiden söylemezdim ama şimdi bıraktım bu işi tamamen üyelerimizdedir hata. Buraya geleceksin, gideceksin, yöneticiyi yüreklendireceksin, bilgi vereceksin. Bir sendikacı adımı atarken düşünecek, ben eylem yapmaya grev yapmaya çıkarsam kim gelecek, kim katılacak? Orada çoğunluğu sağlayamazsan yandın. Milliyet Gazetesi şu arkamızdaydı eskiden. Siyah çelenk koyacaktım. Oraya siyah çelengi götürecek arkadaşlar bulamadık biz. Aydın Doğan da pencereden bakıyordu. Niye gelmiyor? Patron görür de bir şey yapar diye. Tercüman Gazetesine gittim grev ilanı asmaya, ben asıyorum sendika yöneticisi olarak işveren yukarıdan bakıyor, inemediler kapıya. Bunu gören patron korkar mı bizden. Bunlar grev ilanı dahi asamayacak insanlar yarın greve çıkmaz diye.

Sendikanın yaptırımı nedir?

Şu anda yaptırımı yok.

Basında istihdam sorununun nedenleri nelerdir? (Tekelleşme, az sayıda gazeteciye çok iş yükleme, yeni teknolojiler, yeni mezun fazlası, mesleğin cazibesi, ekipleşme.)

Havuz sistemi ne yaptı? Haber Ajansını kurdu bütün haberleri oraya topladı. Milliyet, Radikal, Posta, dergileri, televizyon, radyoda hepsinde aynı haberi kullanıyor. Ama eskiden böyle değildi ki. Herkesin muhabiri ayrıydı. Bulvar Gazetesi vardı Tercüman'ın. Bir işe giderken iki araba birden kalkıyor. Biri Tercüman'ın biri Bulvar'ın. Bunlar tabii iyi idare edilememekten. Bizim sözleşmelerimizde ek işler diye bir maddemiz vardı. Eğer yaptığı haber başka bir gazetede çıkarsa oradan da para alırdı. Biz 9 maaşa kadar ikramiye alırdık. Ben o zamanlar bir konut kredisi bile koymuştum. Hepsi ev sahibi oldu. Maslak'ta Gazeteciler Sitesi var. 1985'te ikramiye sayısı 4'müş. Neden 4 ama? Yüksek Hakem Kurulu ikramiyeleri 4'e indirdi. 12 Eylül'den sonra Yüksek Hakem Kurulu kuruldu. Onlar Toplu Sözleşmeleri yeniden yürürlüğe koyuyorlardı. Biz diyalogumuzu iyi sürdürdük ve basında çalışanlar diğer iş kollarında çalışanlardan 2 katı zam aldılar. Parayı almayı bilirler de nereden geldiğini bilmezler.

Yeni teknolojiler sizce işsizliğin bir nedeni olarak sayılabilir mi?

Hem işsizliğin hem de sendikanın üye kaybının nedeni.

Türk yazılı basınına yabancı sermaye girişi konusundaki görüşleriniz nelerdir?

Ekonomik olarak doğal olsa bile ben kişisel olarak uygun bulmam. Basın gibi önemli bir yere yabancıların girmesini tasvip etmem.

Gazetecilerin sorunlarının çözümünde en etkili yol hangisidir? (Yasal yol, örgütlenme, sorunların farkına varılması) Gazetecilerin ve sendikanın üstüne düşen nedir? Sendika olarak kısa ve uzun vadede projeleriniz nelerdir?

Önce bir sendikaya üye olacaklar, önce örgütlenecekler. Sendika yönetimlerinde görev alacaklar. Burada sendikanın kapısı açık olmasına rağmen Gazeteciler Meclisi diye bir girişimde bulundular. Ne demek oluyor? Ben tasvip de etmedim. Gitmedim de. Çağdaş Gazeteciler Derneği, dernek adı üstünde. Sendika, derneğin görevi değil ki. Gazeteciler Meclisi hepten uydurma bir şeydi. Sendikadan korkanlar oraya gittiler. Rahmetli oldu gitti.

TGS İstanbul Eski Şube Başkanı Şükran Soner ile Yapılan Görüşme

Sendika 1970'lerde etkindi. Basında sendikasızlaştırma nasıl başladı?

Medya önce tekelleşti. İlk büyük tekel de Doğan Holding grubuydu. Son yaptığımız o dönemki Toplu Sözleşmeyi Aydın Doğan çalışanlar için fazla gelişmiş haklar olarak gördü ve sendikayı tasfiye etme kararını verdi. Koca koca gazeteciler noter istifa parasını işverenden alıp gidip istifa ettiler. Toplu bir ayrılma oldu. Ondan önce İzmir Yeni Asır'da sendikalıydık. Dinç Bilgin sözleşmeyi imzalamak zorunda kaldı. 1 gün sonra çalışanlarını notere yollatıp istifa ettirdi. Toplu işten atma tehdidine direnebilen bir kültür yok gazetecilikte. Sanıyorum ki bir fabrika gibi olmadığı için baskı da daha kolay yapılabilir. Türkiye'de sendikal hakların budanmasında uygulamanın olduğu iş kollarının başında geliyor. İşten atılma korkusu insanlara yetiyor. Bir anımı söyleyeyim. O zaman ben Zonguldak'taydım. Direniş haberlerini doğru dürüst kullanmıyorlardı. Milliyette çalışan ağabeylerimizi aradım. Ayıp olmuyor mu? Dedim. Bana dediler ki sendikadaki yönetici arkadaşlarımın adını verdiler onlara çok kızdı bizimkiler işçi haberi koyma yasağı koydular diye. Yani Zonguldak Direnişinin haberleri TGS Sözleşmesine duyulan tepki nedeniyle desteklenmedi, konmadı. O boyutta bir kampanya vardı.

Bugün Türk yazılı basınında sendikalı gazetecilerin oranı nedir?

Anadolu Ajansı dışında Toplu İş Sözleşmesi yapılan iş yeri yok. Bir de Cumhuriyet'te var sendika üyesi. Ama Cumhuriyet'te de Toplu Sözleşme yok.

TGS işlevini yerine getirebiliyor mu?

Yok canım söz konusu değil. Böyle bir şey olabilir mi?

Gazeteciler sendikaya neden sahip çıkmıyor?

Genel olarak siyasal ve sosyal konjonktür bunu getiriyor. Sadece bizim iş kolu için değil ki artık sendikasızlaşma. Tüm Türkiye'de şu anda toplam sendikalı sayısı 750.000 civarında. İstatistiklerde bu görünmez. Çünkü resmi istatistiklerde yeni yasa yürürlüğe girdikten sonra yani 1985'den bu yana bütün noter üyelikleri ekleniyor

kayıtlara, ama emekliye ayrılanlar, istifa edenler, işten çıkarılanlar kayıtlara girmiyor. Orada mükerrer üyelik var. 400 bin zaten kamudadır. Özel sektörün tamamı 250 bin sendikalı işte. Türkiye’de 5 milyon sigortalı var. 5 milyonun üzerinde de kayıt dışı çalışan var. Kesin rakam söylemek mümkün değil. Bu tabloda gazeteciliğe bakın. Türkiye’deki tabloya uyuyor aslında.

Gazeteciler kendi haklarını biliyorlar mı?

Söz konusu değil. Terzinin söküğünü dikememesi gibi bir durum.

Sendikanın yaptırımı nedir?

Yok tabii ki.

Basında istihdam sorununun nedenleri nelerdir? (Tekelleşme, az sayıda gazeteciye çok iş yükleme, yeni teknolojiler, yeni mezun fazlası, mesleğin cazibesi, ekipleşme.)

Öncelikle sınırlı bir çalışma alanı. Çok fazla iletişim mezunu var. Başka mesleklerden de gazeteci olmak isteyen insan çok. Genel bir aydın işsizliği var. Arz-talep dengesi çok bozuk. 1980’den bu güne olan gelişime baktığımız zaman basın çalışanı sayısı artmıyor giderek azalıyor hatta. Bu kadar televizyon açılmasına rağmen. Çünkü gazeteciye gereksinim, kalite arayışı giderek geriye gidiyor. Televizyon, gazete sayısı çok artıyor ama gerçek gazeteci çalıştırma oranı düşüyor. Birkaç nedenle düşüyor: Birincisi kalite aranmıyor. Gazeteciye gereksinim azalıyor. Gereksinim azalınca hem kısa süreli çalıştırmalar hem holding tekel olunca bir havuz var havuz sisteminde bir elemanın getirdiği haber 10 tane yayın organında kullanılıyor. Her yayın organının “baştan yazan” elemanları var. O gazetenin kimliğine göre tekrar yazılıyor. Bütün televizyon kanallarına bakın aynı cümlelerle veriliyor. Hatta Anadolu Ajansının haberlerini çalıp tekrar yazmak da çok var. Gerçek gazeteci sayısına az gereksinim var.

Yeni teknolojiler sizce işsizliğin bir nedeni olarak sayılabilir mi?

Yeni teknolojiler doğrudan haberciyi etkilemez ama yeni teknolojilerle promosyon ve renkli pazarlamayla satış öne çıktığı için habercilik ve gazeteciliğin önemi azalıyor. Televizyon açısından da bu böyle. Eğlence programı ağırlıklı haber

programlar ise sınırlı. Haberlerde de magazin ağırlıklı, çünkü magazin haberi ucuz, diğeri pahalı. Haber kaynağına ulaşacak, bölgelerden haber alacak, telefon, eleman masrafı.

Türk yazılı basınına yabancı sermaye girişi konusundaki görüşleriniz nelerdir?

Yabancı sermayenin başka hesapları olmasa Türkiye'ye gelip buraya para yatıracağını düşünmüyorum. Neden dersiniz çünkü Türkiye'de okuryazar oranının düşüklüğünü bırakın gazete okuma oranı, tirajlar çok düşük. Başka çıkarlar adına geldikleri için ürkütücü buluyorum.

Gazetecilerin sorunlarının çözümünde en etkili yol hangisidir? (Yasal yol, örgütlenme, sorunların farkına varılması) Gazetecilerin ve sendikanın üstüne düşen nedir?

Kimi yasal sorunlar vardır ama toplumsal bilinçlenme, siyasal örgütlülük, okur bilincinin oluşması, izleyici bilincinin oluşması tamamen toplumsal yaşamla ilgili bir şey. Sadece Türkiye'ye özgü bir şey değil ama bu. Bu krizi daha düşük boyutlarla ama benzer biçimlerle Batı medyası da yaşıyor. Orada da ilişkilendirilmiş gazeteci diye bir olay var. Orada da giderek emek sömürüsü yaşanıyor, kalite düşüyor. Ama bizimki çok daha ağır. Onlarda sendikalaşma göreceli olarak bizden iyi. Türkiye'de cemiyet üyeliğine bile korkanlar çok. Bir örgütlülük aşamasıdır cemiyet.

Gazeteciler Meclisi, Çağdaş Gazeteciler Derneği gibi girişimleri nasıl karşılıyorsunuz?

Bir dayanışmadır, moral değerdir. Mesela Meclis dağıldı. Ben Meclis grubu en canlıyken onları yabancı konuklar (FIJ üyeleri) geldiğinde sendikanın salonunda toplantıya getiremedim. Çok az kişi gelebildi. Bırakın sendikaya üye olmayı cemiyete ait toplantı salonuna gelemeyi arkadaşlar.

Bizim Gazete'de şöyle bir yazı var: "Sektördeki iş gücü fazlasının eritilebilmesi için iletişim fakültelerinin ve bunların aldıkları öğrencilerin sayısı azaltılmalıdır. Bu okulları bitirenlerin de mutlaka belli bir süre medya sektöründe çalıştırılması zorunlu hale getirilmelidir." Bu düşünceye katılıyor musunuz?

Bunu sağlayamazsınız. Çünkü bu sefer de üniversiteye giremeyenler olayı var. Uzun yıllar eğitim alanında çok sayfa yaptım. Eğitim tartışmalarının içinde oldum. Şimdi lise mezunu işsiz mi? Üniversite mezunu işsiz mi? Üniversite mezunu işsiz toplumla uyum sağlama ve farklı alanlarda iş bulma refleksi daha yüksek olabilir. Bir toplumsal maliyeti vardır ama o hangi pencereden baktığınıza bağlı. Özel okulların en ucuz olduğu için iletişim fakülteleri açtıkları bir gerçek ya da siyasal baskı geldiği zaman kontenjanları arttırın diye üniversitelerde de hemen kolay öğrenci artışı sağlanabilen alan olması gerçeği ayrı ama ona bakarsanız tıp için de aynı sorun var şu anda.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akyiğit, Ercan. **Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005.
- Atılğan, Semra. **Basın İşletmeciliği**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.
- Atılğan, Semra. **Gazetecilerin Korunması**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- Atılğan, Semra. **Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları**, İstanbul, Bas-Haş Yayınları, 2001.
- Basın Konseyi Yıllık Raporu (1994), İstanbul, Ufuk Matbaacılık, 1995.
- Benli, Hasan. **Medya ve Sendikalar**, Ankara, Türk-İş Eğitim Yayınları, 1999.
- Berksoy, Taner. **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996.
- Besen, Haluk. **Türkiye’de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler**, İstanbul, İnkılap Kitabevi Yayınları, 1997.
- Bodur, Feyyaz. **Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1997.
- Bohere, G. **Gazetecilik Mesleği**, Nurhan Süral (çev), Ankara: ILO Yayınları, 1986.
- Bulut, Şükrü ve diğerleri. **Sendikal Hareketin Doğuşu, Gelişmesi ve Bugünü**, İstanbul, Sun Yayınları.
- Çubukçu, Mete. **Gazete Nedir Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987.
- Doğan, Binali. **Türkiye Basın Sektörünün Yapısal Değişkenleri Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, Marmara Üniversitesi SBE Yayın No: 21, 2000.
- Erdoğan, İrfan. **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 1997.
- Ersel, Birsan. **Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**, İstanbul, 1999.
- Ersinadım, Hamza. **Globalleşme Sürecinde Türkiye’de İşçi Sendikalarının Sosyal Faaliyetleri**, Ankara, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası Yayınları, 2001.

- Esin, Pars. **Türkiye’de İşveren Sendikacılığı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1974.
- Gaillard, Philippe. **Gazetecilik**, Mehmet Selami Şakiroğlu (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.
- Gezgin, Suat. **Medya ve Eğitimde Birikimlerim**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Yayın No:4321, 2002.
- Göktaş, Seracettin ve Şahin Çil. **Açıklamalı – İctihatlı Basın İş Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.
- Görgülü, Güventürk. **Basında Ekonomik Bağımlılık ve Tekelleşme**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- Gürsel, Seyfettin ve Veysel Ulusoy. **Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam**, 1. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1987.
- Han, Ercan ve Nurhan Erdem. **İstihdam, İşsizlik ve Ücret Sorunlarına Çözüm Arayışları**, Ankara, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları, 2004.
- Işıklı, Alpaslan. **İş Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, İmaj Yayınları, 2005.
- Işıklı, Alpaslan. **Sendikacılık ve Siyaset**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972.
- İçel, Kayıhan. **Genç Gazeteciler Eğitim Semineri**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986.
- İnuğur, Nuri. **Türk Basın Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.
- İstanbul Gazeteciler Sendikası, **10 Ocak ve Ötesi**, İstanbul, 1963.
- İşcan, Erol. **Sendikalar ve Sendikal Mücadele**, İstanbul, Seçki Yayınları, 1992.
- Kabacalı, Alpay. **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayi**, İstanbul, Cem Ofset, 1998.
- Koloğlu, Orhan. **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın**, 2.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
- Kurt, Kudret. **İş Kanunları**, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005.
- Lordoğlu, Kuvvet ve diğerleri. **Çalışma İktisadı**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.
- Mahiroğulları, Adnan. **1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı**, Ankara, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası Yayınları, 2000.
- Meral, Bayram. **Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) 80.Uluslar arası Çalışma Konferansı**, (11 Haziran 1993).

- Öke, M. Kemal. **Gazeteci: Türkiye’de Basın Çalışanları Üzerine Bir İnceleme**, 1. Baskı, Ankara, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1994.
- Öktem, Niyazi. **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996.
- Özek, Çetin. **Basın Kendini Sorguluyor**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1996.
- Özgen, Murat. **Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1998.
- Özgen, Murat. **Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları**, 2. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.
- Petrol-İş Araştırma Servisi, **1997 İşçi Hareketi ve 1998’e Bakış**, Ocak 1998.
- Söylemez, Alev. **Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği**, Ankara, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, 1998.
- Sülker, Kemal. **Türk Sendikacılık Tarihi 1**, 1. Baskı, İstanbul, Bilim Kitabevi Yayınları, 1987.
- Sümer, Haluk Hadi. **İş Hukuku**, 11. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2005.
- Süzek, Sarper ve diğerleri. **Basın İş Hukuku Genel Esasları ve Uygulama Sorunları**, 1. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2006.
- Şakar, Müjdat. **Basın İş Hukuku**, 1. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2002.
- T. Maden-İş Sendikası, **Sendikal İşçinin Ders Notları**, 1. Baskı, Konuk Yayınları, 1977.
- Taş, Kamil Erol. **Gazete Nedir Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü**, 1. Baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1987.
- Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**, 4.Baskı, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2000.
- Tokol, Aysen. **Türkiye’de Sendikal Hareket**, 1. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1994.
- Topuz, Hıfzı ve Korkmaz Alemdar. **Basında Tekelleşmeler**, İstanbul, İletişim Araştırmaları Derneği, 1989.
- Tuncay, A. Can. **Hukuki Yönden Basında İşçi-İşveren İlişkileri**, İstanbul, Evrim Yayınları, 1989.
- Türkiye Gazeteciler Sendikası, **Yönetim Kurulu Çalışma Raporu 1992-1995**, İstanbul, 1995.

Türkiye Gazeteciler Sendikası, **Yönetim Kurulu Çalışma Raporu 1995-1998**, İstanbul, 1998.

Türkiye Yol İş Sendikası, **Tekelleşme ve Sendikacılık**, Ankara, 1986.

Vural, Ali Murat ve İbrahim Gürcan. **Türk Basınında Teknoloji ve İnsan**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:781, 1994.

Yücedoğan, Güleda. **Türkiye’de ve Fransa’da Gazeteci Kimliği Sorunu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1998.

MAKALELER

..., “A’dan Z’ye Yeni İş Güvencesi Yasası”, **HR Dergi**, Aralık 2002.

..., “Basın İşkolunda İlk Teşmil Kararı”, **Babıali Magazin**, Sayı:79 (Ocak 1996).

..., “Medya Nereye Koşuyor?”, **Ekonomik Forum**, Sayı:10 (Ekim 1998).

..., “Medya Sektörü ve Holdingler”, **Ekonomik Forum**, Sayı:10 (Ekim 1998).

..., “SEKA İşçisinin Mücadele Öyküsü”, **Türk-İş/Eylem Günlüğü Eki**, Sayı: 366 (Mart-Nisan 2005).

Ayan, Burcu. “Sendikalarda Örgütlenme Stratejileri”, **Tekgıda-İş**, Sayı: 96 (Nisan 2006).

Başoğlu, Mustafa. “Bağımsız Sendika Demokrasinin Güvencesidir”, **Türk-İş**, Sayı: 330 (Eylül-Ekim 1998).

Çelik, Aziz. “Eksiksiz Sendikal Haklar”, **Tekgıda-İş**, Sayı:95 (Aralık 2005).

Dönmezer, Sulhi. “Bayramda Gazete Çıkarma Yasağı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No:41, Sayı:3-4, 1976.

Durusoy, Ömer Tanju. “1998’de Nasıl Bir Sendikal Strateji İzlenmelidir?”, **Çimse-İş**, Sayı:8 (Aralık 1997).

Ergin, Güven. “İlk Bakışta Yeni İş Yasası”, **TGS Bülten**, Sayı:1, 24 Haziran 2003.

Gediz, Burcu ve Hakan Yalçınkaya. “Türkiye’de İstihdam – İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Organizasyon Dergisi**, Cilt No: 6, Sayı:1, 2000.

İpek, Şeyma. “Yeni Boyutlarıyla İstihdam – İşsizlik Sorunu ve Türkiye Gerçeği”, **Türk-İş**, Sayı:328 (Nisan-Mayıs-Haziran 1998).

- Korkmaz, Fahrettin. “Basın İş Hukuku Açısından Bireysel İş İlişkisinin Sona Ermesi ve Kıdem Tazminatı”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:19, 2004.
- Kutal, Metin. “Kıdem Tazminatı ve İşsizlik Sigortası”, **TGS İstanbul Şubesi Çalışma Raporu 1978-1980**, 1980.
- Küpelı, Bülent. “İstihdam ve İşsizlik Sorunu”, **Türk-İş**, Sayı: 304 (Ağustos 1995).
- Lordoğlu, Kuvvet. “İşsizlik Baskısı Sendikal Hareketi Zorlayacak”, **Harb-İş**, Sayı: 145 (Nisan 1998).
- Oğuzman, M. Kemal. “Gazetecilerin Mesleki ve Sosyal Hakları ve Bunların Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:32, Sayı:2-4, 1967.
- Öke, Kemal. “Sendikalar Sorunlara Karşı Kayıtsızlığını Aşmalı”, **Harb-İş**, Sayı: 145 (Nisan 1998).
- Özek, Çetin. “Basın Hukukumuzda Göre Fikir İşçileri İle İşverenler Arasındaki Hukuki Münasebet”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:38, Sayı:1, 1962.
- Tanlasa, Burçin Tarhan. “Gazeteler ve Reklamlar Cebe Giriyor”, **Marketing Türkiye**, Sayı:109 (1 Ekim 2006).
- Zengingönül, Oğul. “21. Yüzyıla Doğru Sendikacılığın Sorunları”, **Mess Mercek**, Sayı: 12 (Ekim 1998).

TEZLER

- Akyüz Ümran. **Türkiye’de İşçi Sendikalarının Baskı Grubu Olarak Ekonomik Gelişmedeki İşlevi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1989).
- Altun Abdülrezak. **Türkiye’de Bir Meslek Olarak Gazetecilik ve Türk Gazetecisinin Kimliği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 1993).
- Bedir Selahattin. **Sendikaların Denetimi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 1989).
- Çekiç Orhan. **Türkiye’de Basın İşletmelerinin Gelişim Sürecinde Promosyon – Tekelleşme İlişkileri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996).

- Dilmen N. Emel. **Bilişim Çağının Gelişim Sürecinde E-Gazetecilik Olgusu ve İnternet Gazeteleri ve Haber Portalları Üzerine Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003).
- Kadioğlu Zeynep Kaban. **Küresel Medya Sermayesinin Hareketliliği ve Türk Medyasına Etkileri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2001).
- Karaca Nuray Gökçek. **Türkiye’de Basın Çalışanlarının İş İlişkileri ve Sorunları** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi SBE, 2000).
- Kesemen Tomris. **Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik Sorunları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1985).
- Kılınç Kazım. **Türk Basınında İstihdam ve Ücret Politikası** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1994).
- Kotaman Aslı. **Yazılı Basın İşletmelerinin Oligopolistik Yapısı** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003).
- Orman Hülya. **Gazetecilerin Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Korunmaları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi SBE, 2000).
- Özsever Atilla. **Türkiye’de Basın Çalışanlarının Sorunları ve Sendikanın Rolü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2003).
- Paşalı Nihal. **Basında Oligopolistik Yapı ve Tekelleşme** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1999).
- Sayılğan, Şevket. **Sermaye Piyasası ve Borsada Kamuoyunun Aydınlatılmasının Önemi ve Medyanın Rolü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1996).
- Şuğle Mehmet Ali. **İş Hukuku Açısından Gazeteci** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2000).
- Türkkantos Sema. **Basında İstihdam Problemleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003).
- Uğur Engin. **Gazete Basım Teknolojilerindeki Gelişmelerin Teknolojik ve İşlevsel Analizi ve Üretimde Kalite Kontrol** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 1998).
- Yıldız İlker. **(1946-1960) Yıllarında Sendikal Faaliyetler** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, 2004).

Yücedoğan Güleda. **Türk Basın Sendikacılığı İçin Bir Örnek Fransız Basın Sendikacılığı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2000).

GAZETELER

Duran, Ragıp. **Radikal İki**, 7 Mart 1998.

Kumcu, Ercan. “İstihdam Verileri Üzerine Gözlemler” **Hürriyet**, 29 Kasım 2005.

Maksud, Hasan. “Gazeteciler Örgütlenin” **Birgün**, (Hasan Maksud’un TGS Başkanı Ercan İpekçi ile Röportajı) 2 Ocak 2005.

Şafak, Can. “Sendikalarımız Piyasadan Siliniyor” **Birgün**, 22 Haziran 2006.

“Alman Medya Devi Axel Doğan TV’ye Ortak Oluyor”, **Vatan**, 17 Kasım 2006.

“Bağımsız Medya Özgür Türkiye’nin Temel Unsuru”, **Bizim Gazete**, 28 Ekim 2005.

“Sendikalaşmaya AB Düzeni Yolda”, **Hürriyet**, 7 Kasım 2005.

“Üç Milyon İşsiz Hesaba Katılmadı”, **Evrensel**, 22 Haziran 2006.

İNTERNET ADRESLERİ

Acar, Ertuğrul. “Gazetecinin İşsizi Olur mu?”, 2004,
www.dorduncukuvvetmedya.com/article.php?sid=3707 (5 Temmuz 2006).

Aktuğ, Semih Serkant. “Türk Hukukunda İş Güvencesi”,
www.turkhukusitesi.com/makale_103.htm , (13.09.2006).

Atılğan, Semra. “Modernleşme, Yabancılaşma ve Yerel Basının İşlevleri”,
www.byegm.gov.tr/seminerler/BurKonusma1.htm (10 Temmuz 2006).

Benli, Hasan Tahsin ve diğerleri. “Türkiye’de Sendikal Örgütlenmenin Bedeli: İşten Atılmak”, www.turkis.org.tr/icerik/isatrap.doc (5 Temmuz 2006).

Bostancı, Naci. “Kitle İletişim Araçlarının Kültür Üzerine Etkisi”,
www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi , (1 Haziran 2006).

Demirkent, Nezih. “Basında 50 Yıllık Birikimin sesi; Nezih Demirkent”, 08.06.2000,
www.dunyagazetesi.com.tr/news_display_prn.asp (23.10.2006).

Duran, Ragıp. “Gazeteci ve İşvereni” 2002, www.bianet.org/diger/biber11319.htm (4 Ağustos 2006).

- Girgin, Atilla. “Türkiye’deki Gazetecilerin %51’i Mesleki Koşullardan Memnun Değil”, www.atillagirgin.net/yayinlar/gazeteciler.htm , (10 Mayıs 2006).
- Kenar, Necdet. “İşsizlik Sigortası Uygulaması”, www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/kasim/arastirma.html , (30.10.2006).
- Kongar, Emre. “Medya Notu”, 26 Aralık 2002, www.kongar.org/medyanotu/247_Medya_Yeniden_Yapilanabilecek_mi_V.php (15 Nisan 2004).
- Lassica, J.D. “The Future of Online Journalism”, 3 Nisan 2002, www.ojr.org/ojr/future/1019174689.php, (27.10.2006).
- Özsever, Atilla. “Yeni İş Kanunu ve Gazeteciler”, www.tgc.org.tr/arsiv/atilla_ozsever/yazi1.htm , (12.07.2006).
- Saygın, Alkım. “Türkiye’de Siyasi Partiler ve Darbeler” <http://www.mevsimsiz.com/yazi.asp?id=4776> (20.06.2006).
- Sevimli, K.Ahmet. “Basın İş Kanunun’da Kıdem Tazminatı”, www.isguc.org/ahmet1.htm , (16.08.2006).
- Sönmez, Mustafa. “Medyada Yabancı Sermaye”, 22 Mart 2005, www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2075 (10.10.2006).
- Şeker, Mustafa. “Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim”, www.milef.com/newmedia/tr/onayay.asp?id=31, (15.10.2006).
- Tellan, Bülent. “Türkiye’de Medya Endüstrisi”, www.harbis.org.tr/media/nisan06dosya6.doc (12.07.2006).
- Toker, Murat. “İşsizlik Sigortası”, www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/dergi2.asp?id=344 , (29.10.2006).
- Vural, Ali Murat. “Embedded-İliştirilmiş Gazeteciliğin Etik Çerçeve Değerlendirilmesi”, www.cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130844554.pdf (10 Haziran 2006).
- Yeldan, Erinç. “SEKA Gerçeği”, 26 Ocak 2005, www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan09_26Ocak05.pdf (10 Ekim 2006).
- Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, “Türkiye’de Medya Endüstrisi”, www.ilaum.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=2362 (08.07.2003).
- Basın Konseyi Eylül 2005 Raporu, “Yabancılar Medyada”, www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?.name=News&file=article&sid=553 (24.10.2006).

- Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü,
www.byegm.gov.tr/TURKBASINI/basinmeslekkuruluslari.htm (12 Temmuz 2006).
- Cumhurbaşkanı Sezer'in İş Güvencesi Yasası'nın Ertelenmesini Veto Gerekçesi,
www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/belge2003_02.html, (25.04.2005).
- Çalışma Hayatı İle İlgili Mevzuat-4773 Sayılı Kanun,
www.calisma.gov.tr/mevzuat/4773_is_degisiklik.htm , (03.09.2006).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, www.calisma.gov.tr/istatistik/istatistik.htm (11 Ekim 2006).
- ..., "Maksat Gazete Okumak Olsun", 2 Mayıs 2006,
www.ntvmsnbc.com/news/370818.asp, (27.10.2006).
- Medyada Vahşi Kapitalizm Uygulamaları,
www.gazetecilersendikasi.org.tr/documents/belgeler/rapor/r03_2.html
(25.04.2005).
- Radyo Televizyon Üst Kurulu, "3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun", www.rtuk.org.tr ,(14 Ekim 2006).
- Rekabet Kurumu, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun,
www.rekabet.gov.tr/word/kanun.doc (17 Ekim 2006).
- Rekabet Kurumu, Rekabet Kurulu Kararları, www.rekabet.gov.tr/word/00-26-292-162.doc (17 Ekim 2006).
- Sendikal Haklar ve Basın Özgürlüğünün Gündeme Alınması, 2002,
http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFC_TurkiyeRaporu2002.doc (10.09.2005).
- TGS, Gazetecilik İşkolunda Teşmil Uygulanmasını İstedi, 2005,
www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2429 (18 Ekim 2006).
- Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, www.e-ticaret.gov.tr/duyurular/kanun.doc (5 Temmuz 2006).
- Türk-İş, Sendikal Örgütlenmelere Katılmaları Dolayısıyla İşten Atılan İşçi Sayıları,
www.turkis.org.tr/icerik/tablo.doc (5 Temmuz 2006).
- Türk-İş Tarihi, www.turkis.org.tr/icerik/turkistarihi.htm (14 Ekim 2006).
- Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı İşgücü Araştırması 2006 Temmuz Dönemi Sonuçları, www.tuik.gov.tr , (29.10.2006).

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, www.tgc.org.tr/bildirge.html (5 Temmuz 2006).

..., ”TGRT Satıldı!”, www.8sutun.com/node/17543 (20.10.2006).

..., “İhlas Sigorta, Alman Talanx Grubuna Satıldı”,
www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=265900&dept_id=600 (20.10.2006).

www.doganholding.com.tr (17 Ekim 2006).

www.dogusholding.com.tr (17 Ekim 2006).

www.parkgroup.com.tr (17 Ekim 2006).

www.cukurova.com.tr (17 Ekim 2006).

DİĞER

Fikir İşçisi Gazeteciler Sendikası Ana Tüzüğü, 1979.

“Gazete”, **Türkçe Sözlük**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Kocahanoğlu, Osman Selim. (hızl.), **Anayasa**, İstanbul, Temel Yayınları, 1995.

Türkiye Gazeteciler Sendikası, **TGS ile Cumhuriyet Gazetesi 2. Dönem Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, (1.1.1995 - 31.12.1995).

Türkiye Gazeteciler Sendikası, **TGS ile Anadolu Ajansı T.A.Ş 21. Dönem Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, (1.10.2004-30.9.2006).

GÖRÜŞMELER

Ergin, Güven. –TGS’de Görevli Avukat- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 7 Eylül 2005.

Erinç, Orhan. –Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 28 Ekim 2005.

İpekçi, Ercan. -TGS Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 26 Eylül 2005.

Özkoçak, Vasfiye. –Gazeteciler Sosyal Dayanışma Vakfı Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 27 Ağustos 2005.

Sonay, Ziya. –TGS Eski Genel Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 7 Eylül 2005.

Soner, Şükran. –TGS İstanbul Eski Şube Başkanı- “Gazetecilerin Sorunları” Konulu Özel Görüşme, İstanbul, 8 Kasım 2005.

